

T.C.
DICLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÇEVRESEL ETMENLERİN, ESKİ DİYARBAKIR KONUT MİMARİSİNE ETKİLERİ
VE BU SONUÇLARA BAĞLI OLARAK YENİ YAPILAR İÇİN
TASARIM KRİTERLERİNİN BELİRLENMESİ

F. Demet ÇETİN (AYKAL)

Fişlendi

YÜKSEK LİSANS TEZİ

(MİMARLIK ANABİLİM DALI)

T. C. DICLE ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANESİ	
Demirbaş No.	10040979
Tasnif No.	728.56675
ÇET 1993	

DİYARBAKIR
ŞUBAT-1993

TEŞEKKÜR

Çalışmamı değerli bilgi ve görüşleri ile yönlendiren, danışman hocam,Sayın Yrd.Doç.Dr.F.Emel YAMANTÜRK'e sonsuz teşekkürlerimi arz ederim.

Ayrıca araştırmam için gerekli olan her türlü imkânı sağlayan,Dekan Vekilim,Sayın Prof.Dr.Turhan ÜZDEN'e;Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürüm,Sayın Prof.Dr.Zeki TEZ'e,gerek kaynak konusunda,gerekse de değerli görüşleri ile yardımlarını esirgemeyen,bölüm başkanım,Sayın Doç.Dr.Zülcüf GÜNELİ'ye,Sayın Prof.Dr.Orhan Cezmi TUNCER'e,Sayın Yrd.Doç.Dr.Ayşe BALANLI'ya,Sayın Yrd.Doç.Dr.Sedat HAYALIOĞLU'na,Sayın Öğr.Gör.Türker İLTER'e;Sur içi tespit çalışmalarında değerli katkılarından dolayı mimar arkadaşlarım,Can Tuncay AKIN'a,İclal ORAL'a,Devrim Türkân KEJANLI'ya ve aileme teşekkürü bir borç bilirim.

F.Demet ÇETİN (AYKAL)

ÖZET

İnsanoğlu,geçmişten günümüze kadar değişik davranış biçimlerini benimsemiştir.Bu davranışlar zamanla gelenek-selleşmiştir.Mimari oluşumlar için de durum aynı olmuştur. Geçmiş geleneksel olarak tanımlanabilen bu oluşumlar,eski Diyarbakır evlerinde de görölmektedir.

Eski Türk evlerinde olduğu gibi,Diyarbakır evlerin-de de kullanıcıya,doğal ve yapma çevreye,siyasal yasa ve kurumlara,kaynak sistemine ve finansmana bağlı çevresel etmenler,konut alanlarında ve şehir dokusunda belirgin bir karakterin ortaya çıkmasına neden olmuştur.Sonuçta eski Diyarbakır evleri,Diyarbakır insanının çevresel etmenler etkisinde yarattığı,onun yaşantısını yansıtan bir mimari olmuştur.

Bu çalışmada da eski Diyarbakır konut mimarisinde,tasarıma bazı çevresel etmenlerin etki ettiği ve sonuçta belirgin tasarım kriterlerinin ortaya çıktđı varsayılmıştır.

Birinci bölümde sorun,çalışmanın amacı,önemi,varsayım,sınırlılıklar ve yöntemi belirlenmiştir.

İkinci bölümde eski Diyarbakır konut mimarisini etkileyen çevresel etmenler;üçüncü bölümde ise eski Diyarbakır evlerindeki birimler ile çevresel etmenlerin birimlere etkileri incelenmiştir.Sonuç ve öneriler bölümünde ise elde edilen verilere bağlı olarak yeni yapılar için tasarım

kriterleri belirlenmiştir,böyle tarihi bir dokunun yaşatılabilmesi için bazı öneriler sunulmuştur.

Ekler bölümünde çalışma süresince incelenen tescilli evlere ilişkin imar paftaları ve evlerin krokileri ile fotoğrafları yer almıştır.

SUMMARY

From the past till now, human beings have had different behaviour. Gradually, this behaviour has become traditional. This has been the same for architectural formations as well. The traditions which belong to past, are reflected the houses of Diyarbakır.

The dominant effects of historical houses which belonged to the user, natural and artificial environments, political laws and associations, system of source and financing all caused a specific character for vernacular architecture and houses. Consequently, the house of ancient Diyarbakır, have become an architecture which was the reflection of the life of population that was effected some environmental factors.

At the beginning of this study, it was believed that some environmental factors effected the houses of ancient Diyarbakır and also some planing criterions have become obvious because of these environmental factors.

In the first part, the problem, the aim, the importance, the hypothesis, the limits and the method are given; in the second part, some environmental factors which effected the houses of ancient Diyarbakır are mentioned; in the third part, the sections of the houses and the effects of environmental factors on the sections are examined. In the last part, some planing criterions which

belong to these datas,are determined for new buildings and some suggestions are offered for the future of this historical area.

In the appendix, the cadastral maps,plans and the photographies of the houses which were examined during the study are given.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
TEŞEKKÜR	II
ÖZET	III
SUMMARY	V
RESİMLERİN LİSTESİ	X
TERMINOLOJİ	XII
BÖLÜM I: GİRİŞ	1
1.1.Sorunun Tanımlanması	1
1.2.Çalışmanın Amacı	2
1.3.Çalışmanın Önemi	3
1.4.Varsayım	4
1.5.Sınırlılıklar	4
1.6.Yöntem	4
BÖLÜM II:ESKİ DİYARBAKIR KONUT MİMARISINI ETKİLEYEN ÇEVRESEL ETMENLER	6
2.1.Coğrafik Durum	6
2.1.1.Topografik ve Jeolojik Yapı.....	6
2.1.2.İklim Durumu	8
2.1.3.Sosyal Yapı	10
2.2.Tarihsel Gelişim	11
2.2.1.Surlar	14
2.2.2.Eski Kent Dokusu	19

BÖLÜM III:ESKİ DİYARBAKIR EVLERİNDE BİRİMLER VE

ÇEVRESEL ETMENLERİN BİRİMLERE ETKİLERİ

ETKİLERİ	21
3.1.Eski Diyarbakır Evlerini Oluşturan	
Birimler	21
3.1.1.Avlu	21
3.1.2.Eyvan	27
3.1.3.Odalar	29
3.1.4.Servis Birimleri	32
3.1.4.1.Mutfak	36
3.1.4.2.Kiler	36
3.1.4.3.Tuvalet	37
3.1.4.4.Banyo	38
3.1.4.5.Sogukluk	39
3.2.Çevresel Etmenlerin Eski Diyarbakır	
Evlerindeki Birimlere Etkileri	39
3.2.1.Kullanıcıya Bağlı Etkiler	40
3.2.1.1.Tarihsel Gelişimin Etkisi	40
3.2.1.2.Sosyal Yapının Etkisi	42
3.2.2.Doğal ve Yapma Çevre Etkileri	45
3.2.2.1.İklim Etkisi	45
3.2.2.2.Coğrafik ve Jeolojik Durumun	
Etkisi	46

BÖLÜM IV:SONUÇ ve ÖNERİLER	48
4.1.Eski Diyarbakır Evlerine Çevresel Etkilerin Etkileri ve Bu Sonuçlara Bağlı Yeni Yapılar İçin Tasarım Kriterlerinin Belirlenmesi	48
4.2.Günümüz Koşullarının Eski Diyarbakır Konut Mimarisine Getirdikleri ve Bu Tarihi Dokunun Yaşatılabilmesi İçin Öneriler	49
EKLER :.....	54
A-	55
B-	57
C-	63
D-	80
YARARLANILAN KAYNAKLAR	162
ÖZGEÇMİŞ	165

RESİMLERİN LİSTESİ

<u>Resim No:</u>	Sayfa
1-Çay Önü Höyüğü Ergani (Fotograf: F.Demet ÇETİN)	12
2-Diyarbakır'ın Kuşbakışı Görünümü (Fotograf: Ayhan BEKLEYEN)	15
3-İç Kale'nin Kuşbakışı Görünümü (Fotograf: Ayhan BEKLEYEN)	15
4-Dış Kale'nin Kuşbakışı Görünümü (Fotograf:Ayhan BEKLEYEN)	17
5-Camii Kebir Mahallesi Telgrafhane Sokak ile İskender Paşa Sokak Kesişimi (Fotograf: F.Demet ÇETİN)	20
6-Özdemir Mahallesi Göçmen Sokak No:17 Giriş Kapısı (Fotograf: Ayhan BEKLEYEN)	23
7-Ali Paşa Mahallesi Hanbeli Sokak No:5 Sokak Arası (Fotograf: F.Demet ÇETİN)	23
8-Ziya Gökalp Mahallesi Puçucu Sokak No:3 Sokak Arası (Fotograf: F.Demet ÇETİN)	24
9-Ali Paşa Mahallesi Hanbeli Sokak No:16 Sokak Arası (Fotograf: F.Demet ÇETİN)	24
10-Süleyman Nazif Mahallesi Sait Paşa Sokak No:10 Su Kadehi (Fotograf: Ayhan BEKLEYEN)	26
11-Cevat Paşa Mahallesi Çelikmen Sokak No:10 Su Kadehi (Fotograf: Ayhan BEKLEYEN)	26
12-Ziya Gökalp Mahallesi Puşucu Sokak No:3 Cumbası (Fotograf: F.Demet ÇETİN)	33
13-Abdaldede Mahallesi Devehamamı Sokak No:21 Cumbası (Fotograf: F.Demet ÇETİN)	33
14-Özdemir Mahallesi Göçmen Sokak No:17 (Fotograf: Ayhan BEKLEYEN)	34

<u>Resim No:</u>	<u>Sayfa</u>
15-Ali Paşa Mahallesi Hanbeli Sokak No:16 (Fotoğraf: F.Demet ÇETİN)	34
16-Ziya Gökalp Mahallesi Merdivenli Sokak Kabaltı (Fotoğraf: F.Demet ÇETİN)	35
17-Özdemir Mahallesi Yağcı Sokak Kabaltı (Fotoğraf: F.Demet ÇETİN)	35
18-Süleyman Nazif Mahallesi Sait Paşa Sokak No:10 Tuvaleti (Fotoğraf: Ayhan BEKLEYEN)	38
19-Cahit Sıtkı Tarancı Evi Serdabı (Fotoğraf: F.Demet ÇETİN)	39

-TERMINOLOJİ-

Cas (Cız): Bir tür alçı sıva

Dişi Bazalt Taşı: Çok yoğun ve yüksek mukavemetli yanardağ kütlelerinden bazaltın, bol gözenekli ve dayanım gücünü daha az olanlarına, yöresel söyleyişte "dişi bazalt taşı" denilmektedir.

Döner Dolap: Düşey bir mil üzerinde dönen bir tarafı açık ve raflı olan silindirik dolaplara "döner dolap" denilmektedir.

Erkek Bazalt Taşı: Sık gözenekli ve dayanım gücünün dişi bazalt taşına göre daha fazla olduğu bazalt taşlarına yöresel söyleyişte "erkek bazalt taşı" denilmektedir.

Gezemek: Eski evlerin Z+1.katlarında yer alan, eyvan ya da sofanın önünde bulunan, avludan merdivenle çıkılan yerlere "gezemek" denilmektedir.

Serdap: Eski evlerde, zeminden bir-iki basamak alt kotta yer alan, kimi zaman ortasında bir havuz bulunan yazın serinlemek amacıyla kullanılan odalara "serdap" denilmektedir.

BÖLÜM I: GİRİŞ

1.1.Sorunun Tanımlanması:

Bir yapının tasarlanması süresince,göz önünde bulundurulması gerekli etkiler vardır.Bu etkiler, "çevresel etmenler" olarak tanımlanır.Tasarımda rolü büyük olan çevresel etmenler;

- Kullanıcıya bağlı çevresel etmenler,
- Doğal ve yapma çevreye bağlı etmenler,
- Siyasal yasa ve kurumlara bağlı etmenler,
- Kaynak sistemine bağlı etmenler,
- Finansmana bağlı etmenler şeklinde gruplandırılabilir.

Tarihin en eski uygarlıklarından bu yana,belli bir kimliği korumuş her topluluğun,kuşaktan kuşağa aktardığı, kendi özelliklerini yansıtan,bir sosyal davranışı vardır. Doğadan ve yaşam şeklinden kaynaklanan toplumsal deneyimler,öğretiler,görüşler,inançlar,töreler, mimariyi de etkilemiştir (1).Bu etkiler insan ölçüsüne dayalı kullanım anlayışıyla birleştirilmiş,kısacası, Frank Llyod Wright'in dediği gibi "mimari, biçim durumuna gelmiş bir hayat" olmuştur (2).

Bu gelişim, tarihi Türk evi için de aynıdır. Çevresel etmenler nedeniyle,zemin katta içe dönük,koruyucu ve ağır olan tarihi Türk evi,birinci katta sokağa taşmış,

(1) Fehmi Kızıl,"Toplumsal Geleneklerin Konut İçi Tasarımına Etkisi ve Toplumsal Geleneklerimizi Daha İyi Karşılacak Konut İçi Fiziksel Çevre Koşullarının Belirlenmesi".(Yayınlanmamış Doktora Tezi.İ.D.G. S.A.,1978),S:11.

(2) "Aynı", S:59.

dışa açık, esnek ve hafif bir şekil almıştır (3). Bu dışa açılım, eski Diyarbakır evinde avluya açılım şeklinde olmuştur. Tarihi Türk evi cephesindeki dolu-boş, saydam-sağır kontrastını sağlayan, aynı zamanda biyolojik ve psikolojik açıdan iç-dış ilişkisini belirleyen özellikler, eski Diyarbakır evinde de bulunmaktadır.

Açık orta alan içerisinde, dışa kapatılarak korunmuş oda dizileriyle tarihi Türk evi kuruluş prensibine uyan eski Diyarbakır evlerinde, çevresel etmenlerden gerek kullanıcıya bağlı etmenlerin gerekse de doğal ve yapma çevreye bağlı etmenlerin tasarıma ne şekilde etki ettiği konusu, bugüne dek, mimari açıdan, yeterince incelenmemiştir. Gün geçtikçe bozulan, ya da kaybolan bu tarihi dokuda çevresel etmenlerin eski Diyarbakır konut mimarisine etkilerinin ne olduğunun araştırılması, bu sonuçlara bağlı olarak yeni yapılar için tasarım kriterlerinin belirlenmesi gerekmektedir.

1.2. Çalışmanın Amacı:

Eski Diyarbakır evlerinde, Osmanlı-Türk Mimarlığı'nın mekân kuruluşu ve kitle düzeninde olduğu gibi, belirli ilkelere uyulmuştur. Sonuçta biçimden çok işleve ve iklim koşullarına önem veren, yapısal olarak yalın, uyumlu, gereç-

(3) Nihal Uluengin, "Osmanlı Türk Sivil Mimarisinde Pencere Açıklıklarının Gelişimi". (Yayınlanmamış Doktora Tezi. İ.D.G.S.A., 1978), S:2.

leri yakın çevreden seçilmiş tasarımlar ortaya çıkmıştır. Ancak,hızla artan nüfus,kırsal alanlardan kentlere göç, teknolojik yenilikler gibi etmenler,kültür ortamını ve bu yapılaşmayı hızla değiştirmektedir.

Çalışmadaki amaç;bu ortamda eskiyi olabildiğince belgelemek,çevresel etmenlerin,konut tasarımlarına etkilerini belirleyerek, bu sonuçlara bağlı olarak yeni yapılar için tasarım kriterleri ortaya çıkarmak, tarihi dokunun yaşatılabilmesi için öneriler geliştirebilmektedir.

1.3.Çalışmanın Önemi:

Toplumumuzun geçmişini günümüze ve geleceğe aktarabilecek,tarihi değeri büyük, kültür ürünlerimiz vardır.Bu kültür ürünleri,pek çok değişik yönden ele alınarak incelenmiş ve hâlâ incelenmektedir.Bunlardan biri de eski Diyarbakır evleridir.

Çağımızın başta gelen sorunlarından olan çarpık kentleşme,nüfus patlaması,teknolojik yenilikler,fiziksel ve işlevsel eskimeler sonucu,eski Diyarbakır evleri yok olmaya başlamıştır.

Bu çalışma ile,tarihi Türk evinin bir parçası olan eski Diyarbakır evi tasarımında etkili olmuş,bazı çevresel etmenlerin mekânlara etkileri belirlenmiş,yeni yapılar için,günümüz gereksinimlerine yanıt verecek tasarım kriterleri ortaya koyulmuş ve böyle tarihi bir dokunun yaşatılabilmesi için öneriler yapılmaya çalışılmıştır.

1.4. Varsayım:

Bir evi, bir mahalleyi, bir kenti tasarlamada, biçimlendirmede, bulunduğu yerin ikliminin, coğrafyasının, topoğrafik ve jeolojik yapısının etkisi olduğu kadar, kullanan toplumun sosyal yapısının; ekonomisinin kültürünün ve daha önce burada yaşamış olan uygarlıkların da büyük etkisi vardır (4).

Bu araştırmaya da eski Diyarbakır evlerinin tasarımında iklim, coğrafya, topoğrafik ve jeolojik yapı gibi doğal ve yapma çevreye bağlı etmenler ile sosyal yaşam tarihsel gelişim gibi kullanıcıya bağlı etmenlerin etkili olduğu, bu etmenler sonucunda bazı tasarım kriterlerinin ortaya çıktığı, bu kriterlerin yeni yapılar için de geçerli olabileceği varsayımla başlanmıştır.

1.5. Sınırlılıklar:

Birçok tarihi yapıyı içinde bulunduran Diyarbakır üzerine yapılan bu çalışmada;

- Konu: Eski Diyarbakır taş evleri,
- Örnek kümesi: Diyarbakır sur içi,
- Çevresel etmenler: Coğrafya, iklim, topoğrafya, jeolojik yapı, gibi doğal ve yapma çevreye; sosyal yaşam gibi kullanıcıya bağlı çevresel etmenler olarak sınırlandırılmıştır.

1.6. Yöntem:

Yapı içinde yer alan, birimleri, iklimle uyumlu ve orta alanı koruyacak şekilde tasarlanmış eski Diyarbakır evleri konusundaki bu çalışmada, dört ana bölüm vardır;

- Sorunun tanımlandığı, çalışmanın amacının, öneminin, varsa-

(4) Füsün Özşuca, "Geleneksel Sivrihisar Evleri". (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. G.Ü., 1986), S:179.

yımının, sınırlılıklarının ve yönteminin sunulduğu giriş bölümü,

-Eski Diyarbakır konut mimarisini etkileyen çevresel etmenlerin incelendiği ikinci bölüm,

-Eski Diyarbakır evlerindeki birimlerin ve çevresel etmenlerin birimlere etkilerinin incelendiği üçüncü bölüm,

-Sonuçta, elde edilen verilere bağlı olarak yeni yapılar için tasarım kriterlerinin belirlendiği ve böyle tarihi bir dokunun yaşatılabilmesi için ortaya konan önerilerin bulunduğu, dördüncü bölüm yer almaktadır.

Çalışmanın ekler bölümünde ise, çalışma süresince incelenmiş olan tescilli evlere ilişkin imar paftaları ve bu evlerin plan krokileri ile fotoğrafları verilmiştir.

Bu amaçla, çalışmanın ilk aşamasında, T.C. Kültür Bakanlığı'na bağlı, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı'nca tarihi eser olarak kabul edilen, eski Diyarbakır evlerinin kadastral paftalara bağlı kalınarak belirlenmiş adresleri edinilmiştir.

Diyarbakır Belediyesi tarafından yaptırılan "Suriçi Koruma Amaçlı İmar Planı" araştırma raporları, anketleri incelenmiş, hazırlanmış olan 1/1000 ölçekli koruma amaçlı imar planı paftaları, belediyeden sağlanmıştır.

Konutlar, ada ve parsel numaralarına göre tespit edilmiştir. Toplam 72 evden, 40 adedi belgelenmiş olup, 32 adedinin niteliğini kaybetmiş olduğu saptanmıştır. İncelemeye alınan bu konutların plan şemaları çizilmiş, fotoğrafları çekilmiş ve çalışmanın 3. bölümünde değerlendirilmesi yapılmaya çalışılmıştır.

BÖLÜM II: ESKİ DİYARBAKIR KONUT MİMARISINI ETKİLEYEN ÇEVRESEL ETMENLER:

Tarihin ilk çağlarından bu yana insanoğlu, yaşam koşullarını hep daha iyiye ulaştırmaya çabalamıştır. Ateşi bulmuş, toplu yerleşik düzene geçmiş, doğayı taklit ederek barınaklar yapmış, barınaklarını birimlere ayırmıştır. Bunları yaparken, devamlı olarak çevreden etkilenmiştir.

Her oluşumun kökeninde olduğu gibi, eski Diyarbakır konut mimarisini de etkilemiş olan etmenler vardır. Bunlardan bazıları, coğrafya, topoğrafya, jeolojik yapı, iklim gibi doğal ve yapma çevreye bağlı etmenler ile sosyal yaşam, tarihsel gelişim gibi kullanıcıya bağlı çevresel etmenler olarak ele alınabilir.

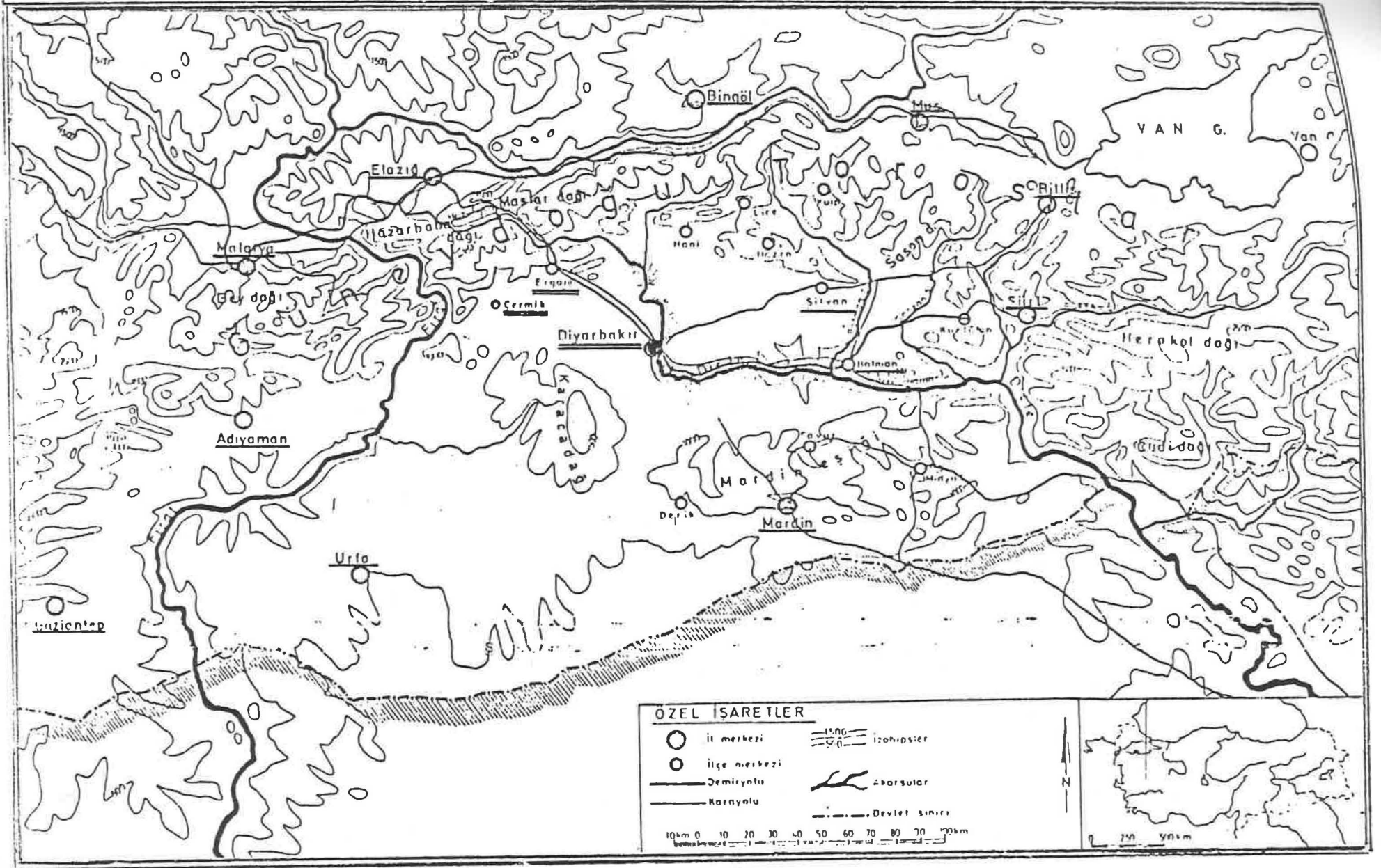
2.1. Coğrafik Durum:

Diyarbakır, Güneydoğu Anadolu'nun orta bölümünde yer alır. Komşu iller; Malatya, Elâzığ, Bingöl, Muş, Batman, Mardin, Şanlıurfa, Adıyaman'dır (Şekil-1). Denizden yüksekliği 650 m olan il, 38° kuzey paraleli ile 40° doğu meridyeni üzerinde kurulmuştur (5). Yüzölçümü 15354 km² dir.

2.1.1. Topoğrafik ve Jeolojik Yapı:

Diyarbakır ili, sade bir yüzey şekline sahiptir. Çevresi yükseltilerle sarılmış bir çanak görünümündedir. Dicle nehri bölgeyi ikiye böler. Doğu kıyısı, 750 m yükseklikte,

(5) Remzi Balin, **Diyarbakır**. İstanbul, 1966, S:50.

Sekil 1 :Diyarbakır Konum Haritası
 Faik Resit Unat.1/1.000.000 ölçekli Türkiye Fiziki Haritasından Kısmen
 Değiştirilerek Alınmıştır

neojen (III. zaman) yaylarına,batı kıyısı ise daha geç, pliosen-pleistosen bazalt lavların oluşturduğu düzlüklere sahiptir (6).

Diyarbakır,Dicle nehrinin batı kıyısında,bu nehre dik yamaçlarla inen 650 m yükseklikteki bazalt bir yayla üstünde kurulmuştur.Bölgenin güneybatısında ise koyu renkli lavların çevreyi kapladığı,Karacadağ sönmüş yanardağı yer alır (7).Sünger gibi delik deşik,ancak içinde demir bulunduğundan ağırlaşmış yanardağ akıntılarının yanısıra, şistli- kalker tabakalar,daha yeni dönemlere ait trakit ve bazalt gibi oluşumlara da rastlanmaktadır (8).Bu oluşumlar, yapının tasarımında,gereç seçimi aşamasında etkin rol oynamıştır.

Şehrin, yanardağ akıntıları üzerinde kurulmuş olması,bitki örtüsünü de etkilemiştir.Yörede otsu bitkiler hâkimdir.Orman bakımından oldukça yoksuldur.Ancak,yer yer meşe gruplarına rastlanmaktadır (9).

2.1.2.İklim Durumu:

Diyarbakır,konumu nedeniyle subtropikal bir iklime sahiptir.Etrafının dağlarla çevrili olması,Güneydoğu Toroslar yayınının, kuzeyden gelen soğuk rüzgârları kesmesi,

(6) Güler Üztaş,**Diyarbakır İklimi**.Ankara:T.C.Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Yayınları,1976, S:3.

(7) Anonim,**Diyarbakır İl Yıllığı 1967**.Ankara,1967,S:327.

(8) "Aynı", S:119.

(9) Anonim,**11 İl Büyük Türkiye Ansiklopedisi**.I.C,İstanbul: Milliyet Yayınları,1991, S:328.

iklimde etkili olmuştur (10).

Basra körfezinden gelen alçak basıncın etkisiyle yaz ayları sıcak ve kurak geçer (11).Sıcaklar,Haziran ayı ortalarında başlar,Eylül ayı sonuna kadar sürer.En sıcak günler, Temmuz ve Ağustos aylarında yaşanır (12).

Kış ayları,oldukça sert geçer.Arabistan Yarımadası ile Dicle Yöresi arasında oluşan yüksek basınç,nemli hava kütlelerini bölgeye getirir ve yağışlar başlar.Yıllık yağış tutarı, 495.9 mm.dir (13).Yüksek basınç,sonbahar ve kış ayları boyunca etkili olur.

Yapılan ölçümler sonucunda,ilde yıllık sıcaklık ortalaması 15.9°C,en yüksek sıcaklık, Temmuz ayında,46.2°C, en düşük sıcaklık ise Ocak ayında,-24.2°C olarak belirlenmiştir (14).

Mevsimlerde görülen bu değişmeler,üçüncü bölümde görüleceği gibi,eski Diyarbakır konut tasarımında etkili olmuştur.Yine tasarıma etki eden önemli etmenlerden biri hâkim rüzgâr,diğeri de güneşlenme süresidir.

Diyarbakır'da hâkim rüzgâr,kuzeybatı rüzgârıdır (15).Ortalama güneşlenme süresi ise 8 saat 7 dakikadır.En fazla güneşlenme 12 saat 52 dakika ile Temmuz ayında,en az

(10) 11 11 Büyük Türkiye Ansiklopedisi,Ön.ver.,S:328.

(11) Diyarbakır 11 Yıllığı 1967,Ön.ver.,S:128.

(12) Güler Üztan,Ön.ver.,S:12.

(13) "Aynı",S:3.

(14) "Aynı"

(15) Yaşar Subaşı,"Diyarbakır Suriçi Çevre Düzenleme ve Planlama Sorunları ve Çözüm Önerileri".(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. F.Ü.,1991), S:36.

güneşlenme ise 3 saat 49 dakika ile Ocak ayında ölçülmüştür (16).

2.1.3.Sosyal Yapı:

Diyarbakır tarih boyunca,pek çok fikir ve sanat adamı yetiştirmiş bir ilim merkezidir.Daha ilk çağlarda önemli bir şehir olan Diyarbakır'ın bu yönünün gelişiminde, konumu büyük rol oynamıştır.Ancak,bir kültür merkezi olması nedeniyle de,ortaçağın getirdiği tüm ekonomik ve kültürel etkileri beraberinde yaşamıştır.

Bugün hâlâ kırsal bölgelerde devam eden,derebeylik ilkelerine dayalı bir toplum ve kültür yapısı,Cumhuriyet dönemine kadar,eski Diyarbakır halkını etkilemiştir (17).

Yörede üç farklı sınıfta halk vardır;

-Büyük arazi sahibi ağalar;zenginler,

-Esnaf ve zanaatkarların oluşturduğu orta tabaka,

-İşsiz,amelelikle uğraşan ya da,ağanın emrinde çalışan dar gelirliler (18).

Sosyal yapıdaki bu sınıflama,mimaride de farklı tiplerde planların ortaya çıkmasına neden olmuştur.Yaşam şekli mimariyi yalnız bu şekilde etkilemekle kalmamış,dinin gereği bir aile yaşantısı,evin mahremiyetini de beraberinde getirmiştir (19).Diyarbakır'da var olan tarikatlar,aşiret

(16) Güler Öztan,Ön.ver., S:3.

(17) 11 11 Büyük Türkiye Ansiklopedisi,Ön.ver.,S:335.

(18) Yaşar Subaşı, Ön.ver., S:36.

(19) Metin Sözen,Diyarbakır'da Türk Mimarisi.I.Baskı,İstanbul:Diyarbakır'ı Tanıtma ve Turizm Derneği Yayını 21, 1971, S:230.

tipi örgütlenmeler, bu durumu kuvvetlendirmiştir (20). Mahremiyet ve komşu parselin rüzgarının, güneşinin kesilmemesi için evler zemin katta sokağa kapatılmış ve en fazla iki katlı yapılmıştır. Çok ender olarak üç katlı örneklerle rastlanmaktadır (Bkz. Resim-36.4).

İçeride dönük bir yaşam süren Diyarbakır halkı, 1935'te demiryolunun şehire ulaşmasıyla kozmopolitleşmiş, çevreden göçlerle nüfus artışı başlamıştır (21). Nüfus artışı, modernleşme çabaları, çarpık bir kentleşmeye neden olmuş ve sonuçta geleneksel toplum yaşamı, bu durumdan etkilenmiştir.

2.2. Tarihsel Gelişim:

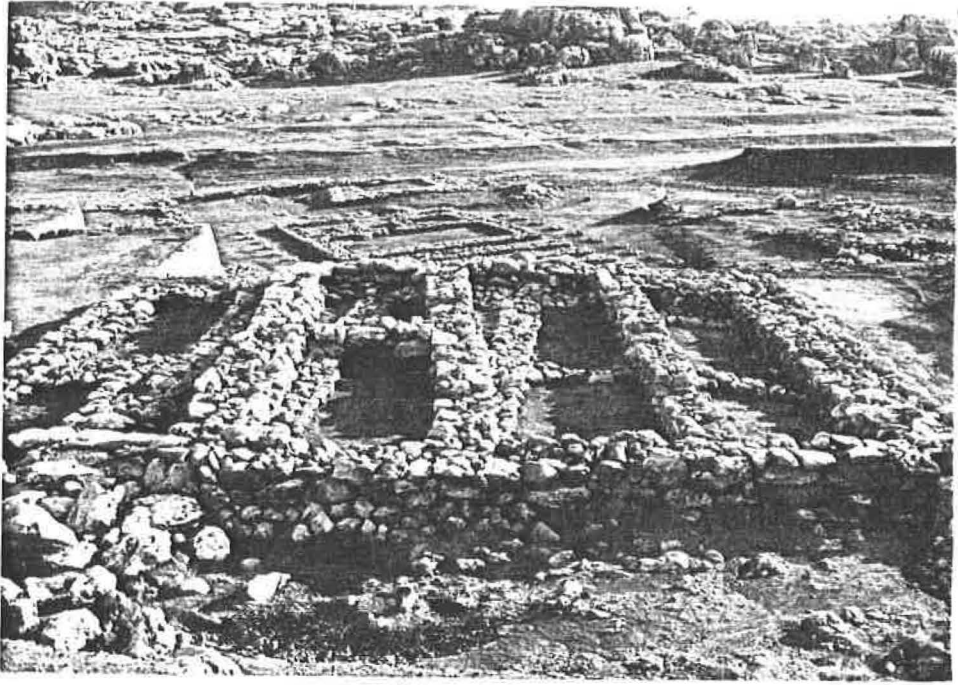
Diyarbakır, tarihi yontma taş ve mezolit devirlere kadar inen bir yerleşimdir. Bölgenin tarihi konusundaki bilgiler, il sınırları içinde bulunan, Ergani-Çayönü ve Ergani yolu üzerindeki, Ekinciler köyüne bağlı Girikhacıyan Höyük'leri ile Ergani-Hilar, Silvan-Hasun (eski adı Hassuna), Lice-Birkleyn, Kulp ve Eğil'deki mağaralardan edinilmektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda ilk yerleşimin, M.Ö. 7250-6750 tarihleri arasında olduğu belirlenen Çayönü Höyüğü, Anadolu'nun en eski yerleşme yeri olarak bilinen, yerleşimi M.Ö. 7100-6300 tarihlerine rastlayan, Çatal Höyük'ten daha ön sıraya geçmiştir (22) (Resim-1).

(20) 11 11 Büyük Türkiye Ansiklopedisi, 6n. ver., S:335.

(21) "Aynı", S:329.

(22) Şevket Beysanoğlu, Anıtları ve Kitabevleri ile Diyarbakır Tarihi. 1. C, Ankara: Diyarbakır Belediyesi Diyarbakır'ı Tanıtma Yayınları 1, 1987, S:47.

insanlık tarihinin pek çok aşamasına sahne olan Diyarbakır, ilk olarak, Subarrular'ın egemenliğine girmiştir (M.Ö.3000-1800). Subarrular, kendi içlerinde Hurri ve Mittani olmak üzere iki siyasi gruba ayrılmıştır. M.Ö.1800-1500 tarihlerinde, Hurriler yönetimi ele geçirmiştir. Hurrilerin Diyarbakır kalesini yaptıran ilk uygarlık olduğu sanılmaktadır (23).

Resim-1: Çayönü Höyüğü-Ergani

Hurriler'den sonra, bölgede Mittani egemenliği başlamış (M.Ö.1500-1255), ancak yoğun bir ticaret yolu üzerinde bulunması nedeniyle, sık sık yönetim değişiklikleri olmuştur. M.Ö.1260'da başlayan Asur egemenliği, aralıklarla

(23) Anonim, Yurt Ansiklopedisi. 4.C, İstanbul: Anadolu Yayıncılık, 1982, S:2310.

M.Ö.653'e dek sürmüştür.Bu arada M.Ö.653-625'de İskitler'in M.Ö.625-550'de Medler'in,M.Ö.550-331'de Persler'in,M.Ö.331-323'de Büyük İskender'in,M.Ö.323-140'da Selevkoslar'ın,M.Ö.140-85'de Partlar'ın,M.Ö.85-69'da Büyük Tigran'ın, M.Ö.69-M.S.639'da Romalılar'ın yönetimine girmiştir. Romalılar'ın yönetimindeyken değişik aralıklarla Partlar'ın,Sasaniler'in ve Bizanslılar'ın egemenliğinde kalmıştır.

Diyarbakır,M.S.639'da,çoğunluğu müslüman olan bir grup tarafından işgal edilmiştir.Bu olay,yörede yeni bir tarihi,mimari ve kültürel dönemi başlatmıştır (24).Bu tarihte,Dicle kıyılarında göçebe olarak yaşayan Bekr Bin Vail'e bağlı Arap kabilesi,yönetimi ele geçirmiş ve bundan sonra yöre,Bilâd-ı Bekr ya da Diyar-ı Bekr olarak anılmıştır (25).Bu dönemde Diyarbakır,Emevi Devleti'ne bağlı Elcezire vilayetinin,bir valiliği olmuştur.

Biderek önem kazanan yörede,M.S.611-750 tarihleri arasında Emeviler,Emevilerden sonra 1085'de Selçuklu yönetimine girinceye dek Abbasiler,Şeyh Oğulları,Hamdaniler,Büveyhoğulları ve Mervaniler egemenliği ellerinde tutmuştur.Daha sonra İnaloğulları,Nisanoğulları,Artuklular,Eyyubiler ve Akkoyunlular yönetimi ele geçirmiştir.Akkoyunlular döneminde şehrin başkent olması,Diyarbakır'ı bir kültür merkezi haline getirmiştir.Bu süreç içinde özellikle İran kültürü yöreyi etkilemiştir (26).

(24) Yurt Ansiklopedisi, 2n.ver., S:2311.

(25) 11 11 Büyük Türkiye Ansiklopedisi,2n.ver., S:330.

(26) Yurt Ansiklopedisi,2n.ver., S:2312.

1515 yılında,Yavuz Sultan Selim Diyarbakır'ı fethetmiş ve şehir Cumhuriyet ilân edilinceye kadar Osmanlı yönetiminde kalmıştır (27).Şehir,Osmanlı yönetiminde,iki yüzyıl boyunca kaybolmaya yüz tutmuş tarihi önemini yeniden kazanmıştır.Milattan önce başlayan etkileşim süreci,günümüze dek sürmüş ve oldukça renkli bir kültür mozaigi ortaya çıkmıştır (28).

Yapılan araştırmalar sonucunda,Diyarbakır kültüründe ve mimarisinde merkezi otorite yanında zaman zaman ona baş kaldıran yerel egemenliklerin de etkili olduğu ve bu egemenliklerin,toplumsal ve kültürel yapılarını korumalarının mimariyi etkilediği saptanmıştır (29).Ancak,Diyarbakır mimarisinde,Artukoğulları,Akkoyunlular ve Osmanlılara ait izler daha fazladır.Sonuçta ise,dışa kapalı bir Ortaçağ mimarisi ortaya çıkmıştır.

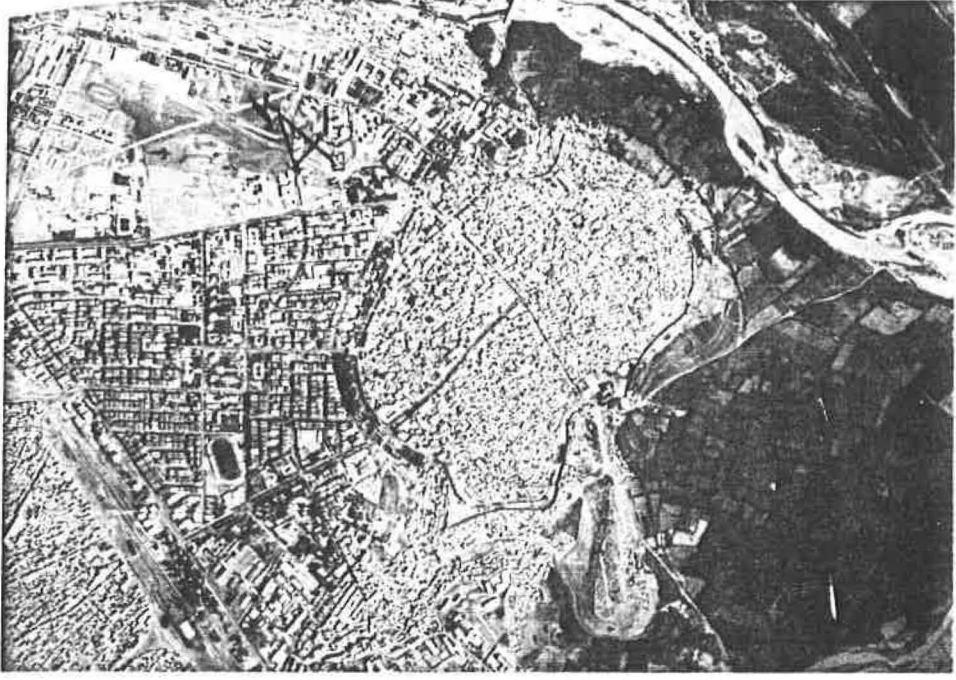
2.2.1.Surlar:

Diyarbakır,ticari bir yol olan İpek Yolu üzerinde bulunması ve verimli bir ovaya sahip olması nedeniyle,uzun yıllar pek çok devletin saldırılarına uğramıştır.Tarihi bu kadar hareketli ve değişken olan şehrin,savunma gücünü artırmak amacıyla etrafı surlarla çevrilmiştir.Dünyanın yedi harikasından biri olan Çin Seddi'nden sonra anılan bu eserin,kimler tarafından,kaç tarihinde yapılmış olduğu kesinlik kazanmamıştır (Resim-2).

(27) 11 11 Büyük Türkiye Ansiklopedisi,Ün.ver., S:330.

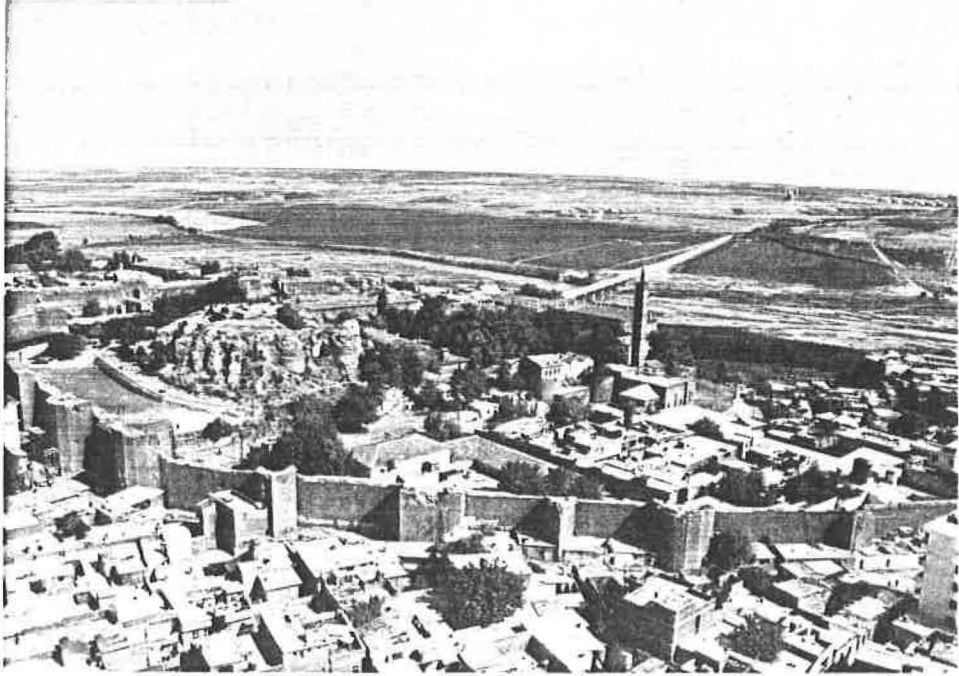
(28) Yurt Ansiklopedisi,Ün.ver., S:2310.

(29) "Aynı", S:2311.

Resim-2: Diyarbakir'in Kuşbakışı Görünümü

Diyarbakir Surları, iç Kale ve Dış Kale olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır (Resim-3). Bazalt platonun doğusunda, Dicle nehrinden 100 m yüksekte yapılmış olan surlara şeklini,

Resim-3: İç Kale'nin Kuşbakışı Görünümü

topografik eğriler vermiştir (30). Bugüne kadar yapılan kazılarda, Fis Kaya'sı üzerindeki İç Kale'nin ilk yerleşim yeri olduğu sonucuna varılmıştır.

İç Kale, Dış Kale'nin kuzeydoğu köşesine rastlar ve yarım çember şeklinde surlarla çevrilmiştir. Kanuni Sultan Süleyman, 1524-1526 yıllarında şehire geldiği zaman, İç Kale'yi iki kat büyüttürmüş ve 16 burç, iki kapı eklettirmiştir (31). Bugün İç Kale'nin dört kapısı vardır; Fetih ve Oğrun kapıları dışa, Saray ve Kúpeli kapıları ise şehire açılır.

Dışkale'nin uzunluğu, doğudan batıya 1700 m, kuzeyden güneye 1300 m dir. Yüksekliği, 10-12 m, kalınlığı ise 3.00-5.00 m arasında değişmektedir (32) (Resim-4). Dış Kale surları, ilk onarımını 349 yılında, Roma İmparatoru Constantius zamanında görmüştür. Daha sonra Nusaybin (Nisibis) hıristiyan halkının bölgeye gelmesiyle 375'de, II Valentinaus, simdiki Gazi Caddesi'ne rastlayan batı surlarını yıktırarak kaleyi genişletmiş ve Nisibis halkını kale içine almıştır (33). 1 Ekim 1232'de Eyyubi hükümdarı Melik Kâmil, bu suru tamamen yıktırmış ve taşlarını, bugünkü Dış Kale'nin onarımında kullandırtmıştır (34).

Şehire giriş-çıkışı sağlamak amacıyla dört kapı yaptırılmıştır. Kuzeydekine, Dağ Kapı (Harput); Güneydekine, Mardin

(30) Şevket Beysanoğlu, Ün.ver., S:2.

(31) Remzi Balin, Ün.ver., S:10.

(32) Diyarbakır 11 Yıllığı 1967, Ün.ver., S:316.

(33) Metin Sözen, Ün.ver., S:20.

(34) Adil Tekin, Diyarbakır. İstanbul: Diyarbakır'ı Tanıtma ve Turizm Derneği Yayını, 1971, S:8.

Kapı (Tell);Doğudakine,Yeni Kapı(Şatt veya Dicle);Batıdaki-
ne Urfa Kapı (Rum) adı verilmiştir (Şekil-2).

Surların dirsek yerlerine, mukavemeti artırmak amacıyla,
burçlar yapılmıştır (35).

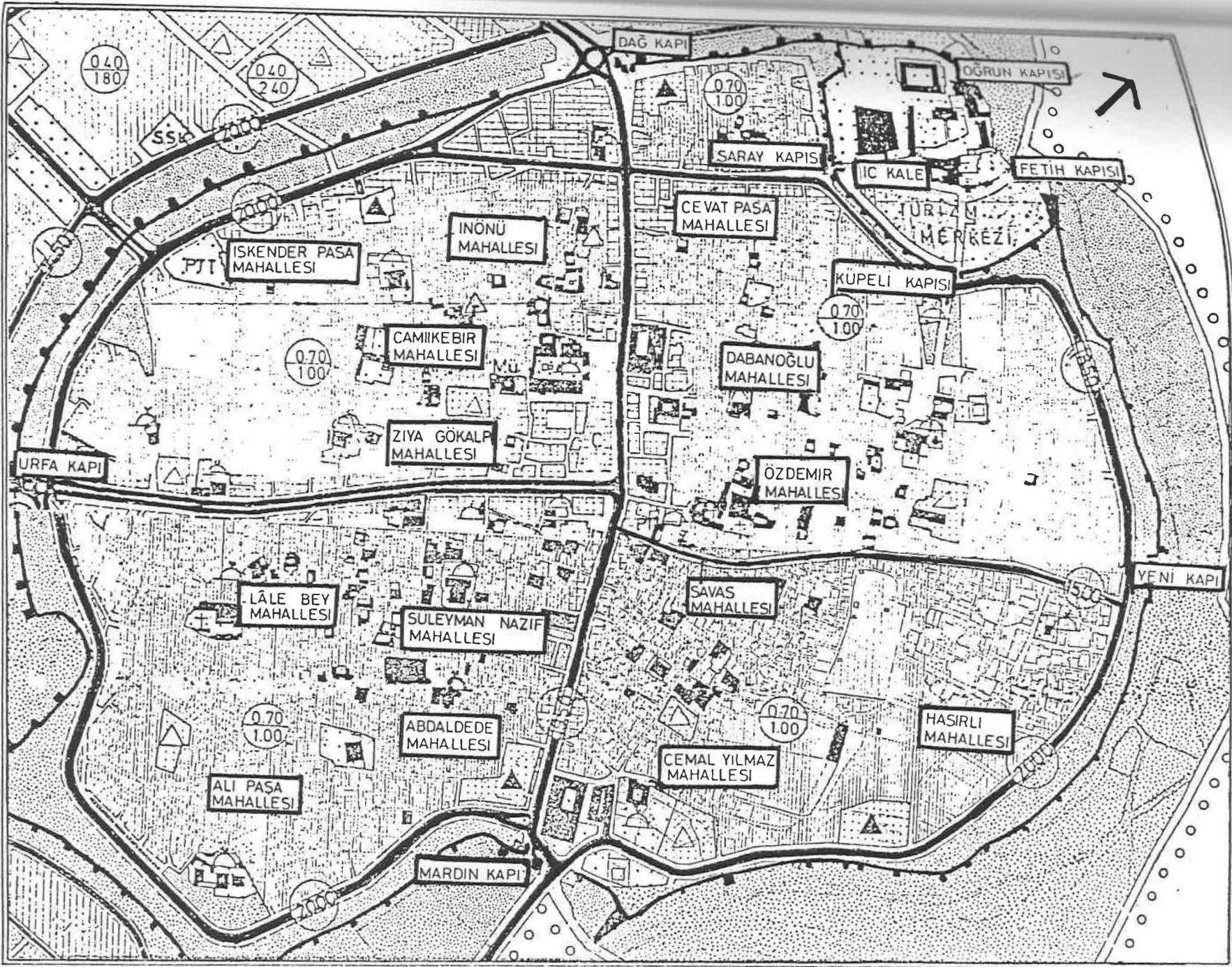
Resim-4: Dış Kale'nin Kuşbakışı Görünümü

1868-1877 yılları arasında,artan nüfusun sur içine sığmaması nedeniyle,bu dönemde valilik yapan,Hatunoğlu Kurt İsmail Hakkı Paşa tarafından,sur dışına çıkılmış ve kışlalar sur dışında inşa ettirilmiştir (36).

Yukarıdaki bölümlerden de anlaşılacağı gibi Diyarbakır,19'uncu yüzyıla kadar savunma gücünü arttırmak zorun-

(35) Diyarbakır 11 Yıllığı 1967,Ön.ver.,S:316.

(36) Metin Sözen,Ön.ver., S:20.

Şekil 2:
Diyarbakır
Sur İçi
Haritası
(1/5.000 ölçekli
Diyarbakır
Sur İçi
Haritasından
Küçültülerek
Alınmıştır

da kalmış,Ortaçağın tüm ekonomik,kültürel,politik etkilerini yaşamış bir şehirdir.Bu durum,mimariyi yakından etkilemiş,konut tasarımında içe dönüklüğü beraberinde getirmiştir.

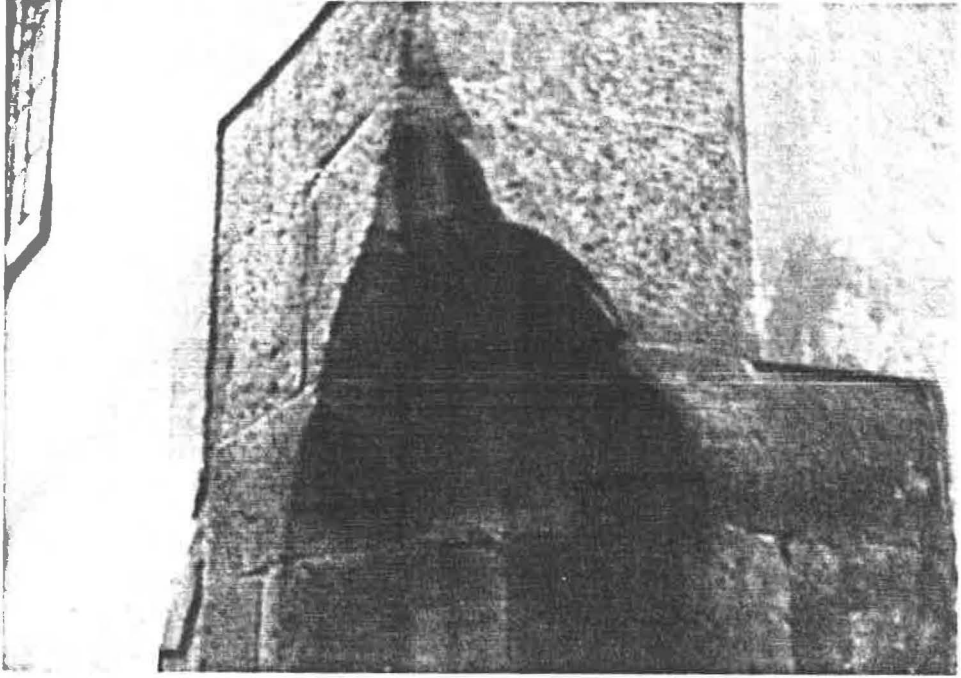
2.2.2.Eski Kent Dokusu:

Diyarbakır tarihin eski dönemlerinden bu yana,barrınma ve korunma zorunluluğunu bir arada yaşamıştır.Bu nedenle etrafı surlarla çevrilmiştir.Böylece açık mekân sınırlandırmasının en güzel örneklerinden biri ortaya çıkmıştır.Sur içinde yaşama zorunluluğu,kente tam bir sınırlılık getirmiş ve şehir burada gelişmiştir.

Şehirde ulaşım,birbirini dik kesen dört ana yolla sağlanmıştır.Bu dört ana yolun bitiminde,şehirin dışarı ile bağlantısını sağlayan dört de kapı vardır.Çevre köylerde yaşayan halk,bu kapılardan şehire girer,alış-veriş yapar ve sonra köyelerine dönerlermiş.Bu nedenle alış-veriş merkezleri,konaklama yerleri,bu yollar üzerinde,aynı zamanda cuma namazı kılınabilen büyük camilerin yanında oluşturulmuştur (37).Köylünün yemenilerini aldığı Yemenciler Çarşısı,tarım aletlerinin onarıldığı ve üretildiği Demirciler Çarşısı, hazır ayakkabı gereksiniminin karşılandığı Ayakkabıcılar Çarşısı, ürünlerin satıldığı Buğday Pazarı, Yoğurt Pazarı, Şıra Pazarı ve eski eşyaların satıldığı Sipahi Pazarı bu bölgededir.

(37) Doğan Kuban,100 Soruda Türkiye Sanatı Tarihi.Baskı 5, İstanbul:Gerçek Yayınevi,1988, S:208.

Ana yollar,kalkan balığına benzetilen Diyarbakır Sur içi kentini,dört bölgeye ayırmıştır.Her bölge içindeki ulaşım,sur içine sıkışma zorunluluğu nedeniyle,bir arabanın bile zor geçebileceği dar sokaklarla sağlanmıştır.Bu derecede dar sokakların hava akımını sağlamak amacıyla birbirini dik kesmelerine özen gösterilmiş ve genellikle kesişim noktalarına birer çeşme yaptırılmıştır. Yine sokak köşeleri atlı,araba ve yaya sirkülasyonunu rahatlatabilmek amacıyla pahlanmıştır (Resim-5).Yol kaplamaları ise birbirini aynı boyuttaki bazalt taşındadır.

Resim-5: Camii Kebir Mahallesi Telgrafhane Sokak ile
İskender Paşa Sokak Kesişimi

BÖLÜM III: ESKİ DIYARBAKIR EVLERİNDE BİRİMLER VE ÇEVRESEL ETMENLERİN BİRİMLERE ETKİLERİ:

Eski Diyarbakır evleri,tarihi Türk evlerinde olduğu gibi, değişik birimlerden oluşmuştur. Bu birimler, yörede yaşayan halkın ihtiyaçlarına yanıt verebilecek şekilde geliştirilmiştir.Zamanla gerek doğal ve yapma çevreden,gerekse kullanıcı gereksinimlerinden etkilenerek,yapı malzemeleri,farklılaşmaya başlamıştır.Böylece birimlere çeşitli ekler yapılmış ve konut dışı amaçlarla kullanılmıştır.

3.1.Eski Diyarbakır Evlerini Oluşturan Birimler:

Eski Diyarbakır evleri,ana mekânlar ve servis mekânları olarak iki grupta incelenebilir:

-Ana Mekânlar;

-Avlu

-Eyvan

-Odalar

-Servis Mekânları;

-Mutfak

-Kiler

-Tuvalet

-Banyo

-Soğukluk

3.1.1.Avlu:

Avlu,açık bir orta alanın etrafının odalarla sınırlandırılması sonucu oluşmuş bir birimdir.Kökeni,Orta Asya

kültürüne dayanmaktadır.Orta Asya Türk Çadırı'ndaki iç düzen,avluyu meydana getirmiştir (38).

Eski Diyarbakır evlerinde avlu ile sokak bağlantısı,"sokak arası" denilen bir geçitle sağlanmıştır.Basık,süslü kemerli bir kapıyla önce sokak arasına,sonra avluya ulaşılır (Resim-6,7,8,9). Halk dilinde avluya "havş" da denilmektedir (39).

Avlu ile bina ilişkisi oldukça doğaldır ve avlu,me-kânlar arası bağlantının sağlandığı ortak alandır.Parsel durumuna göre,kare,dikdörtgen veya yamuk planlı olan avluların etrafı,ona paralel,enine dizilmiş mekânlarla sarılmıştır (40) (Bkz.Örnek:10,17,27,30,31).Genellikle yılın sekiz ayında kullanılan eski Diyarbakır evi avlularında duvarlar da değerlendirilmiştir.Sabun,ayakkabı,lamba vb. koymak amacıyla pacalar,haremden selâmlığa servis verebilmek amacıyla ise dikine bir mil üzerinde dönen,bir tarafı açık ve raflı,silindirik döner dolaplar yapılmıştır (Bkz. Resim-35.3).

Avlularda,genellikle,eyvan ekseninde yer alan havuzlar vardır.Havuzlar,erkek bazalt taşından yapılmış olup,kare,dikdörtgen,çokgen ya da elips planlıdır (Bkz.Örnek:20,28,

-
- (38) Mualla Kalfagil,"Geleneksel Konutlarda Ahşap Yapı Konstrüksiyonları,Ankara Erzurum Mahallesi Örneği". (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,G.Ü.,1987), S:14.
(39) Yurt Ansiklopedisi,Ön.ver., S:2317.
(40) Günkut Akın,"Güneydoğu Konutları Plan Tipleri". (Yayınlanmamış Doktora Tezi,I.T.Ü.,1980), S:40.

Resim-6:
Özdemir Mahallesi
Göçmen Sokak No:17
Giriş Kapısı

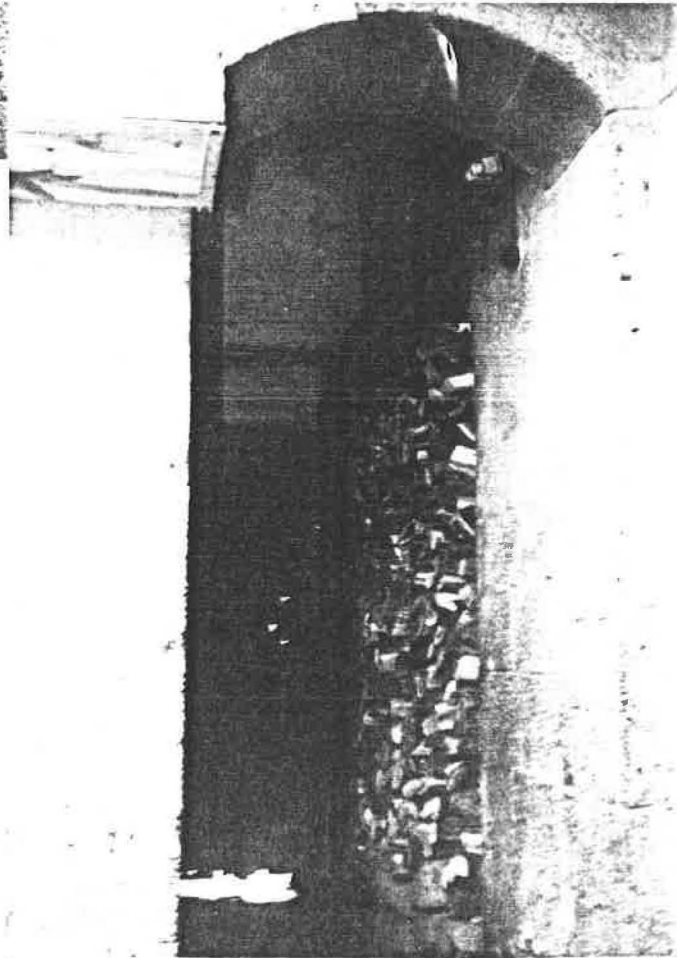
Resim-7:
Ali Paşa Mahallesi
Hanbeli Sokak No:5
Sokak Arası

Resim-B:
Ziya Gökalp Mahallesi
Puşucu Sokak No:3
Sokak Arası

Resim-9:
Ali Paşa Mahallesi
Hanbeli Sokak No:16
Sokak Arası

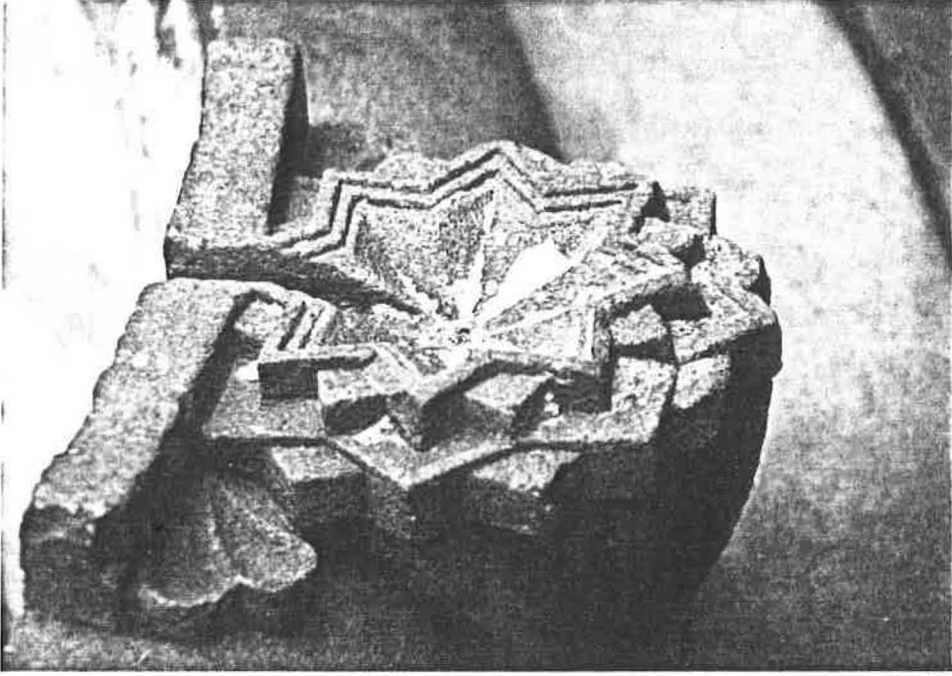
36,39).Kimi zaman da eyvan içinde yapılan havuzların kenarlarına kuşların su içebilmeleri ve taşan suyun çıkardığı dinlendirici sesin avluda oturan insana serinlik hissi verebilmesi için su kadehleri yapılmıştır (Resim-10,11).Havuzdan taşan sular,kanalcıklar yardımıyla avlu içinde dolaştırılmıştır.

Böylece,dolaşan su,dişi bazalt taşının gözeneklerine dolarak devamlı bir serinlik sağlanmaya çalışılmıştır.Kapalı bir mekânda ferahlık sağlamak amacıyla,havuzun etrafına gül ağaçları,çeşitli çiçekler dikilerek,yeşil ile su birleştirilmeye çalışılmıştır (Bkz.Resim-13.1).Kimi örneklerde de havuzların etrafına,çocukların düşmesine engel olmak için korkuluk yapılmıştır (Bkz.Resim-20.2,34.2).

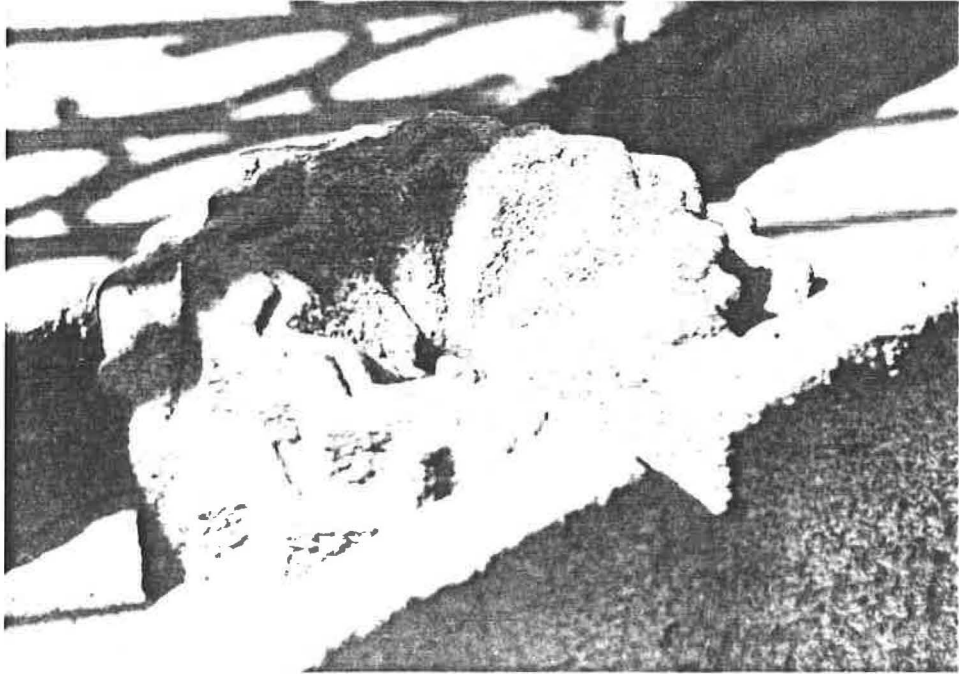
Havuzlarda ve günlük yaşamda,Kanuni Sultan Süleyman zamanında,Mimar Sinan'ın kalfası,Kasım Çelebi'nin şehirden 14 km.uzaktan getirttiği meşhur Hamravat suyu kullanılmıştır (41).Bugün şehir suyu,eski Diyarbakır evlerine ulaştırılmıştır.Ancak, hâlâ avlularda eskiden kalan kuyular kullanılmaktadır.Bazı örneklerde,günümüz ihtiyaçlarına yanıt verebilmesi amacıyla,kuyulara tulumbalar takılmıştır.Var olan şehir suyu ise bir muslukla avluya alınmış ve önüne bir yalak yerleştirilmiştir.

Avlu düşey sirkülasyon elemanlarının da kullanıldığı bir birimdir.Riht yüksekliği,25-30 cm.,genişliği 75-

(41) Doğan Erginbaş,"Diyarbakır Evleri".(Yayınlanmamış Doktora Tezi I.T.Ü.,1953), S:16.

Resim-10:Süleyman Nazif Mahallesi Sait Paşa Sokak No:10
Su Kadehi

Resim-11:Cevat Paşa Mahallesi Çelikmen Sokak No:10 Su Kadehi

80 cm. arasında değişen, tek kollu, taş merdivenler, üst katla avlu arasındaki bağlantıyı sağlar. Genellikle merdivenlerin bir kenarında, çeşitli motiflerle süslü demirden korkuluklar vardır (Bkz. Resim-19.1, 30.2, 32.2).

Eski Diyarbakır evinde, tüm boşluklu cephelerin avluya bakması nedeniyle, gerek cephelerin hafifletilmesi, gerekse avlunun sıkıcılığını gidermek amacıyla, pencere ve eyvan kemerleri, beyaz süslerle bezenmiştir (Bkz. Resim-13.2, 31.4).

3.1.2. Eyvan:

Yörede eyvan, iklimin ve tarihsel koşulların ortaya çıkardığı bir birimdir (42). Eski Osmanlı evinde de kullanılan, iki oda arasında bir açık hacim olarak düzenlenen eyvan, plan tiplerinde tarihi bir motiftir.

Eyvandanın özelliği, içinde bulunduğu kapalı kitlenin dışa, yani avluya açılan en büyük boşluk olmasıdır. Uzun ekseni, yapı kitlesinin dış yüzlerinden birine paraleldir. Eyvan açıklığını, sık gözenekli, erkek bazalt taşından yapılmış sütun ya da payeler taşımaktadır. Genellikle kemerli olan bu yarı açık mekânlar, bir ya da birden fazla kemerle geçilmiştir (Bkz. Resim: 6.1, 10.2, 17.1). Kemer açıklığı, çoğu kez, ev sahibinin üstün toplumsal konumunun göstergesi olmuştur. Kemer yükseklikleri 5.5-6.5 m civarında olan bu eyvanların üzeri, ahsap kirişlerle ya da tonozla geçilmiştir (43).

(42) Günkut Akın, Ün. ver., S:53.

(43) "Aynı", S:38.

Eyvanlar genellikle yüksek bir bodrum katı üzerine zemin katta, en fazla beş rıhtla çıkılan bir kotta yer almışlardır. Zemin katta ya da birinci katta bulunabilen bu mekân, Kahire evindeki "mag'ad" 'ı, anımsatmaktadır (44) (Bkz. Örnek: 19, 21, 33, 38). Birinci katta düzenlenmiş olan eyvanlarda, yapı içinden ulaşılabilenler olduğu gibi, avludan merdivenle ulaşılanlar da vardır. Avludan merdivenle ulaşılan eyvanların önünde, halk arasında "gezemek" olarak bilinen, uzun bir balkon vardır (Bkz. Örnek: 19, 32, 39).

Eski Diyarbakır evinde eyvan kuzeye dönük yaz odası görünümündedir. Tabanı, dişi bazalt taşıdır. Bazı büyük evlerde, eyvanda havuz bulunmaktadır (Bkz. Örnek: 5, 24). Genellikle eyvandan odalara geçilmektedir. Ancak, yalnızca avlu ile bağlantılı olan eyvanlar da vardır (Bkz. Örnek: 20).

Eyvan, iklimin rahatsız edici güneşinden kurtulabilmek amacıyla, bazı evlerde farklı yönlerde düzenlenmiştir (Bkz. Örnek: 10, 24). Kızgın güneş bir taraftaki eyvanı etkilediğinde, diğer taraftaki eyvan kullanılabilir. Böylece bir eyvan oturulamaz olduğunda, diğer eyvan huzurlu bir ortama dönüşmektedir.

Sıcak yörelere özgü bir mekân olan eyvan, eski Diyarbakır evinde, halkın sosyal yaşamıyla bütünleşmiş, yöresel malzemenin ağırlıkla kullanıldığı, ışık-gölge karşıtlığının bir simgesi olmuştur (45). İşlevi, dışa karşı korun-

(44) Günkut Akın, Ün.ver., S:38.

(45) "Aynı", S:46.

malı,gölgeli ve huzurlu bir ortam sağlamaktır.

3.1.3.Odalar:

Eski dilde "otag" olarak bilinen odalar, kullanıcı sayısı,eylemin yapılışı ve sırası, enerji kullanımı gibi faktörlerin etkisi altında,insan gereksinimlerini karşılayabilmek amacıyla oluşmuş bir birimdir (46). Odaların bir araya gelmesi ise,konutu oluşturmuştur.

Eski Diyarbakır evlerinde,odaların bir araya gelmesi, avlu etrafında olmuştur. Bu oluşumda, genellikle bütün eski evlerde olduğu gibi,iklimsel etmenler göz önüne alınarak, öyle düzenlenmiştir ki,yaz aylarında,güneş yapı içine girmez,kış aylarında ise daima yapı içindedir (47).

Eski Türk evlerinde, sosyal yapıdan kaynaklanan âdetlerin getirdiği bazı özellikler vardır.Bu özelliklerden biri;yeme,yatma,oturma bazen de yıkanma eylemlerinin aynı mekân içinde gerçekleştirilmesidir.Bu nedenle, eski Diyarbakır evlerinde de odalar arasında fonksiyonlarına göre bir ayrılma söz konusu değildir.Mekân olabildiğince bağımsızlaştırılmış, yoğunlaşmış bir yaşam birimi durumuna getirilmiştir.Bu durum,odadan odaya geçiş nedenini kaldırmıştır.Odalar arası bağlantı,"ev ortası" ya da "sofa" olarak bilinen mekânlarla sağlanmıştır.Odaların bu kadar yo-

(46) Aynur Özmen,"Geleneksel Beypazarı Konutlarında Baş Odanın Günümüz İhtiyaçlarını Karşılacak Düzende Donatılması".(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,G.Ü., 1987), S:5.

(47) Doğan Erginbaş, Ün.ver.,S:7.

gunlaştırılıp bağımsızlaşmasının bir nedeni de, ataerkil bir yaşam anlayışının süregelmiş olmasıdır. Ailede evlenen erkek çocukları, baba evine yerleşir, bir odada oturur ve tüm yaşamını o odada geçirirdi. Bu durum, odaların özelleşmesini getirmiştir.

Odaları kendi içlerinde iki bölüme ayırmak olasıdır;

-Esas bölüm,

-Yardımcı bölüm

Esas bölüm, odanın oturulan, yemek yenilen, yatılan yeridir. Yardımcı bölümler ise oda zemininden 20-25 cm aşağıda ayak-kabı çıkarılan, bazen oda enince devam eden, "seki altı" olarak bilinen yer; oda içinde düşünülmüş yükler ve ufak süs eşyalarının konulduğu, küçük niş şeklindeki pacalar; dini inançlar nedeniyle düzenlenmiş, "gusulhane" adı verilen küçük banyocuklardır. Ancak, değişen koşullar ve işlevsel eskimeler sonucu, bu mekânlar kaldırılmış, oda alanına katılmıştır.

Eski evlerde, odalardaki faydalı alanın üst sınırı, kapı kasasının üst sınırı ile bir tutulmuştur. Bu da kullanıcının elinin ulaşabileceği bir boyuttur (48). Eski Diyarbakır evinde de bu boyut aynıdır. Bu nedenle, oda kapıları fazla yüksek değildir. Odaların duvarı ise çamur veya "cas" diye bilinen alçı sıva ile sıvanmıştır (49).

Genel olarak, odalarda, belirli bir görme alanında elde edilecek aydınlık, doğal ışığı o noktaya getiren

(48) Ünder Küçükerman, *The Rooms*. İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını, 1973, S:88.

(49) Doğan Erginbaş, *Ön.ver.*, S:30.

pencerenin boyut ve konumu ile doğrudan ilişkilidir (50). Eski Diyarbakır evlerinde de, tüm eski evlerde olduğu gibi, zamanın yapım koşulları nedeniyle, doğal aydınlatmaya önem verilmiştir. Pencerelerin açıklıkları, yön ve büyüklükleri, odanın konumuna göre belirlenmiştir. Parapet yükseklikleri, insan boyutları dikkate alınarak, sedirde oturan bir kişinin, dışarıyı rahatlıkla seyredebileceği, sedir yastığı yüksekliğinden başlatılmıştır. Ancak, avlu cephesindeki duvar boyunun sınırlı olması, doğal aydınlatmanın yeterince sağlanamaması, tepe pencerelerinin kullanılmasına neden olmuştur (Bkz. Resim: 6.3, 11.1, 12.1, 30.1).

Evin en önemli odaları, birinci kata alınmıştır. Bu kata, avludan ya da ev ortasından bir merdivenle ulaşılır. Evin erkeğinin misafirini ağırladığı, en büyük oda olan "baş oda", haremle selâmlık arasında bağlantı görevi gören "mabeyn", bu katta yer alır (51). Harem ve selâmlıklı evlerde, her iki bölümde, ayrı birer baş oda, orta halli ailelere ait evlerde ise, tek bir baş oda vardır. Yine, birinci kattaki bazı odalarda, konsol olarak tasarlanmış balkonlara rastlanmıştır (Bkz. Örnek: 1, 38).

Sur içine sıkışma zorunluluğu, parsel boyutlarının da sınırlı olmasına neden olmuştur. Odaların darlığını gider-

(50) M.Şener Küçükdoğu, "İklimsel Konfor ve Aydınlık Seviyesine Bağlı Görsel Konfor Gereksinimleri Açısından Pencerelerin Tasarlanmasında Kullanılabilecek Bir Yöntem". (Yayınlanmamış Doktora Tezi, İ.T.Ü., 1976), S:30.

(51) Yurt Ansiklopedisi, Ün.ver., S:2317.

mek ve dışarı açılımı sağlamak amacıyla, sokağa çıkma- lar yapılmıştır.Tüm eski Türk evlerinde olduğu gibi,bu çıkma- lar önceleri yalnızca baş oda için düşünülmüştür (52).

Genellikle,sokağa cephesi olan odalardan birinin üst katı konsol çıkılarak,bağdadi çatılı "cumbalar" yapılmıştır (53).Cumbanın pencereleri,komşu parseli rahatsız etmeden, sokaktaki esintiden yararlanabilmek ve sokak boyunca görüş sağlayabilmek amacıyla yanlarda düşünülmüştür (Resim-12,13,14,15).

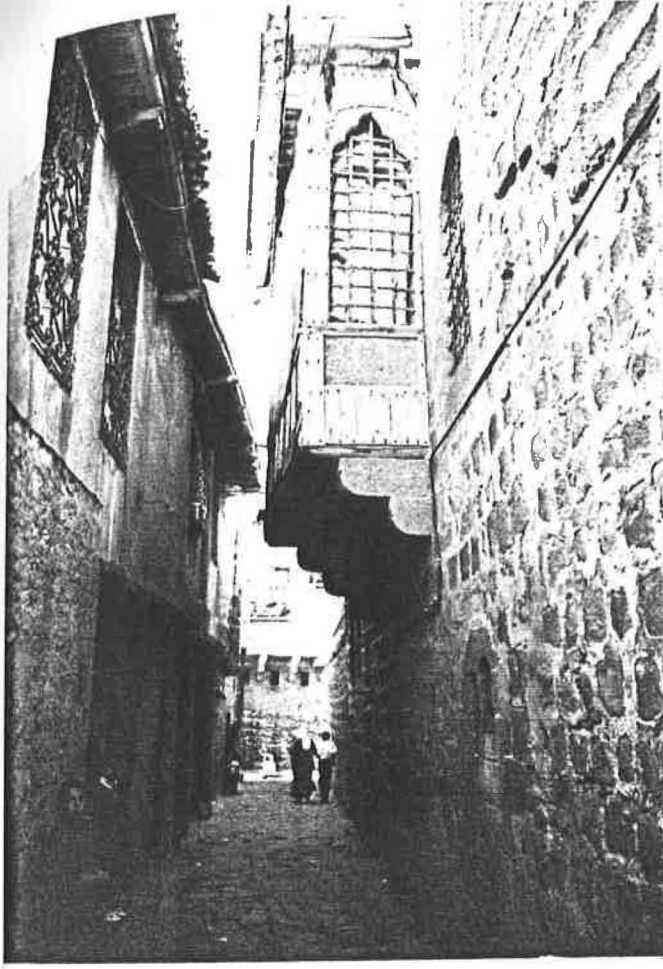
Yine yer darlığının getirdiği diğer bir gelişme de, sokakların üzerinde,birinci katta yükselen,çıkması diğer parselin avlu duvarına oturan örtmelerdir.Böylece,hem odanın görüşü genişletilmiş,hem de sokağa gölgelik yapılmıştır.Bu tür sokaklara "kabaltı" denilmektedir(Resim-16,17).

3.1.4.Servis Birimleri:

Eski Diyarbakır evlerinde servis birimleri;mutfak, kiler,tuvalet, banyo ve soğukluktur. Mutfak,banyo, tuvalet gibi sulu hacimler,genellikle sokak cephesinde tasarlanmıştır.Bunun nedeni ise şehrin orta aksı olan Gazi caddesi'nin 2-3 m altından geçen ana kanalizasyon hattıdır.Bu hattın kolları,sokak aralarında dolaştırılmıştır.Toplanan atık sular,şehrin kuzeydoğusuna doğru akıtılıp,Dicle neh-

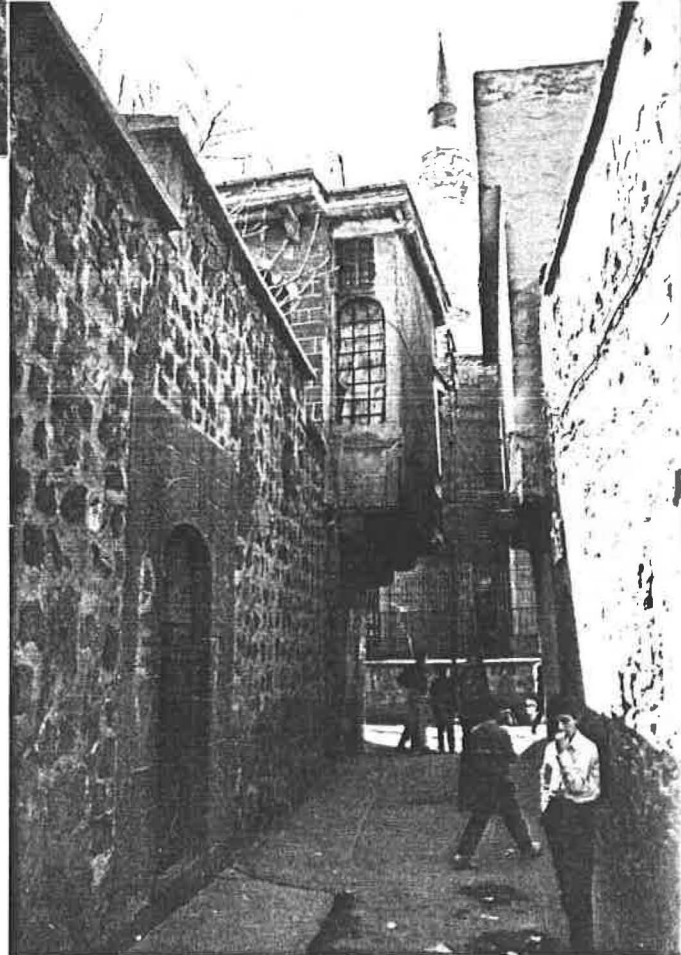
(52) Mesut Evren,Türk Evinde Çıkma.Istanbul:I.T.Ü.Yayını, 1959, S:5.

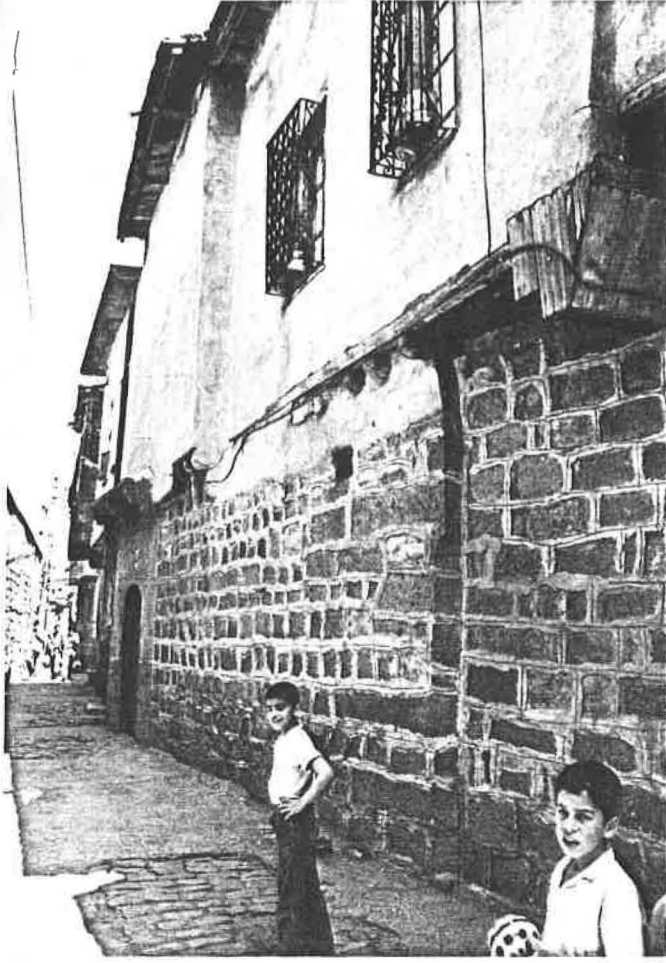
(53) D.Cezmi Tuncer,"Diyarbakır Evleri",Höyük",Sayı 39, Ankara,1972, S:20.

Resim-12:
Ziya Gökalp Mahallesi
Puşucu Sokak
No:3
Cumbası

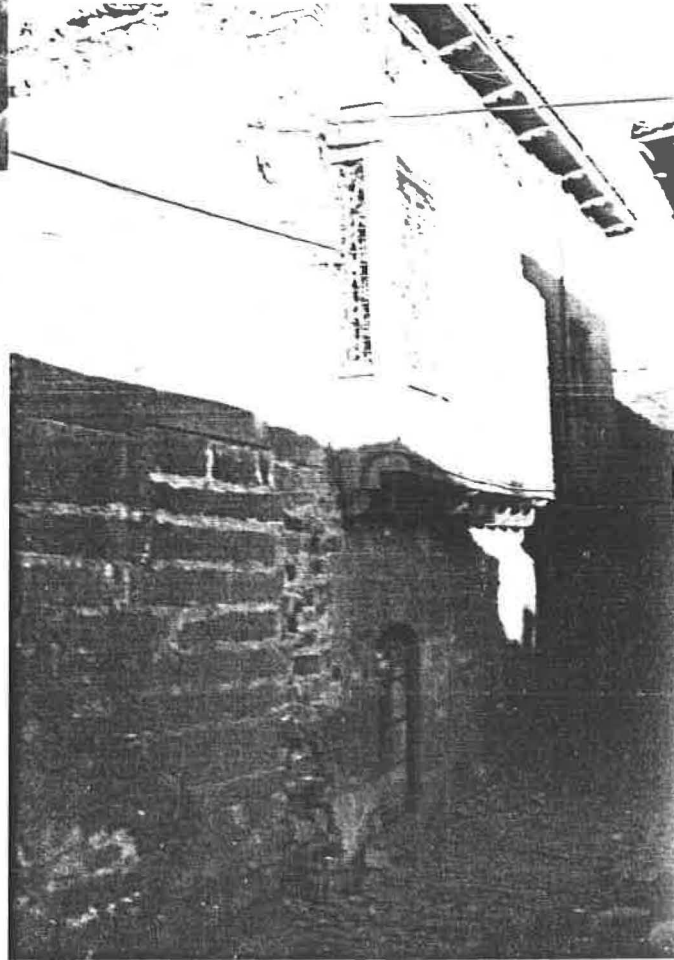
Resim-13:
Abdaldede Mahallesi
Devehamamı Sokak No:21
Cumbası

Resim-14:
Özdemir Mahallesi
Göçmen Sokak No:17

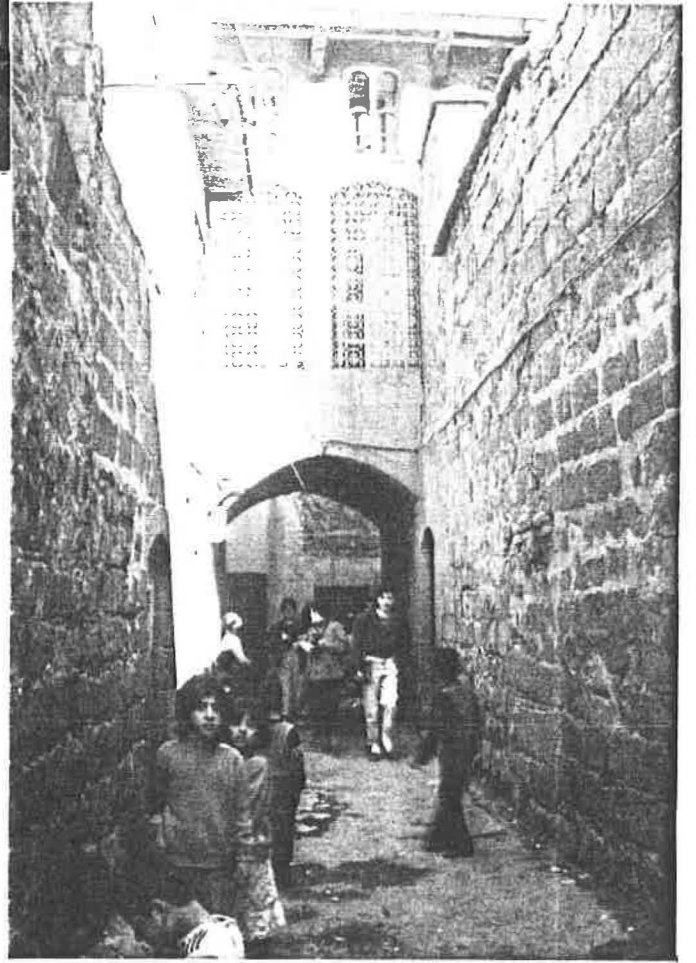
Resim-15:
Ali Paşa Mahallesi
Hanbeli Sokak No:16

Resim-16:
Ziya Gökalp Mahallesi
Merdivenli Sokak
Kabaltı

Resim-17:
Özdemir Mahallesi
Yağcı Sokak
Kabaltı

rine dökülmüştür (54). Böylece sokak cephesinde planlanmış olan bu birimlerin atıkları rahatlıkla kanalizasyona bağlanmıştır.

3.1.4.1.Mutfak:

Eski Diyarbakır evlerinde mutfaklar, harem bölündedir. Avlunun doğusunda, batısında ya da kuzeyinde yer alır (55). Tek kemerli olup, avluya açılırlar (Bkz. Örnek:14,23,27). Zemini, bazalt döşelidir.

Mutfaklarda, ev sahibinin ekonomik gücü ile bağlantılı olan, büyük ya da küçük olarak nitelendirilebilen ocaklar vardır. Bunlar genellikle 60 cm. derinliğinde, kemerli ya da düz atkılıdır. Ocaklarda kimi zaman çamur sıvalı bacalar, kimi zaman da sokak duvarına açılmış yan yana sıralı baca görevi yapan ufak pencereler kullanılmıştır. Bacalara "tü-tünlük" de denilmektedir (56). Bugün yaşam koşullarının değişmesi nedeniyle, ocaklara çok az ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle bir çok evde, ocak önleri kapatılarak, dolap gibi kullanılmaya başlanmıştır.

Bunun yanısıra, haremden çalışan ev hanımının selâmlığa servis verirken görülmemesi amacıyla mutfağın avluya bakan duvarında, döner dolaplar yapılmıştır (Bkz. Resim-35.3).

3.1.4.2.Kiler:

Eski Diyarbakır evlerinde kiler, bodrum katında dü-

(54) Remzi Balin, Ün.ver., S:47.

(55) Doğan Erginbaş, Ün.ver., S:19.

(56) "Aynı", S:19.

şünülmüştür. Zeminden çok aşağıya gömülmeyen bu kat ev halkının gıda maddelerini, yakacaklarını, eskilerini topladığı, sakladığı bir mekândır. Avluya bakan pek çok küçük pencereyle hem havalandırma, hem de aydınlatma sağlanmıştır. Kimi evlerde bu mekânlarda kuyular da vardır (Bkz. Örnek:13). Halk arasında bu kata, "zerzembe" denilmektedir (57).

3.1.4.3. Tuvalet:

Eski Diyarbakır evlerinde tuvaletler, avlu duvarının bir kenarında, ya da merdiven altlarında, sokak kapısına yakın yerlerde düşünölmüştür (Bkz. Örnek:11,12,15,17,27). Böylece pis su ve koku yapının diğer birimlerini etkilemeden, en kısa yoldan uzaklaştırılmıştır.

Tuvaletlerde iki farklı işlevli, üç adet bazalt taşı kullanılmıştır. Bunlardan ikisi ayak koyma yeri, diğeri ise kanalizasyona bir küçük açıklıkla bağlanan, eğimi sağlayan bazalt taşıdır (Resim-18). Tuvaletten çıkan kimselelerin ellerini yıkayabilmeleri amacıyla, kimi evlerde tuvalet yanına bir tulumba yapılmıştır (Bkz. Örnek:11,12). Ancak, bu iyi bir çözüm olmamıştır. Fakat açılan kuyular kanalizasyon seviyesinin altında olup pis su karışma tehlikesi olduğundan bu tür örneklere pek fazla rastlanmamaktadır. El yıkama problemi, avlunun herhangi bir yerindeki tulumba, kuyu ya da çeşme ile çözümlenmiştir.

(57) "Aynı", S:20.

Resim-18: Süleyman Nazif Mahallesi
Sait Paşa Sokak No:10 Tuvaleti

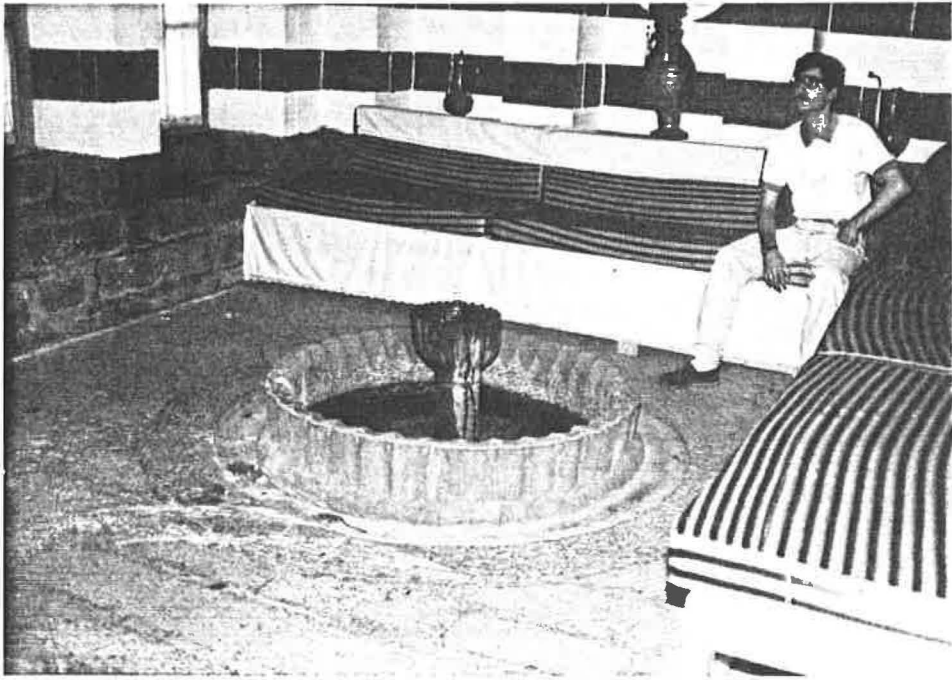
3.1.4.4.Banyo:

Eski Diyarbakır halkı arasında yıkanma eylemi, daha çok şehirde bulunan büyük hamamlarla çözümlenmiştir. Ancak, evlerde dini inançların etkisiyle, odaların içinde "gusulhane" olarak bilinen banyocuklar yapılmıştır. Günümüzde bunların örnekleri kalmamıştır. Halk ihtiyaçları doğrultusunda, bu birimleri odaya dahil etmiştir.

Bu gusulhanenin yanısıra, bazı büyük evlerde soyunma ve yıkanma bölümünün ayrı ayrı tasarlandığı banyolara da rastlanmıştır (Bkz. Örnek:20,40).

3.1.4.5.Sogukluk:

Birinci katın altında, genellikle zeminle aynı katta, sularla serinletilen bir mekândır. Buraya halk arasında "serdap" denilmektedir. Serdaplarda, ortada bir havuz bulunur. Avluya açılan pencereler hava akımını sağlar ve soğuyan su, odayı serinletir (Resim-19). Ancak serdap, Türk evinin bir özelliği değildir. Yabancı kökenlidir (58).

Resim-19: Cahit Sıtkı Tarancı Evi Serdabı

3.2.Çevresel Etmenlerin Eski Diyarbakır Evlerindeki Birimlere Etkileri:

Kendisi de bir çevre ögesi olan insan, gerek yapay çevreden, gerekse doğal çevreden, sürekli olarak etkilenmiş-

(58) Doğan Erginbaş, Ün.ver., S:28.

tır.Çevrenin rahatsız edici etkileri karşısında,belirli korunma biçim ve araçları geliştirmiştir (59).İnsanoğlunun doğal çevreye karşı geliştirdiği her yeni teknik,bir başka yapay çevreyi oluşturmuştur.Bu davranış,eski Diyarbakır konut mimarisinde birimleri de etkilemiştir.

3.2.1.Kullanıcıya Bağlı Etkiler:

Eski Diyarbakır konut mimarisini etkilemiş olan,kullanıcıya bağlı çevresel etmenleri, tarihsel gelişim ve sosyal yapı olarak ikiye ayırmak mümkündür.

3.2.1.1.Tarihsel Gelişimin Etkisi:

Eski Diyarbakır,şehir ve tek yapı ölçeğinde, tarihi izler taşıyan, İpek Yolu üzerinde bulunan merkezlerden biridir.Bu nedenle,savunma konusu,ön planda düşünülmüştür. Ortaçağ şehirlerinin ilk kuruluşlarında olduğu gibi,Diyarbakır'da da önce Sur içi gelişimi görülmüştür. Zamanla, devlet gücünün artışı oranında,dışa taşmalar başlamış ve genişleme ikinci bir kale duvarı ile çevrilmiştir. Kale duvarlarının gereksinimler karşısında genişletilememesi ve artan nüfus,yoğun,sıkışık bir doku meydana getirmiştir. Bu dokuda, Tarihi Türk kültürünün yapı tasarımına etkilerini görmek mümkündür.

Ortaçağ şehirlerinin ilk özelliği olan,şehri dört parçaya bölen yollar düşünülmüştür.Sokaklar bu ana yollara

(59) Atilla Yücel,"Kentsel Konut Topluluklarının Tasarlanmasında Sosyal Sistem İçeriğinin Değerlendirilmesi/ Bir Kuramsal Yaklaşım Denemesi".(Yayınlanmamış Doktora Tezi,İ.T.Ü.,1977), S:29.

bağlanmıştır (Bkz.Şekil:2).Her eski Türk şehri dokusunda olduğu gibi,sokaklar kimi zaman dar,kimi zaman geniş tutulmuştur.Birbirine yaklaşan damlar,samimi ve değişken perspektifli bir görünüm sağlamıştır (60).

Yine organik bir şekilde oluşturulmuş parsellerde evler, parsel sınırına yaslanmıştır.Parsel ortasında ev yoktur.Bu nedenledir ki,eski Diyarbakır evleri,bitişik ve iç avluludur.Ortaya çıkan bu planlama şekli,Helenistik çağda yaygınlaşan ve Anadolu mimarisini de etkilemiş olan, revaklı,avlulu,avlu etrafında odalar bulunan bir planlamadır.12 ve 13'üncü yüzyıllarda,Büyük Selçuklular tarafından geliştirilen bu planlama,geniş bir avlu,dört yanında eyvanlar ve köşelerde odaları bulunan bir duruma gelmiştir (61).Bu plan tipi,yapım tarihleri,genellikle 14.yüzyıla başlayan eski Diyarbakır evlerinde de etkili olmuştur.

Tarih boyunca pek çok devletin yönetiminde kalmış olan Diyarbakır'ın geçirdiği olayların ve yönetimlerin etkisi,şu şekilde özetlenebilir:

- Şehir akınlara,saldırılarına karşı,kale içinde gelişmiştir.
- Şehir ölçeğinde surlarla sınırlandırılmış olan Diyarbakır, konut ölçeğinde birimler ve avlu duvarı ile sınırlanmıştır.
- Bu kapalılığın sıkıcılığını azaltmak için,kendi içinde bağımsız avlular oluşturulmuştur.

(60) Doğan Kuban,"Türk Şehir Yapısı Üzerine".Mimarlık ve Sanat,Sayı 1,İstanbul,1961, S:40.

(61) Mualla Kalfagil, Dn.ver., S:17.

-Sur içinde yoğunlaşma zorunluluğu, konutların birbirine yakınlığını ve dolayısıyla sokakların dar,gölgeli ve serin olmasının bir nedeni olmuştur.

-Dar sokaklardaki konutların yakınlığı,sokağı daha fazla daraltmadan,alan kazanmak amacıyla,birinci katlardaki cumbaları ortaya çıkarmıştır.

3.2.1.2.Sosyal Yapının Etkisi:

Insanoğlu tarih boyunca, yaşam süreçleri içinde yerleşme sistemlerine,dinlerine ve iklim durumlarına göre yaşam şekillerinde değişimler göstermiştir. Bu değişimler, halkın, sosyal sınıfına,kültür düzeyine uygun,özgün bir planlamayı beraberinde getirmiştir (62). Diyarbakır tarihi gereği pek çok yönetim değiştirmiş olduğundan,müslüman halk arasında gayrimüslüman olanlar da vardır.Bu nedenle değişik planlamalar ortaya çıkmıştır.Gayrimüslim halkın genelde,kuyumculuk gibi işlerle uğraşmaları nedeniyle,zenginliklerinin bir yansıması olan,daha büyük evler yapmışlardır.Süslemeye ve dolayısıyla yapı malzemesine çok önem vermişlerdir.

Eski Diyarbakır halkı ise,daha çok toprağa ve küçük sanatlara bağlı,geçimini bu yolla sağlayan kimselerdir. Bu nedenle daha önce de belirtildiği gibi ağalar ve zenginler dışında kalan halk, ekonomik gücüyle orantılı olan, daha

(62) Yılmaz Tosun,"17-19.Yüzyıllarda Batı Anadolu'da Osmanlı-Türk Şehir Dokuları Oluşturan Evler ve Korunmaları".(Yayınlanmamış Doktora Tezi,Mimar Sinan Üniversitesi, 1983), S:18.

küçük ve basit planlamaları tercih etmişlerdir.Halk,Ortaçağ şehirlerinin yapısal özgünlüğü ile ibadet, eğitim ve alış-veriş yerlerini çekirdekte toplamış,evini ise bu çekirdeğin etrafında oluşturmuştur.

Dini inançlara çok bağlı olan eski insan,evini bir aile mabedi olarak görmekteydi (63).Bu nedenle,eski Türk evlerinde görüldüğü gibi,evlerin sokak cepheleri,yüksek duvarlarla çevrilmiştir.Evin mahremiyetini sağlamak amacıyla çıkılan yüksek duvarlar,yaşamın geçtiği avlunun görülmesini engellemekteydi.

12 ve 13.yüzyıllarda halk arasında tek otorite olan din,kadını erkekten tamamen ayırmıştı. Dönemin inançlarına göre,kadın,ilâhi fakat öldürücü bir güce sahipti.Bu nedenle,erkekten ayrı tutulmalıydı (64).Böyle bir düşünce sistemi, 14.yüzyılda eski Diyarbakır konut mimarisinde de etkili oldu.Sosyal düzeyin elverdiği ölçüde,daha çok,zengin halk sınıfının evlerinde,harem-selâmlık olmak üzere iki bölüm ortaya çıktı.Böylece,kadın ile erkek birbirinden ayrıldı.Harem ile selâmlık arasındaki tek bağlantı,evin reisi tarafından kullanılan "mabeyn" odasıydı.Bu evlerde,harem ile selâmlığı ayıran avlu duvarına,mahremiyet düşüncesiyle,döner dolaplar yapılmıştı.Haremde hazırlanan yemekler,bu dolabın bir tarafına koyulup döndürülerek selâmlığa servis sağlanmaktaydı.

(63) Lami Eser,"Kütahya Evleri".(Yayınlanmamış Doçentlik Tezi,İ.T.Ü.,1954), S:11-76.

(64) "Aynı", S:10.

Halkın ekonomik durumu, eski Diyarbakır konut mimarisinde etkili olmuş, toprak ve küçük sanatlarla uğraşan kesim ile toprak sahibi ağalar arasındaki sınıf farkı konut mimarisine yansımıştır. Orta tabaka aile yapısında, konut içinde bölümlenme sınırlıdır. Harem-selâmlık birimleri yoktur. Yeme, yatma, misafir kabul etme eylemleri aynı mekânda gerçekleştirilmiştir. Kimi büyük evlerde görülen ahır, bu evlerde yoktur. Halkın ekonomik durumu yalnız yapının tasarımına değil, yapıma gösterilen özen ve süslemede de etkili olmuştur (Bkz. Resim: 13.2, 15.2, 21.1, 21.2). Evlerdeki süsleme ve eyvan kemeri yükseklikleri, ev halkının ekonomik düzeyinin bir göstergesi olmuştur. Planlamada da etkili olan bu durum, eski Diyarbakır evlerinde, "I, L, U" plan tiplerini ortaya çıkarmıştır (Bkz. Örnek: 10, 12, 16).

Böylece sosyal yapı, eski Diyarbakır konut mimarisinin aşağıdaki özellikleri yansıtmaya neden olmuştur;

- Evler konum itibarıyla bir çarşı dokusu etrafındadır.
- En fazla iki katlıdır.
- Genellikle avlu, sokak cephesinde yüksek bir duvarla geçilmiştir.
- Dini inançlar, sosyal yaşam düzeyi yüksek aile yapılarında, harem-selâmlığı ortaya çıkarmıştır.
- Evin bölümlenmesi ve süslemeler, ev sahibinin ekonomik düzeyinin bir göstergesidir.

3.2.2.Doğal ve Yapma Çevre Etkileri:

Eski Diyarbakır konut mimarisinde etkili olmuş doğal çevre etmenlerini iki ayrı bölümde incelemek mümkündür;

-İklim etkisi,

-Coğrafik ve jeolojik durumun etkisi

3.2.2.1.İklim Etkisi:

Genel olarak subtropikal bir iklimin etkili olduğu Diyarbakır'da,eski konut mimarisi de iklim koşullarına bağlı kalınarak gerçekleştirilmiştir.

Evler,kendi içlerinde iklimin etkisiyle bölümlere ayrılmıştır.Kuzey yönlendirmeli yazlık;güney yönlendirmeli kışlık;Doğu-Batı yönlendirmeli mevsimlik bölümler gibi(65).

Yılın sekiz ayında yazı yaşayan Diyarbakır halkı, zamanının çoğunu,kuzeye yönlendirilmiş,gölgeli,serin,ke-merli eyvanlarda geçirmiştir.Kimi evlerin eyvanında havuzlar yapılmıştır.Yine iklimin etkisiyle,zengin sınıfın evlerinde,kuzeye yönlendirilmiş,içinde bir havuz bulunan,zemin kattan,birkaç basamak alt kotta yer alan,serdaplar vardır.Ev halkının ekonomik durumuna göre,bir ya da birden fazla eyvanlı evlere de rastlanmaktadır.Böylece güneş kontrolü ve devamlı bir gölgelik sağlanmıştır.

Halkın,yazın kavurucu sıcaklarına karşı,gıda maddelerini bozulmadan saklayabilmek amacıyla kuzeye yönlendi-

(65) Metin Sözen, Ün.ver., S:230.

rilmiş,zemin kattan genellikle beş basamak "altta,"mahzen" ya da "kiler" olarak bilinen bölümler yapılmıştır.

Kışın soğuşuna karşı,güneye yönlendirilmiş kışlık odalar düşünülmüştür.Duvarların kalın tutulması,kışın ısınan havanın dışarı çıkmasını engellemiş,yazın kavurucu sıcaklığında ise evin serin kalmasını sağlamıştır.

Doğal çevre etmenlerinden olan iklim,eski Diyarbakır evlerine,aşağıdaki özellikleri getirmiştir;

-Kuzey yönlendirmeli yazlık;Güney yönlendirmeli kışlık bölümler gelişmiştir.

-Avlular ortaya çıkmıştır.

-Cepheler,yönlenişlerine göre farklı doluluk-boşluk oranlarına sahip olmuştur.

-Ev içine,serdaplarla ve eyvan havuzlarıyla su girmiştir.

-Odaların alt kısımları kullanılmıştır.

-Duvar kalınlıkları artmıştır.

3.2.2.2.Cografik ve Jeolojik Durumun Etkisi:

İkinci bölümde de açıklandığı gibi Diyarbakır,bölgenin güneybatısında,sönmüş bir volkanik dağ olan Karacadağ'ın eteklerinde kurulmuştur.Yörede,volkan tüfleri ve bazalt tabakaları yoğunlukta bulunmaktadır.Bu nedenle,eski konut zeminlerinde,dişi bazalt taşı denilen,bol gözenekli ve taşıyıcı özelliği olan sütunlar ile duvarlarda erkek bazalt taşı denilen,az gözenekli taşlar kullanılmıştır.Bazı evlerde karşılaşılan almaşık karakterli yapımlarda kullanılmış olan kalker taşı ise,il sınırlarında bulunan,Ergani kalker ocaklarından sağlanmıştır (Bkz.Resim:19.1).

Şehrin Dicle kıyılarında kurulmuş olması,Dicle nehrinden dolayı yörede bol killi toprak bulunmasını sağlamıştır.Hem yapıyı yağmur ve kar sularından koruyabilmek, hem de ısı yalıtımı sağlayabilmek amacıyla, damlar sıkıştırılmış killi toprakla örtülmüştür.Yine toprak yapısının kavak yetiştirmeye elverişli olması,açıklığın kavak ağacı ile kolay geçilebilmesi ve ucuza maledilmesi nedeniyle,tavan kirişlemede kavak ağacı kullanılmıştır (Bkz.Resim: 4.3).

Sonuçta,coğrafik konum,jeolojik yapı,eski Diyarbakır konut mimarisinde,malzeme seçiminde etkili olmuştur. Yapı malzemesi olarak bazalt taşı, kalker taşı ve kavak ağacı kullanılmıştır.

BÖLÜM IV: SONUÇ ve ÖNERİLER

4.1.Eski Diyarbakır Evlerine Çevresel Etkilerin Etkileri ve Bu Sonuçlara Bağlı Yeni Yapılar İçin Tasarım Kriterlerinin Belirlenmesi:

Çağın değişen koşulları, eski konutları hızla tahrip etmektedir. İnsanın sosyal, fiziksel özellikleri, iklim faktörü, malzeme özellikleri dikkate alınmadan yapılan bir yapılaşma, günümüzün hastalığı haline gelmiştir. Böyle bir yapılaşma da, insan üzerinde, fiziksel ve ruhsal bozukluklara neden olmaktadır. Oysa, eski Diyarbakır evlerinde insanın ruhsal, fiziksel ve fonksiyonel yapısı göz ardı edilmemiştir. Buradaki yerli ustalar halkın yaşayışına, iklime, malzeme durumuna göre değişik tasarımlar yapmışlardır.

Tasarımın ana ögesi olan insana bu derece önem vermiş olan eski Diyarbakır evi planlamasındaki kriterlerden, günümüz tasarımlarına yapılması gerekli bazı aktarmalar olabilir. Bunlar;

- Sokakların iklim ile uyumlu, gölgeli olması,
- Sokaklardaki hava sirkülasyonuna dikkat edilmesi, yolların birbirini dik kesmesi,
- Sulandığı zaman çevreyi serinletme etkisinden yararlanabilmek amacıyla, sokak kaplamalarında asfalt yerine dişi bazalt taşı kullanılması,
- Ticaret ve konut alanlarında ulaşım sorunlarının çözülmesi,
- Görsel kirliliğin ortadan kaldırılması,
- Yapıların yönlendirilmesi konusunda, birimlerin doğru etüt edilmesi,

- Cephelerin yönlendirilmesinde,farklı cephelerde,farklı doluluk ve boşluk oranlarının ayarlanması,
- Evlerin hâkim rüzgâr yönüne açık ve mümkün olduğu kadar bu yönde havalandırılmasının sağlanması,
- Yaşam şeklinin mekâna yansıtılması,
- Konutlardaki mahremiyet faktörüne dikkat edilmesi,
- Konutlardaki sağlık şartlarına dikkat edilmesi,
- Alt yapı sorununun çözümlenmesi,
- İklim, faktörünün etkisiyle duvar kalınlıklarına dikkat edilmesi,
- Kuzeyde eyvan karşılığı balkon,güneyde yaşam bölümünün planlanması,
- Yapı malzemesinin özelliklerinin ve çevre ile uyumunun iyi irdelenmesi,
- Kat adedinin sınırlandırılması.

Eski dokudaki bu aktarımlar, zamanın yaşam biçimi dikkate alınarak ortaya çıkarılmıştır.Döneminin şartlarına yanıt verebilen bu kriterlerin,günümüz koşulları irdelenerek, tasarım kriterleri olarak uygulanması gereklidir.

4.2.Günümüz Koşullarının Eski Diyarbakır Konut Mimarisine Getirdikleri ve Bu Tarihi Dokunun Yaşatılabilemesi İçin Öneriler:

Insanoğlu, yaşamının büyük bir bölümünü,daha iyiyi, daha kolayı bulma yolunda harcamıştır.Ancak bu uğraş,geçmişten bilinçli olarak haberdar olmayan,yeni malzeme ve tekniğin olanaklarını kullanamayan usta ve kalfaların

elinde gerçek anlamını yitirmiştir (66).

Bu durum, başta Türkiye'nin büyük şehirleri olmak üzere, kentleşme eğiliminin artması oranında, orta büyüklükteki şehir, kasaba, hatta köylerde, Osmanlı evinin yaşama biçimlerini değiştirmiştir (67). Böylece beş yüzyıllık geçmişinde yöresel malzemeye ve iklim koşullarına uyarak gelişen Türk evi, özelliğini yitirmeye başlamıştır.

Kente göçler, niteliksiz usta ve kalfalar, bilinçsiz halk ve mimarlar, uygulanmayan yönetmelikler, yerel idareler, eski Diyarbakır konut mimarisini de zedelemiş ve hızla yok olmasına neden olmuştur.

Eski mekân örgütlenmesinden günümüz mekân örgütlemesine geçişteki ilk önemli değişim, 19. yüzyıl sonunda, Tanzimatın etkisiyle oluşan yeni bir sınıfla birlikte, önce İstanbul'da; Cumhuriyet'le birlikte Ankara ve diğer illerde başlayan, konutlarda çok kata doğru olan eğilimdir (68). Eski doku içindeki bu hatalı yapılaşma, eski Diyarbakır evinin mahremiyetini zedelemiştir. Bu değişim, kökende ataerkil bir aile yapısına sahip olan Diyarbakır insanını da etkilemiştir. Daha önce, bir avlu etrafındaki odaların her birinde, aileden evlenen fertlerin biri yaşarken, yaşam şekli değişmiş,

(66) Sedat Hakkı Eldem, **Türk Evi Osmanlı Dönemi**. İstanbul: Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı, 1984, S:20.

(67) Doğan Kuban, "Türk Şehir Yapısı Üzerine". **Mimarlık ve Sanat**, Sayı 1, İstanbul, 1961, S:222

(68) Türkan Turuthan, "Geleneksel Konuttan Günümüz Konutuna, Orta Mekân". **Türk Halk Sempozyonun Bildirileri**. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünün Araştırma Dairesi Başkanlığı, Selçuk Üniversitesi Rektörlüğü Yayını, 1991, S:222.

evlenen gençler,baba evinden ayrılmaya başlamıştır.Değişen çağ, değişik yaşam biçimlerini beraberinde getirmiş,yeni yapay çevreler oluşturmuştur.Sonuçta ataerkil yaşantı,yerini çekirdek aileye bırakmıştır.

Endüstrinin gelişmesiyle başlayan göçler,kent dokusundaki konut ihtiyacını arttırmıştır.Bu artış,eski dokudaki evlerin bölünmesine,ailelerin ihtiyacına göre özgün malzemeyle uyumlu olmayan malzemelerle ek bölümler yapılmasına neden olmuştur. Pek çok tarihi dokuda olduğu gibi, biçimlenmede forma önem verilmemiş olan,ihtiyacın ve doğal yapının dikkate alınmadığı bu düzenlemeler,tarihi dokuyu tahrip etmiştir (69) (Bkz.Örnek:9).Ancak,hızlı sanayileşme ve nüfus artışı ile baş gösteren eski konut tahribatı ve yıkımı,1978 yılında,Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından çıkarılan bir kanunla,tarihi sit alanı içindeki bölgelerde durdurulmuştur (70).

Batılı ülkeler,tarihi dokuların korunması ve sağlıklılaştırılması konularını;

-1904 yılında,Madrid IV.Uluslararası Mimarlar Kongresi'nde

-
- (69) Feyyaz Erpi,"Sosyo-Kültürel Yapının Yerel Konut Mimarisindeki Yansıması Üzerine Kıyaslanmalı Üç Örnek: Anadolu'daki Türk,Rum ve Levanten Konut Mimarileri". **Türk Halk Sempozyonun Bildirileri**. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünün Araştırma Dairesi Başkanlığı,Selçuk Üniversitesi Rektörlüğü Yayını,1991, S:75.
- (70) Uzay Yergün,"**Bursa Geleneksel Konut Mimarisinin Kent-sel ve Yapısal Morfolojisi Hakkında Bir Araştırma**". (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,Yıldız Üniversitesi. 1991), S:166.

- 1931 yılında,Atina Konferansı'nda,
- 1933 yılında,Atina'da,Uluslararası Modern Mimarlık Kongresi'nde,(CIAM),
- 1964 yılında,İkinci Uluslararası,Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi'nde ele alınmıştır.Varılan ortak karar,"Yaşayan tarihi eserlerin,mimariye faydalı,güzelliğın temeli olduğu için sürekli kullanılabilir şekilde onarılması ve korunmasıdır.Ancak,onarım,sanata ve tarihe saygılı,devrin üslubu yok edilmeden yapılmalıdır."

Bu konuda alınabilecek önlemler ise, belediyenin, üniversitenin ve halkın ortak çalışmalarıyla gerçekleştirilir. Bu önlemleri iki ayrı bölümde ele almak gereklidir.Bunlardan biri var olanı yaşatabilmek,ikincisi ise,bir önceki bölümde değinildiği gibi,günümüz mimarisine yapılabilecek aktarmalardır.Var olanı yaşatabilmek amacıyla;

- Kaçak yapılanmayı durdurucu,önlemler olarak tarihi dokuyu ortaya çıkarmak,
- Gerek ticaret,gerekse konut alanlarının ulaşım sorunlarını,dokuyu zedelemeyen çözmek,
- Sur içi nüfusunu sınırlandırmak,alt yapı ve konut çevresinin niteliğini yükseltmek,
- Eski konutları boyutlarına göre,çok ailenin kullanabileceği şekilde,yetkili kimseler tarafından yeniden düzenlemek,
- Halkı,eski dokuyu yaşatma konusunda bilinçlendirmek,
- Tarihi dokudaki nüfus artışı ve teknolojik gelişmelerin

getirdiği kablo ve direk yoğunluğuna son vererek, görsel
kirliliği gidermek,

-Koruma amaçlı imar planları hazırlayıp bunları gerçek an-
lamda uygulamak gerekmektedir.

EKLER

<u>Ek</u>	<u>Sayfa</u>
A- Örneklerin Listesi	55
B- Resimlerin Listesi	57
C- Tescilli Evlere İlişkin İmar Paftaları	63
D- Tescilli Evlerin Kroki ve Fotoğrafları	80

EK-A: ÖRNEKLERİN LİSTESİ

<u>Örnek No:</u>	<u>Sayfa</u>
1.Ziya Gökalg Mahallesi Sülüklü Sokak No:21.....	81
2.Ziya Gökalg Mahallesi Lâle Sokak No:27.....	83
3.Ziya Gökalg Mahallesi Dörtler Sokak No:1.....	85
4.Ziya Gökalg Mahallesi Kılıçlı Sokak No:6.....	87
5.Ziya Gökalg Mahallesi Kapulu Sokak No:3.....	89
6.Ziya Gökalg Mahallesi Puşucu Sokak No:3.....	91
7.Ziya Gökalg Mahallesi Puşucu Sokak No:13.....	93
8.Ziya Gökalg Mahallesi Devekaldıran Sokak No:9.....	95
9.Ziya Gökalg Mahallesi Abacı Sokak No:3.....	97
10.Ziya Gökalg Mahallesi Abacı Sokak No:5.....	99
11.Ziya Gökalg Mahallesi Hanbeli Sokak No:16.....	101
12.Ziya Gökalg Mahallesi Çelik Sokak No:7.....	103
13.Ziya Gökalg Mahallesi Gökalg Sokak No:4	105
14.Ziya Gökalg Mahallesi Tahtalı Sokak No:1.....	107
15.Ziya Gökalg Mahallesi Tahtalı Sokak No:3.....	109
16.Ziya Gökalg Mahallesi Tuzcular Sokak No:1.....	111
17.Ali Paşa Mahallesi Hanbeli Sokak No:5.....	112
18.Ali Paşa Mahallesi Binici Sokak No:18.....	114
19.Abdaldede Mahallesi Behrampaşa Sokak No:48.....	116
20.Abdaldede Mahallesi Devehamamı Sokak No:21.....	118
21.Süleyman Nazif Mahallesi Sait Paşa Sokak No:15.....	120
22.Süleyman Nazif Mahallesi Sait Paşa Sokak No:10.....	122
23.Camiikebir Mahallesi Ziya Gökalg Sokak No:10.....	124

<u>Örnek No:</u>	<u>Sayfa</u>
24.Ziya Gökalp Evi.....	126
25.Savaş Mahallesi Aşağı Saman Sokak No:5.....	129
26.Savaş Mahallesi Yukarı Ali Emiri Sokak No:13.....	132
27.Üzdemir Mahallesi Kurşunlu Cami Sokak No:10.....	133
28.Üzdemir Mahallesi Altay Sokak No:2-3.....	136
29.Üzdemir Mahallesi Bıyıklı Mehmet Paşa Sokak No:136.	138
30.Üzdemir Mahallesi Paşa Hamamı Sokak No:1.....	139
31.Üzdemir Mahallesi Yağcı Sokak No:2.....	141
32.Üzdemir Mahallesi Göçmen Sokak No:17.....	144
33.Üzdemir Mahallesi Sabuncu Sokak No:26.....	146
34.Dabanoglu Mahallesi Kadı Camii Geçidi Sokak No:2...	148
35.Dabanoglu Mahallesi Çakmak Sokak No:14.....	150
36.Dabanoglu Mahallesi Yigit Ahmet Sokak No:32.....	152
37.Dabanoglu Mahallesi Tuzlu Çıkmaz Sokak No:14.....	155
38.Cevat Paşa Mahallesi Kozlu Sokak No:13.....	156
39.Cevat Paşa Mahallesi Kozlu Sokak No:17.....	158
40.Cevat Paşa Mahallesi Çelikmen Sokak No:10.....	160

EK-B:RESİMLERİN LİSTESİ

<u>Resim No:</u>	<u>Sayfa</u>
<u>Ziya Gökalp Mahallesi Sülüklü Sokak No:21</u>	
1.1.Güney Kanadı	82
1.2.Doğu Kanadı	82
1.3.Batı Kanadı	82
(Fotoğraf: 1.1,1.2,1.3. F.Demet ÇETİN)	
<u>Ziya Gökalp Mahallesi Lâle Sokak No:27</u>	
2.1.Güney Kanadı	84
2.2.Batı Kanadı	84
(Fotoğraf: 2.1,2.2. F.Demet ÇETİN)	
<u>Ziya Gökalp Mahallesi Dörtler Sokak No:1</u>	
3.1.Doğu Kanadı	86
3.2.Güney Kanadı	86
(Fotoğraf: 3.1,3.2. F.Demet ÇETİN)	
<u>Ziya Gökalp Mahallesi Kılıçlı Sokak No:6</u>	
4.1.Güney Kanadı	88
4.2.Batı Kanadı	88
4.3.Bodrum Kat	88
(Fotoğraf: 4.1,4.2,4.3. F.Demet ÇETİN)	
<u>Ziya Gökalp Mahallesi Kapulu Sokak No:3</u>	
5.1.Kuzey Kanadı	90
5.2.Güney Kanadı	90
(Fotoğraf: 5.1,5.2. F.Demet ÇETİN)	
<u>Ziya Gökalp Mahallesi Puşucu Sokak No:3</u>	
6.1.Güney Kanadı	92
6.2.Kuzey Kanadı	92
6.3.Doğu Kanadı	92
(Fotoğraf: 6.1,6.2,6.3. F.Demet ÇETİN)	

<u>Resim No:</u>	<u>Sayfa</u>
<u>Ziya Gökalp Mahallesi Puşucu Sokak No:13</u>	
7.1.Güney Kanadı	94
7.2.Doğu Kanadı	94
(Fotoğraf: 7.1,7.2. F.Demet ÇETİN)	
<u>Ziya Gökalp Mahallesi Devekaldıran Sokak No:9</u>	
8.1.Güney Kanadı	96
8.2.Doğu Kanadı	96
(Fotoğraf: 8.1,8.2 F.Demet ÇETİN)	
<u>Ziya Gökalp Mahallesi Abacı Sokak No:3</u>	
9.1.Batı Kanadı	98
9.2.Güney Kanadı	98
(Fotoğraf: 9.1,9.2 F.Demet ÇETİN)	
<u>Ziya Gökalp Mahallesi Abacı Sokak No:5</u>	
10.1.Güney Kanadı	100
10.2.Doğu Kanadı	100
10.3.Tulumba	100
(Fotoğraf: 10.1,10.2,10.3 F.Demet ÇETİN)	
<u>Ziya Gökalp Mahallesi Hanbeli Sokak No:16</u>	
11.1.Güney Kanadı	102
11.2.Doğu Kanadı	102
(Fotoğraf: 11.1,11.2 F.Demet ÇETİN)	
<u>Ziya Gökalp Mahallesi Çelik Sokak No:7</u>	
12.1.Güney Kanadı	104
12.2.Batı Kanadı	104
12.3.Güney Kanadı	104
(Fotoğraf: 12.1,12.2,12.3 F.Demet ÇETİN)	
<u>Ziya Gökalp Mahallesi Gökalp Sokak No:4</u>	
13.1.Güney Kanadı	106

<u>Resim No:</u>	<u>Sayfa</u>
13.2.Batı Kanadı (Fotograf: 13.1,13.2 F.Demet ÇETİN)	106
<u>Ziya Gökalp Mahallesi Tahtalı Sokak No:1</u>	
14.1.Cumba 14.2.Doğu Kanadı (Fotograf: 14.1,14.2 F.Demet ÇETİN)	108
<u>Ziya Gökalp Mahallesi Tahtalı Sokak No:3</u>	
15.1.Cumba 15.2.Güney Kanadı (Fotograf: 15.1,15.2 F.Demet ÇETİN)	110
<u>Ali Paşa Mahallesi Hanbeli Sokak No:5</u>	
17.1.Güney Kanadı 17.2.Doğu Kanadı 17.3.Bodrum Kat Girişi (Fotograf: 17.1,17.2,17.3 F.Demet ÇETİN)	113
<u>Ali Paşa Mahallesi Birinci Sokak No:18</u>	
18.1.Güney Kanadı 18.2.Doğu Kanadı (Fotograf: 18.1,18.2 Ayhan BEKLEYEN)	115
<u>Abdalde Mahallesi Behrampaşa Sokak No:48</u>	
19.1.Güney Kanadı 19.2.Batı Kanadı 19.3.Doğu Kanadı (Fotograf: 19.1,19.2,19.3 Ayhan BEKLEYEN)	117
<u>Abdalde Mahallesi Devehamamı Sokak No:21</u>	
20.1.Güney Kanadı 20.2.Doğu Kanadı (Fotograf: 20.1,20.2 F.Demet ÇETİN)	119

<u>Resim No:</u>	<u>Sayfa</u>
<u>Süleyman Nazif Mahallesi Sait Paşa Sokak No:15</u>	
21.1.Doğu Kanadı	121
21.2.Kuzey Kanadı	121
(Fotograf: 21.1,21.2 Ayhan BEKLEYEN)	
<u>Süleyman Nazif Mahallesi Sait Paşa Sokak No:10</u>	
22.1.Güney Kanadı	123
22.2.Doğu Kanadı	123
22.3.Güney Kanadı	123
(Fotograf: 22.1,22.2,22.3 Ayhan BEKLEYEN)	
<u>Camii Kebir Mahallesi Ziya Gökalp Sokak No:10</u>	
23.1.Kuzey Kanadı	125
23.2.Batı Kanadı	125
(Fotograf: 23.1,23.2 Ayhan BEKLEYEN)	
<u>Ziya Gökalp Evi No:7</u>	
24.1.Güney Kanadı	127
24.2.Kuzey Kanadı	127
24.3.Batı Kanadı	128
24.4.Eyvan	128
(Fotograf: 24.1,24.2,24.3,24.4 F.Demet ÇETİN)	
<u>Savaş Mahallesi Aşağı Saman Sokak No:5</u>	
25.1.Güney Kanadı	130
25.2.Güney Kanadı	130
25.3.Batı Kanadı	131
25.4.Batı Kanadı	131
(Fotograf: 25.1,25.2,25.3,25.4 F.Demet ÇETİN)	
<u>Özdemir Mahallesi Kurşunlu Cami Sokak No:10</u>	
27.1.Güney Kanadı	134
27.2.Kuzey Kanadı	134

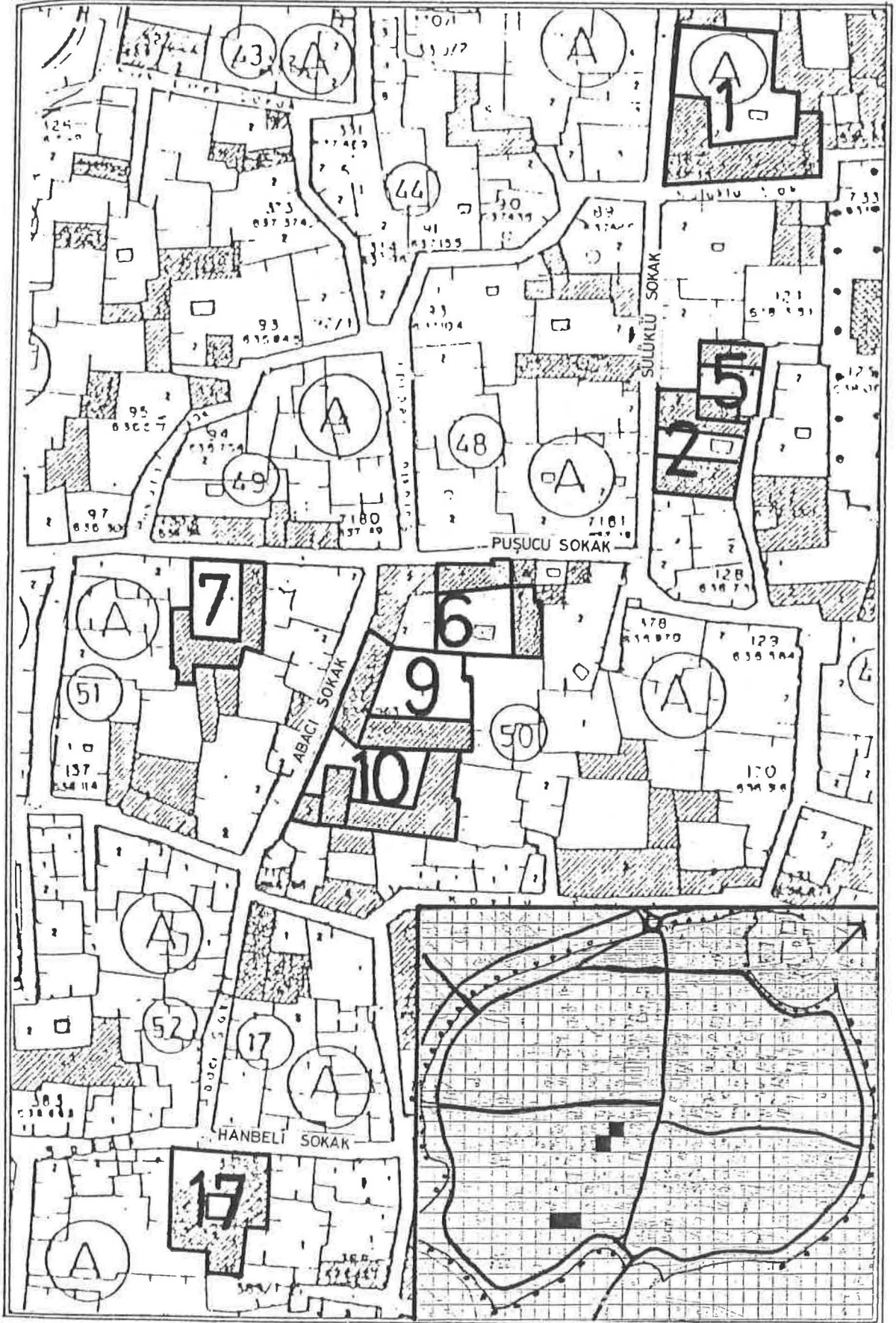
<u>Resim No:</u>	<u>Sayfa</u>
27.3.Güney Kanadı	135
27.4.Doğu Kanadı	135
(Fotograf: 27.1,27.2,27.3,27.4 F.Demet ÇETİN)	
<u>Üzdemir Mahallesi Altay Sokak No:2-3</u>	
28.1.Batı Kanadı	137
28.2.Güney Kanadı	137
(Fotograf: 28.1,28.2 Ayhan BEKLEYEN)	
<u>Üzdemir Mahallesi Paşa Hamamı Sokak No:1</u>	
30.1.Kuzey Kanadı	140
30.2.Kuzey Kanadı	140
(Fotograf: 30.1,30.2 Ayhan BEKLEYEN)	
<u>Üzdemir Mahallesi Yağcı Sokak No:2</u>	
31.1.Kuzey Kanadı	142
31.2.Kuzey Kanadı	142
31.3.Güney Kanadı	143
31.4.Güney Kanadı	143
(Fotograf: 31.1,31.2,31.3,31.4 Ayhan BEKLEYEN)	
<u>Üzdemir Mahallesi Göçmen Sokak No:19</u>	
32.1.Güney Kanadı	145
32.2.Kuzey Kanadı	145
(Fotograf: 32.1,32.2 Ayhan BEKLEYEN)	
<u>Üzdemir Mahallesi Sabuncu Sokak No:26</u>	
33.1.Batı Kanadı	147
33.2.Kuzey Kanadı	147
(Fotograf: 33.1,33.2 Ayhan BEKLEYEN)	
<u>Dabanoğlu Mahallesi Kadı Camii Geçidi Sokak No:2</u>	
34.1.Batı Kanadı	149
34.2.Doğu Kanadı	149

<u>Resim No:</u>	<u>Sayfa</u>
34.3.Güney Kanadı (Fotograf: 34.1,34.2,34.3 F.Demet ÇETİN)	149
<u>Dabanoglu Mahallesi Çakmak Sokak No:14</u>	
35.1.Güney Kanadı 151	151
35.2.Kuzey Kanadı 151	151
35.3.Döner Dolap 151 (Fotograf: 35.1,35.2,35.3 F.Demet ÇETİN)	151
<u>Dabanoglu Mahallesi Yigit Ahmet Sokak No:32</u>	
36.1.Güney Kanadı 153	153
36.2.Batı Kanadı 153	153
36.3.Kuzey Kanadı 154	154
36.4.Sokak Cephesi 154 (Fotograf: 36.1,36.2,36.3,36.4 F.Demet ÇETİN)	154
<u>Cevat Paşa Mahallesi Kozlu Sokak No:13</u>	
38.1.Batı Kanadı 157	157
38.2.Doğu Kanadı 157 (Fotograf: 38.1,38.2 Ayhan BEKLEYEN)	157
<u>Cevat Paşa Mahallesi Kozlu Sokak No:17</u>	
39.1.Güney Kanadı 159	159
39.2.Kuzey Kanadı 159 (Fotograf: 39.1,39.2 Ayhan BEKLEYEN)	159
<u>Cevat Paşa Mahallesi Çelikmen Sokak No:10</u>	
40.1.Güney Kanadı 161	161
40.2.Kuzey Kanadı 161 (Fotograf: 40.1,40.2 Ayhan BEKLEYEN)	161

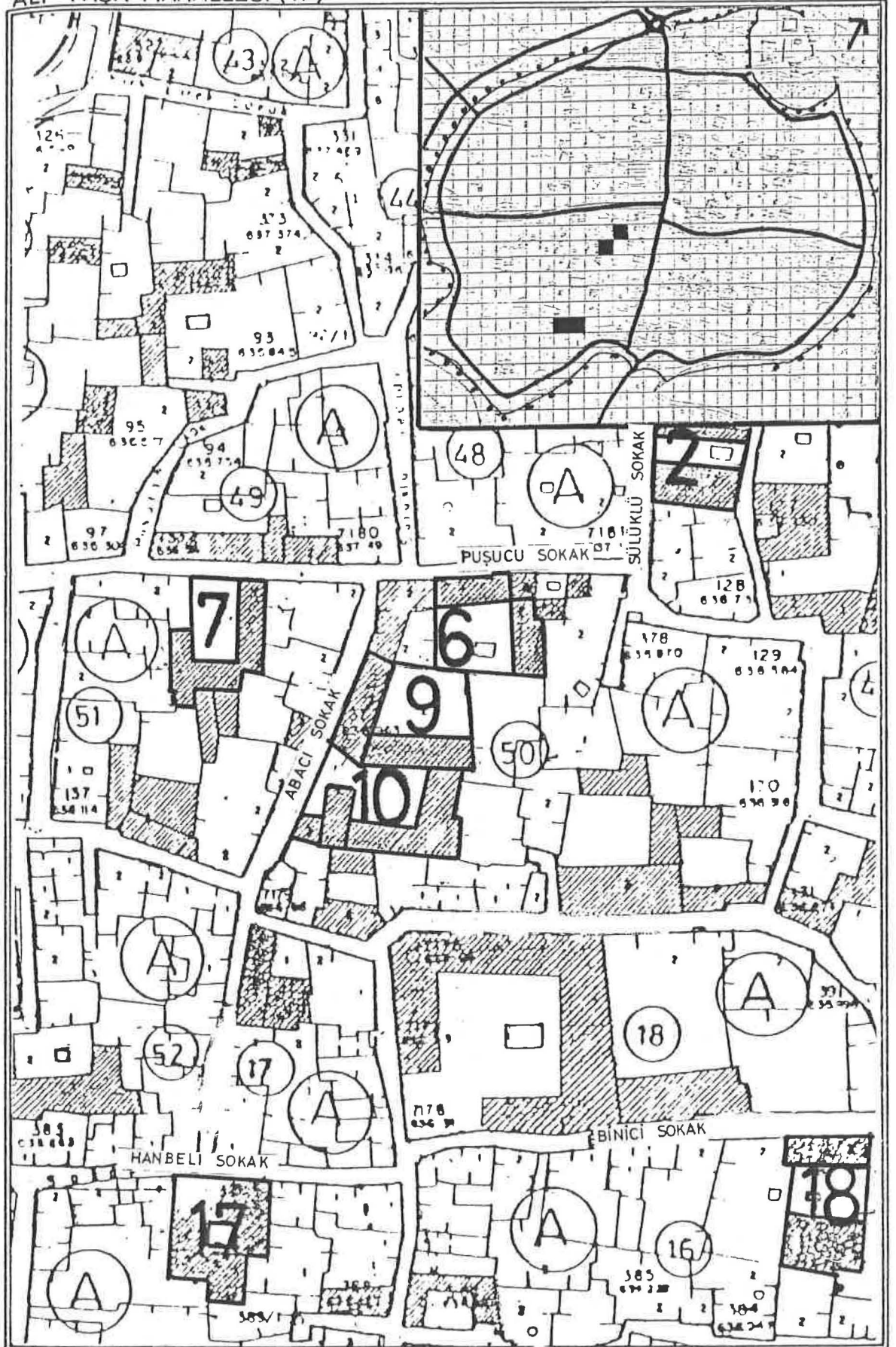
EK-C:

Tescilli Evlere İlişkin İmar Paftaları

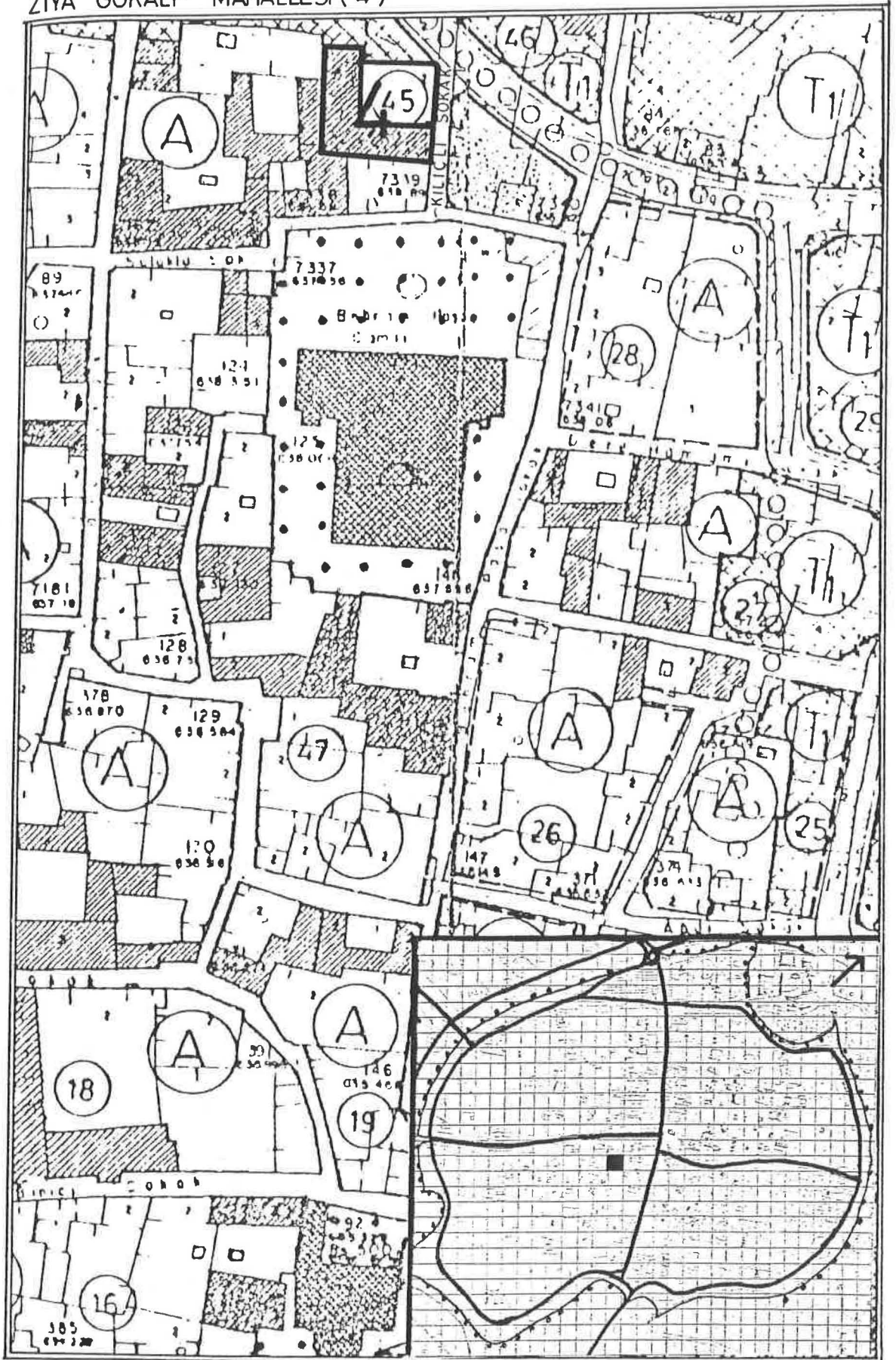
ZİYA GÖKALP MAHALLESİ (1,2,6,7,9,10)
ALİ PAŞA MAHALLESİ (17)

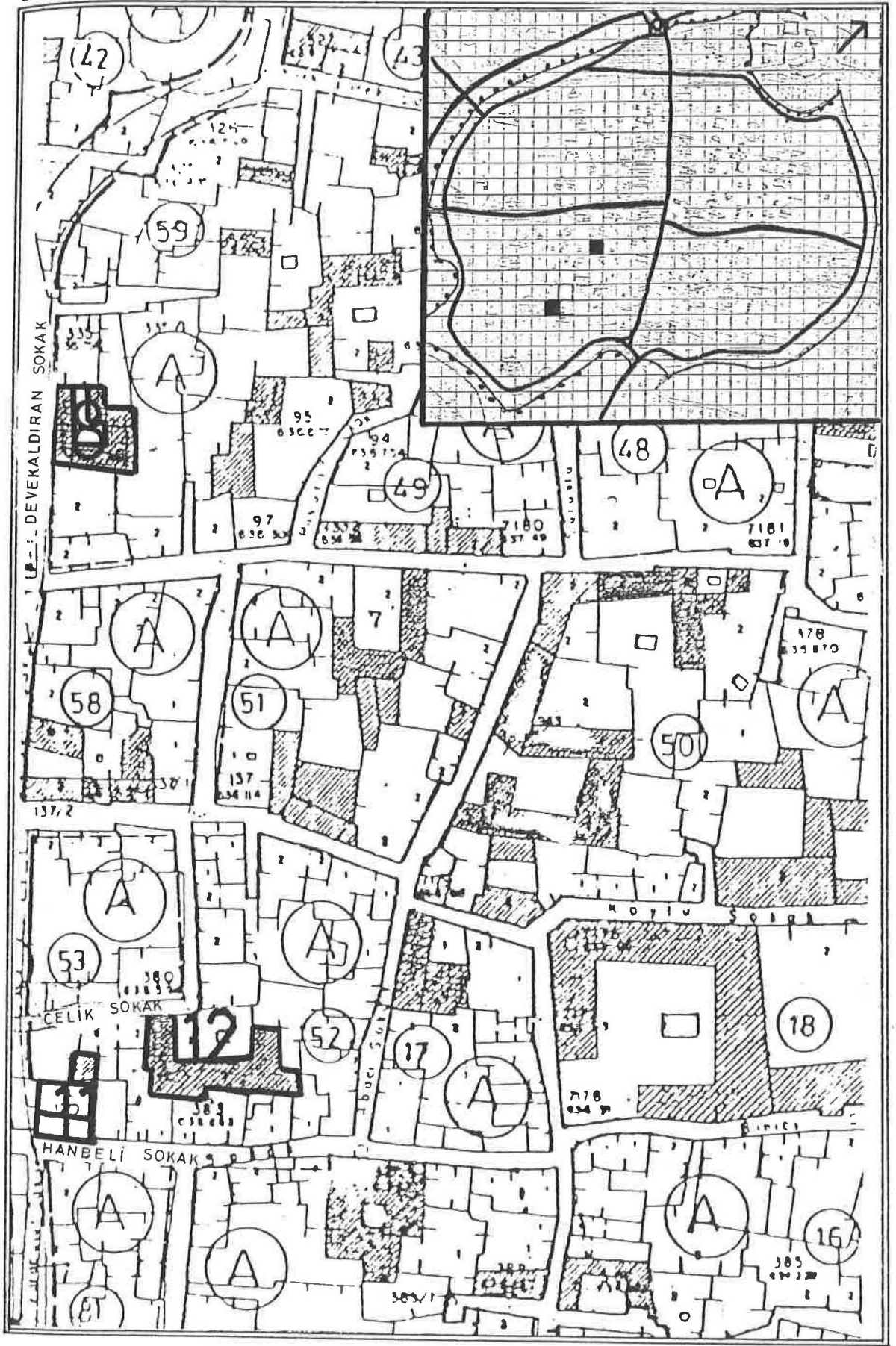
ZIYA GÖKALP MAHALLESİ (1,2,6,7,9,10)
ALI PAŞA MAHALLESİ (17)

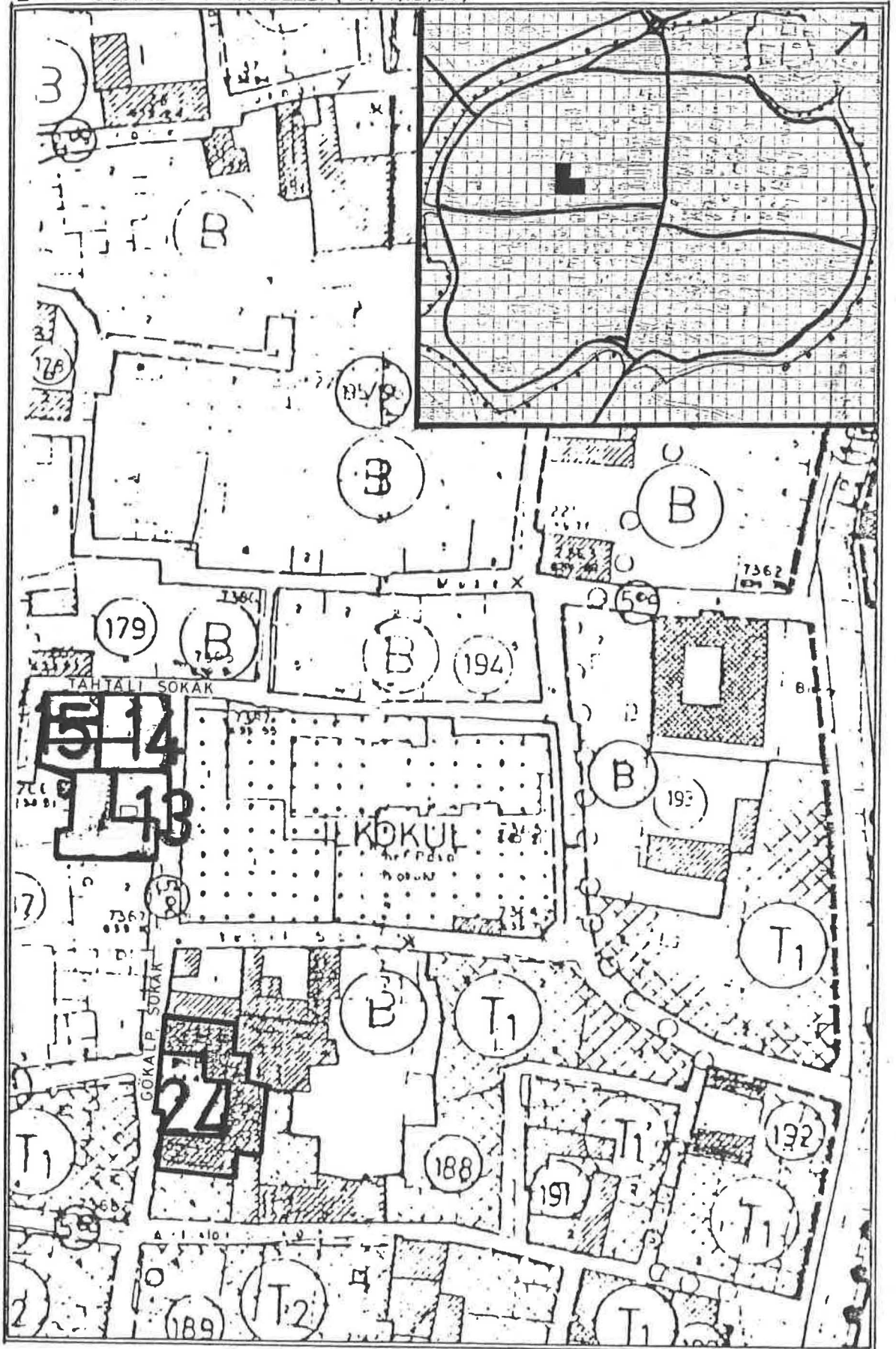
ZIYA GÖKALP MAHALLESİ (4)

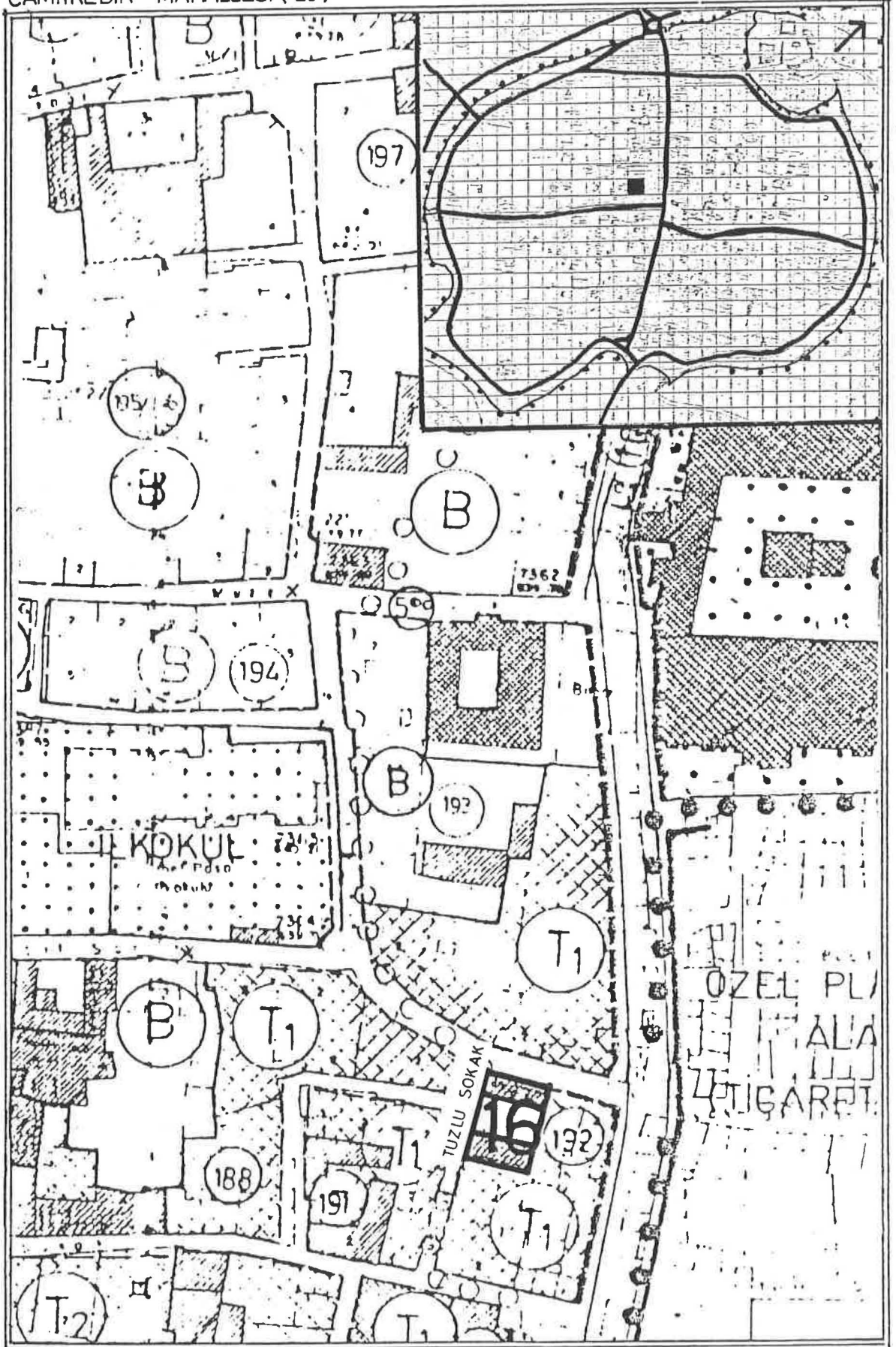
ZIYA GÖKALP MAHALLESİ (8.11.12)

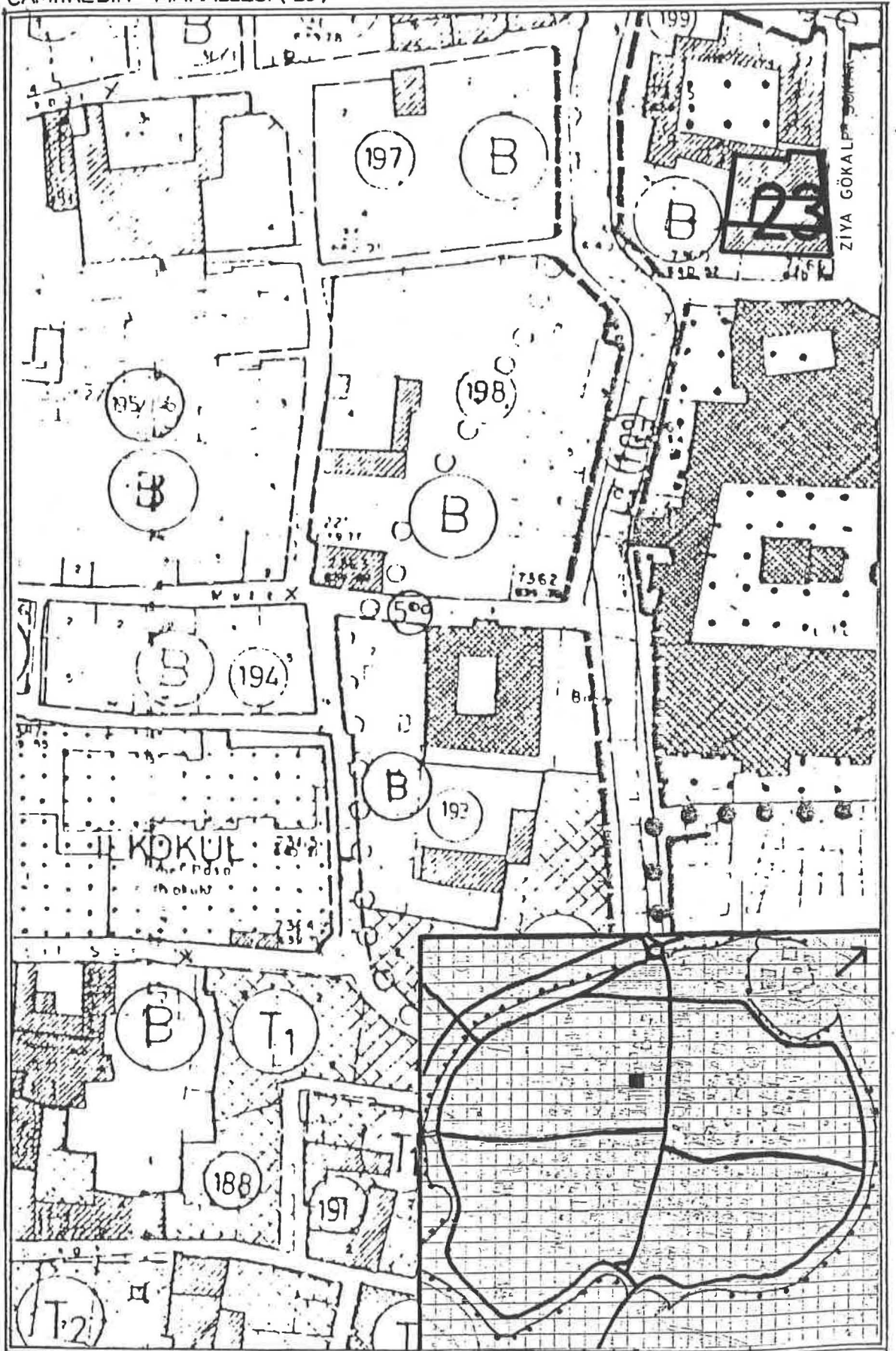
ZIYA GÖKALP MAHALLESİ (13,14,15,24)

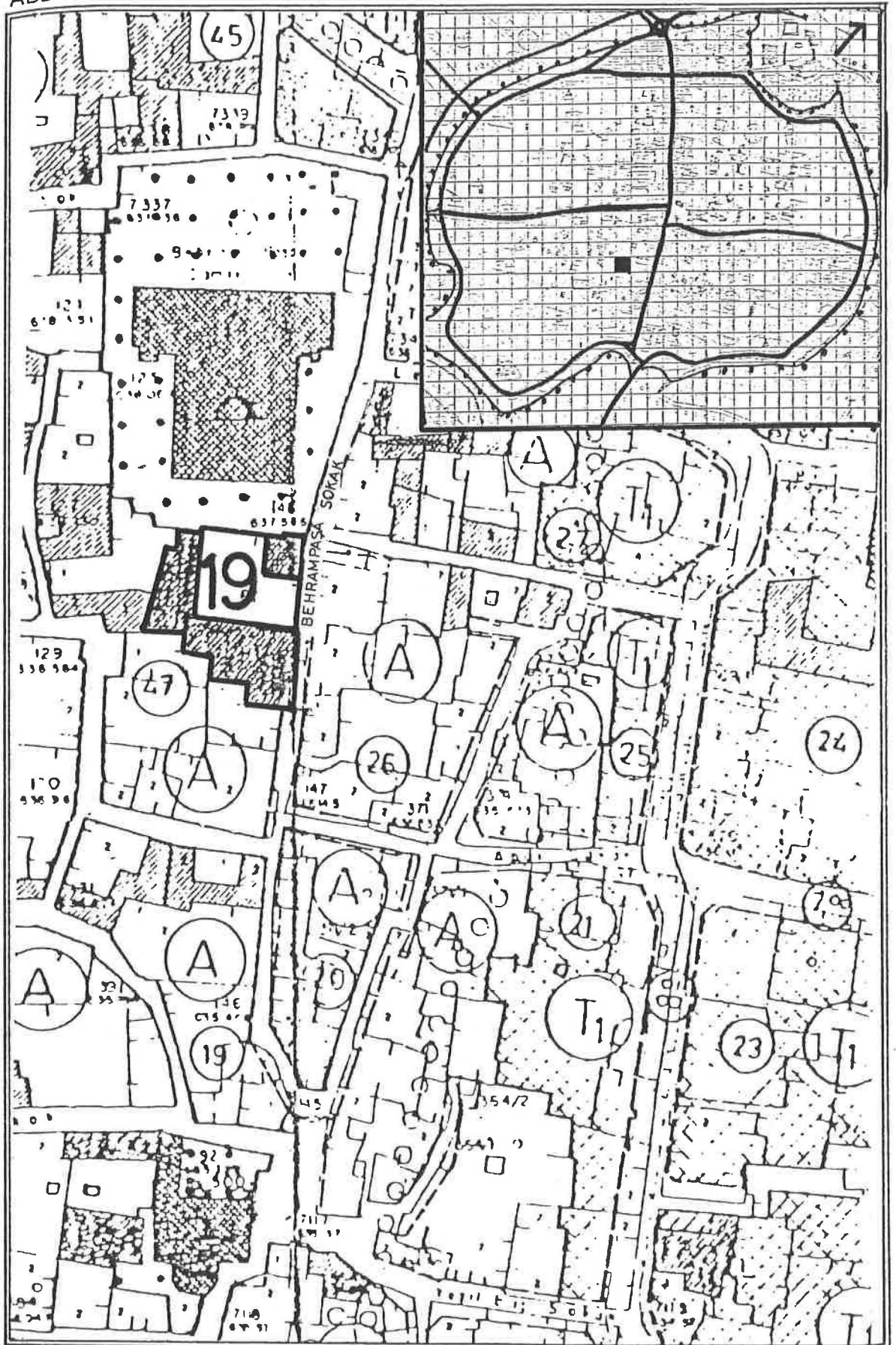
ZIYA GÖKALP MAHALLESİ (16)
CAMİİKEBİR MAHALLESİ (23)

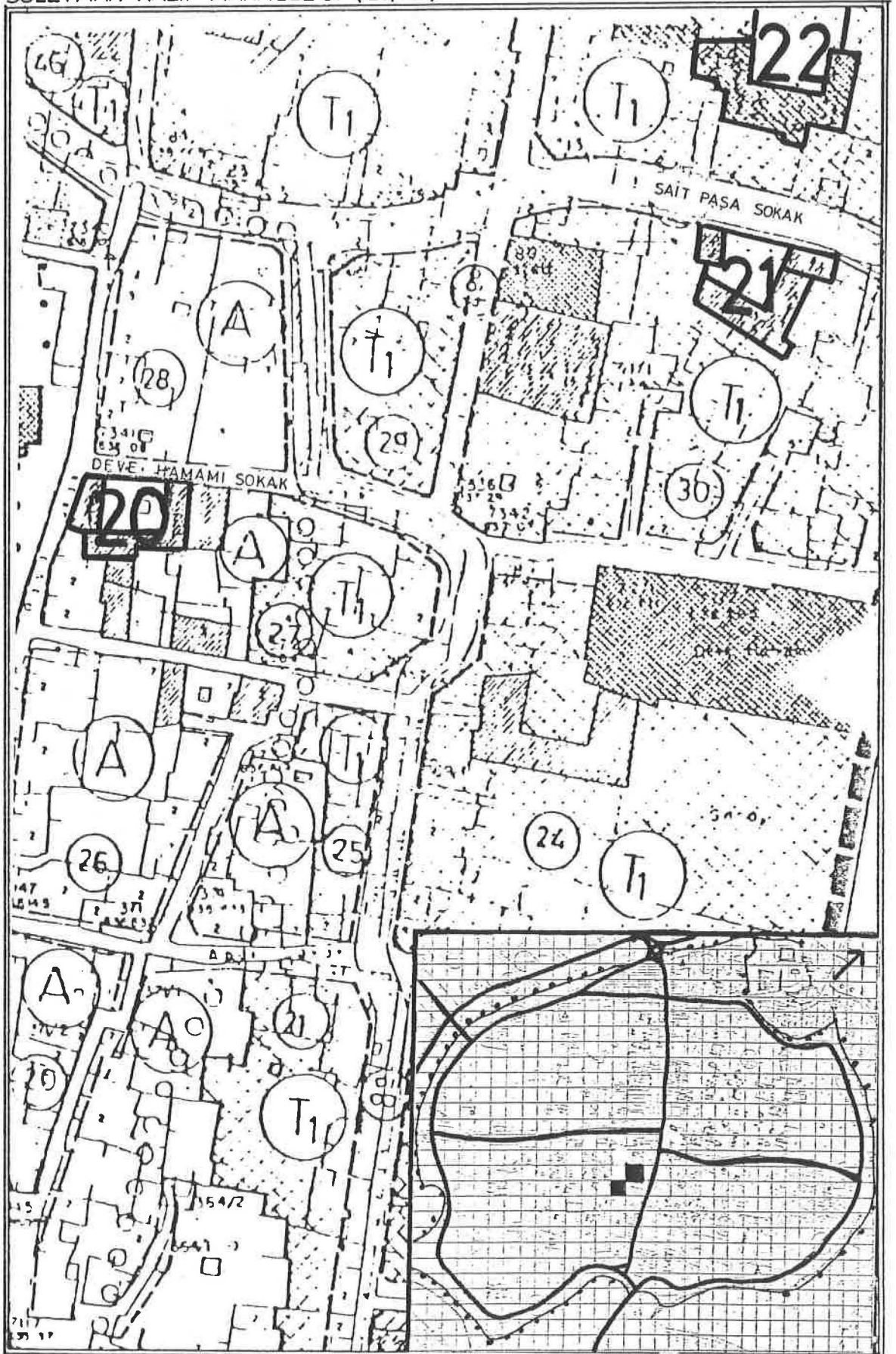
ZIYA GÖKALP MAHALLESİ (16)
CAMİİKEBİR MAHALLESİ (23)

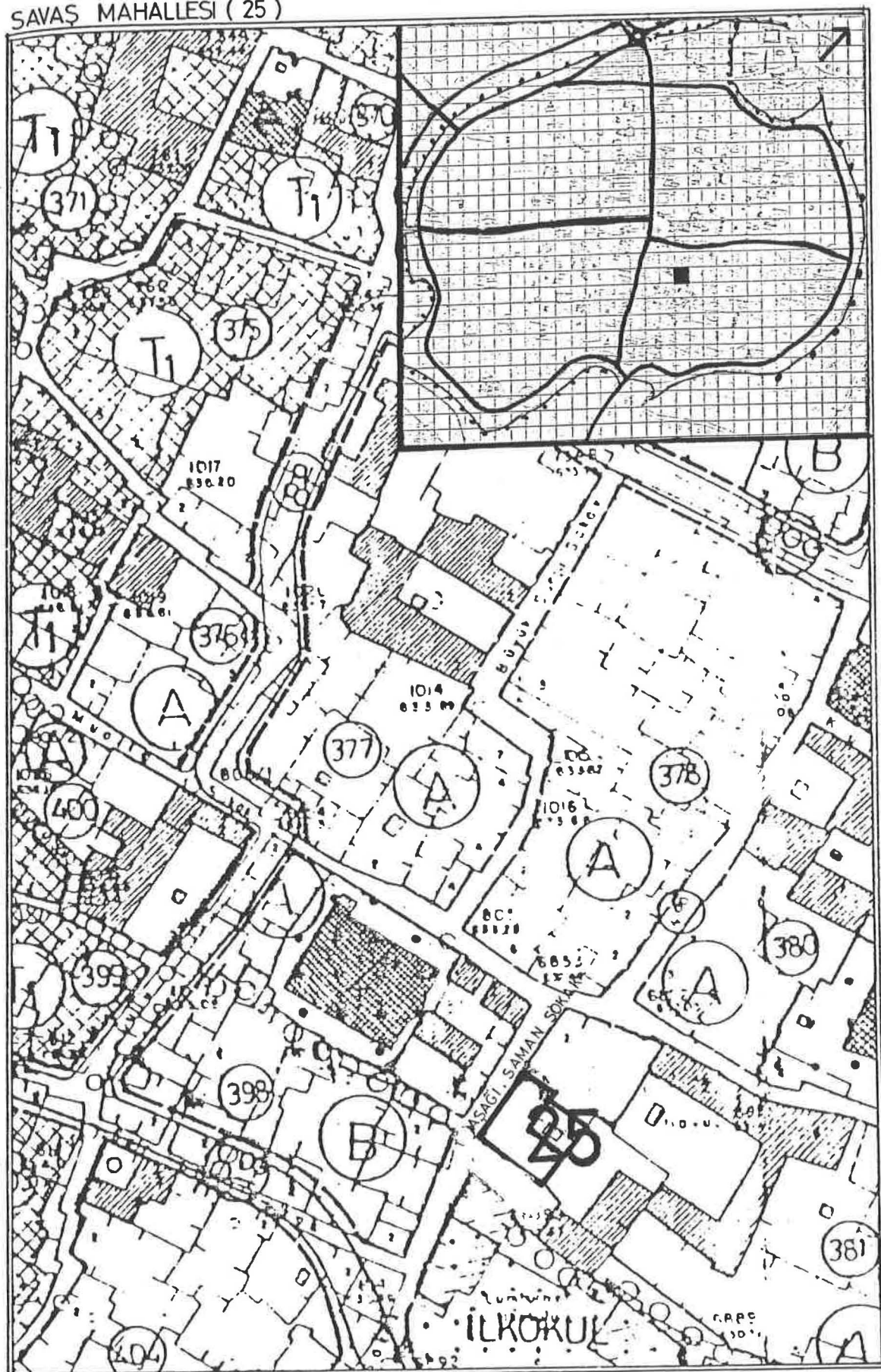
ABDALDEDE MAHALLESİ (19)

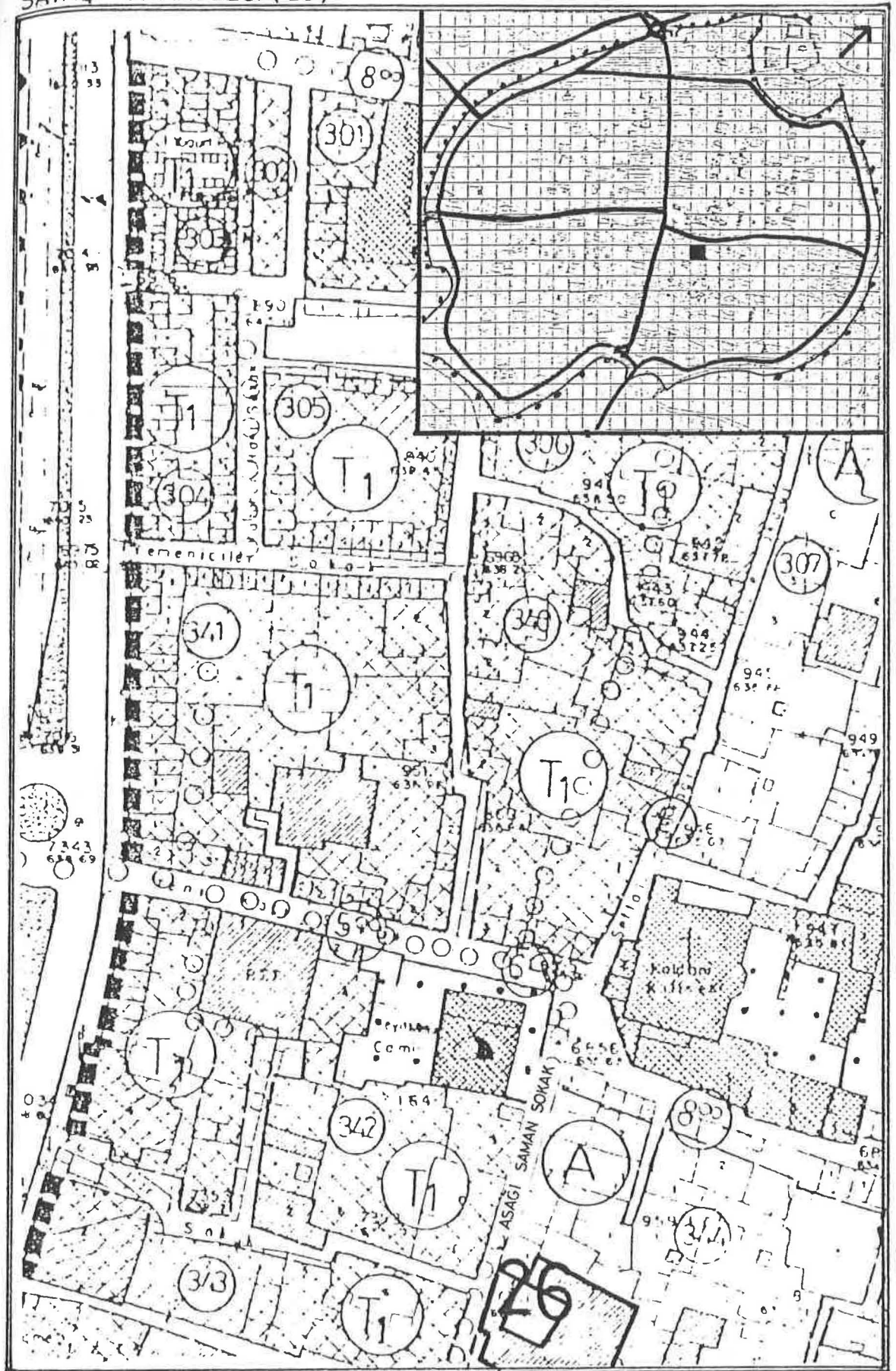
ABDALDEDE MAHALLESİ (20),
SÜLEYMAN NAZIF MAHALLESİ (21,22)

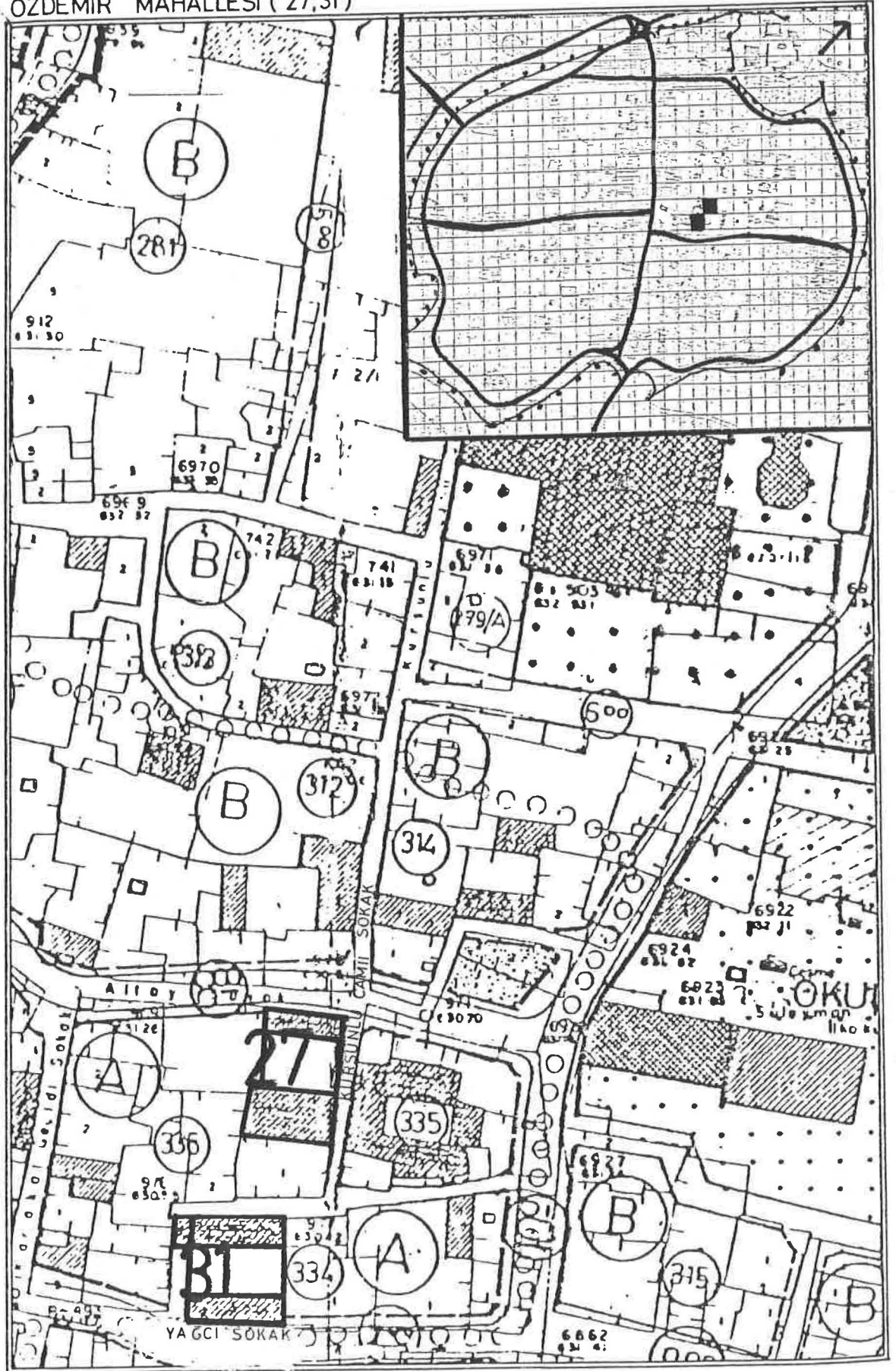
SAVAŞ MAHALLESİ (25)

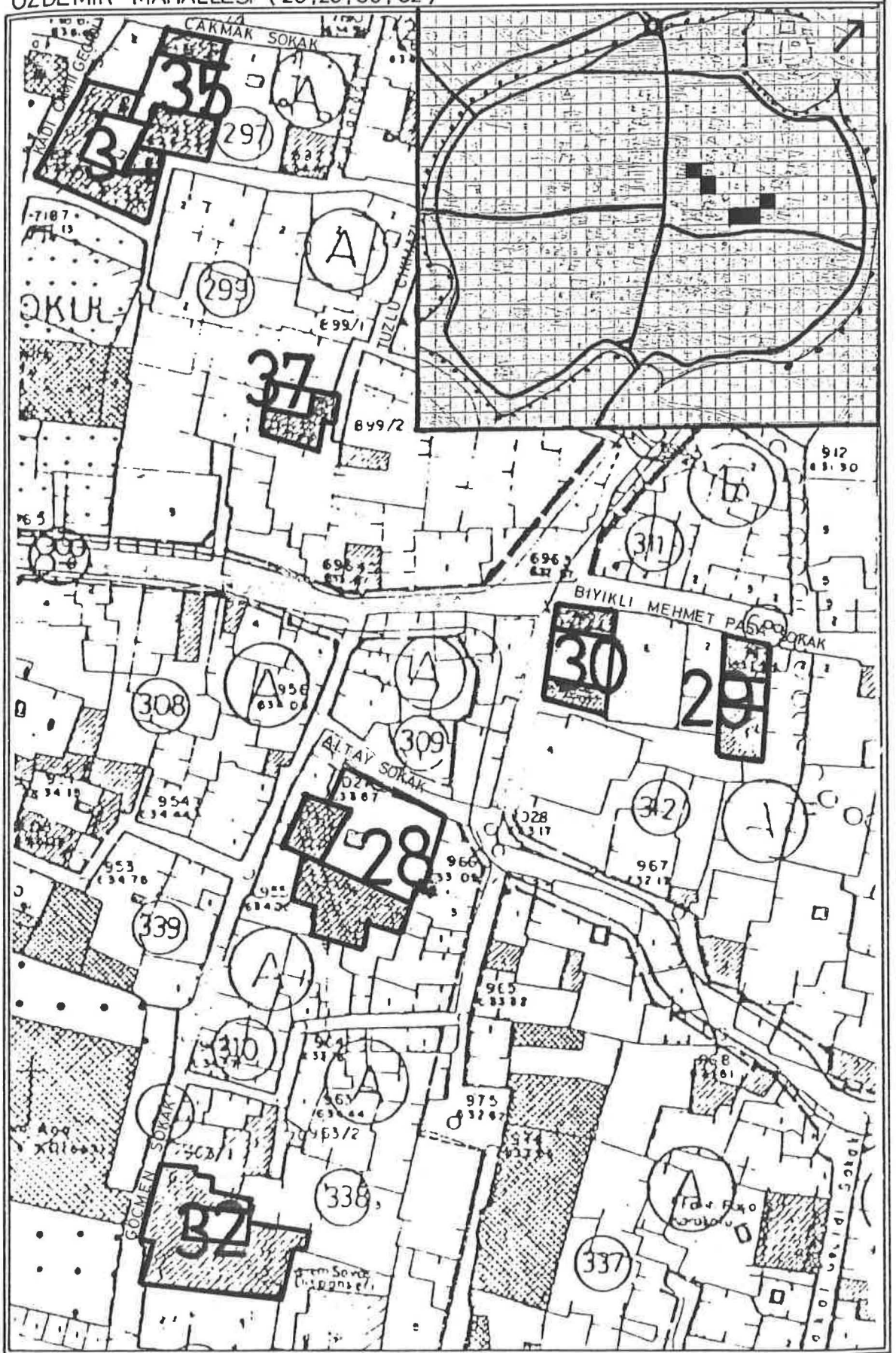
SAVAŞ MAHALLESİ (26)

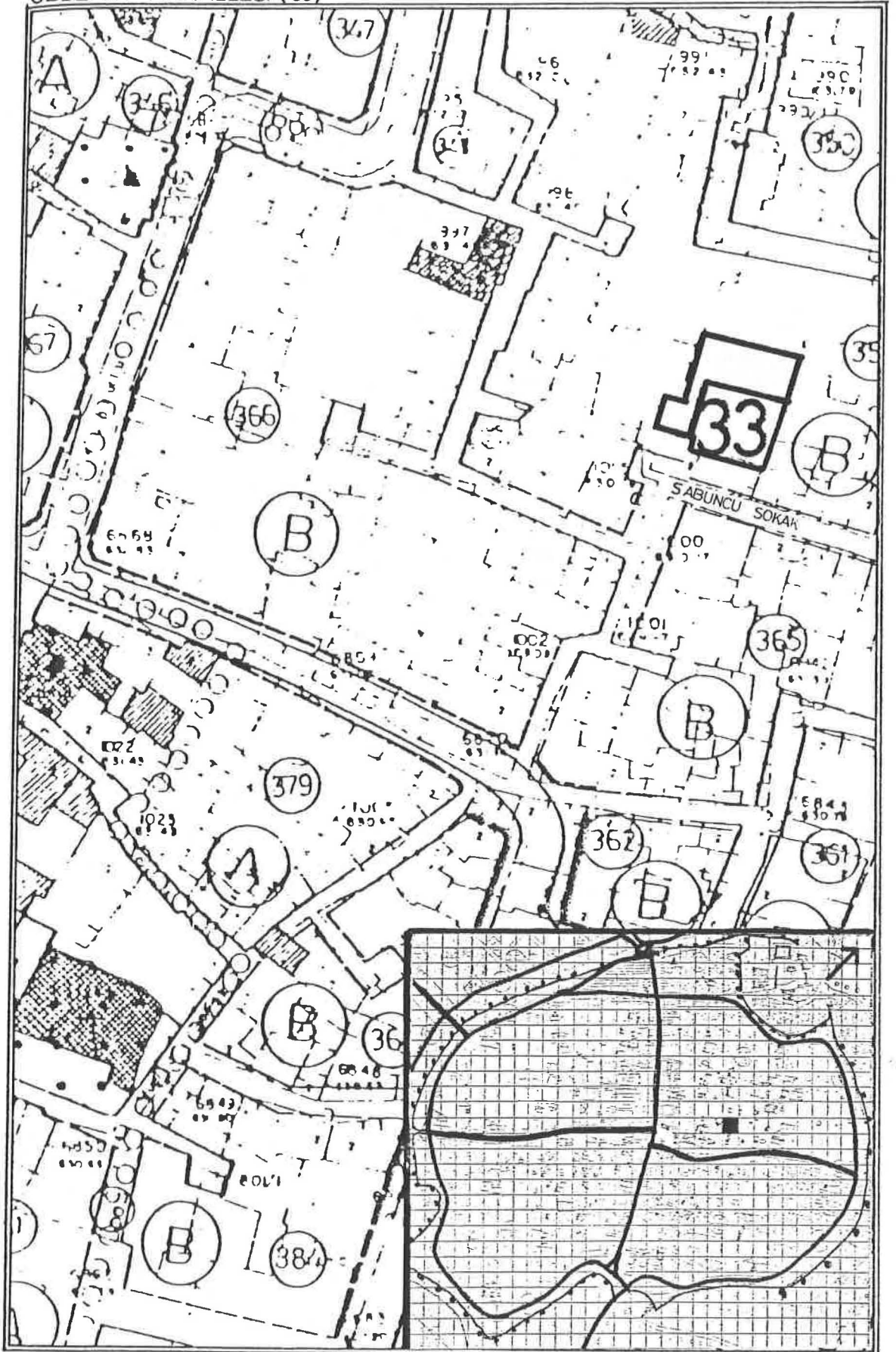
ÖZDEMİR MAHALLESİ (27,31)

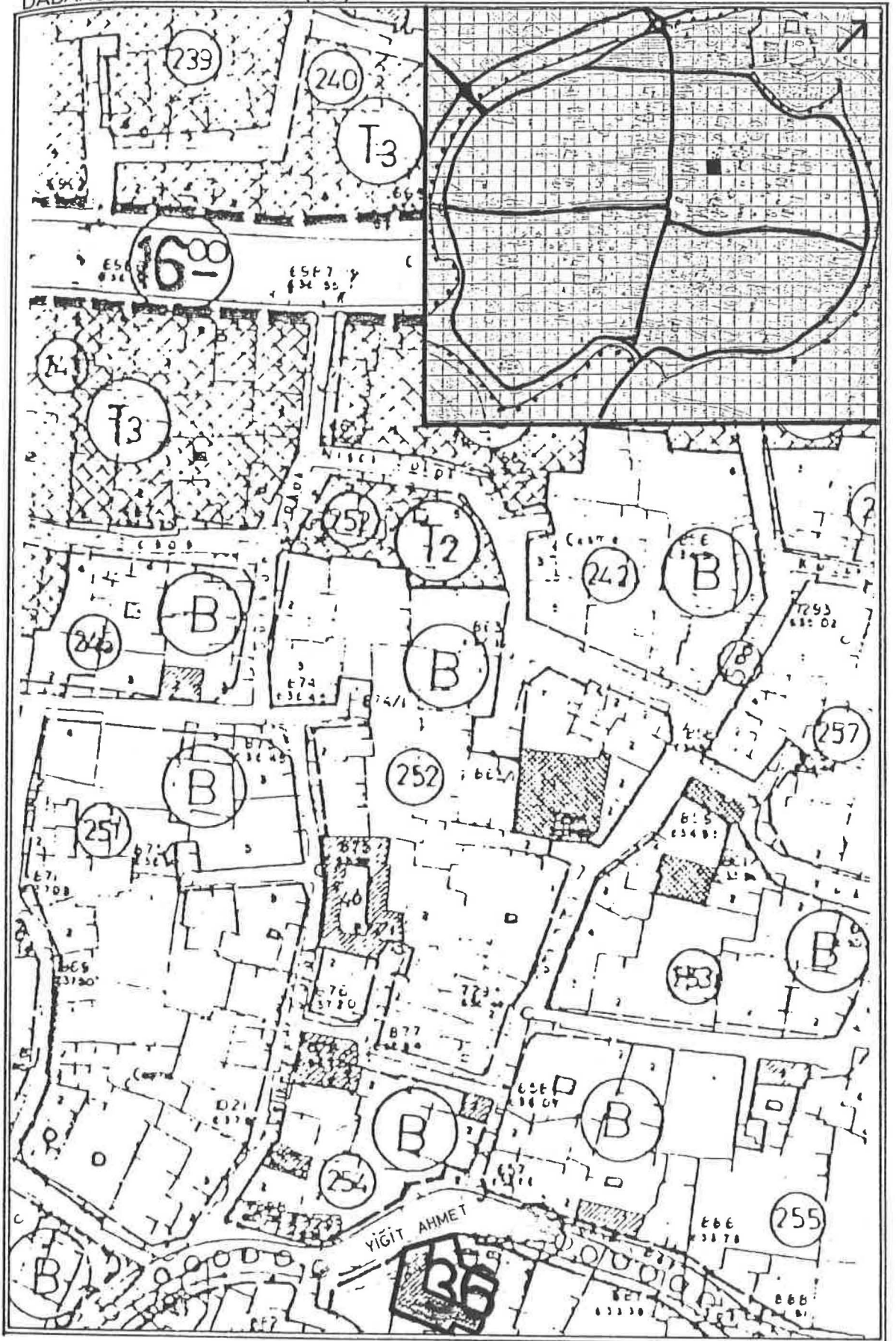
DABANOĞLU MAHALLESİ (34,35,37)
ÖZDEMİR MAHALLESİ (28,29,30,32)

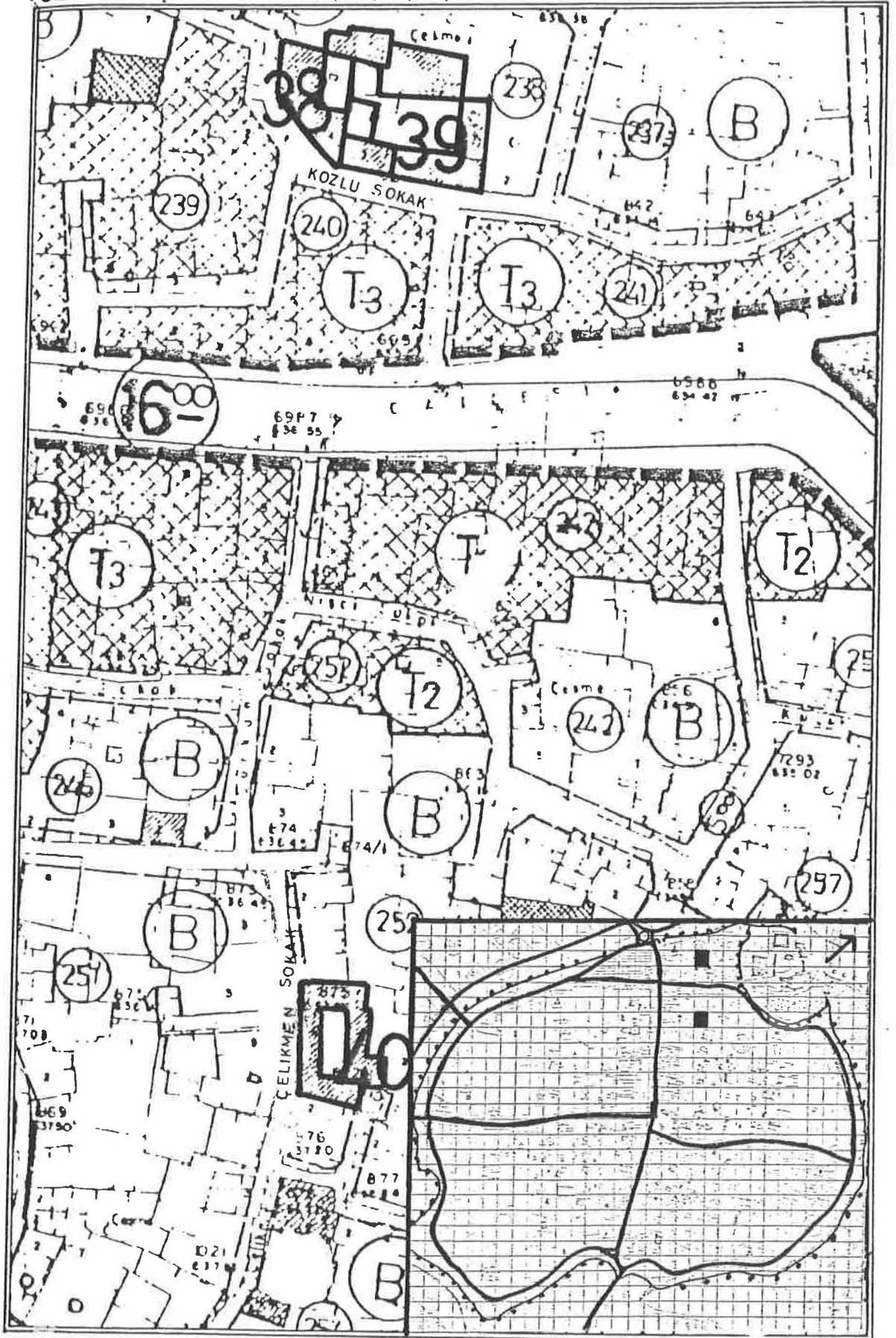
ÖZDEMİR MAHALLESİ (33)

DABANOĞLU MAHALLESİ (36)

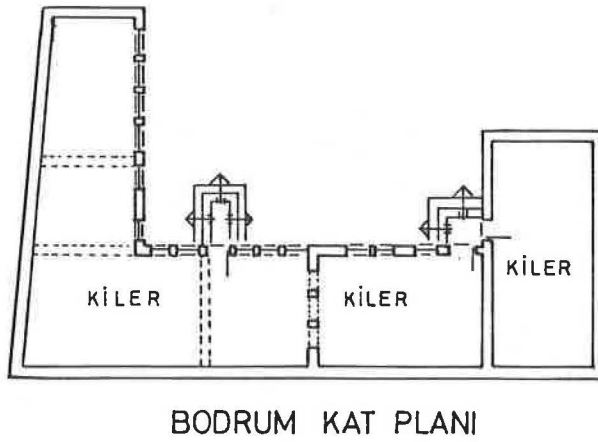
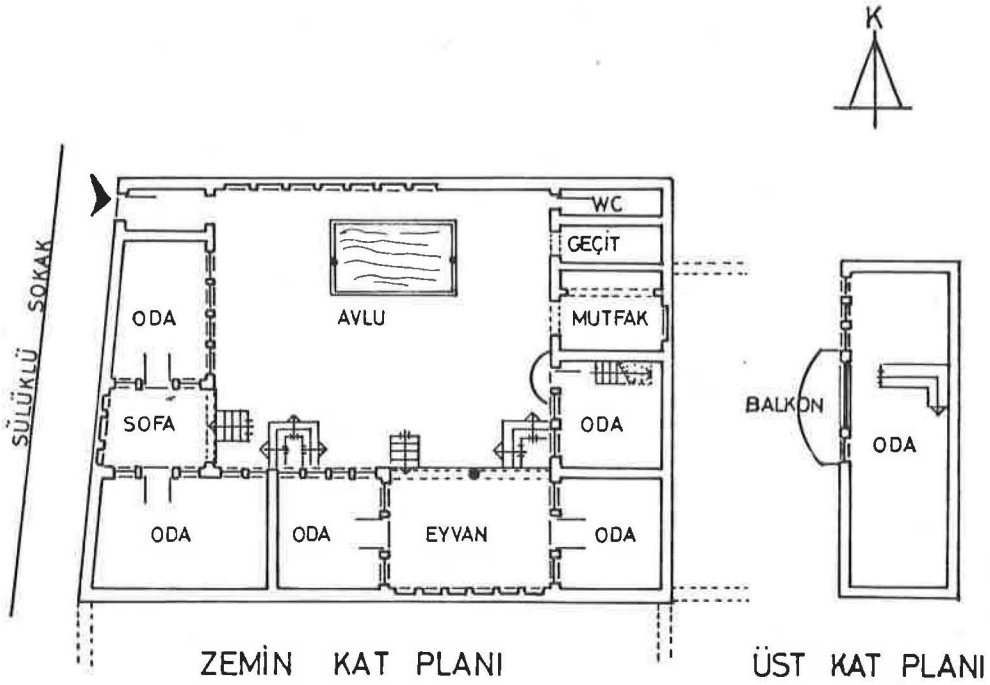

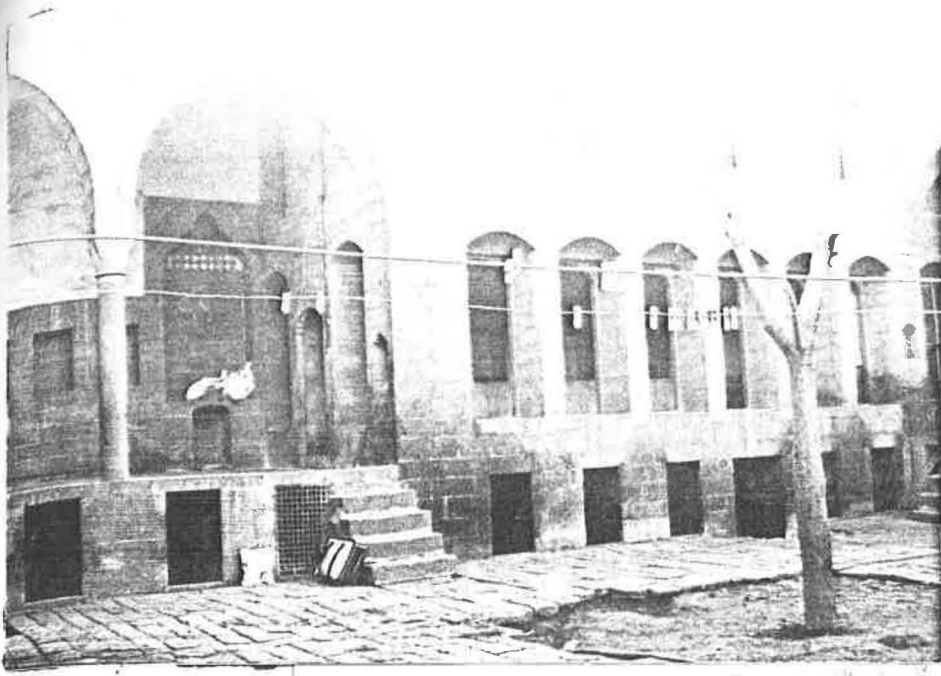
CEVAT PASA MAHALLESİ (38,39,40)

EK-D:

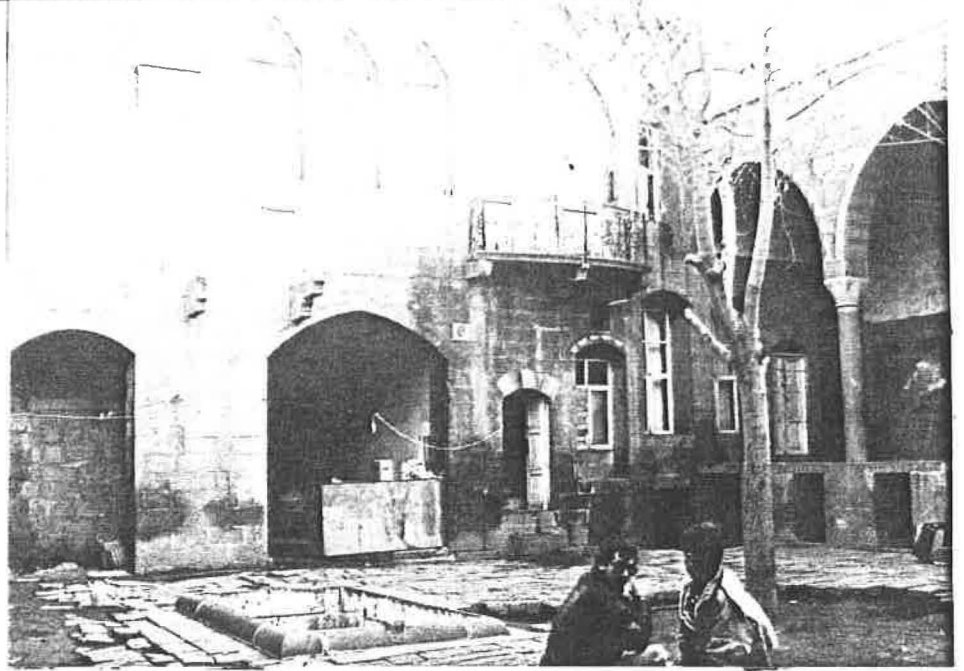
Tescilli Evlerin Kroki ve Fotoğrafları

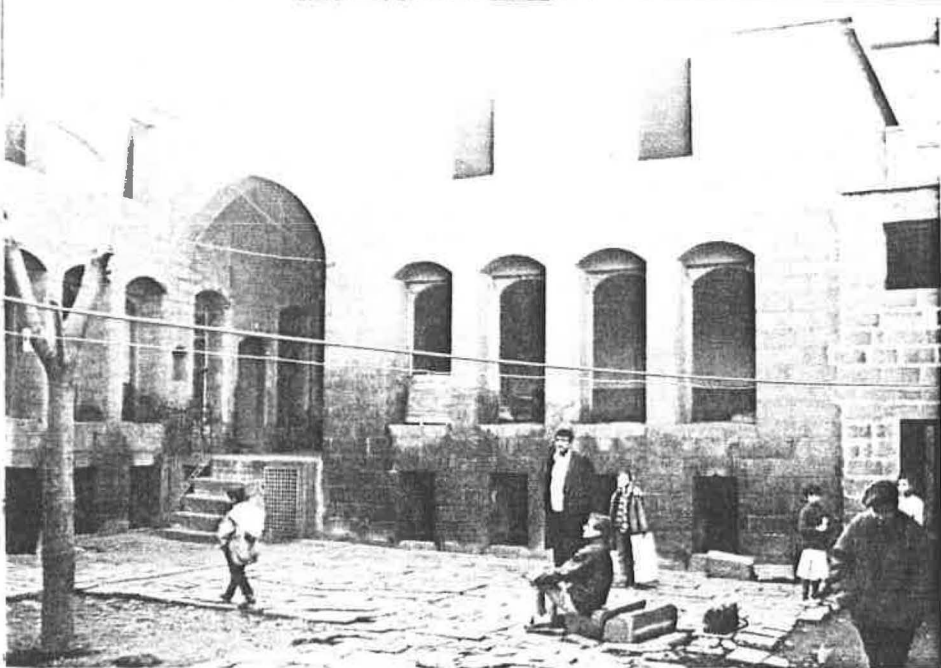
RESİM : 1.1

GÜNEY KANADI

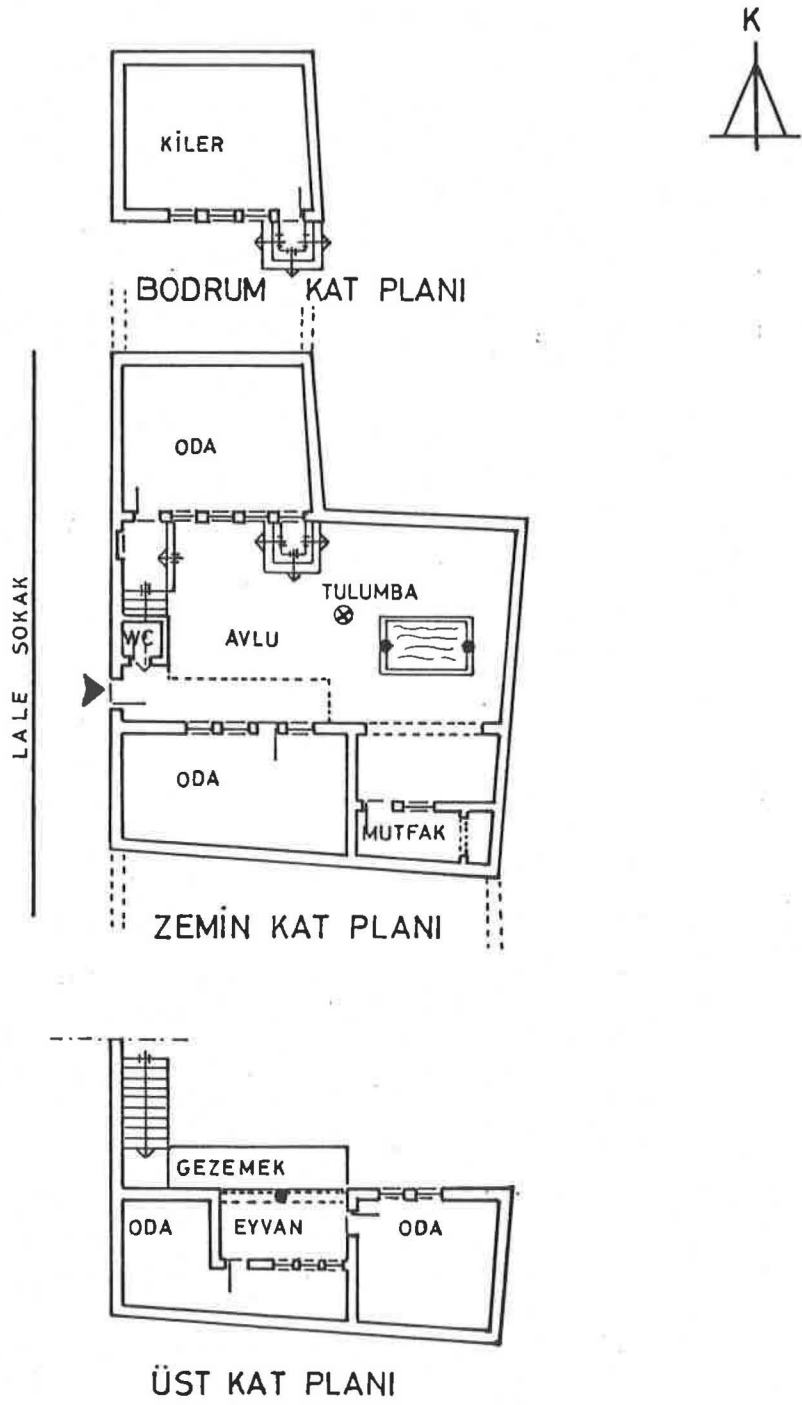
RESİM : 1.2

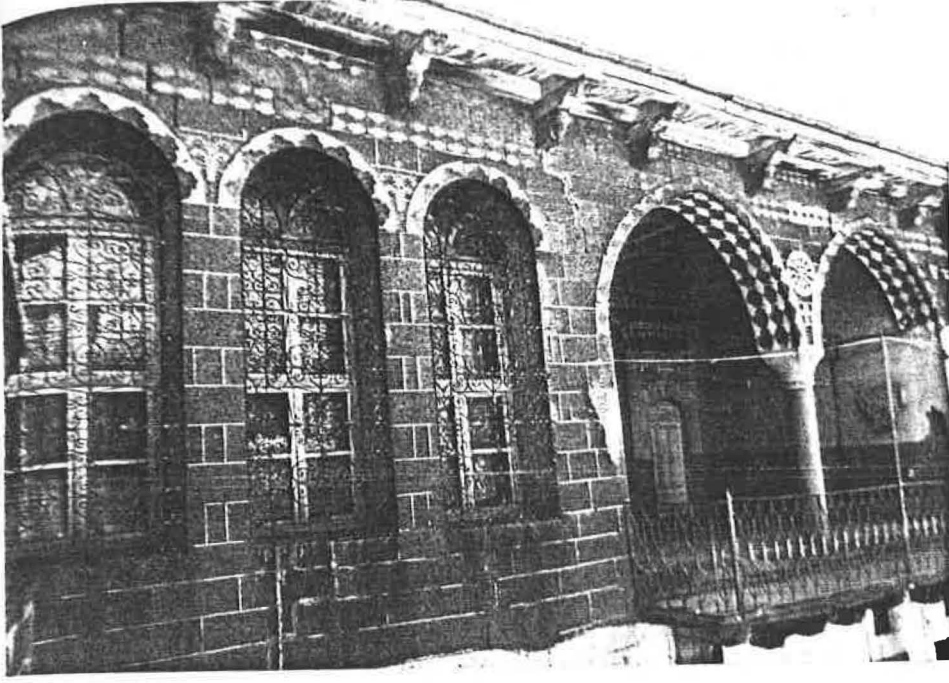
DOĞU KANADI

RESİM : 1.3

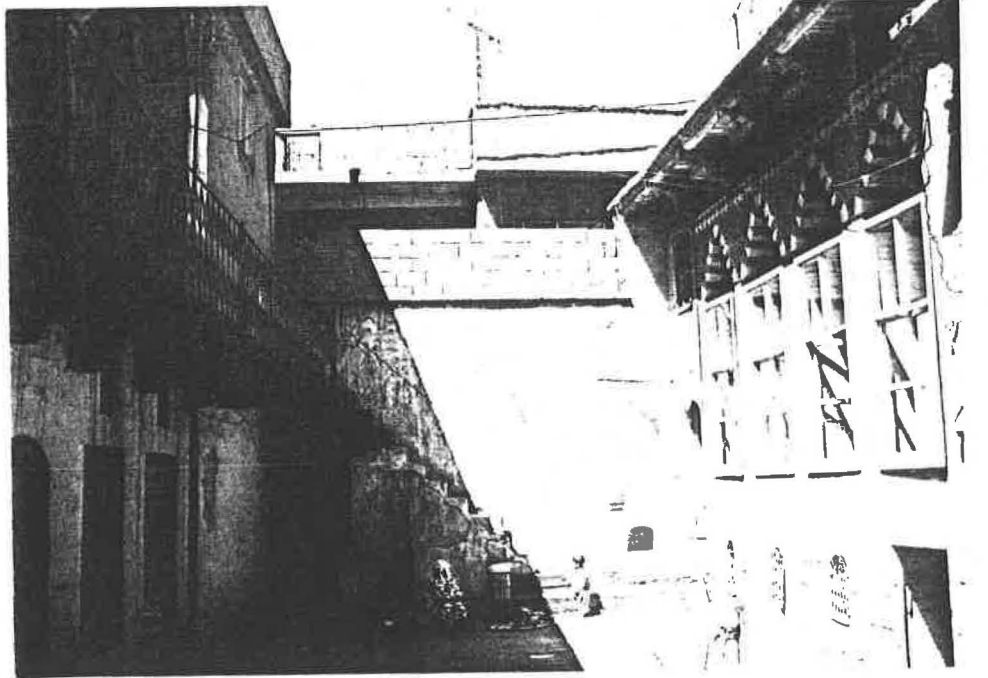
BATI KANADI

RESİM : 2.1

GÜNEY KANADI

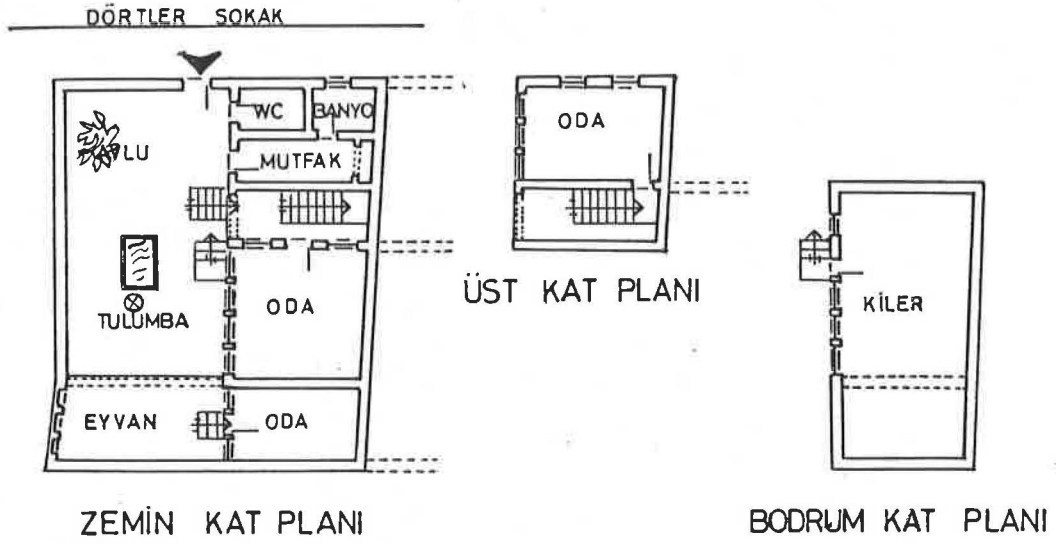

RESİM : 2.2

BATI KANADI

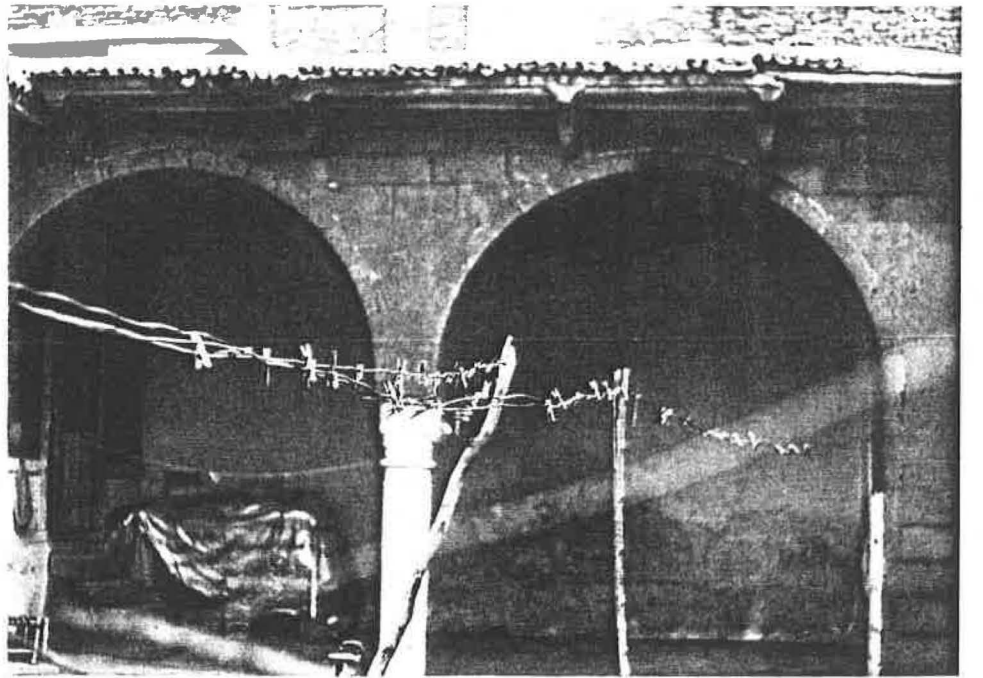
ZIYA GÖKALP MAHALLESİ
DÖRTLER SOKAK NO:1
9 PAF TA 441 ADA
3 PARSEL

ÖRNEK NO: 3

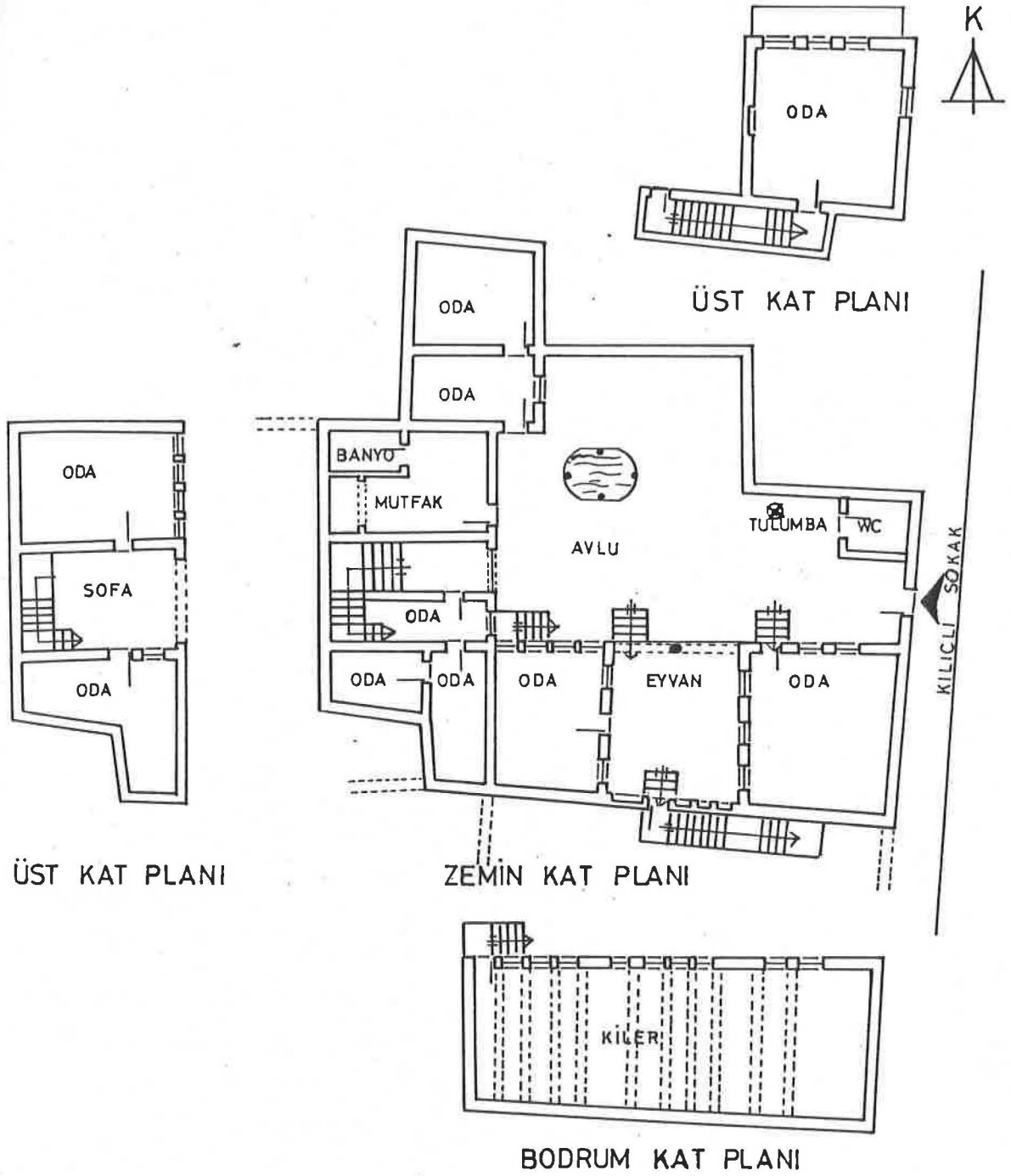
RESİM : 3.1
DOĞU KANADI

RESİM : 3.2
GÜNEY KANADI

ZİYA GÖKALP MAHALLESİ
KILIÇLI SOKAK NO:6
9 PAFTA 415 ADA
3 PARSEL

ÖRNEK NO: 4

RESİM : 4.1

GÜNEY KANADI

RESİM : 4.2

BATI KANADI

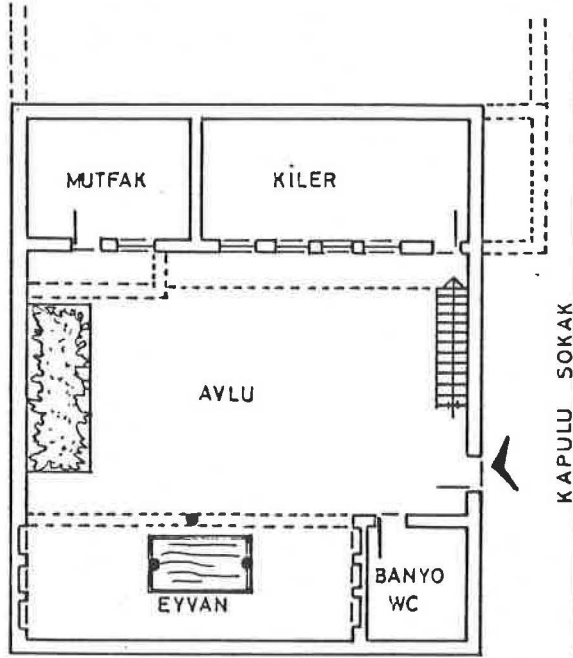
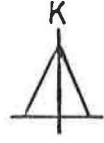

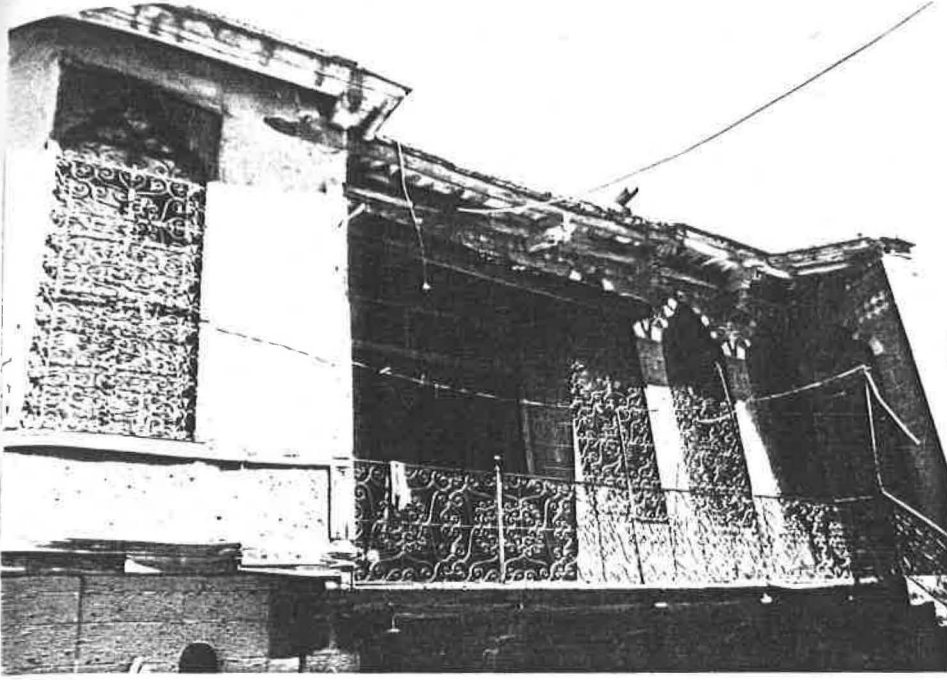
RESİM : 4.3

BODRUM KAT

ZIYA GÖKALP MAHALLESİ
KAPULU SOKAK NO: 3
10 PAFTA 396 ADA
15 PARSEL

ÖRNEK NO: 5

RESİM : 5.1

KUZEY KANADI

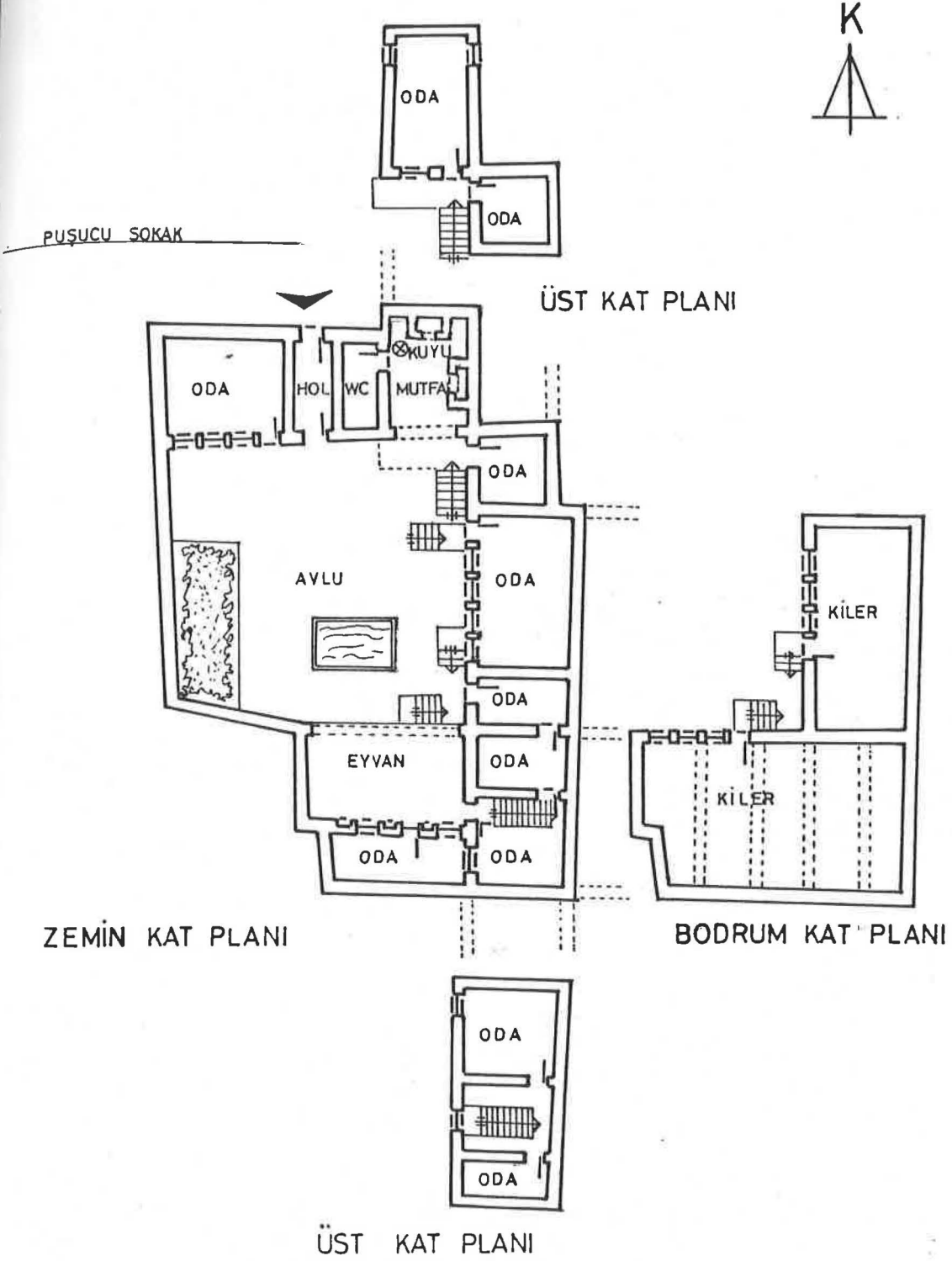

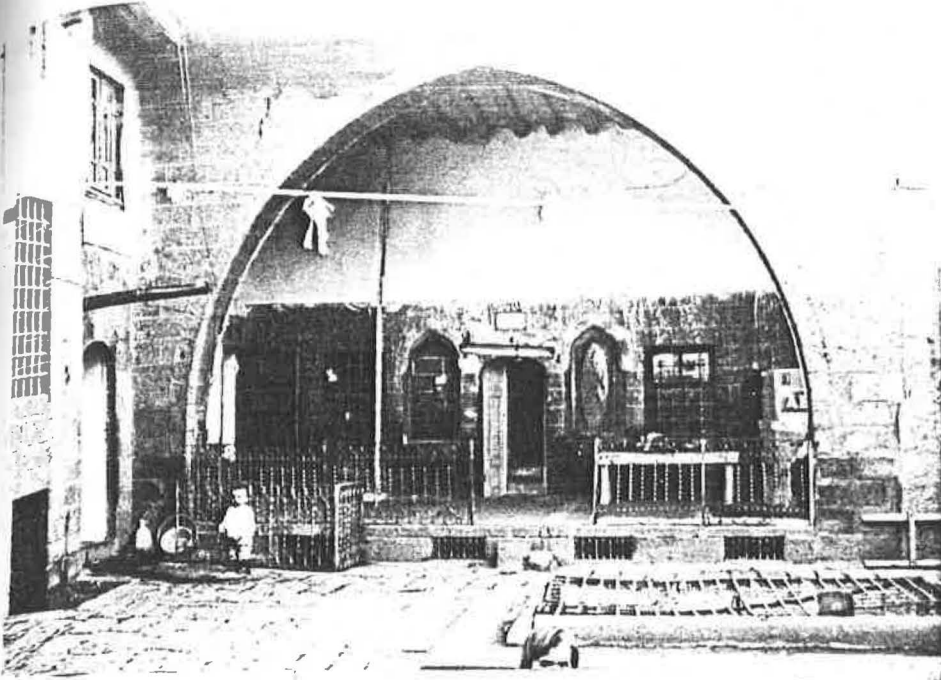
RESİM : 5.2

GÜNEY KANADI

ZİYA GÖKALP MAHALLESİ
PUŞUCU SOKAK NO:3
10.PAFTA 417.ADA
2.PARSEL

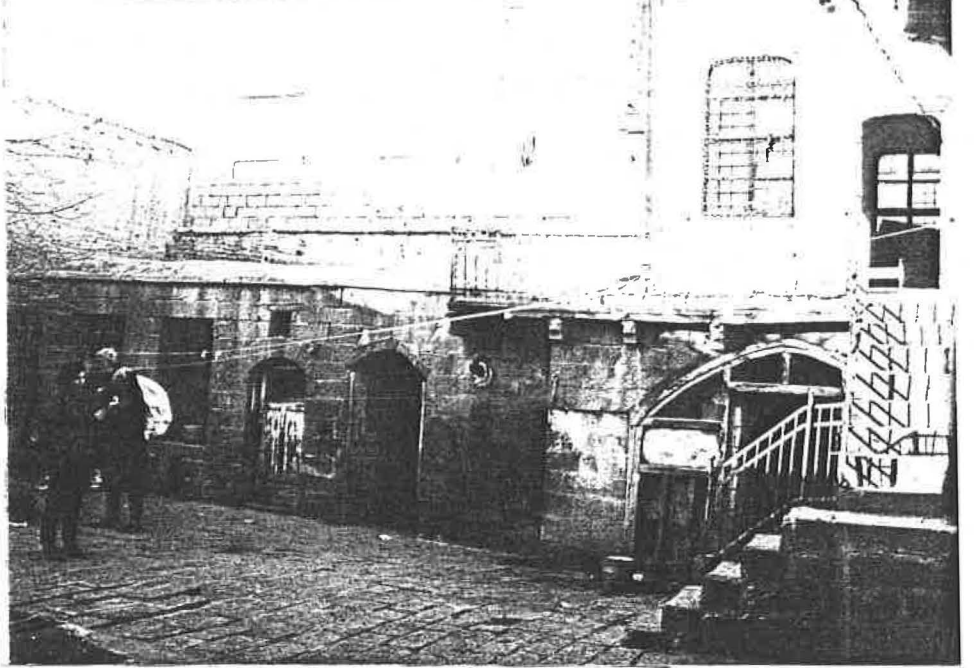
ÖRNEK NO:6

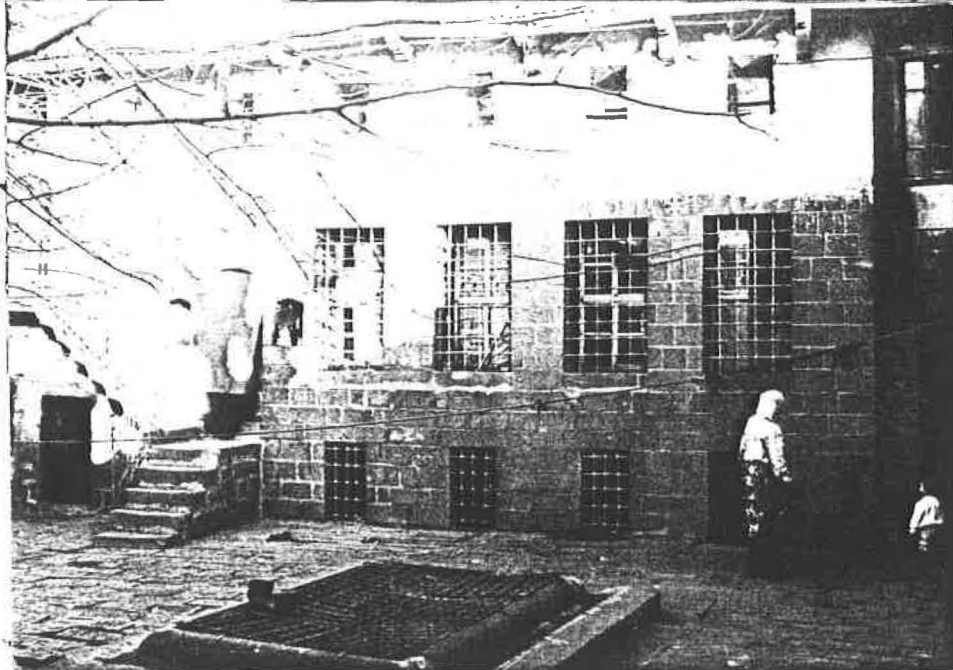
RESİM : 6.1

GÜNEY KANADI

RESİM : 6.2

KUZUY KANADI

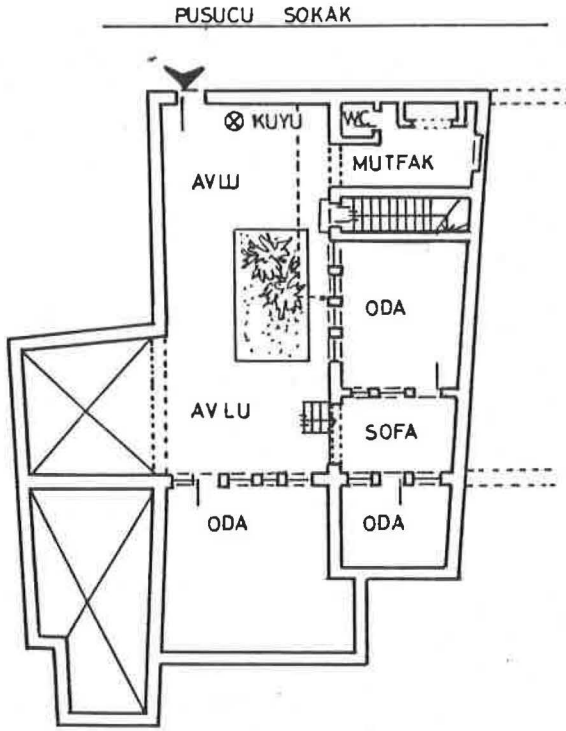

RESİM : 6.3

DOĞU KANADI

ZİYA GÖKALP MAHALLESİ
PUSUCU SOKAK NO: 13
10 PAFTA 419 ADA
2 PARSEL

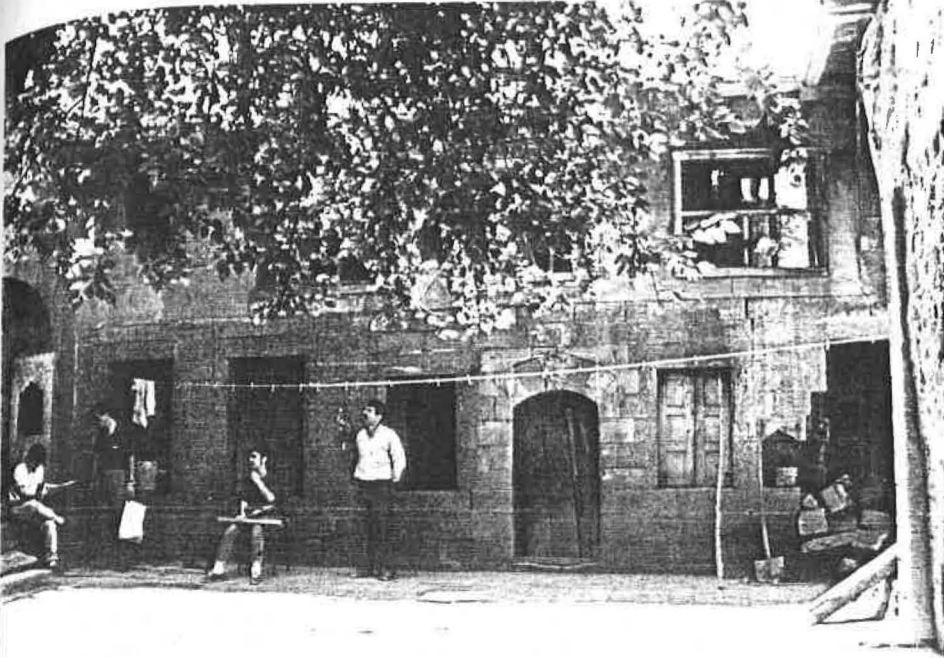
ÖRNEK NO: 7

ZEMİN KAT PLANI

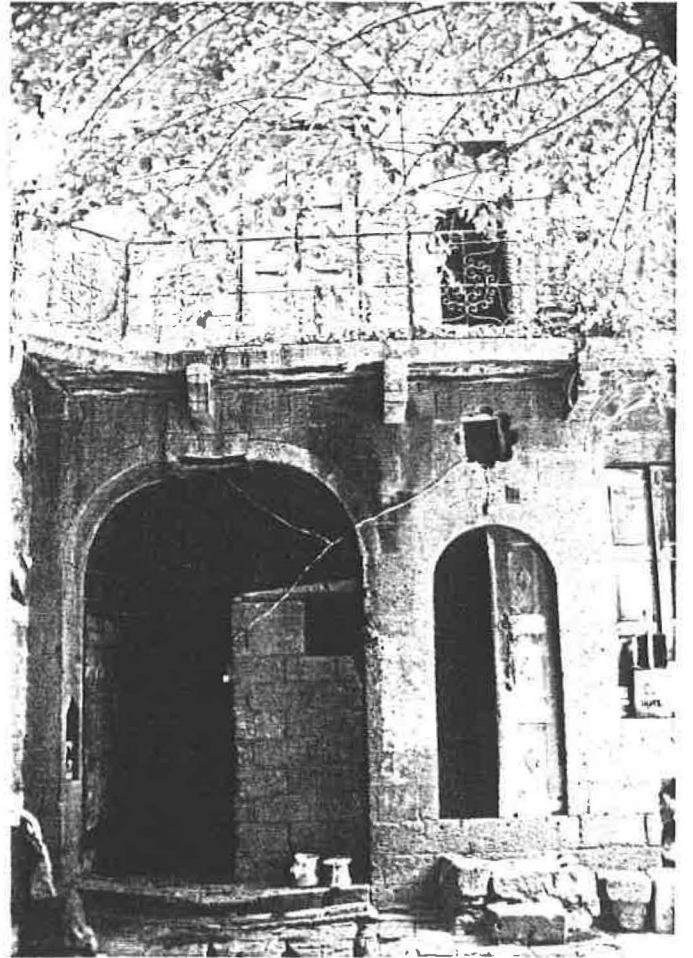

ÜST KAT PLANI

RESİM : 7.1

GÜNEY KANADI

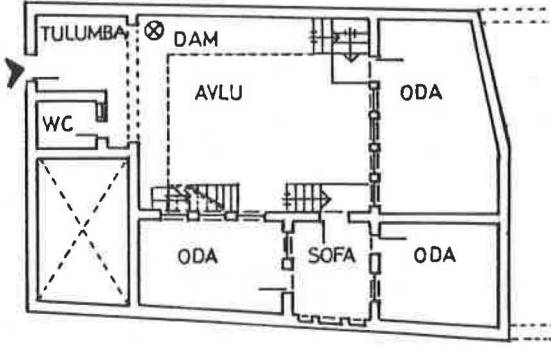

RESİM : 7.2

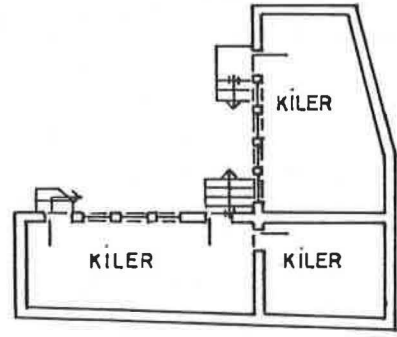
DOĞU KANADI

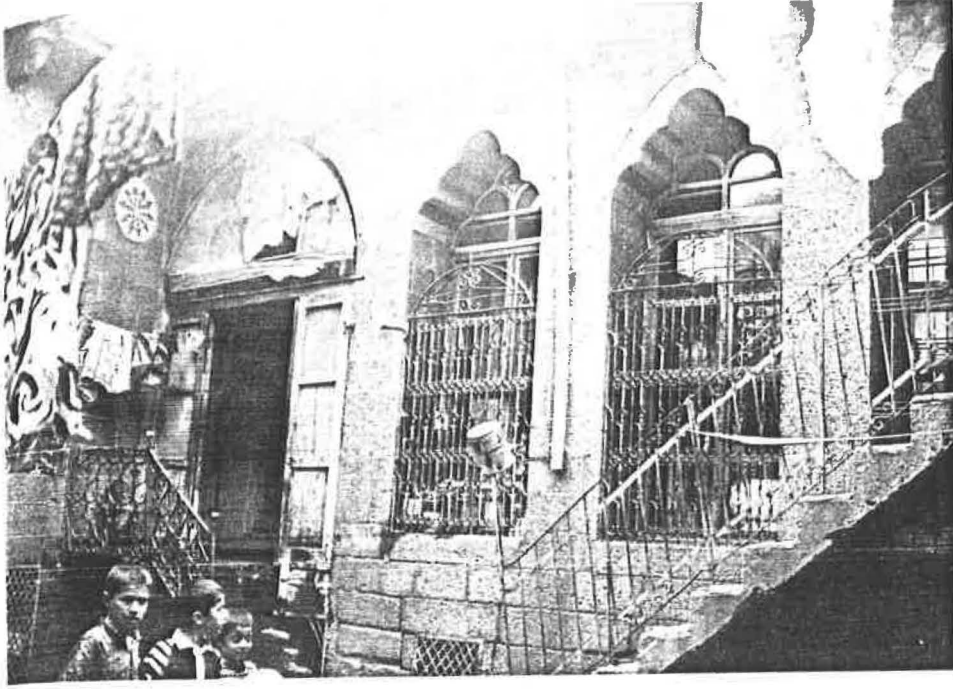
DEVEKALDIRAN SOKAK

ZEMİN KAT PLANI

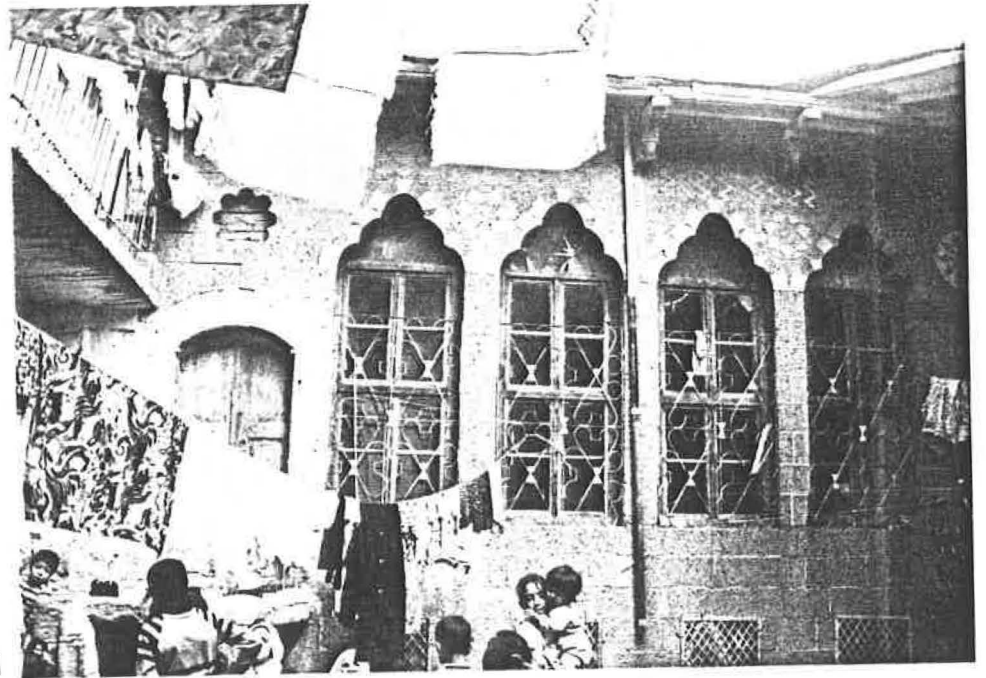

BODRUM KAT PLANI

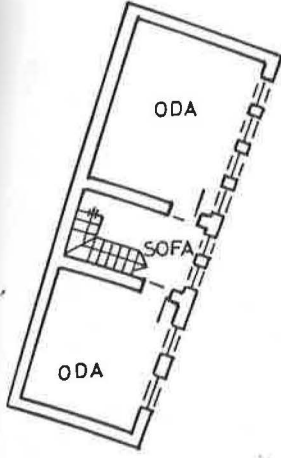
RESİM : 8.1

GÜNEY KANADI

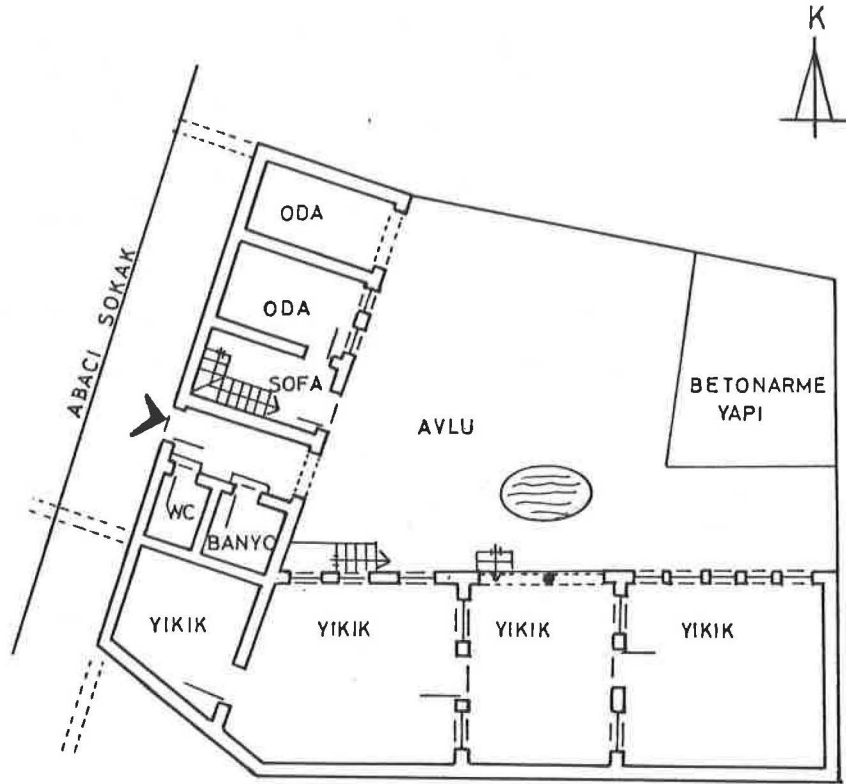

RESİM : 8.2

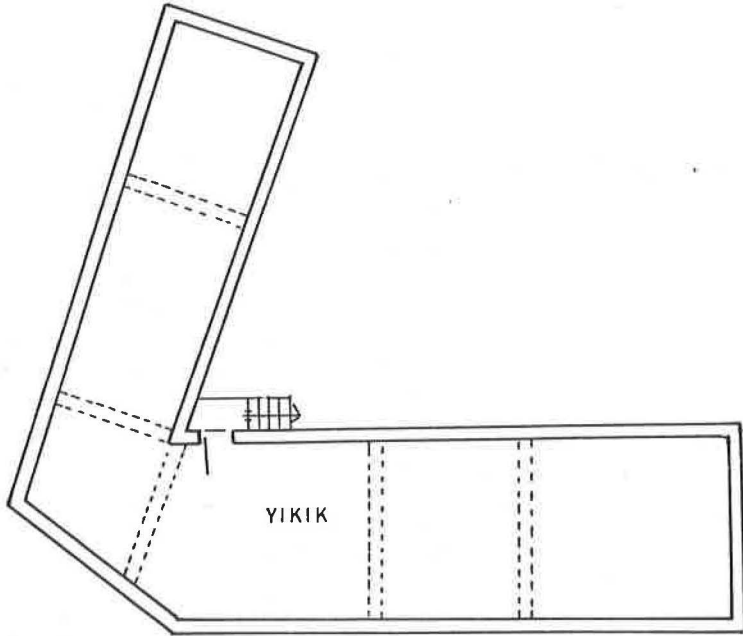
DOĞU KANADI

ÜST KAT PLANI

ZEMİN KAT PLANI

BODRUM KAT PLANI

RESİM : 9.1

BATI KANADI

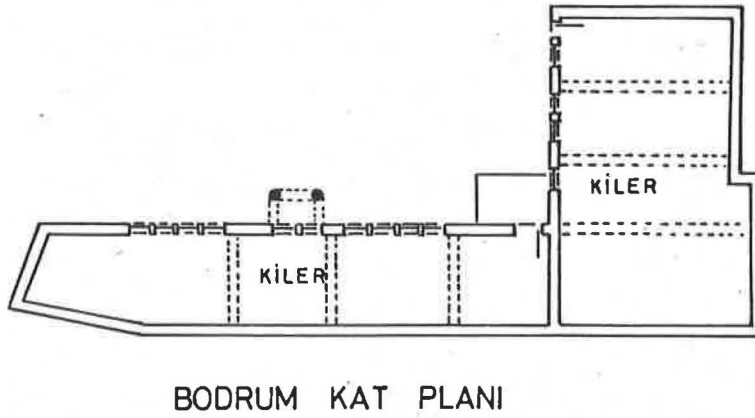
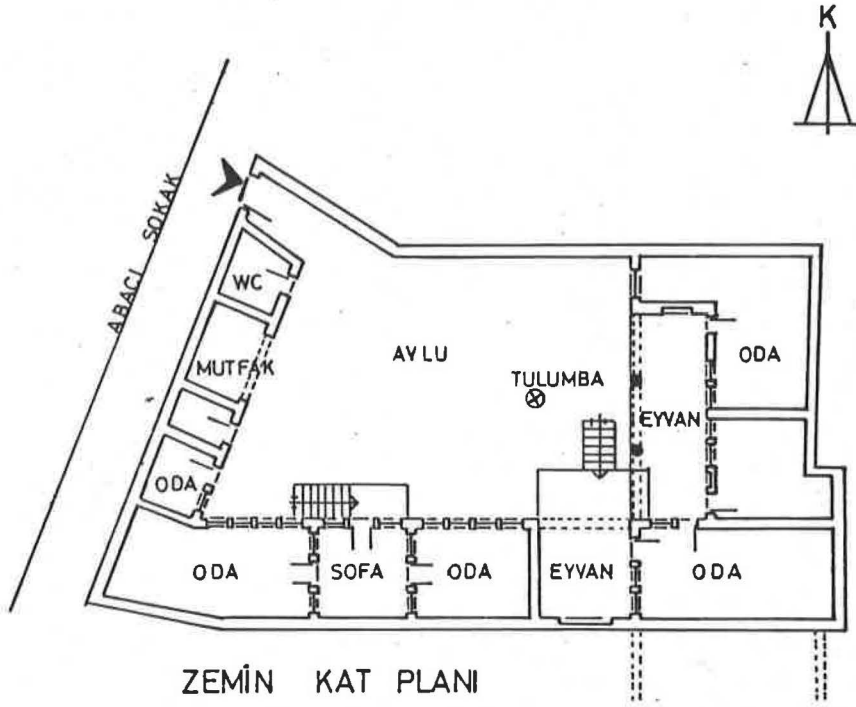

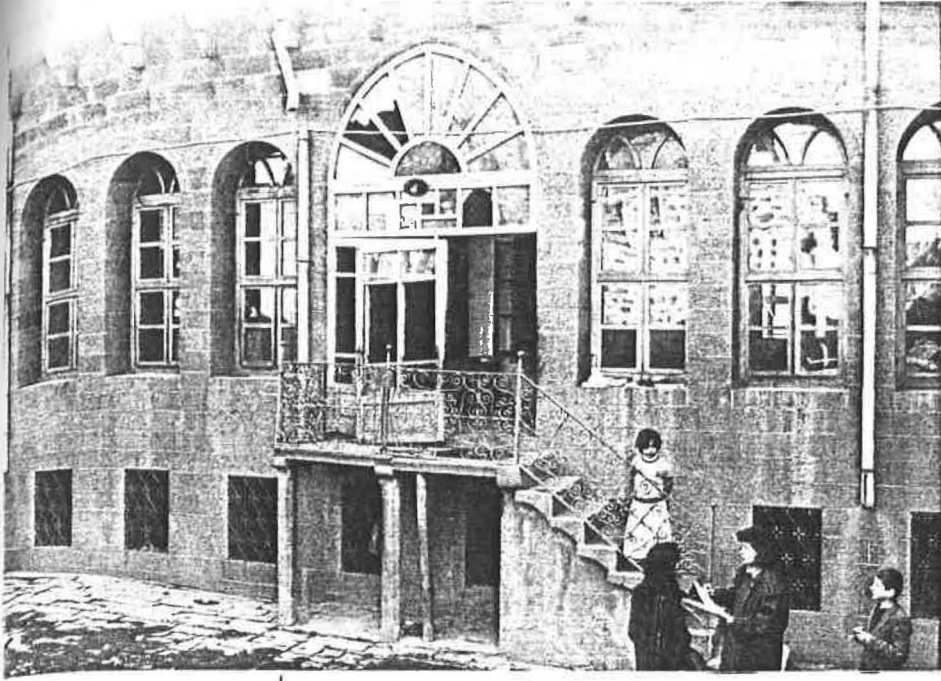
RESİM : 9.2

GÜNEY KANADI

ZIYA GÖKALP MAHALLESİ
ABACI SOKAĞI NO:5
10 PAFTA 417 ADA
21 PARSEL

ÖRNEK NO:10

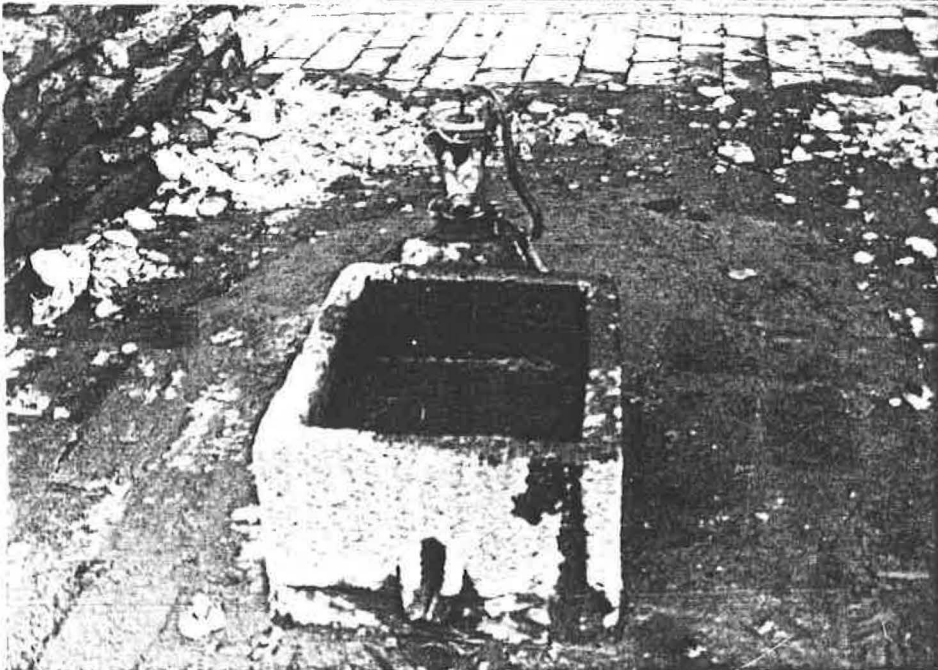
RESİM : 10.1

GÜNEY KANADI

RESİM : 10.2

DOĞU KANADI

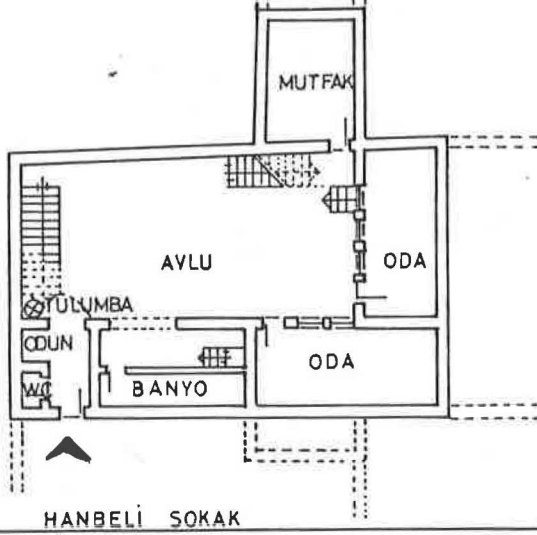
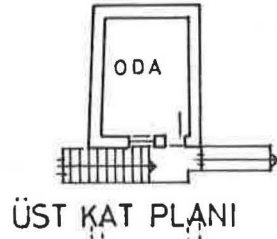

RESİM : 10.3

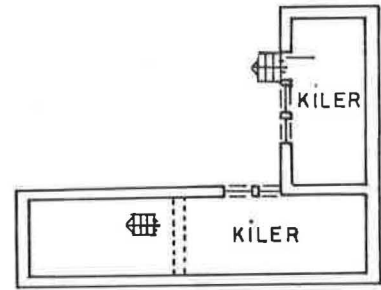
TULUMBA

ZIYA GÖKALP MAHALLESİ
HANBELİ SOKAK NO:16
10 PAFTA 418 ADA
21 PARSEL

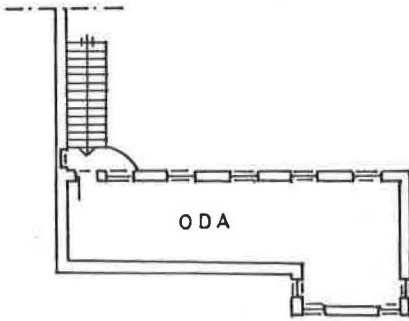
ÖRNEK NO:11

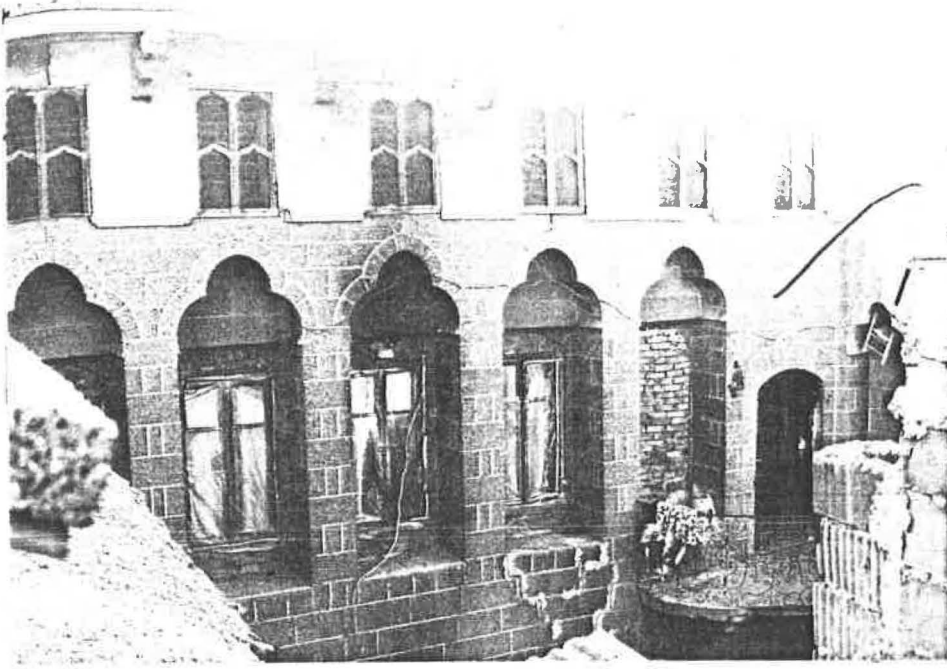
ZEMİN KAT PLANI

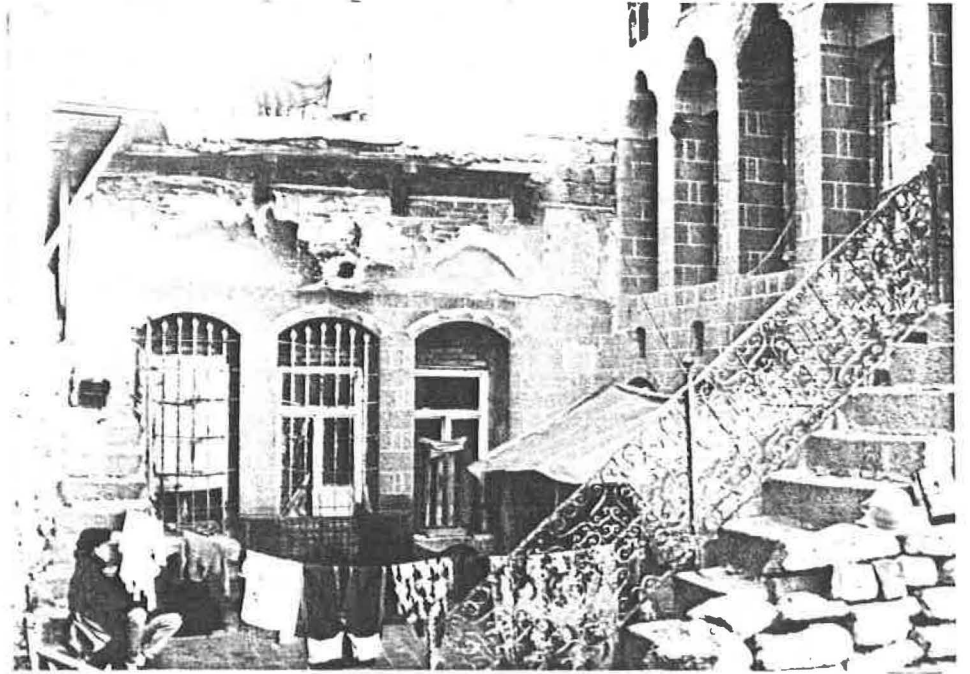
BODRUM KAT PLANI

ÜST KAT PLANI

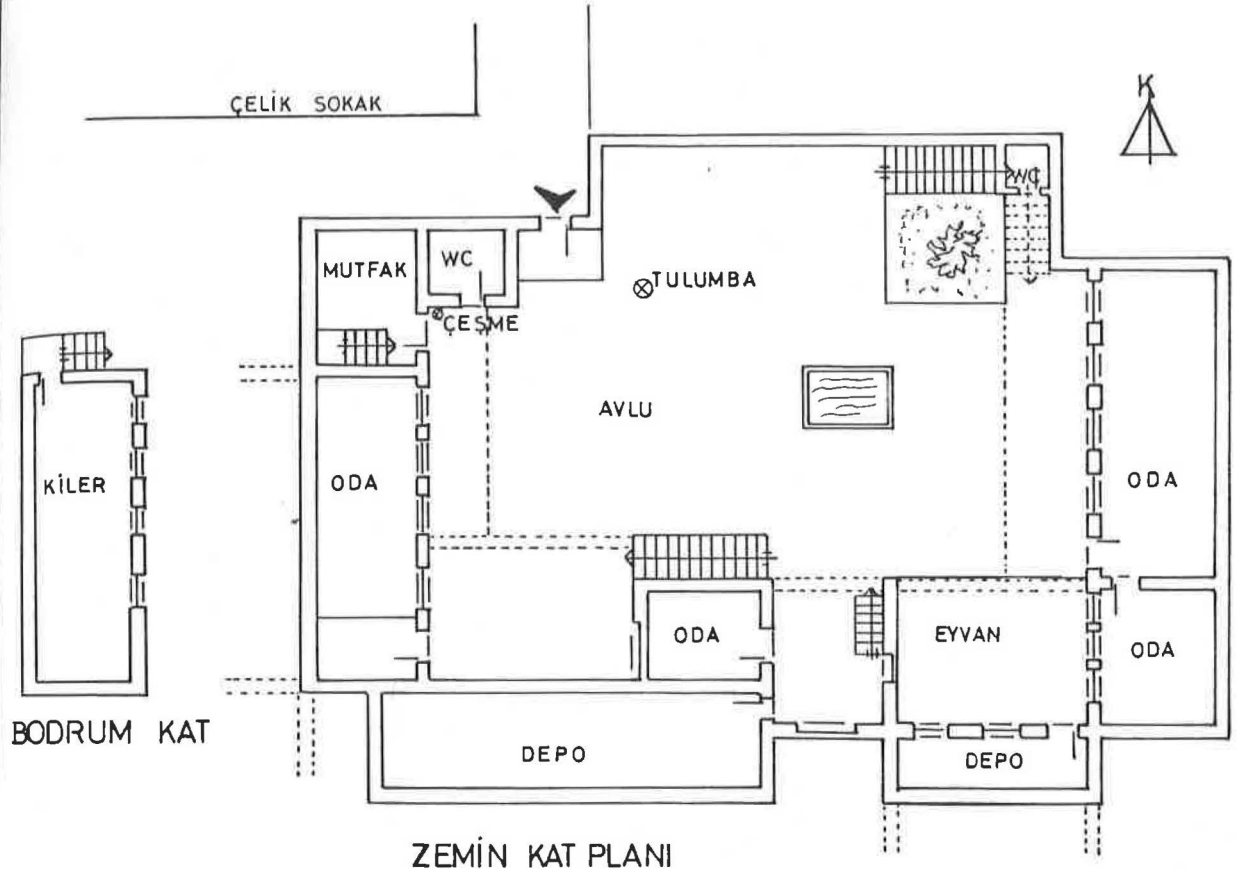
RESİM : 11.1
GÜNEY KANADI

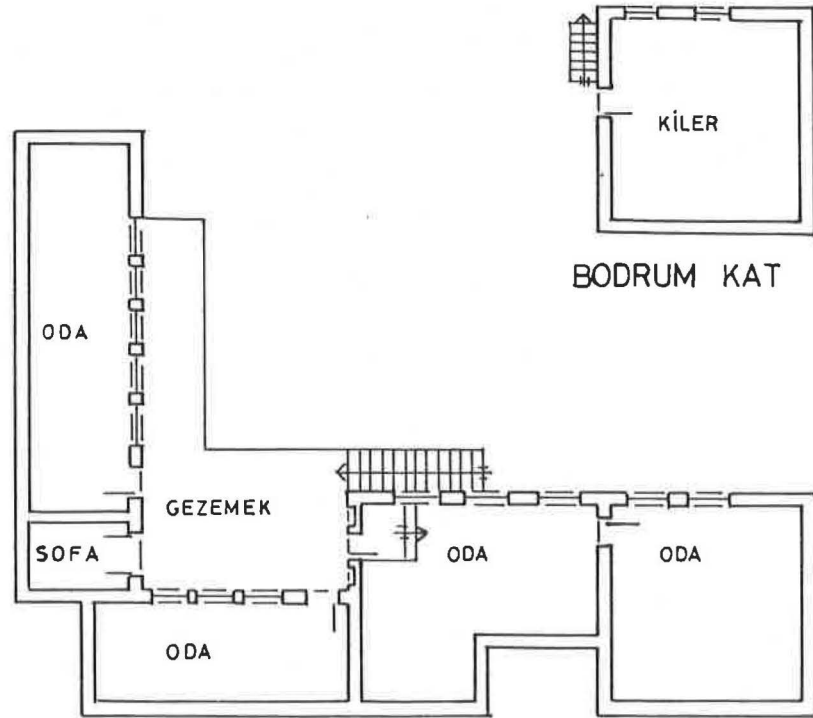
RESİM : 11.2
DOĞU KANADI

Ziya GÖKALP MAHALLESİ
ÇELİK SOKAK NO:7
10 PAFTA 418 ADA
17 PARSEL

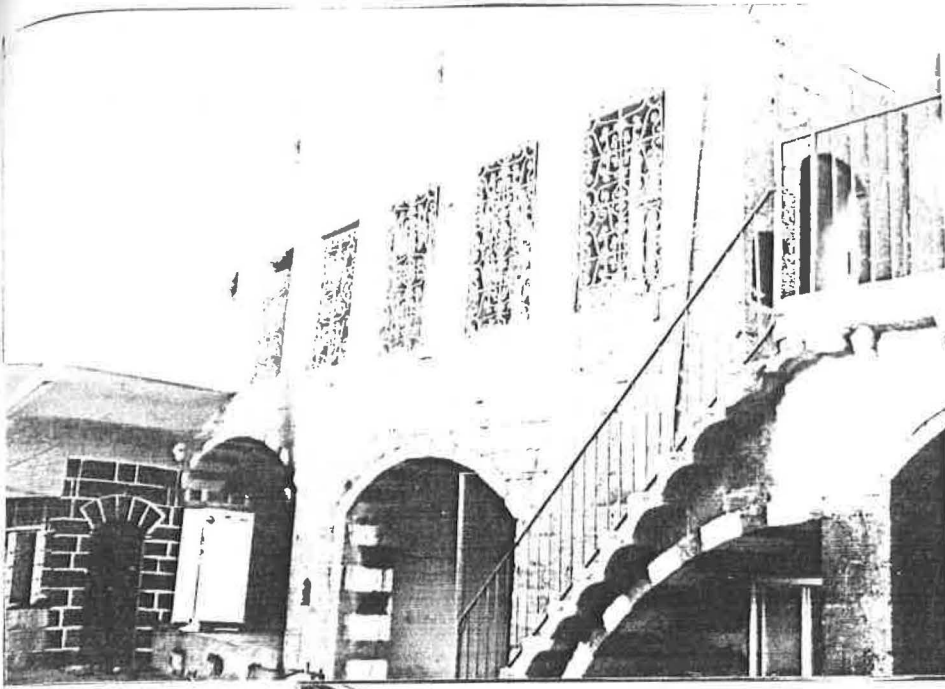
ÖRNEK NO:12

ZEMİN KAT PLANI

ÜST KAT PLANI

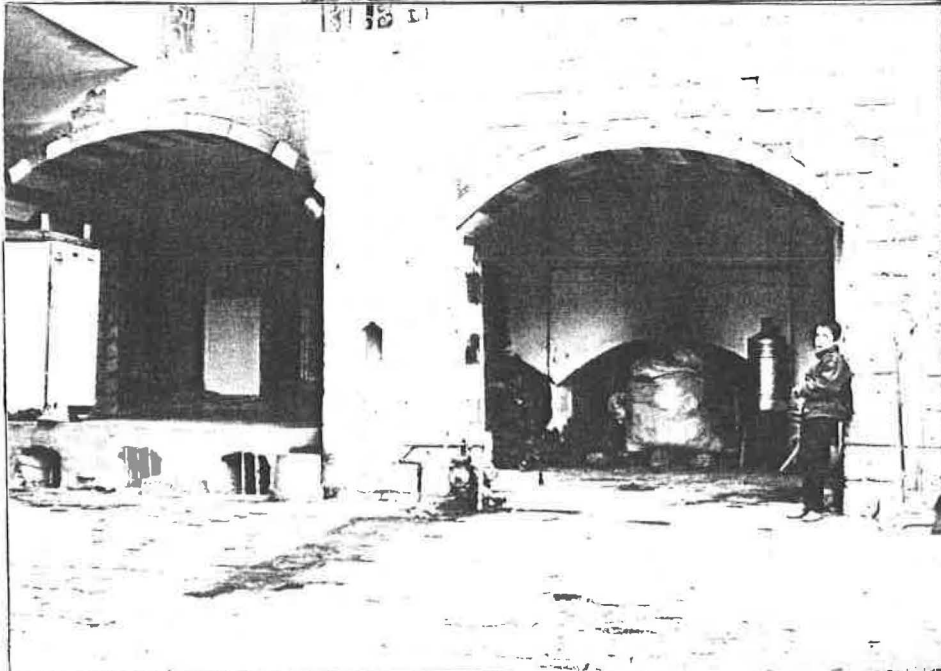
RESIM : 12.1

GÜNEY KANADI

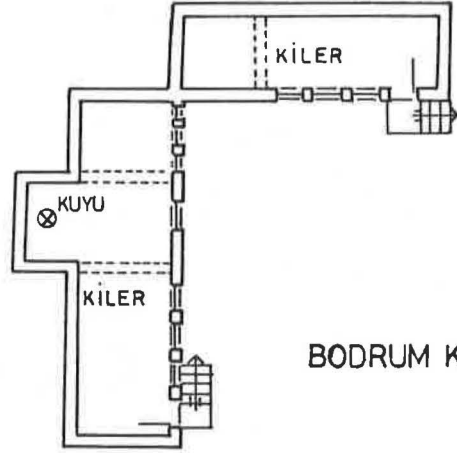
RESIM : 12.2

BATI KANADI

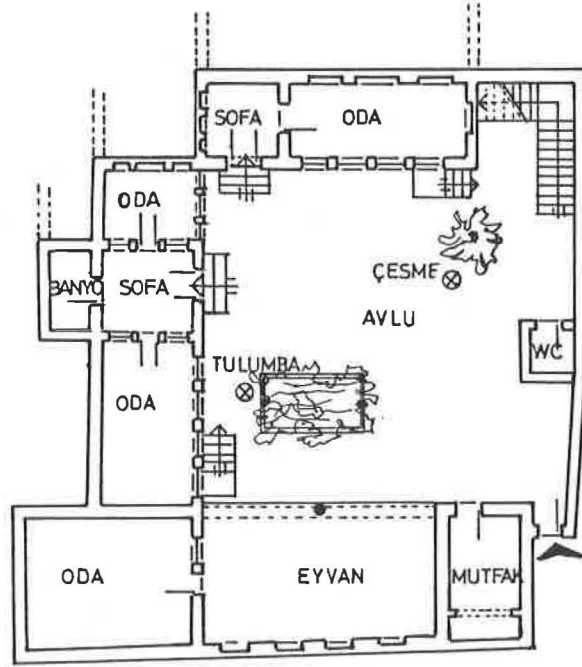

RESIM : 12.3

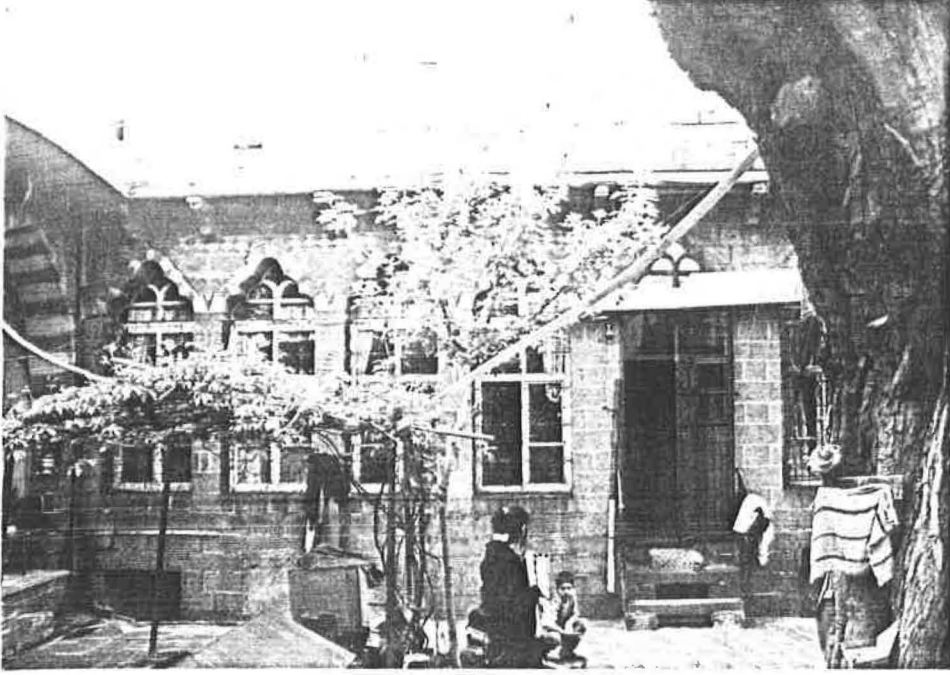
GÜNEY KANADI

BODRUM KAT PLANI

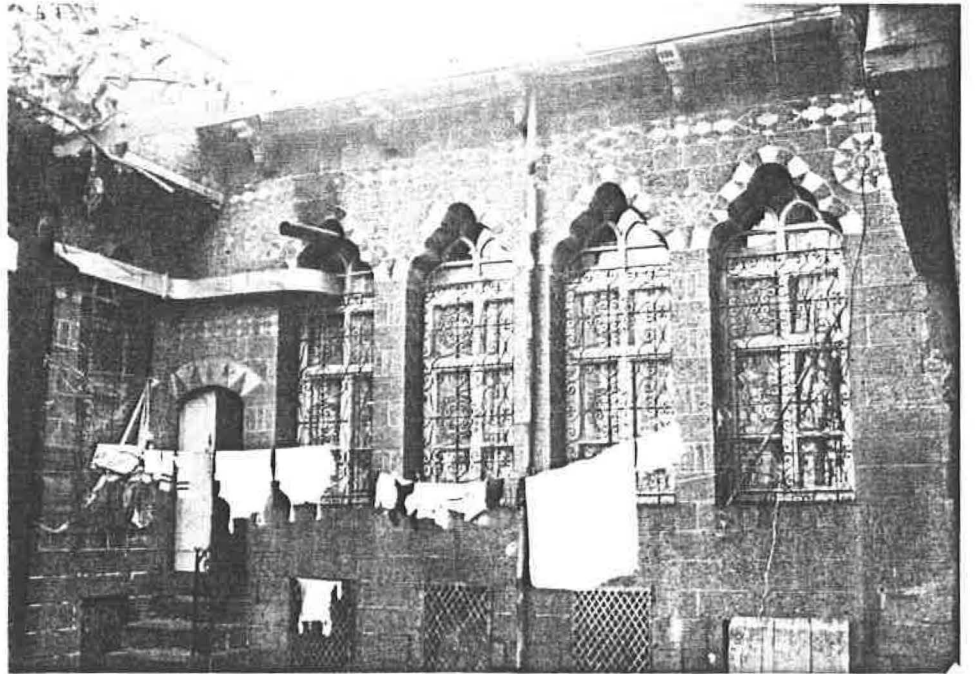

ZEMİN KAT PLANI

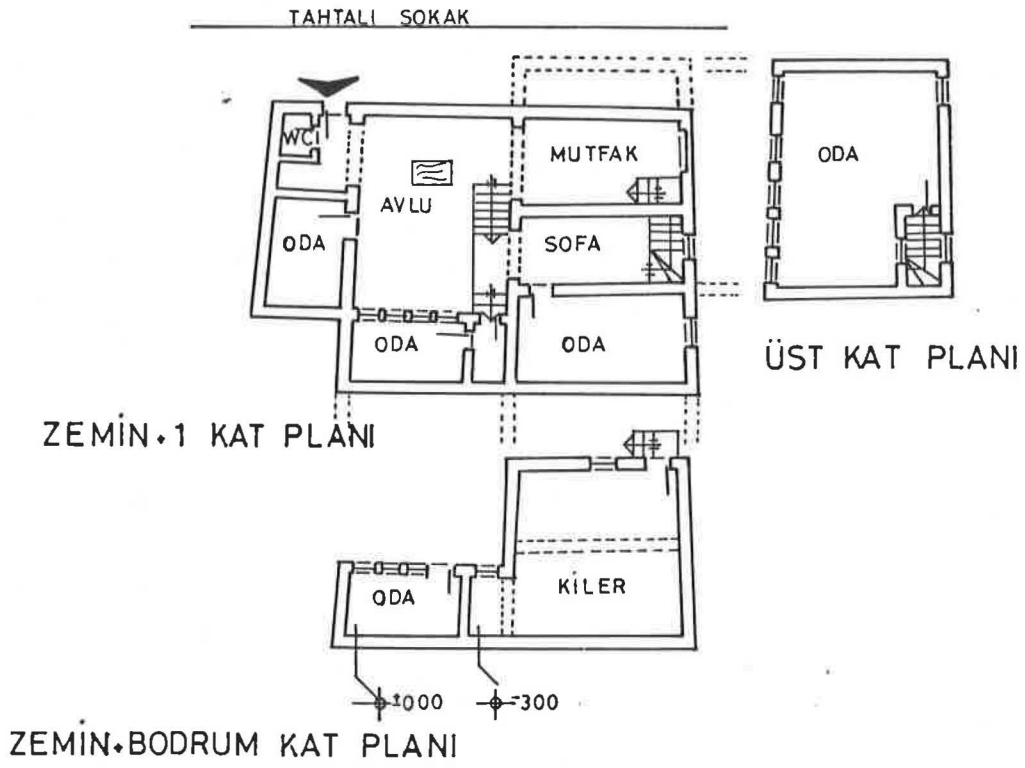
RESİM: 13.1

GÜNEY KANADI

RESİM: 13.2

BATI KANADI

RESİM : 14.1

CUMBA

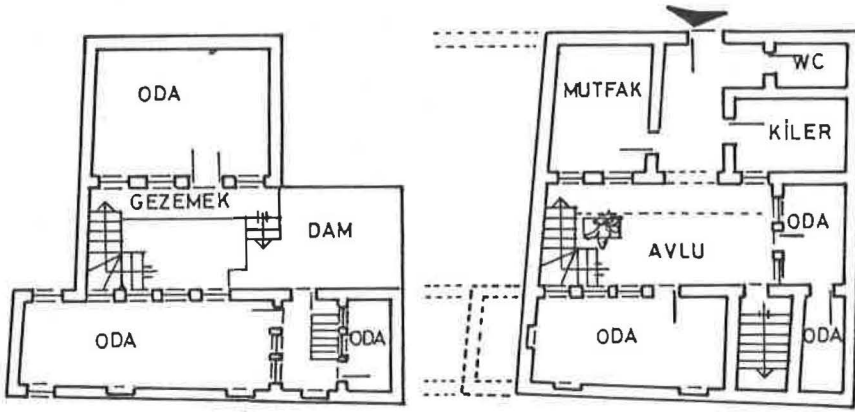

RESİM : 14.2

DOĞU KANADI

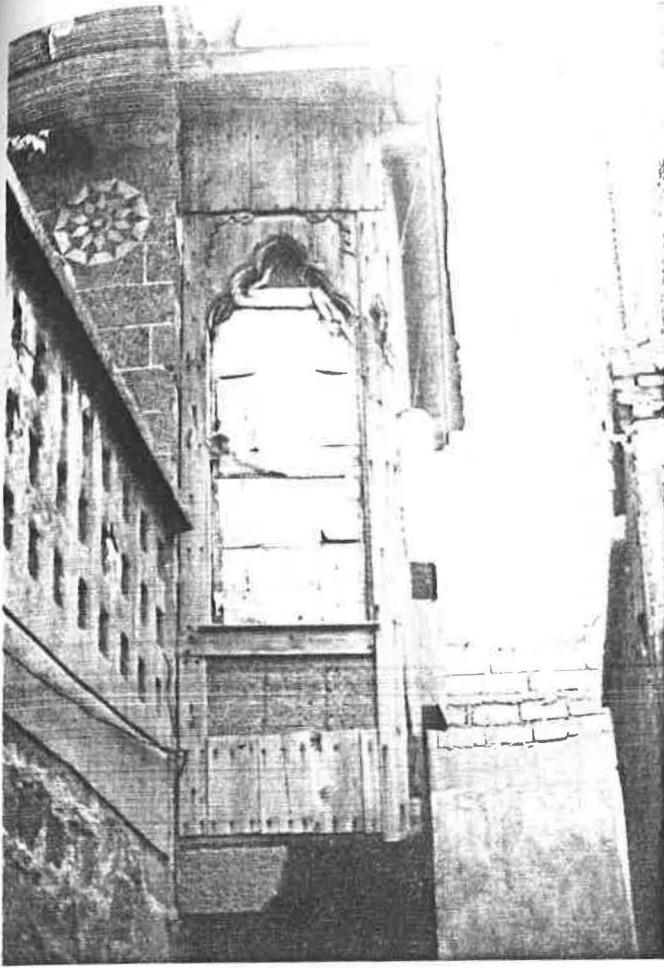

TAHTALI SOKAK

ÜST KAT PLANI

ZEMİN KAT PLANI

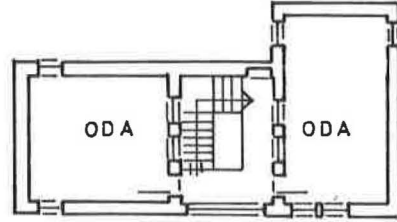
RESİM : 15.1

CUMBA

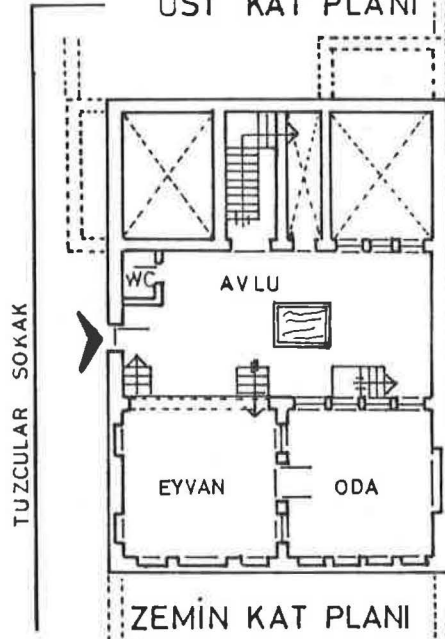

RESİM : 15.2

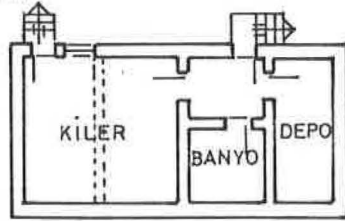
GÜNEY KANADI

ÜST KAT PLANI

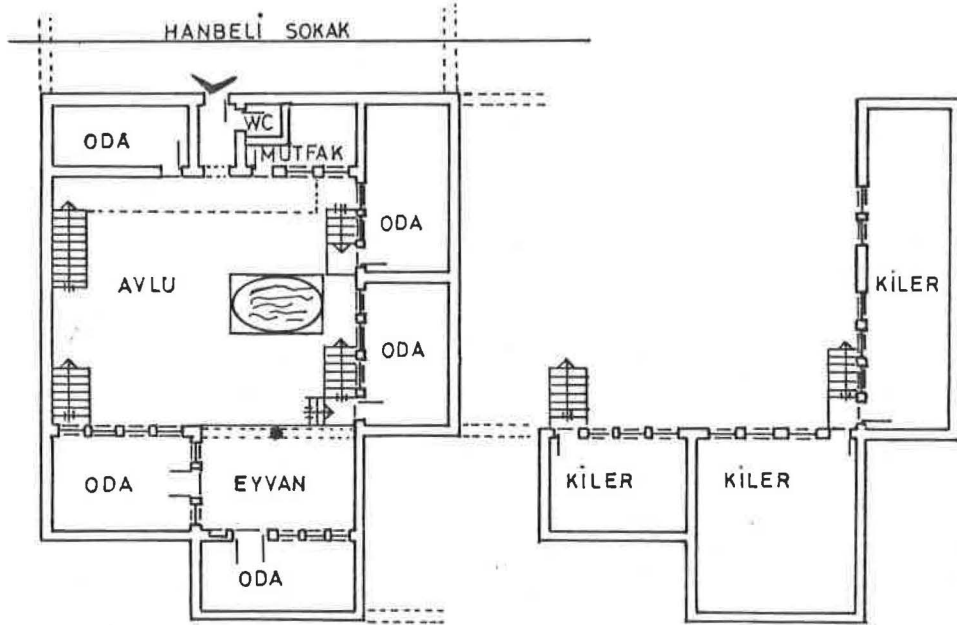
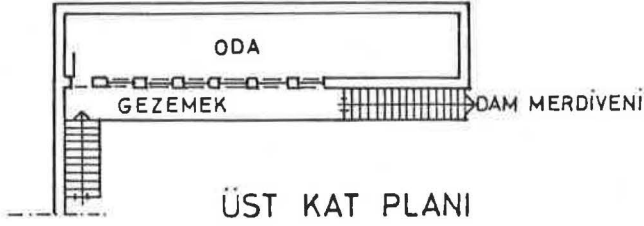
ZEMİN KAT PLANI

BODRUM KAT PLANI

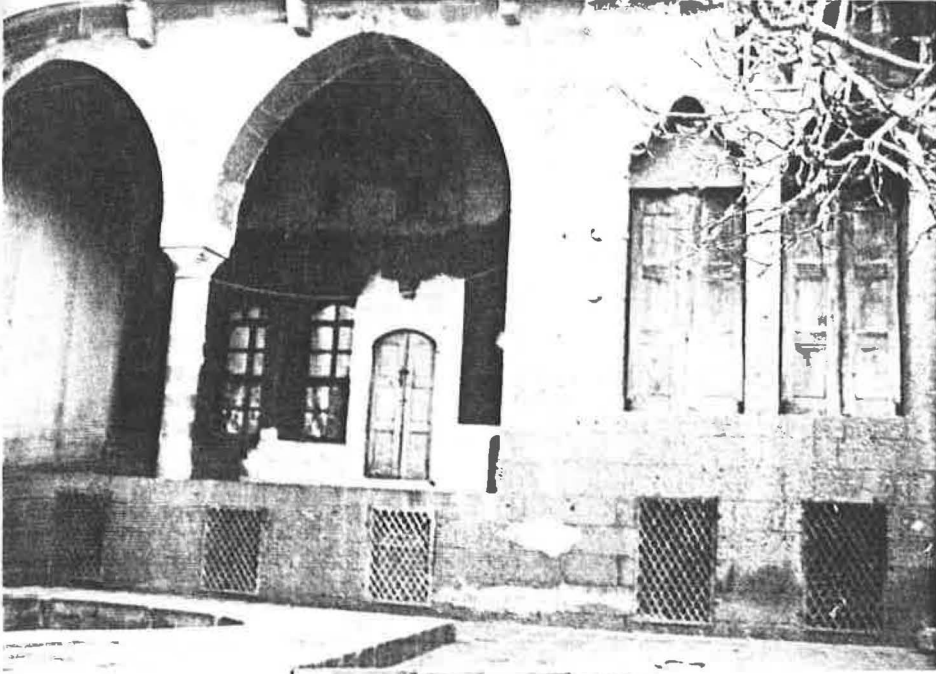
ALİ PAŞA MAHALLESİ
HANBELİ SOKAK NO:5
17 PAFTA 278 ADA
3 PARSEL

ÖRNEK NO:17

ZEMİN KAT PLANI

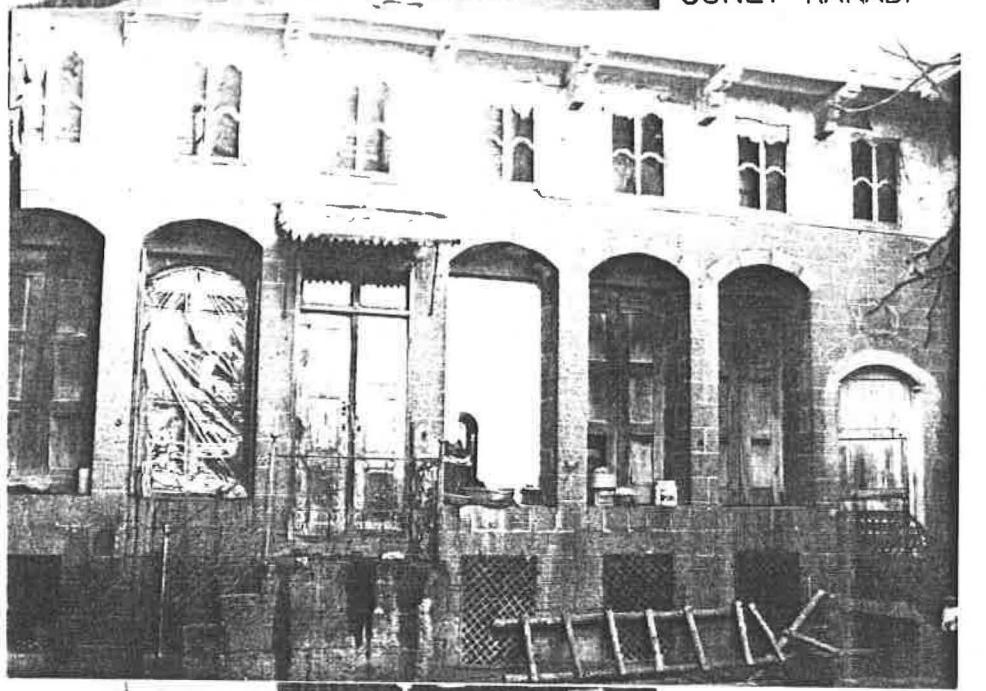
BODRUM KAT PLANI

ÖRNEK NO:17

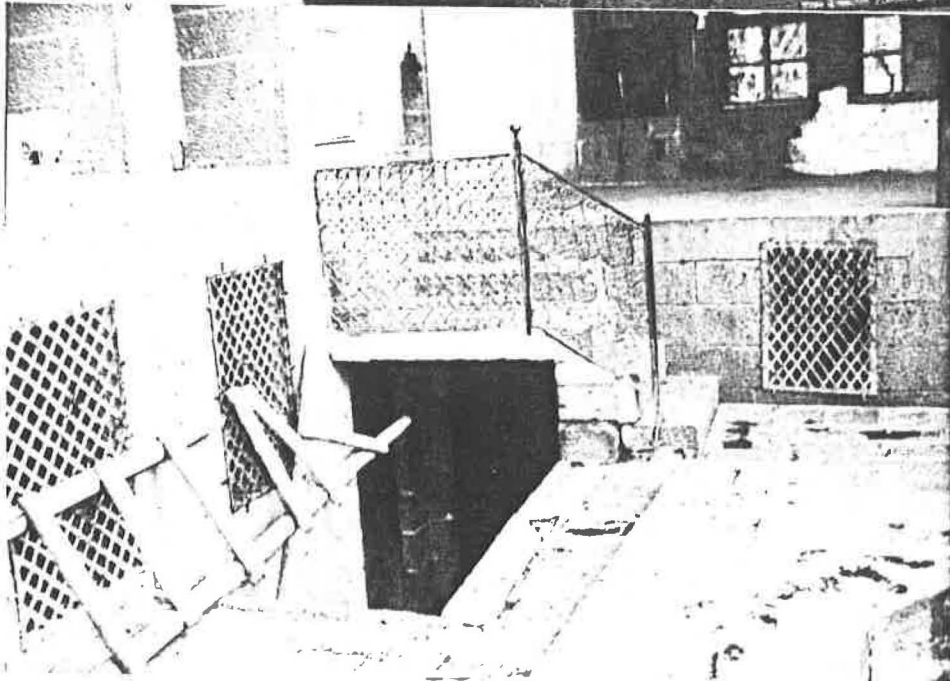
RESİM : 17.1

GÜNEY KANADI

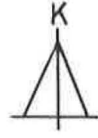
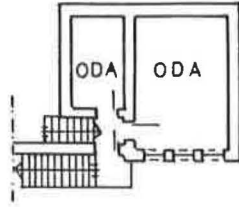

RESİM : 17.2

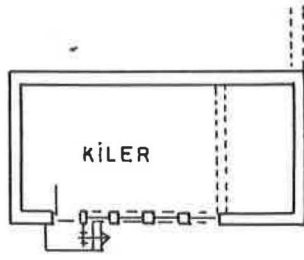
DOĞU KANADI

RESİM : 17.3
BODRUM KAT
GİRİŞİ

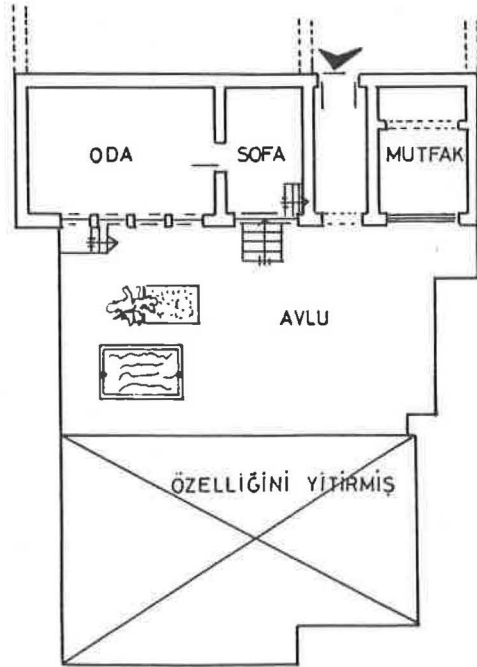

ÜST KAT PLANI

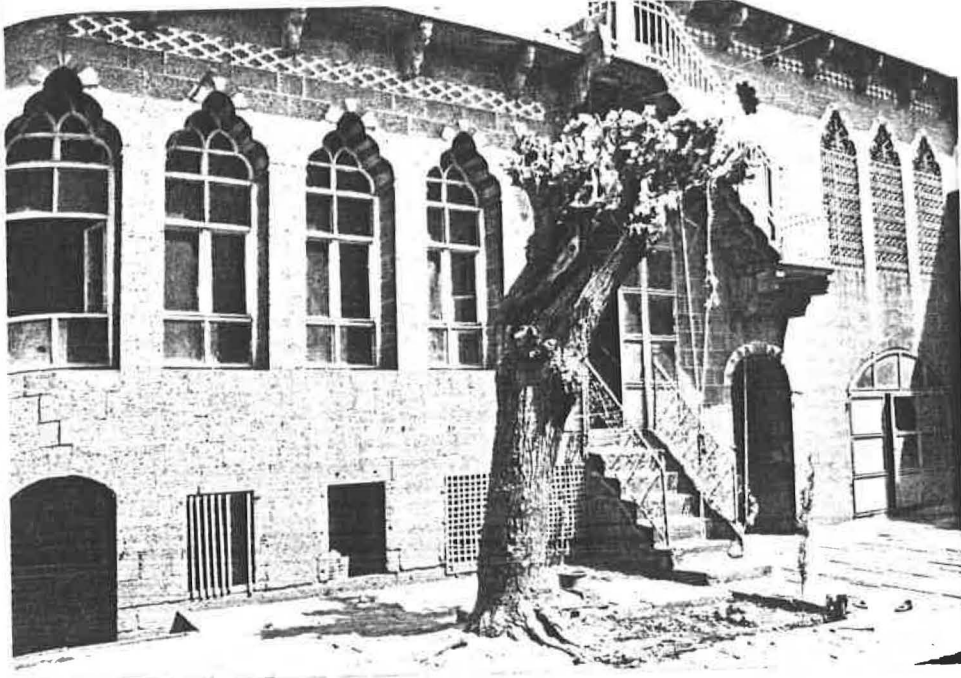

BODRUM KAT PLANI

BİNİCİ SOKAK

ZEMİN KAT PLANI

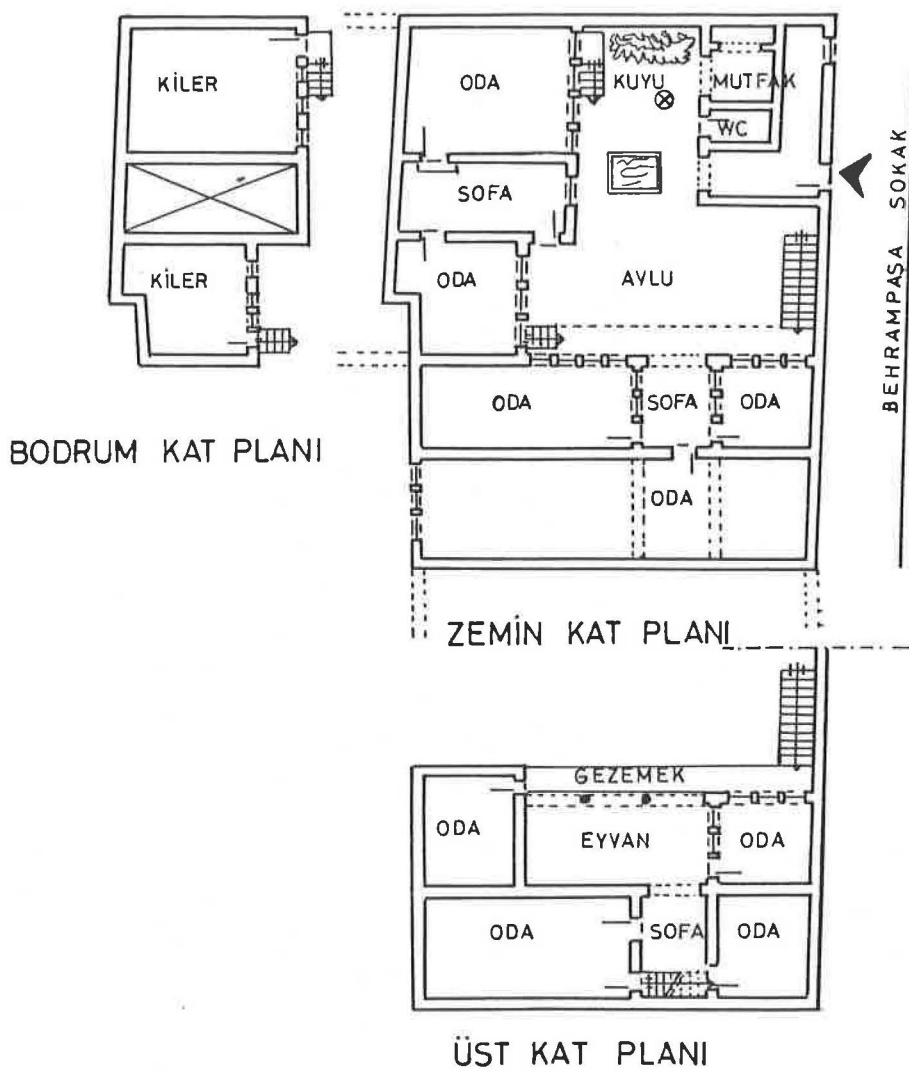
RESİM :18.1

GÜNEY KANADI

RESİM :18.2

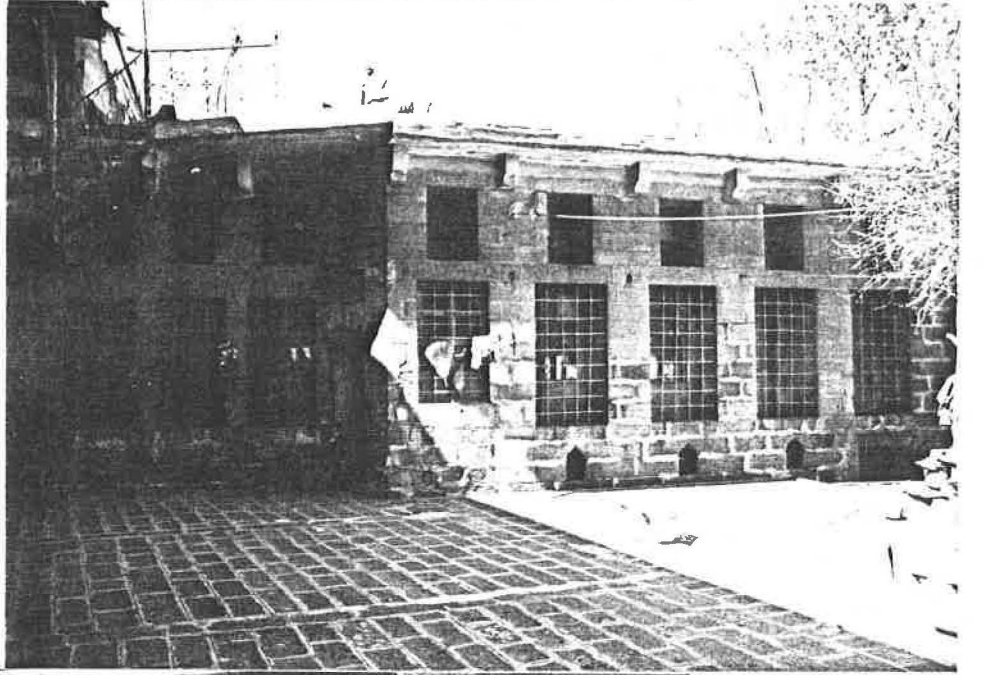
DOĞU KANADI

RESİM : 19.1

GÜNEY KANADI

RESİM: 19.2

BATI KANADI

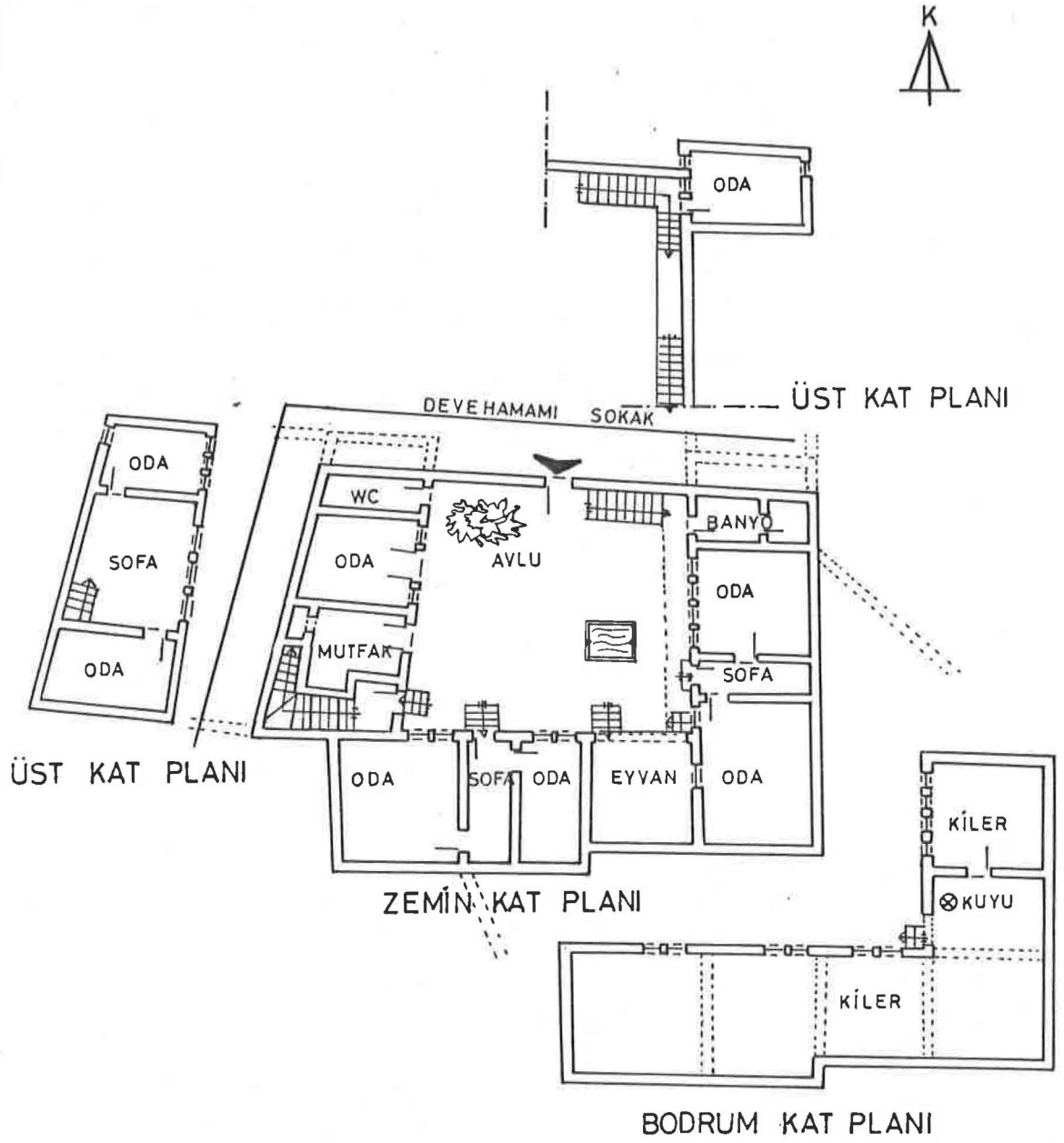

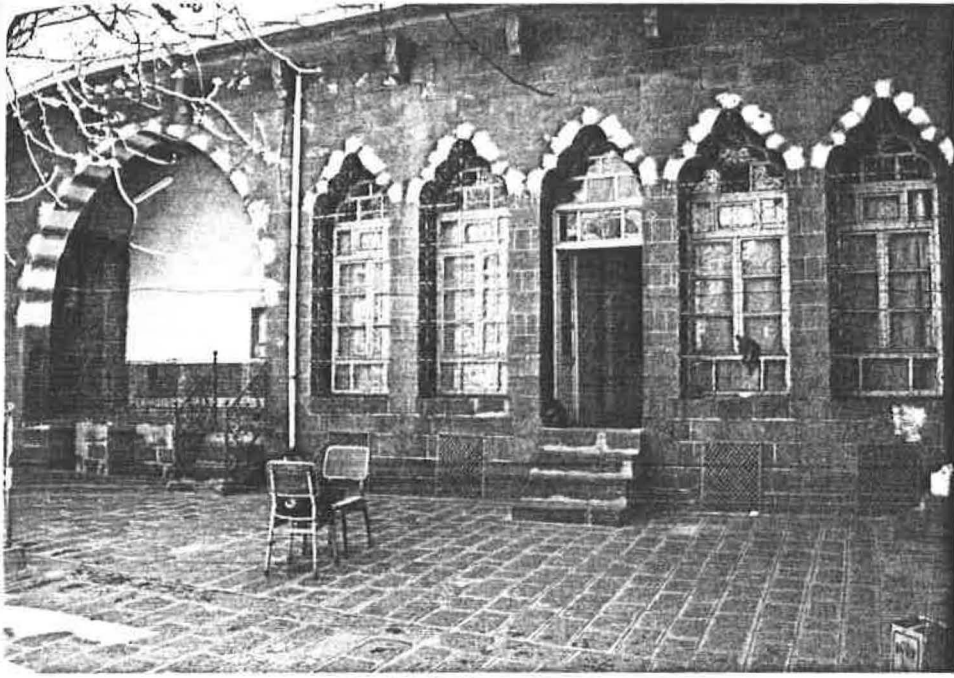
RESİM : 19.3

DOĞU KANADI

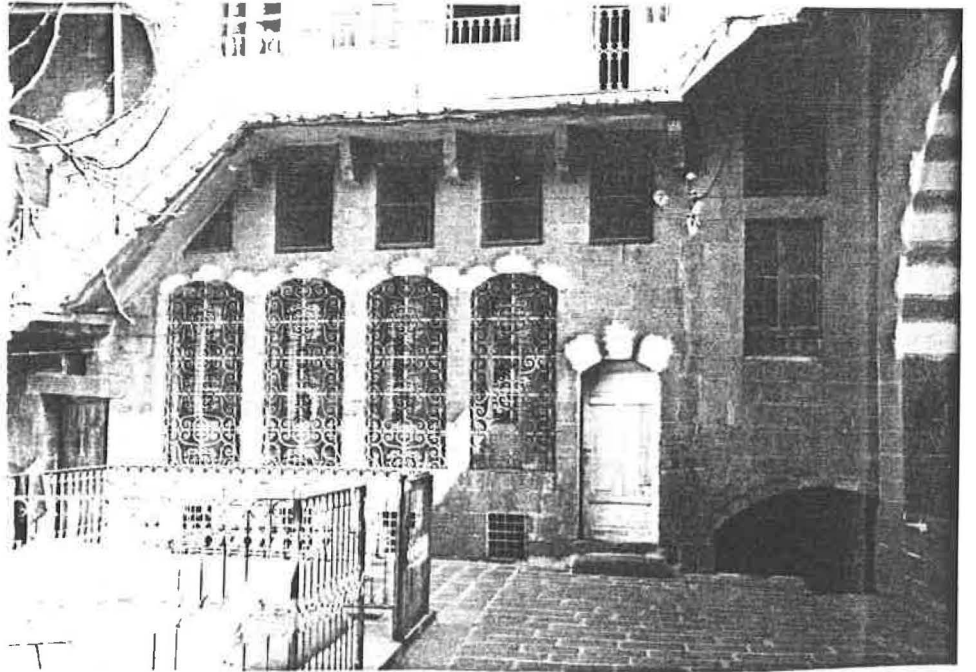
ABDALDEDE MAHALLESİ
DEVEHAMAMI SOKAK NO:21
19 PAFTA 387 ADA
1 PARSEL

ÖRNEK NO:20

RESİM : 20.1
GÜNEY KANADI

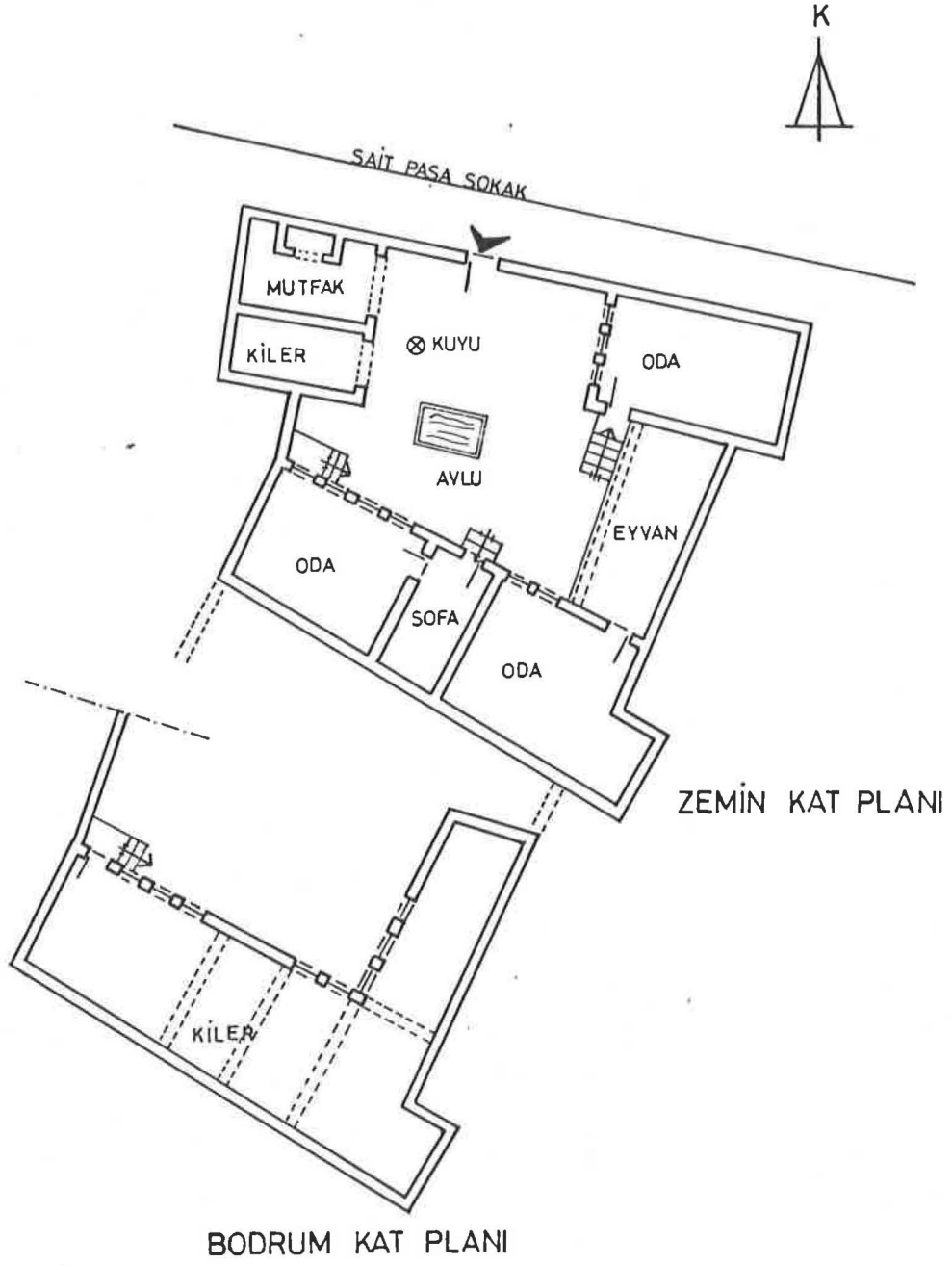

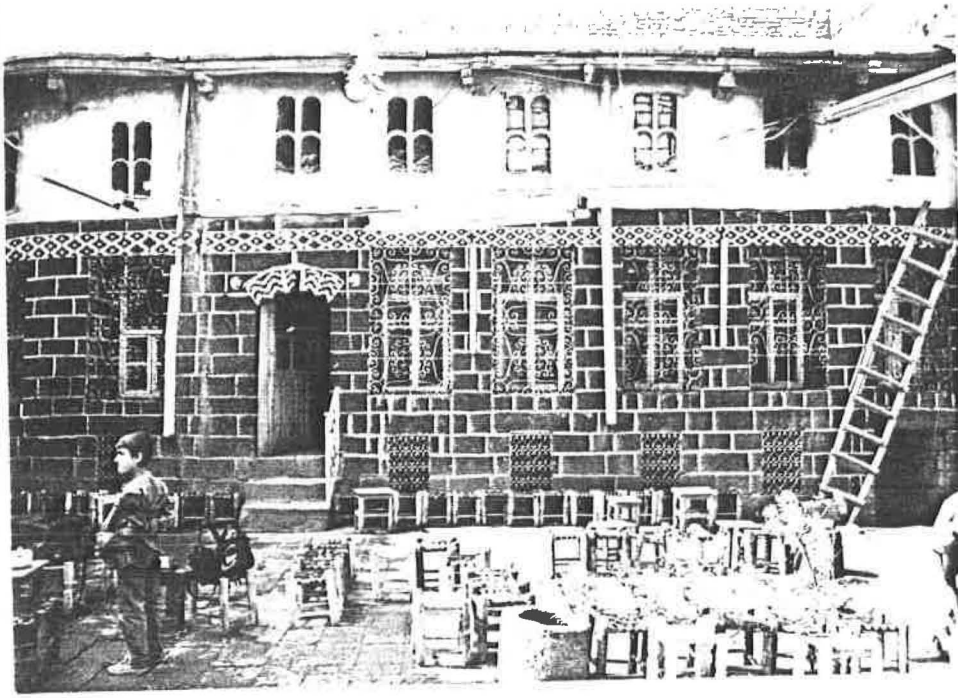
RESİM : 20.2

DOĞU KANADI

SÜLEYMAN NAZİF MAHALLESİ
SAİT PAŞA SOKAK NO:15
8 PAFTA 498 ADA
4 PARSEL

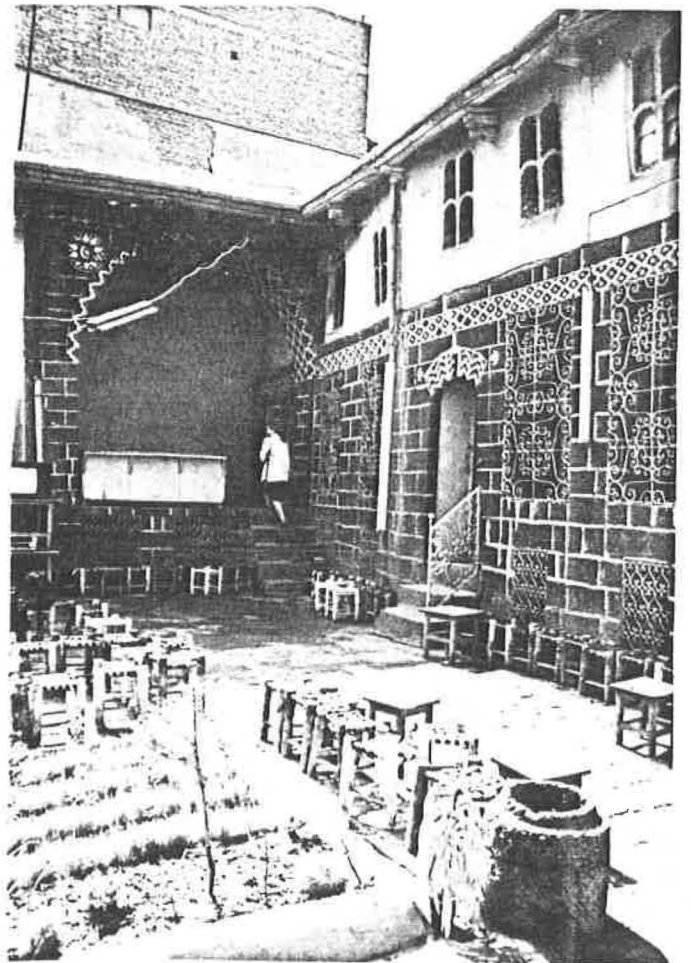
ÖRNEK NO: 21

RESİM : 21.1

DOĞU KANADI

RESİM : 21.2

KUZEY KANADI

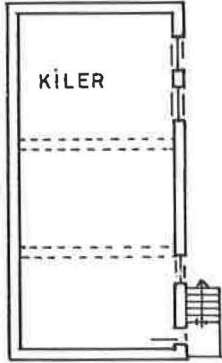
SÜLEYMAN NAZIF MAHALLESİ
SAİT PAŞA SOKAK NO:10
8 PAFTA 443 ADA
9 PARSEL

ÖRNEK NO: 22

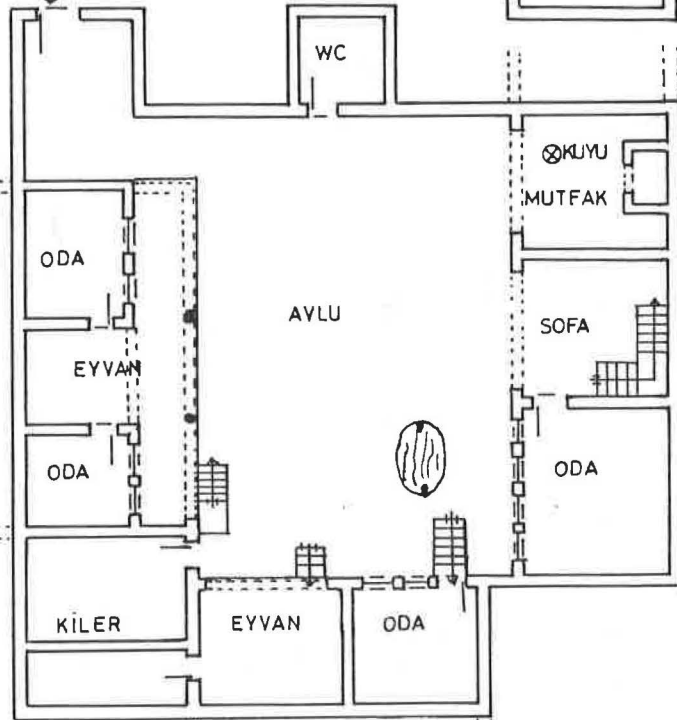

SAİT PAŞA SOKAK

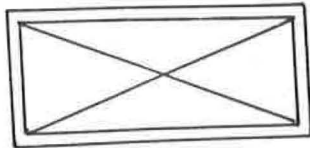
ÜST KAT PLANI

BODRUM KAT PLANI

ZEMİN KAT PLANI

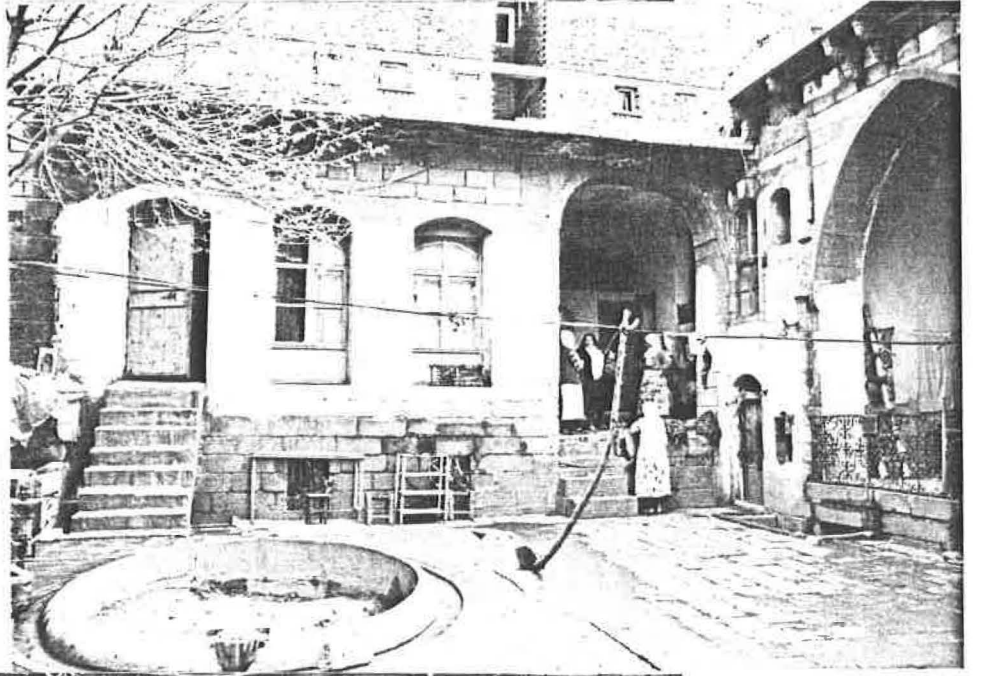
BODRUM KAT PLANI

YAPI DAHA SONRA İKİYE BÖLÜNÜŞTÜR.

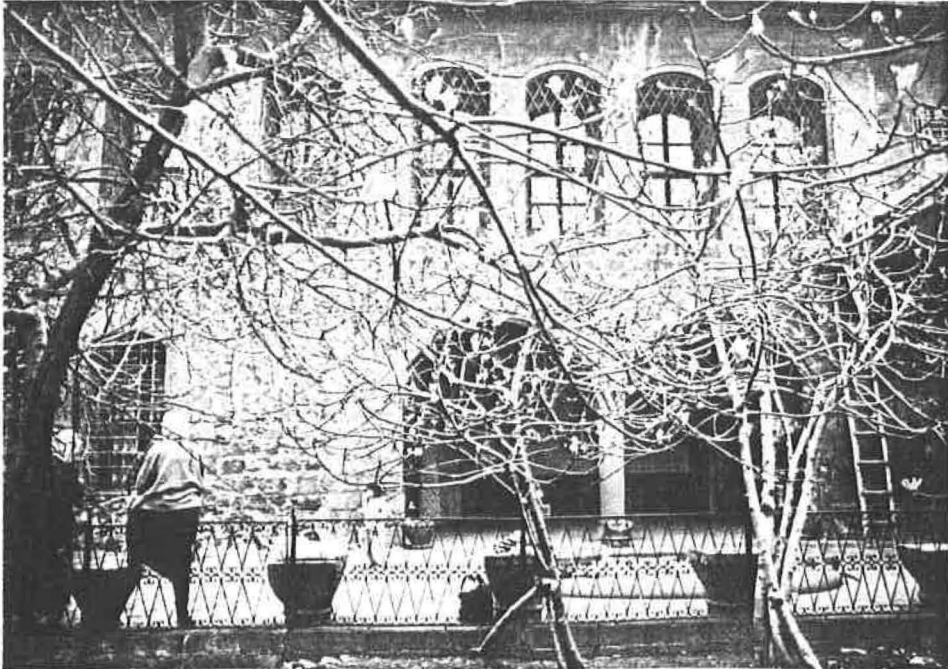
RESİM : 22.1

GÜNEY KANADI

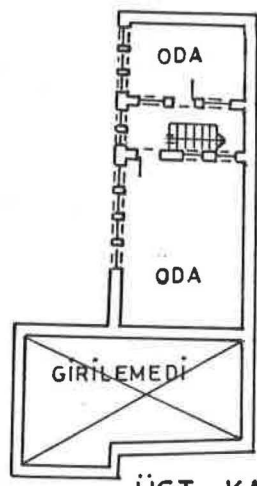
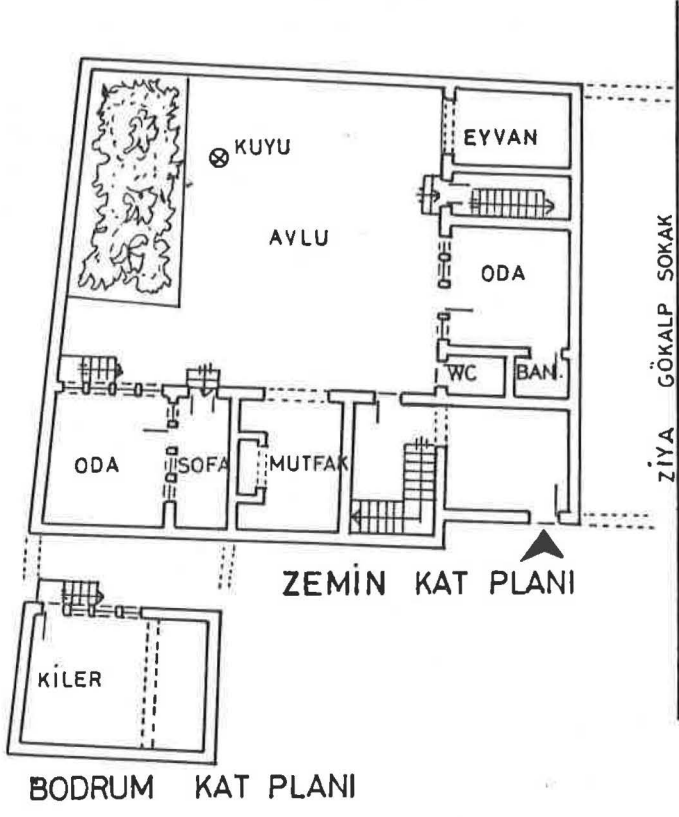
RESİM : 22.2

DOĞU KANADI

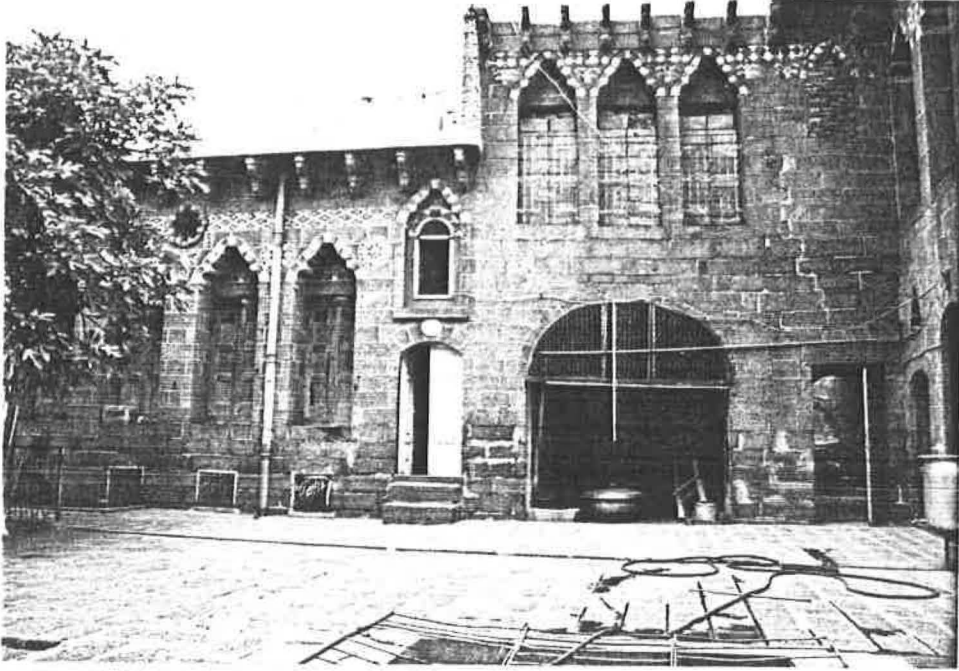

RESİM : 22.3

GÜNEY KANADI

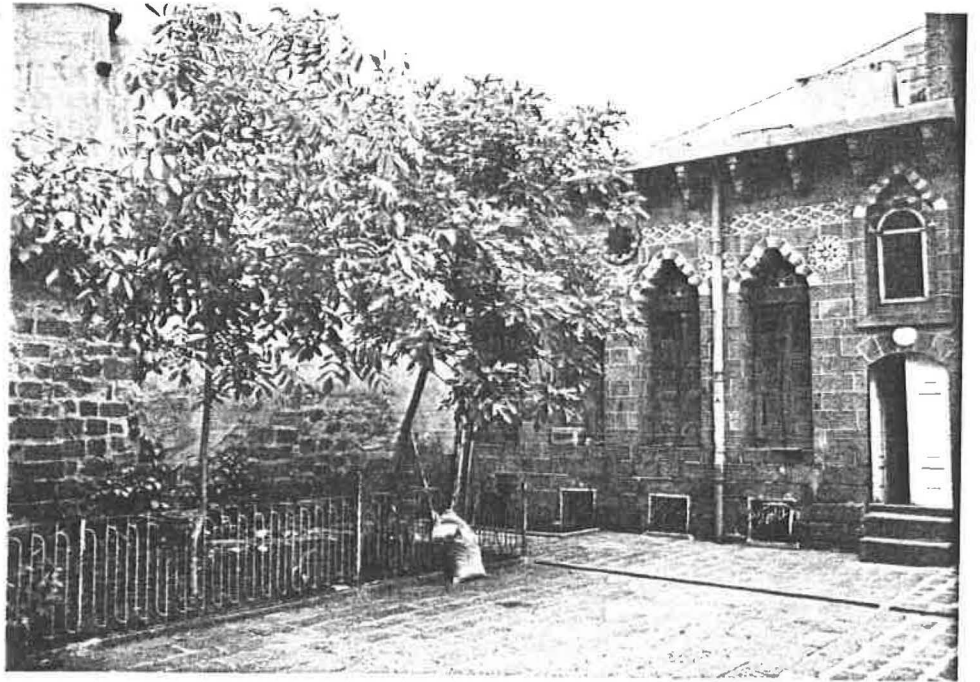

ÜST KAT PLANI

RESİM : 23.1

KUZEY KANADI

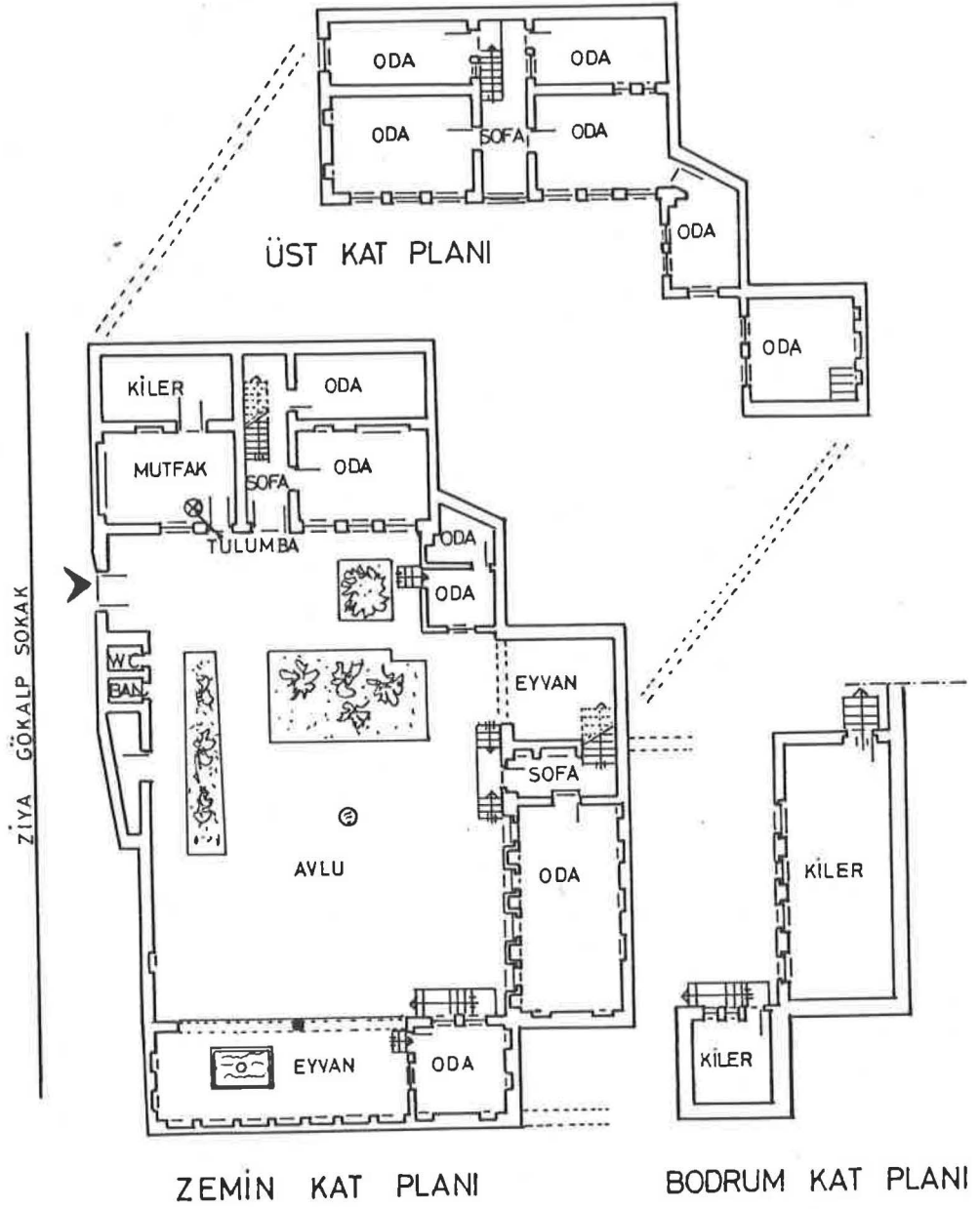

RESİM : 23.2

BATI KANADI

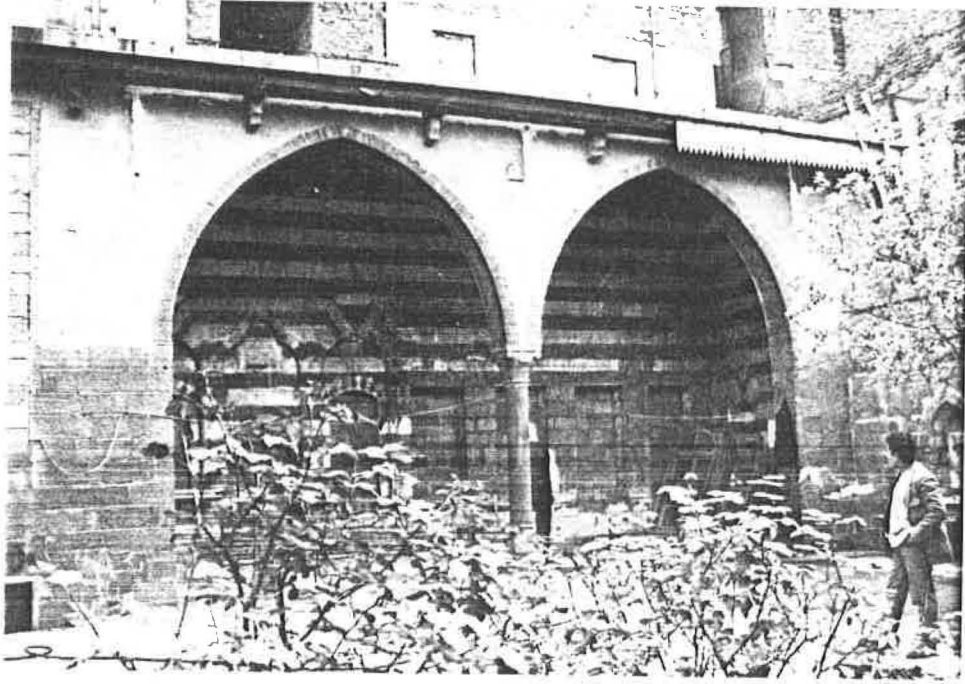
ZIYA GÖKALP EVİ
ZIYA GÖKALP SOKAK NO:7
9 PAFTA 407 ADA
13-14 PARSEL

ÖRNEK NO: 24

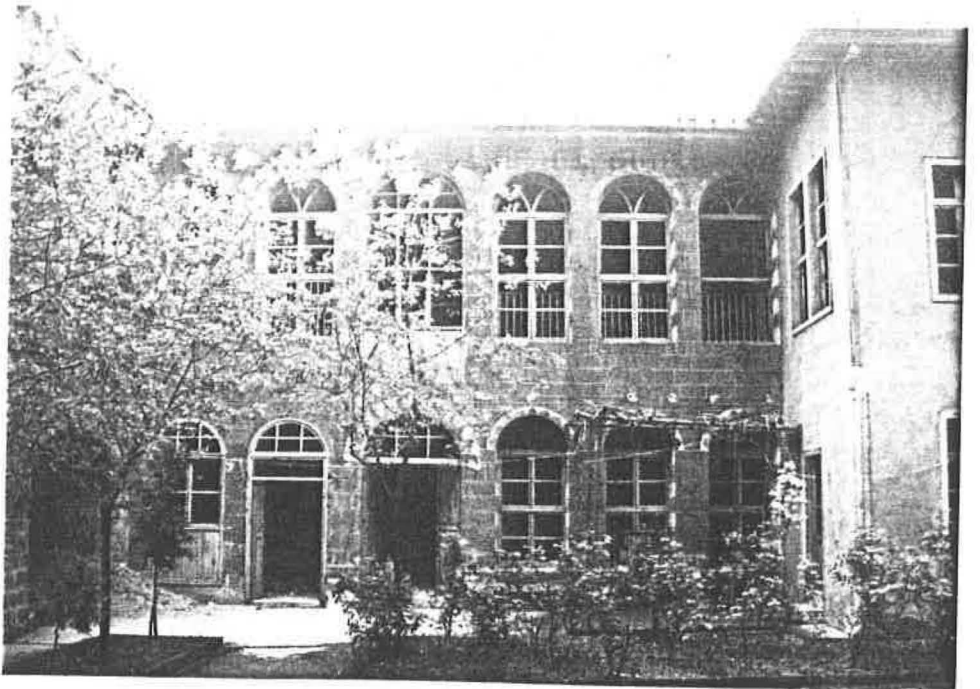
ZEMİN KAT PLANI

BODRUM KAT PLANI

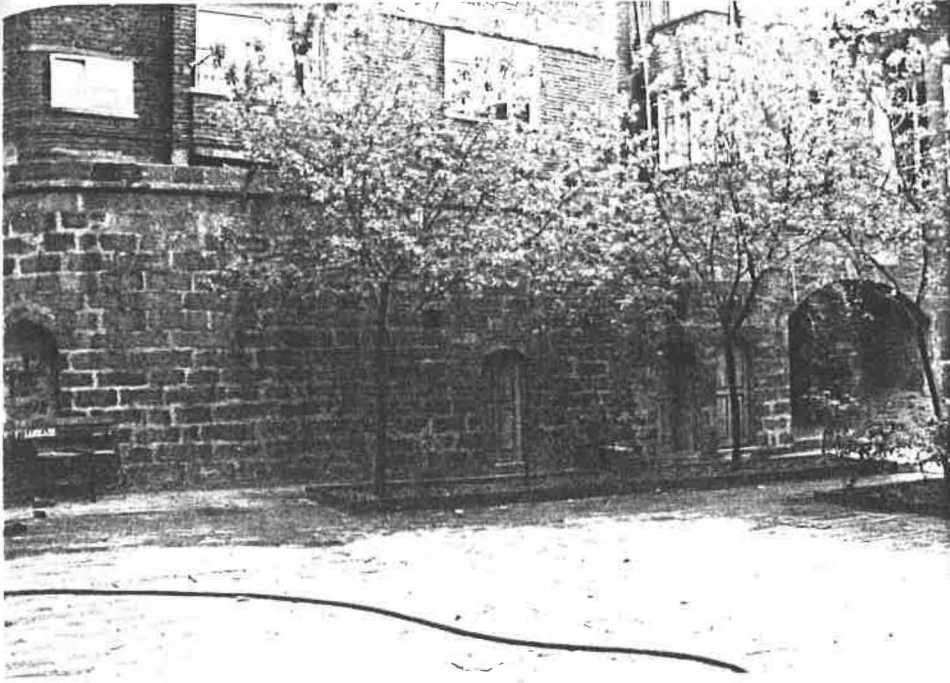
RESİM : 24.1

GÜNEY KANADI

RESİM : 24.2

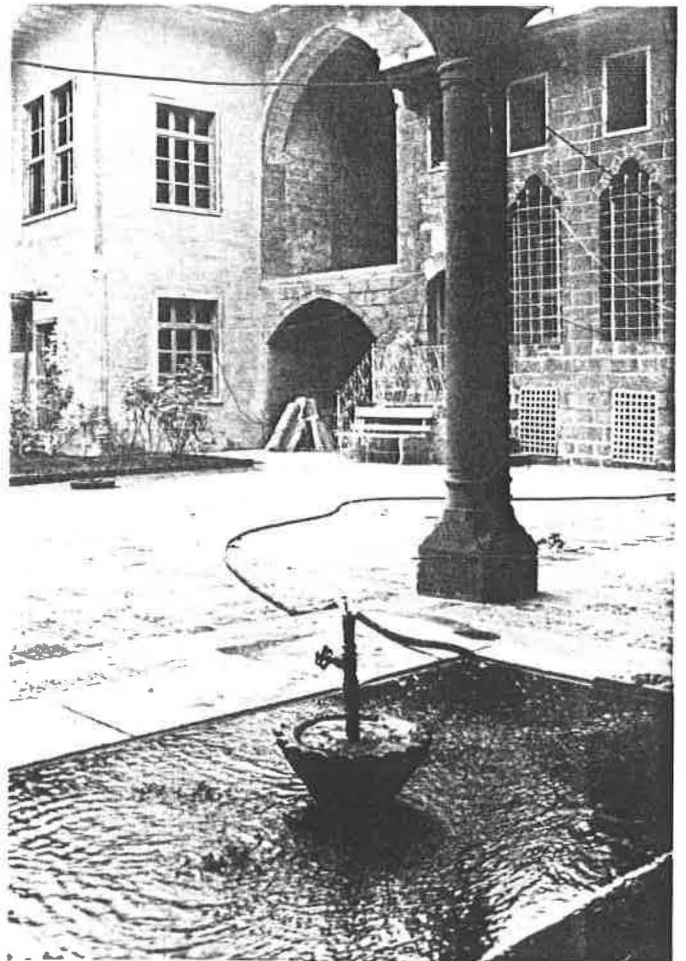
KUZEY KANADI

ÖRNEK NO: 24

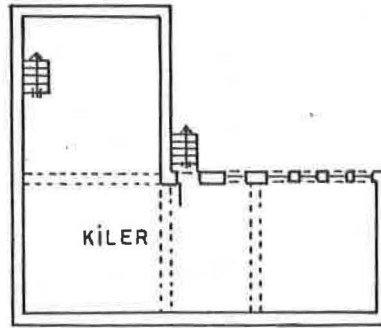
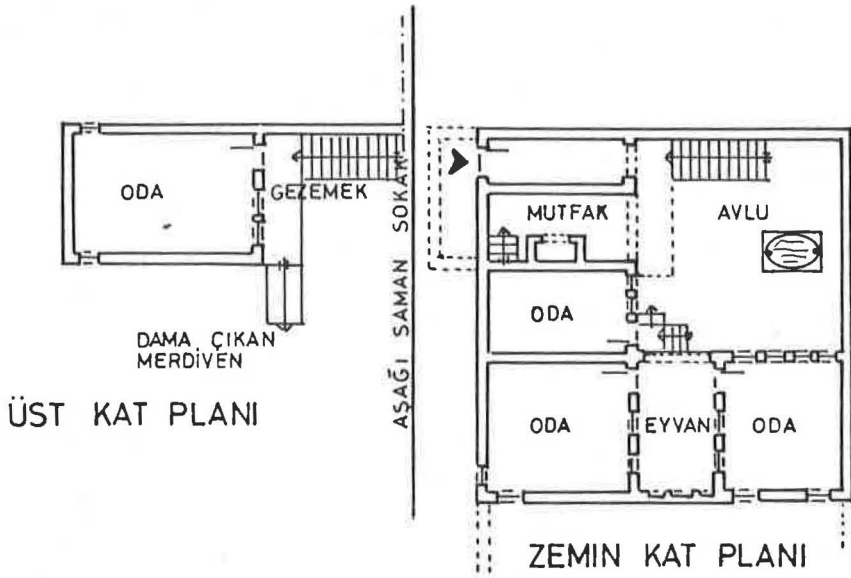
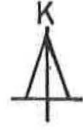
RESİM: 24.3

BATI KANADI

RESİM: 24.4

EYVAN

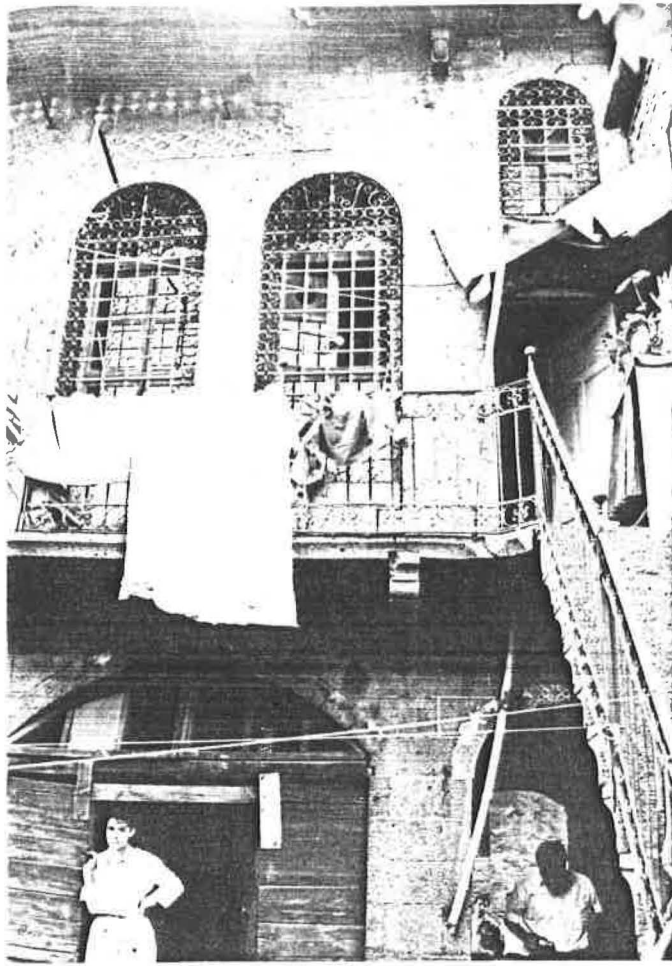
RESİM : 25.1

GÜNEY KANADI

RESİM : 25.2

GÜNEY KANADI

RESİM : 25.3

BATI KANADI

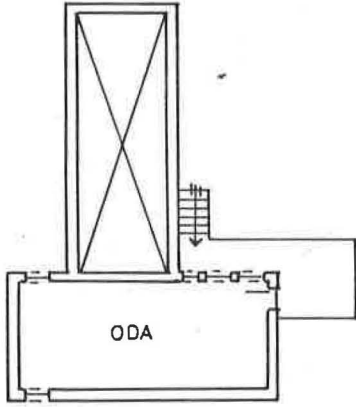

RESİM : 25.4

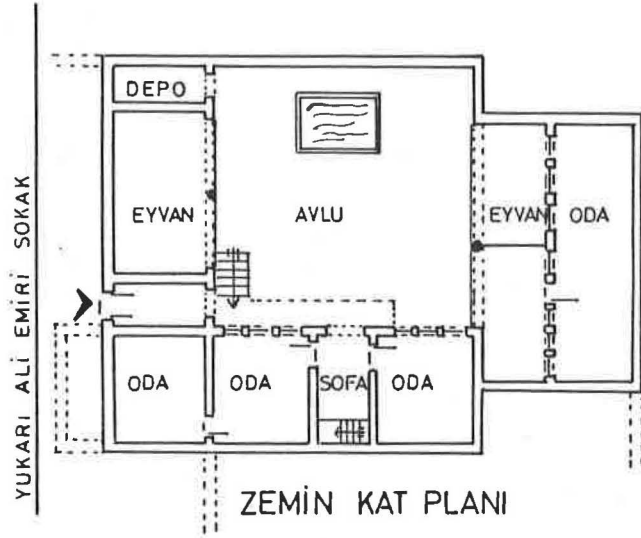
BATI KANADI

SAVAŞ MAHALLESİ
YUKARI ALİ EMİRİ SOKAK NO:13
35 PAFTA 382 ADA
31 PARSEL

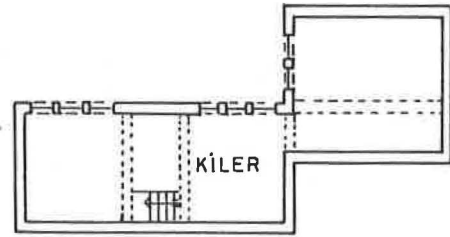
ÖRNEK NO: 26

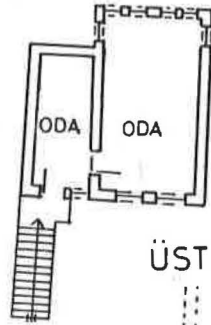
ÜST KAT PLANI

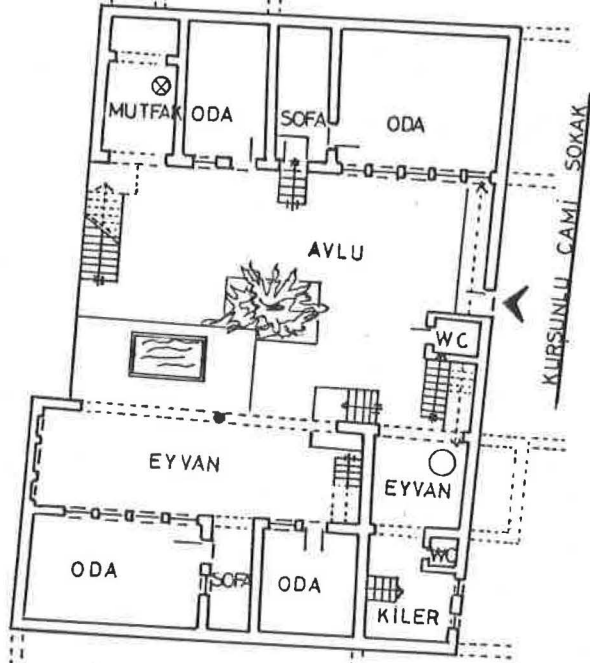
ZEMİN KAT PLANI

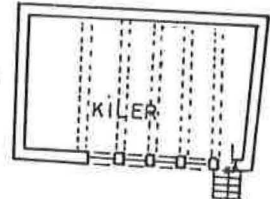
BODRUM KAT PLANI

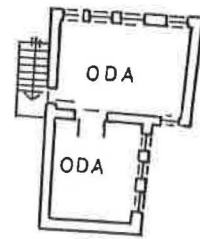
ÜST KAT PLANI

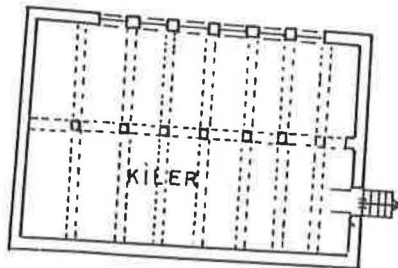
ZEMİN KAT PLANI

BODRUM KAT PLANI

ÜST KAT PLANI

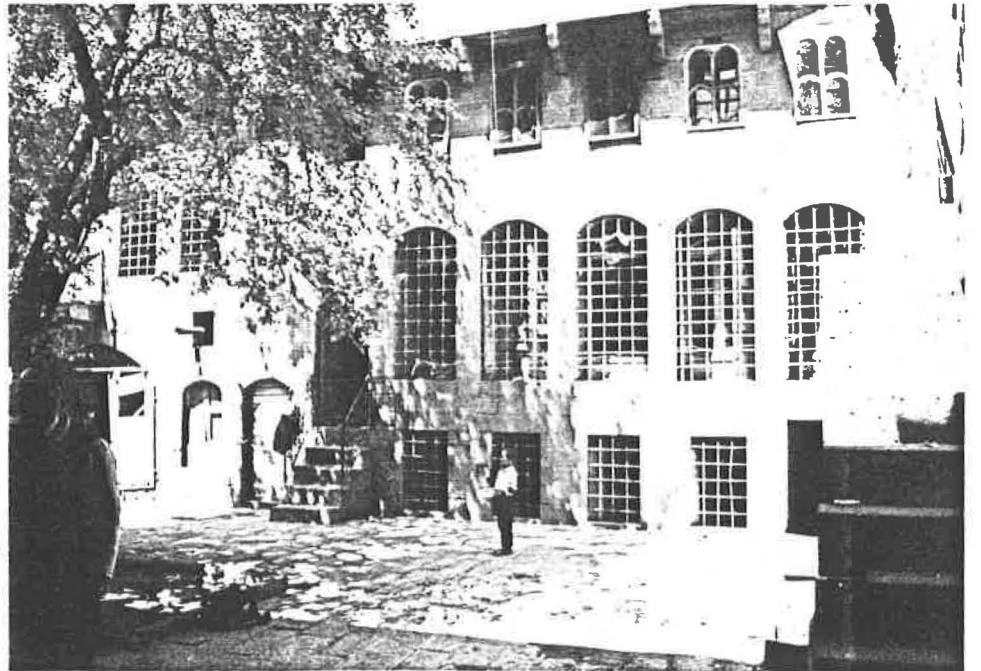

BODRUM KAT PLANI

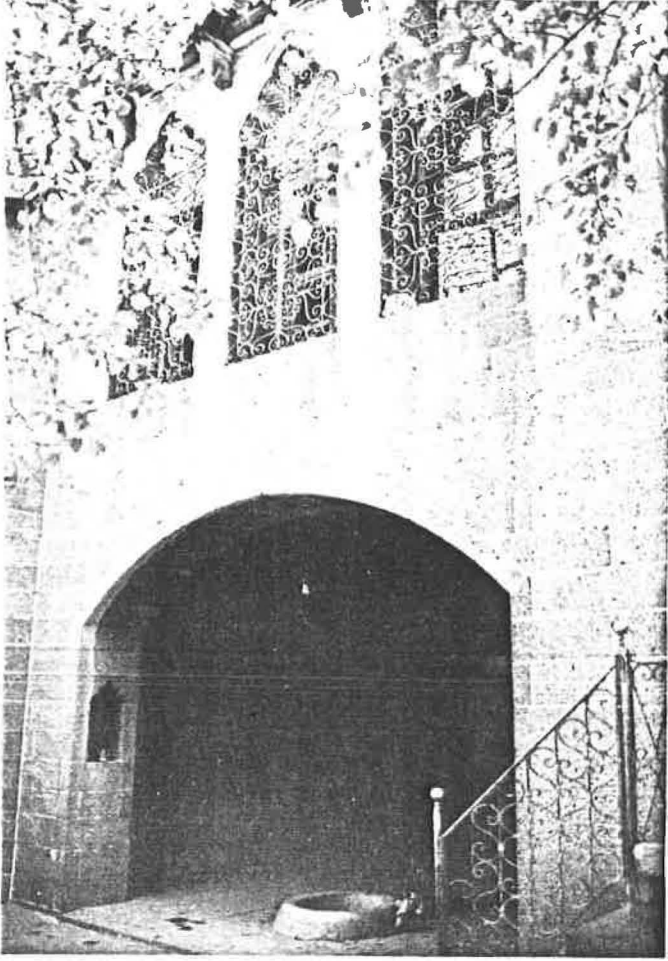
RESİM : 27.1

GÜNEY KANADI

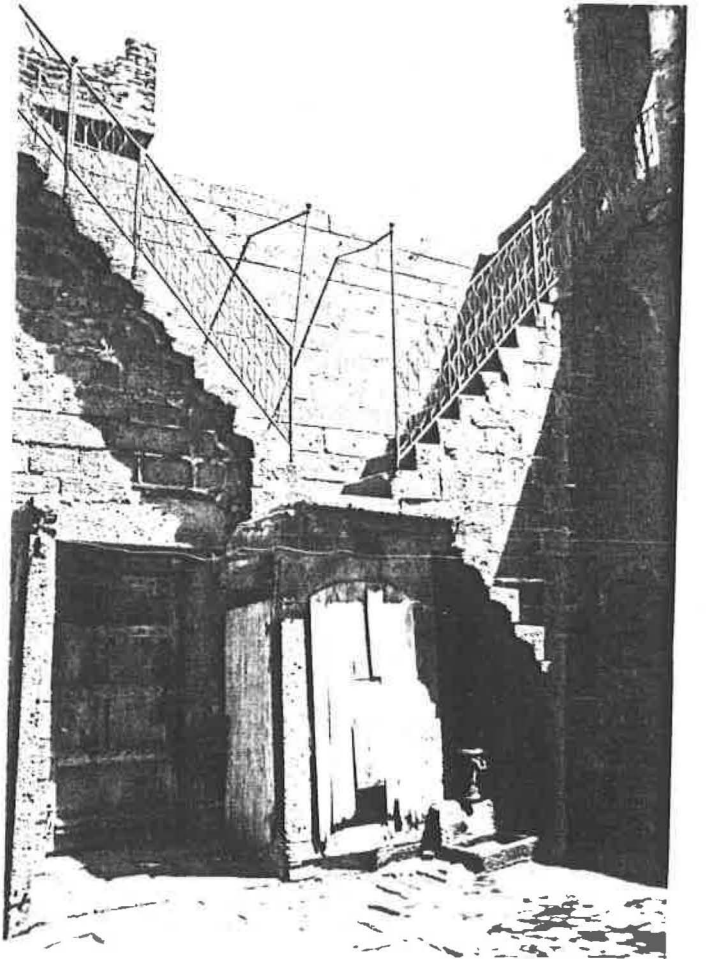

RESİM : 27.2

KUZEY KANADI

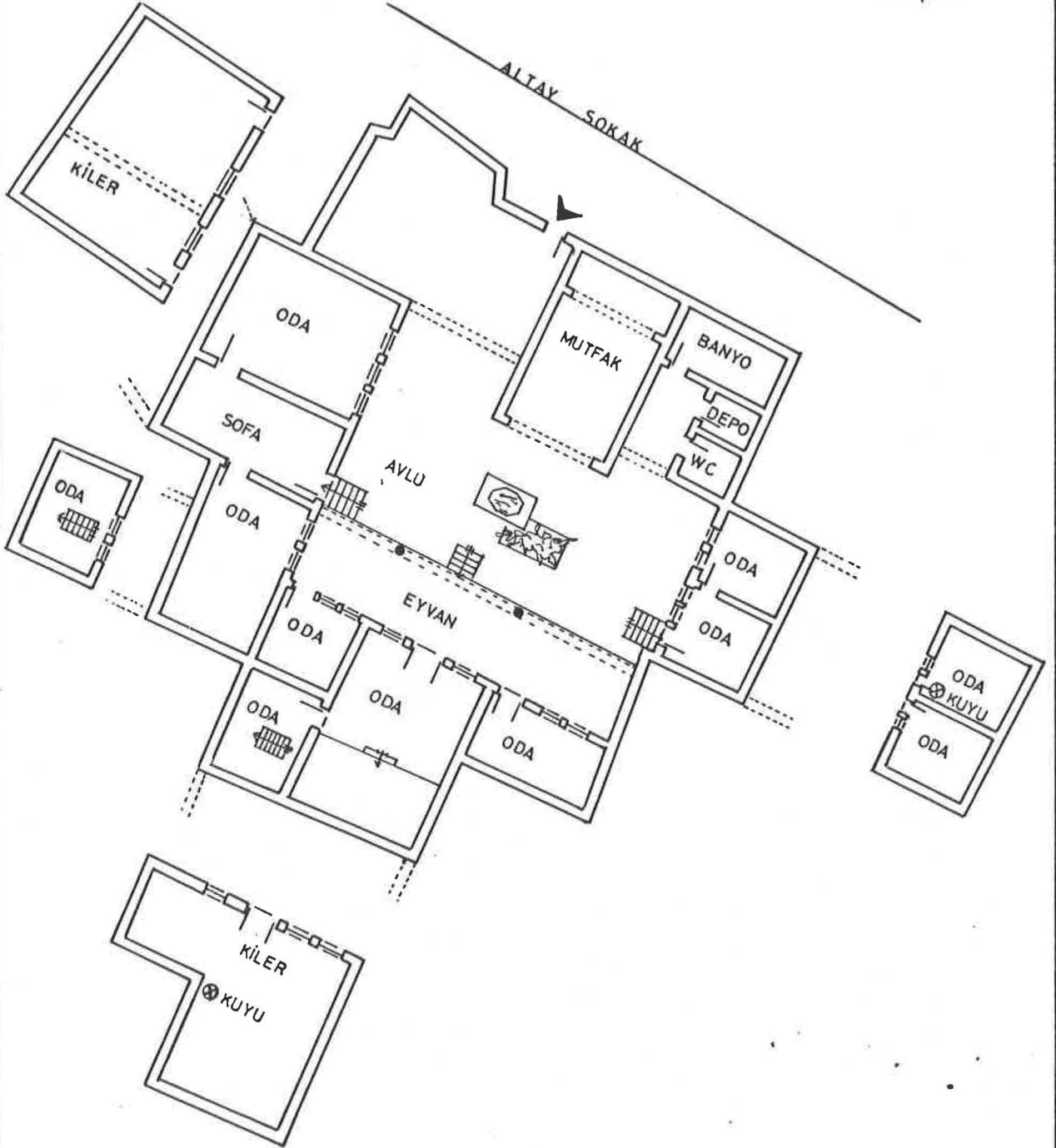
RESIM : 27.3
GÜNEY KANADI

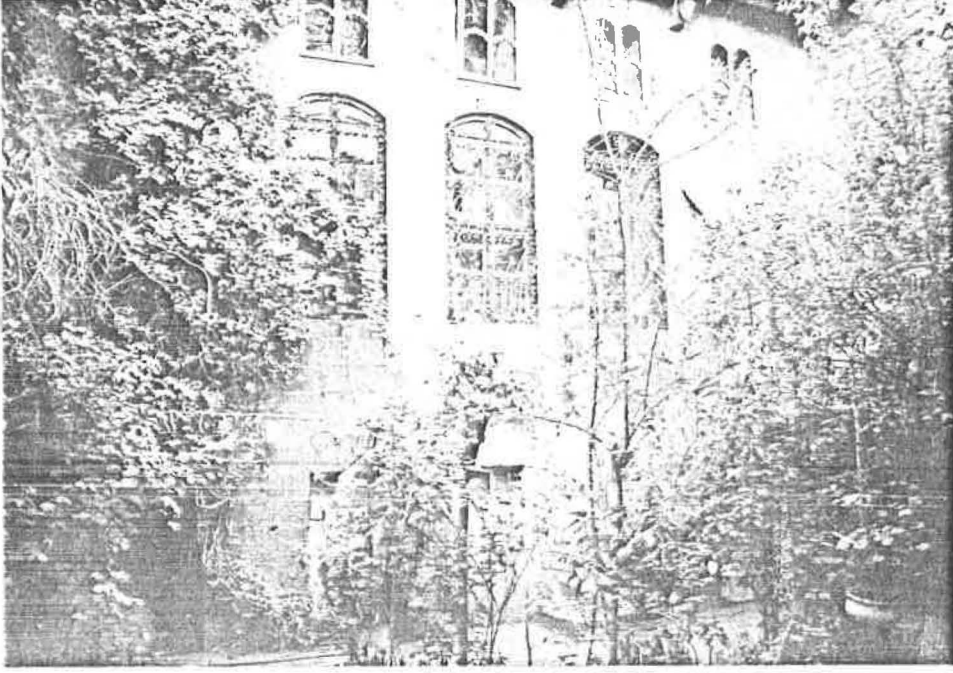

RESIM : 27.4
DOĞU KANADI

ÖZDEMİR MAHALLESİ
ALTAY SOKAK NO:2-3
45 PAFTA 190 ADA
15-16 PARSEL

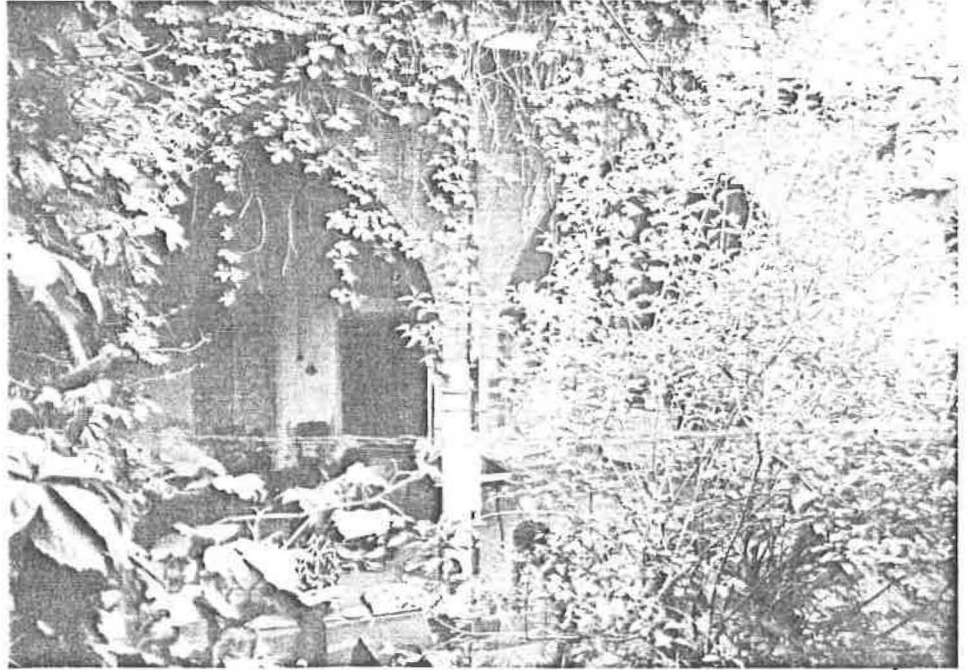
ÖRNEK NO:28

RESİM : 28.1

BATI KANADI

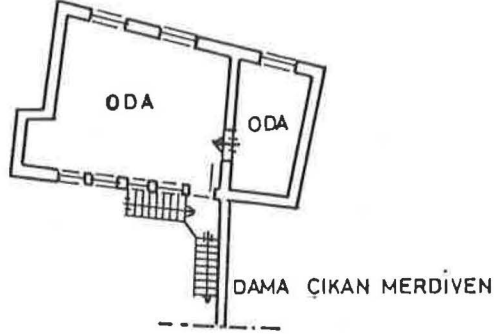
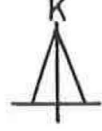

RESİM : 28.2

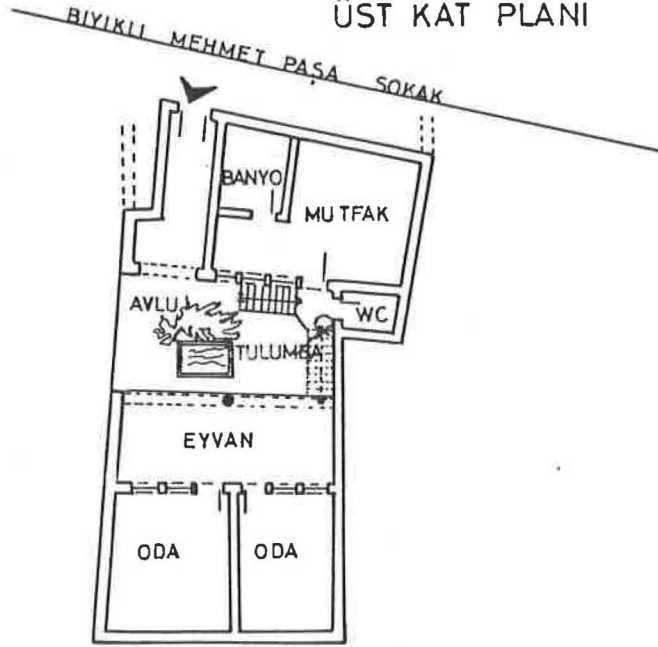
GÜNEY KANADI

ÖZDEMİR MAHALLESİ
BIYIKLI MEHMET PAŞA SOKAK NO:136
45 PAFTA 201 ADA
49 PARSEL

ÖRNEK NO:29

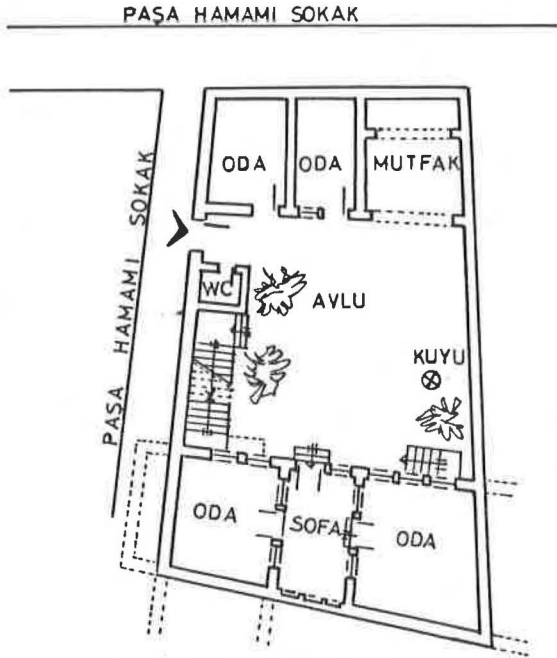
ÜST KAT PLANI

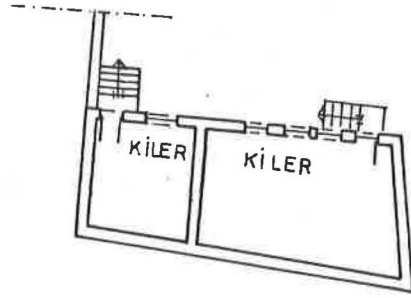
ZEMİN KAT PLANI

ÖZDEMİR MAHALLESİ
PAŞA HAMAMI SOKAK NO:1
45 PAFTA 201 ADA
29 PARSEL

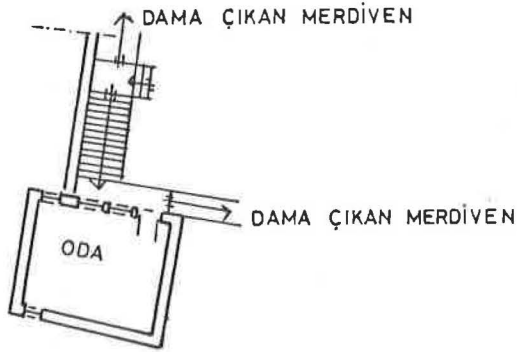
ÖRNEK NO:30

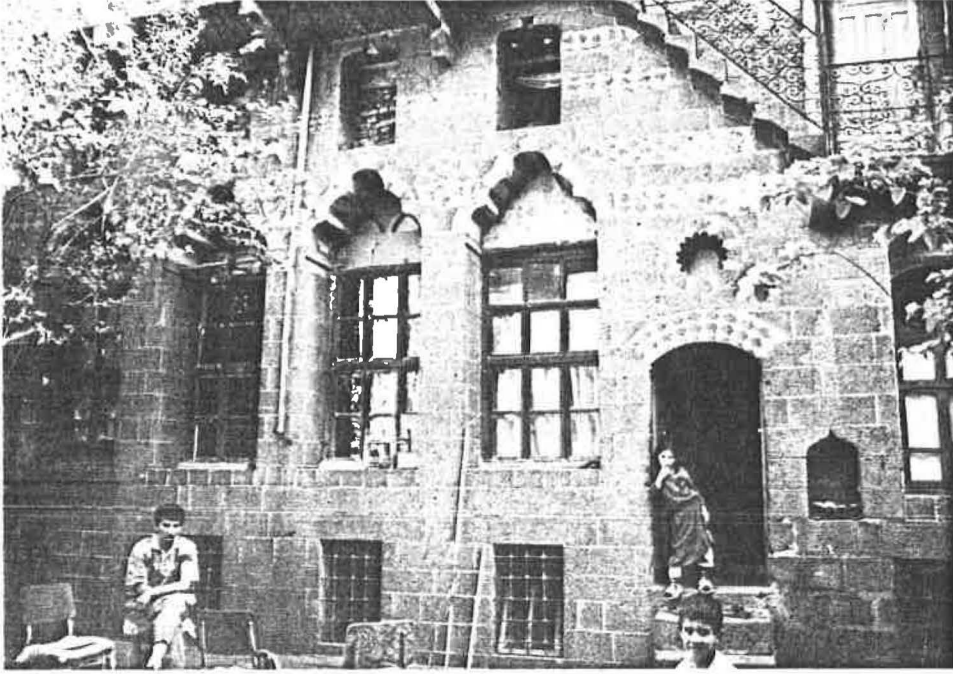
ZEMİN KAT PLANI

BODRUM KAT PLANI

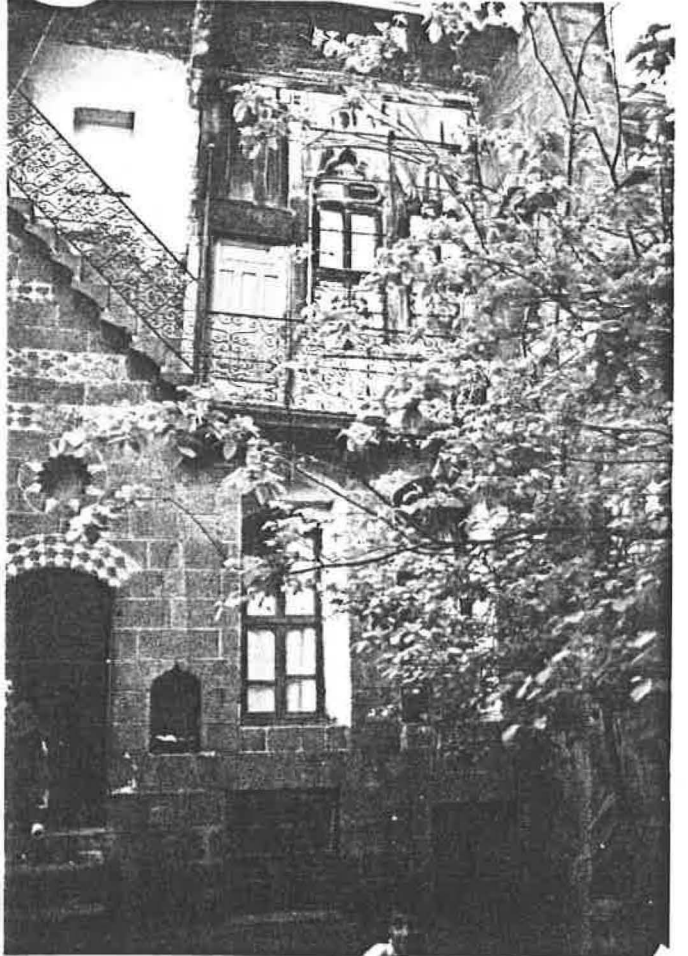

ÜST KAT PLANI

RESİM : 30.1

KUZEY KANADI

RESİM : 30.2

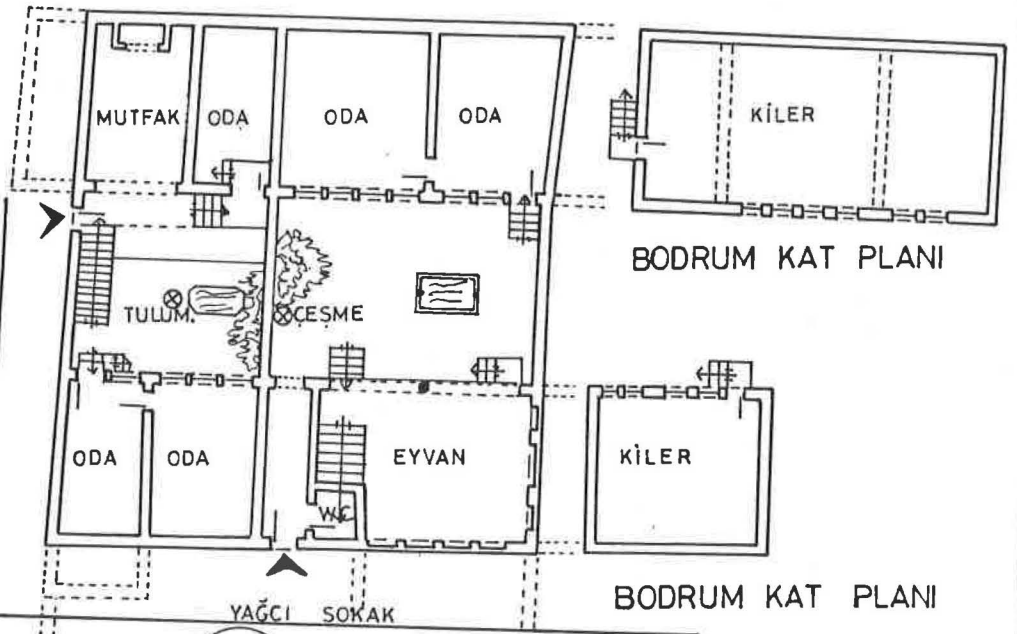
KUZEY KANADI

ÖZDEMİR MAHALLESİ
YAĞCI SOKAK NO:2
45 PAFTA 192 ADA
6 PARSEL

ÖRNEK NO : 31

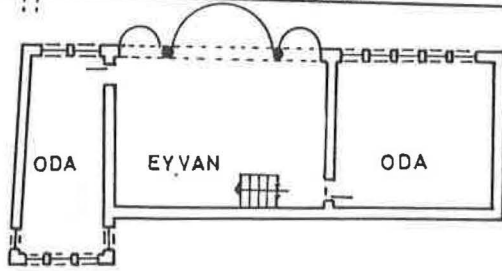
ÜST KAT PLANI

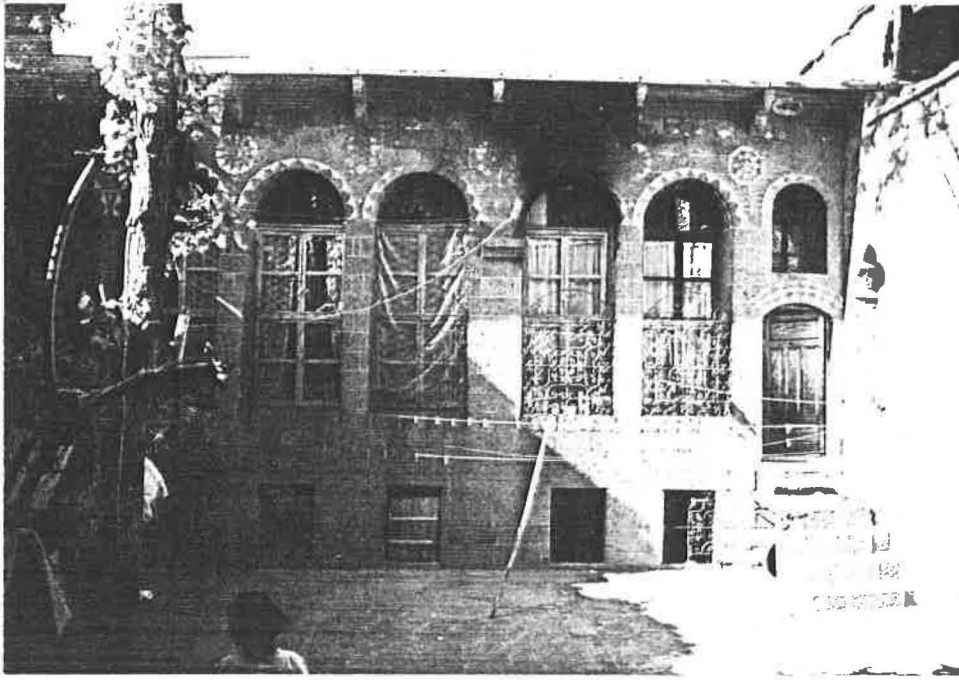
BODRUM KAT PLANI

BODRUM KAT
PLANI

BODRUM KAT PLANI

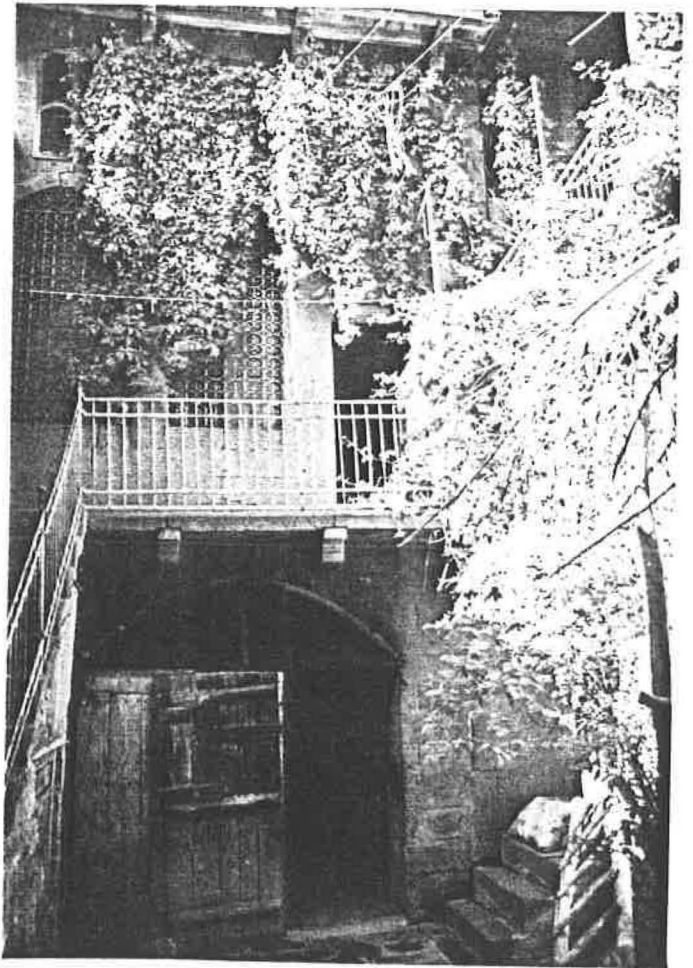
ÜST KAT PLANI

ÖRNEK NO:31

RESİM: 31.1

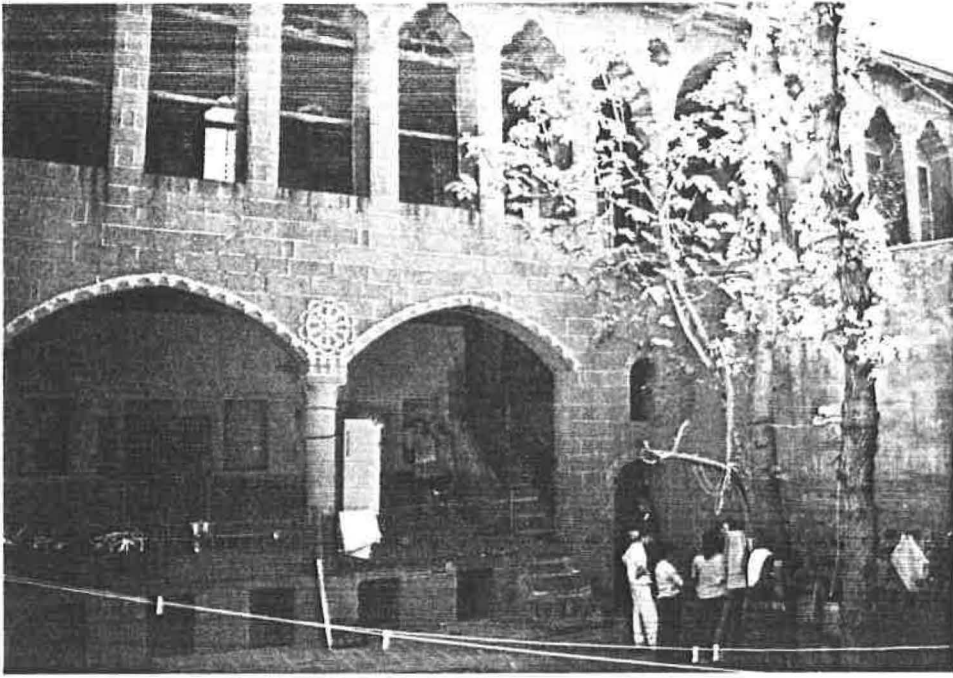
KUZEY KANADI

RESİM : 31.2

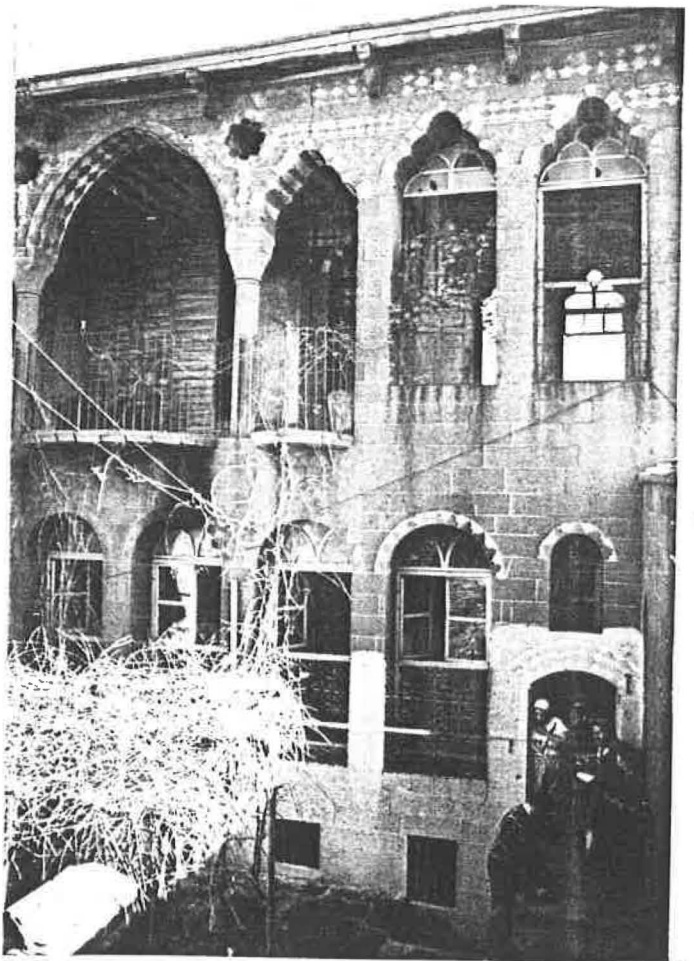
KUZEY KANADI

ÖRNEK NO:31

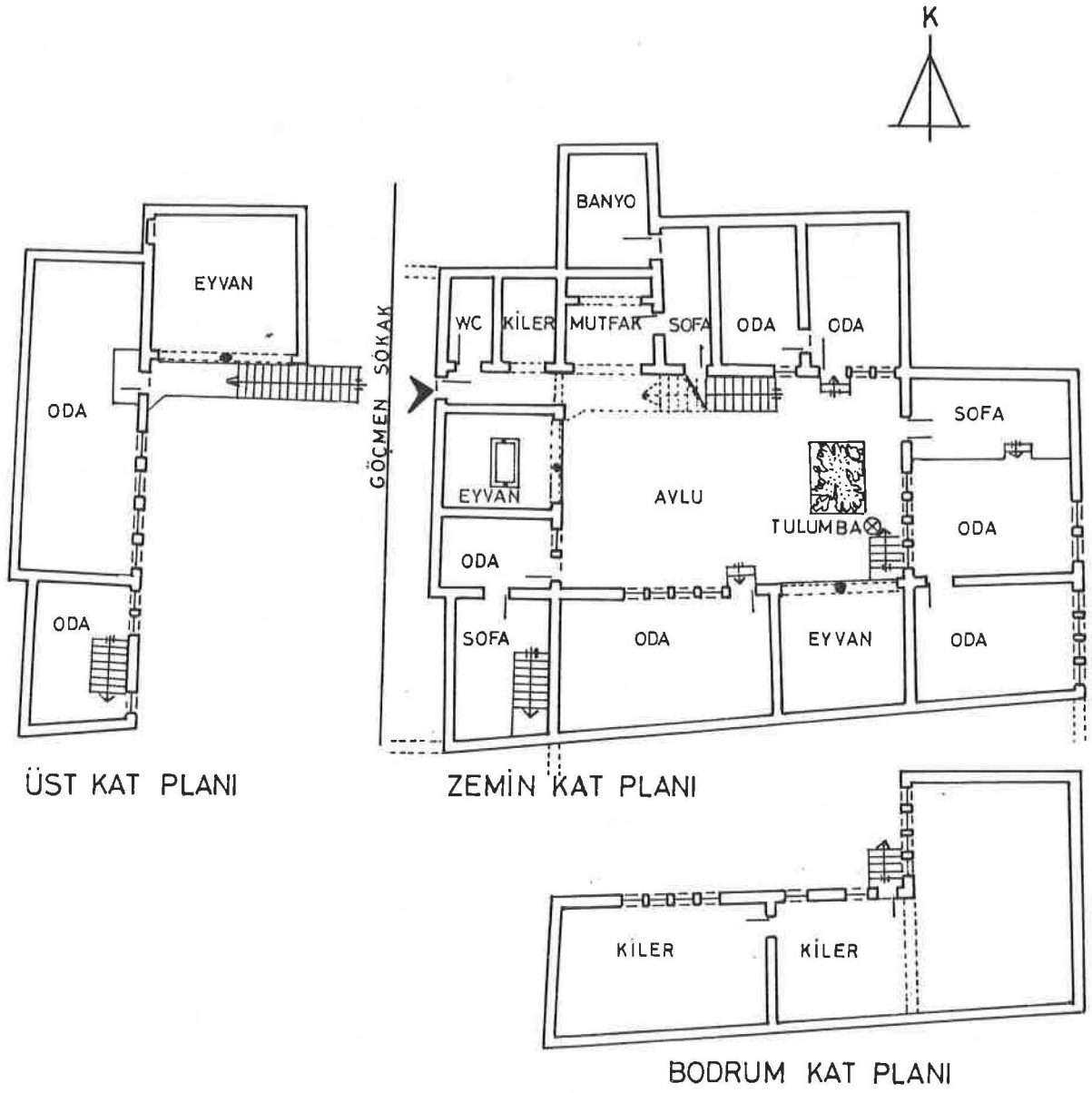
RESİM : 31.3

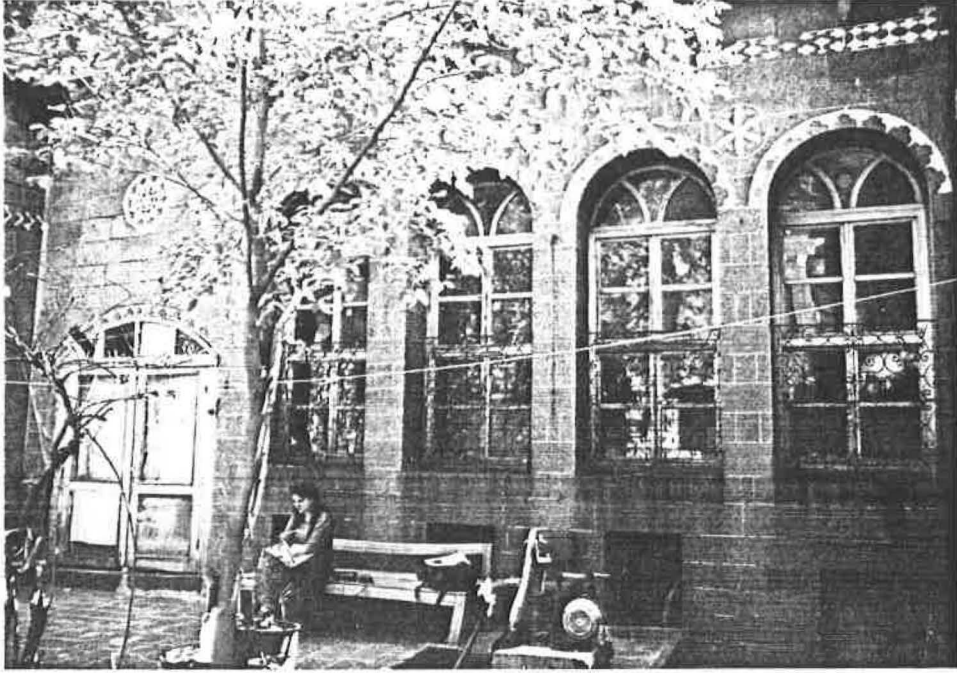
GÜNEY KANADI

RESİM : 31.4

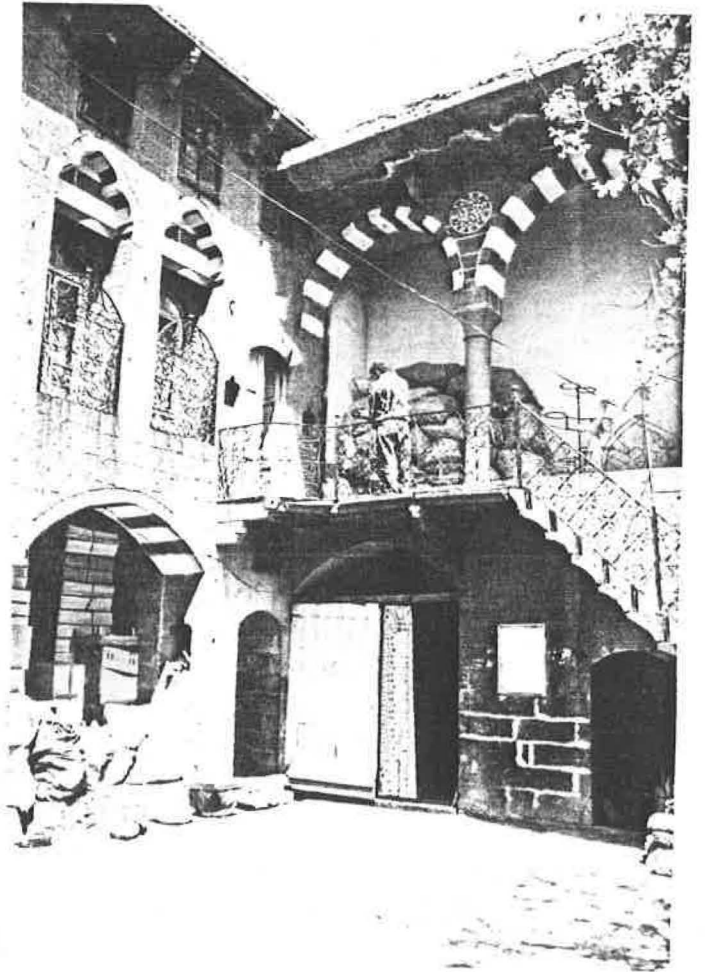
GÜNEY KANADI

RESİM: 32.1

DOĞU KANADI

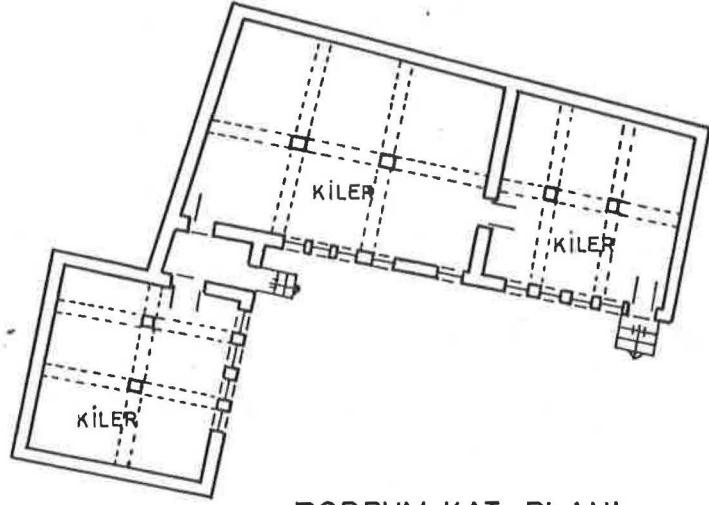

RESİM :32.2

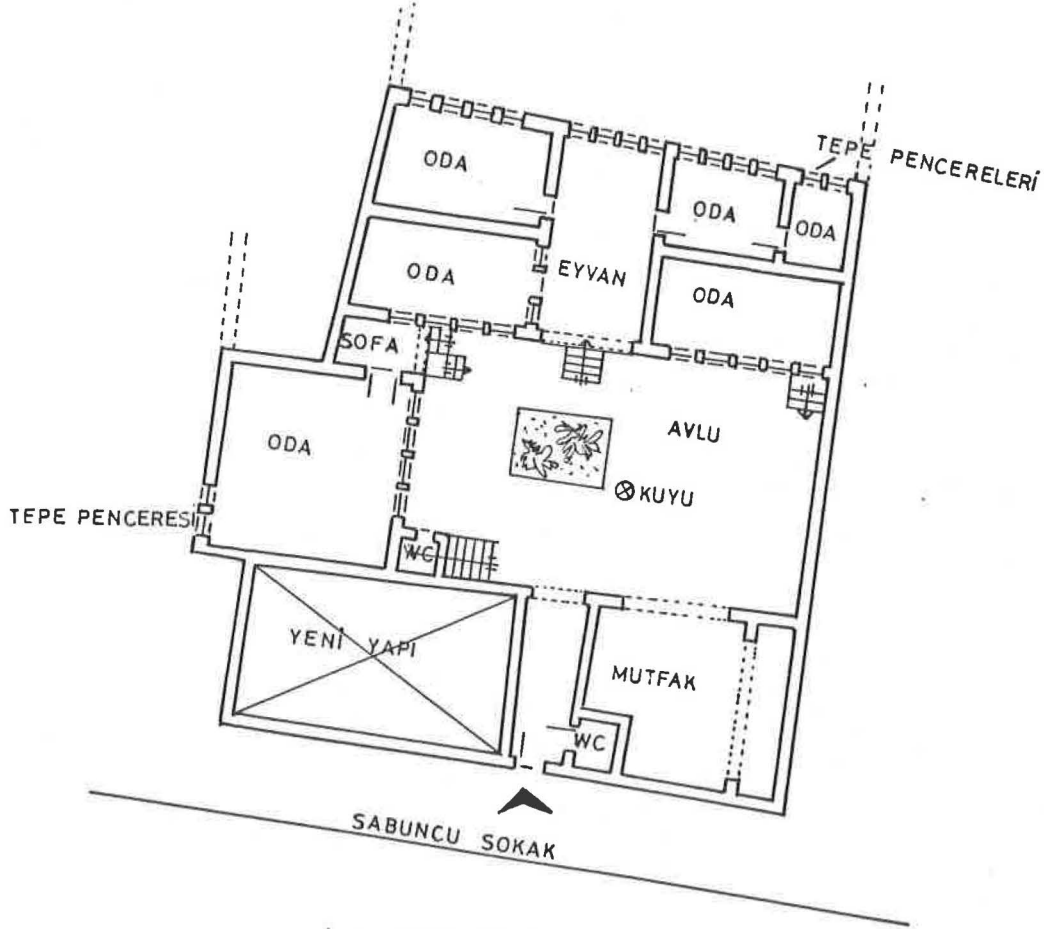
KUZEY KANADI

ÖZDEMİR MAHALLESİ
SABUNCU SOKAK NO:26
46 PAFTA 218 ADA
25-47 PARSEL

ÖRNEK NO:33

BODRUM KAT PLANI

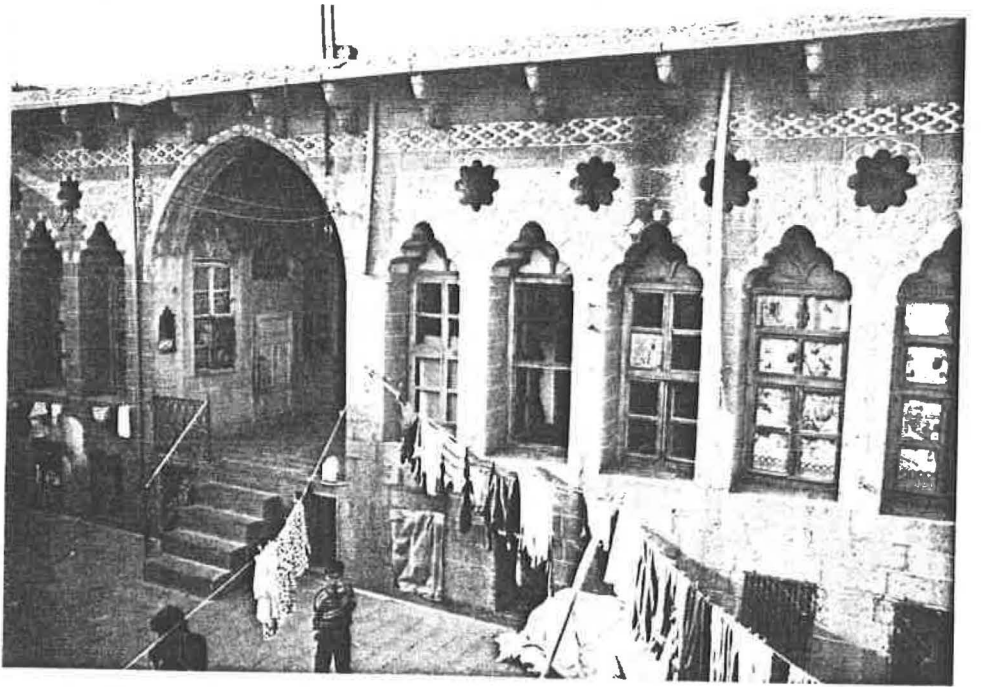

ZEMİN KAT PLANI

RESİM : 33.1

BATI KANADI

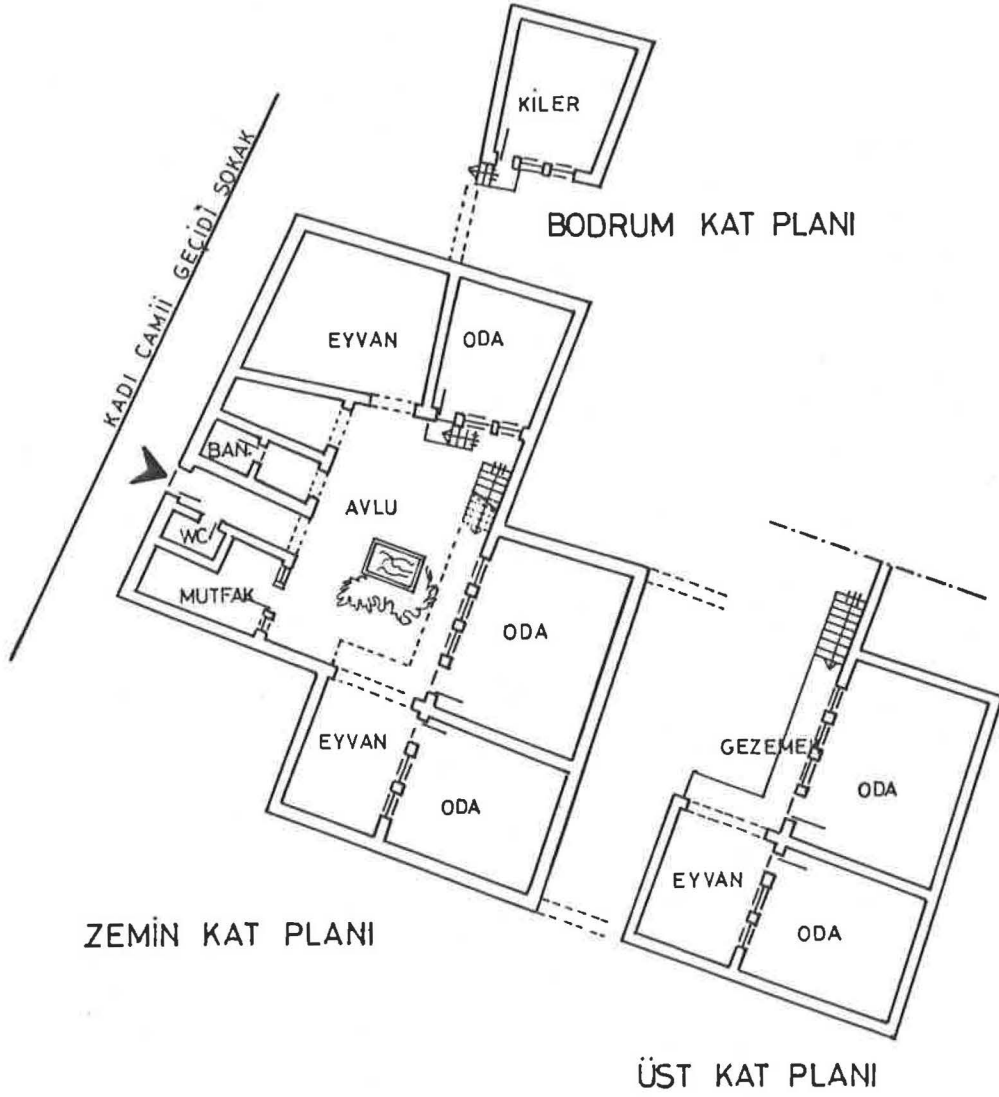

RESİM : 33.2

KUZUY KANADI

DABANOĞLU MAHALLESİ
KADI CAMİİ GEÇİDİ SOKAK NO:2
36 PAFTA 169 ADA
5 PARSEL

ÖRNEK NO:34

RESİM : 34.1

BATI KANADI

RESİM : 34.2

DOĞU KANADI

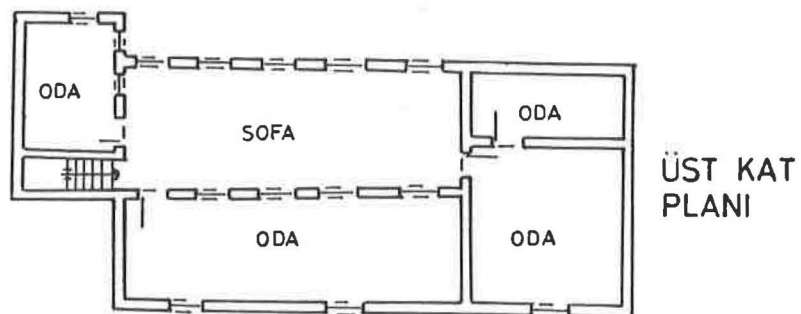
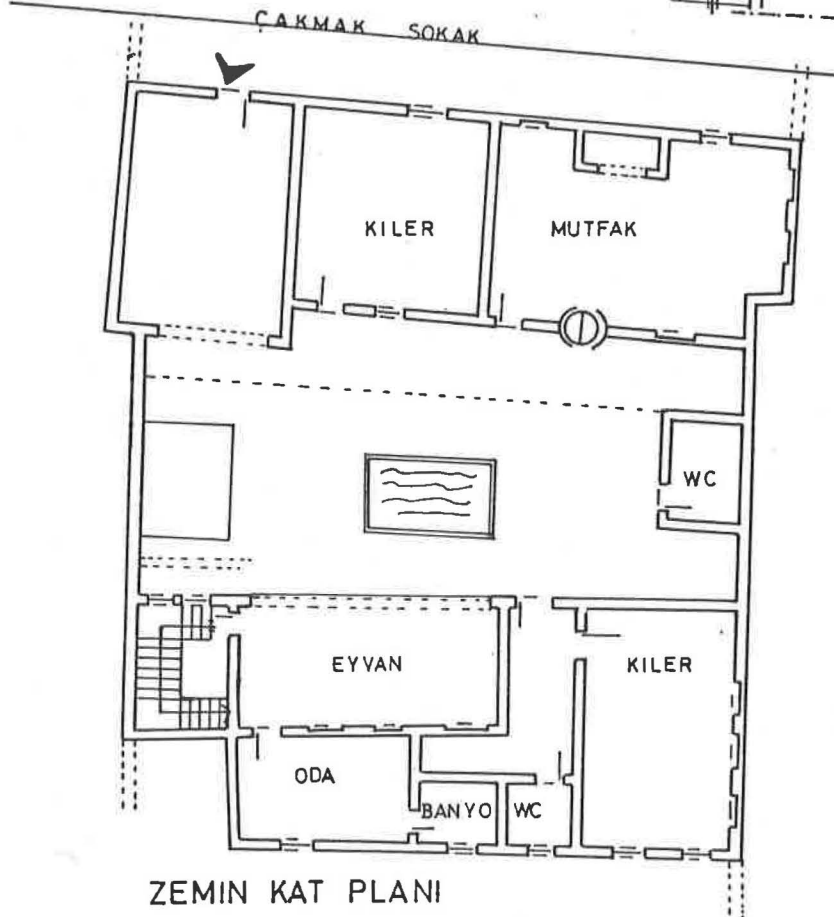
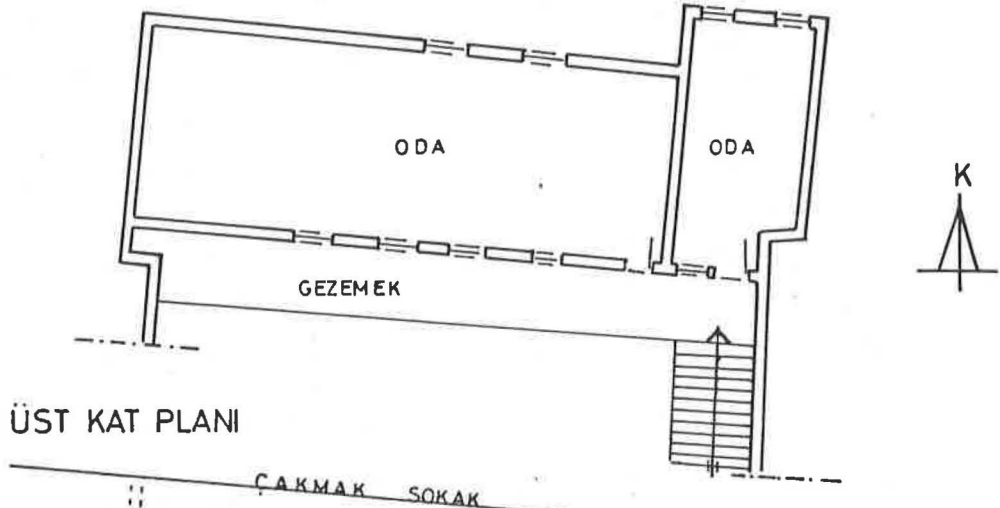

RESİM : 34.3

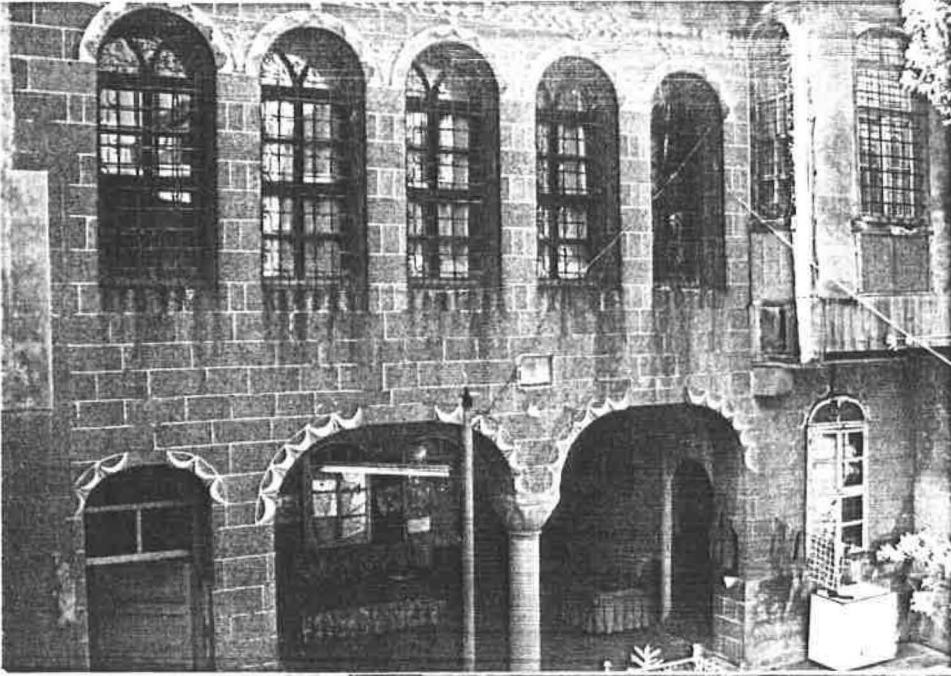
GÜNEY KANADI

DABANOĞLU MAHALLESİ
ÇAKMAK SOKAK NO:14
36 PAFTA 174 ADA
13 PARSEL

ÖRNEK NO: 35

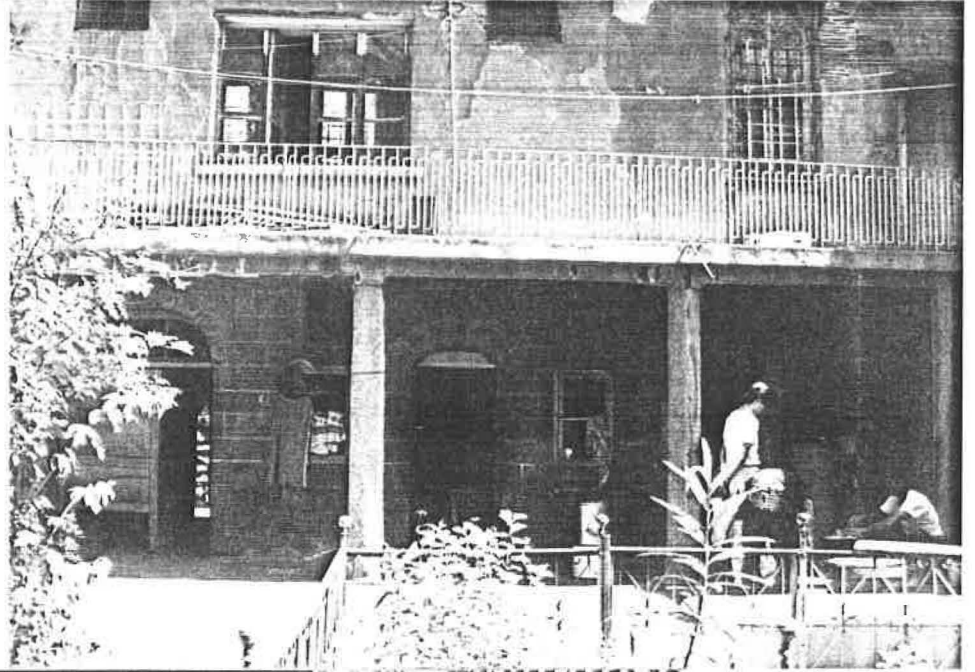

ÖRNEK NO:35

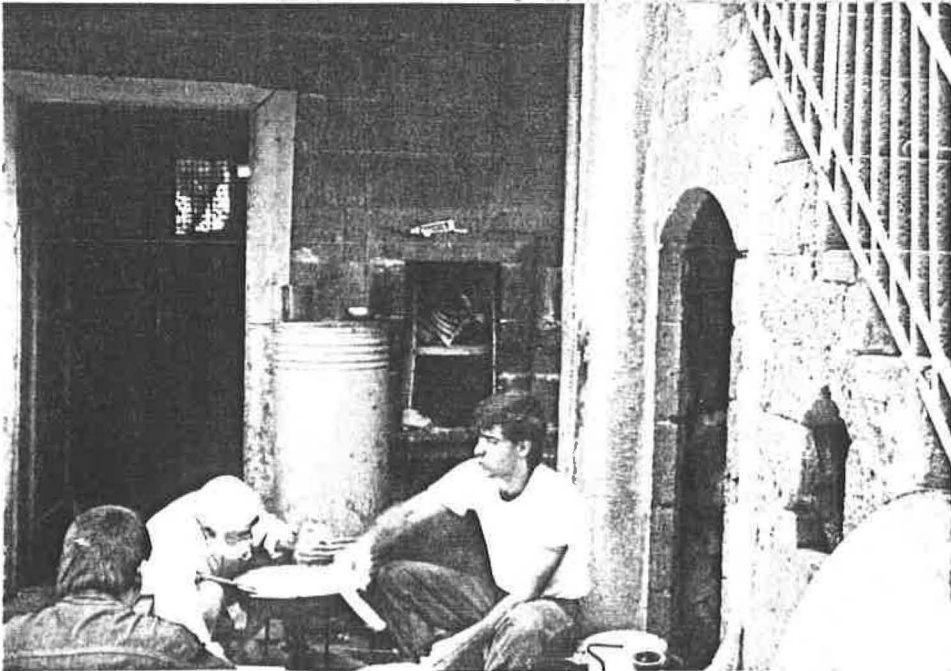
RESİM : 35.1

GÜNEY KANADI

RESİM : 35.2

KUZEY KANADI

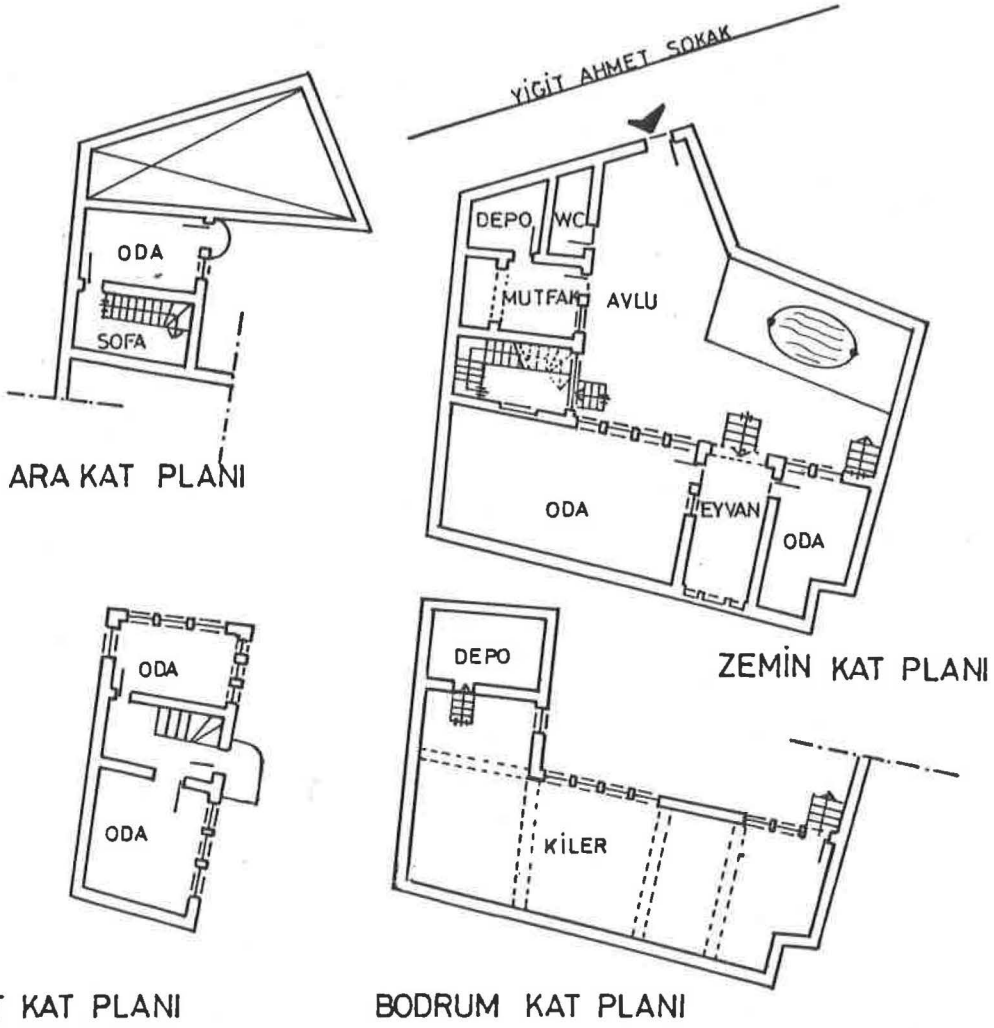

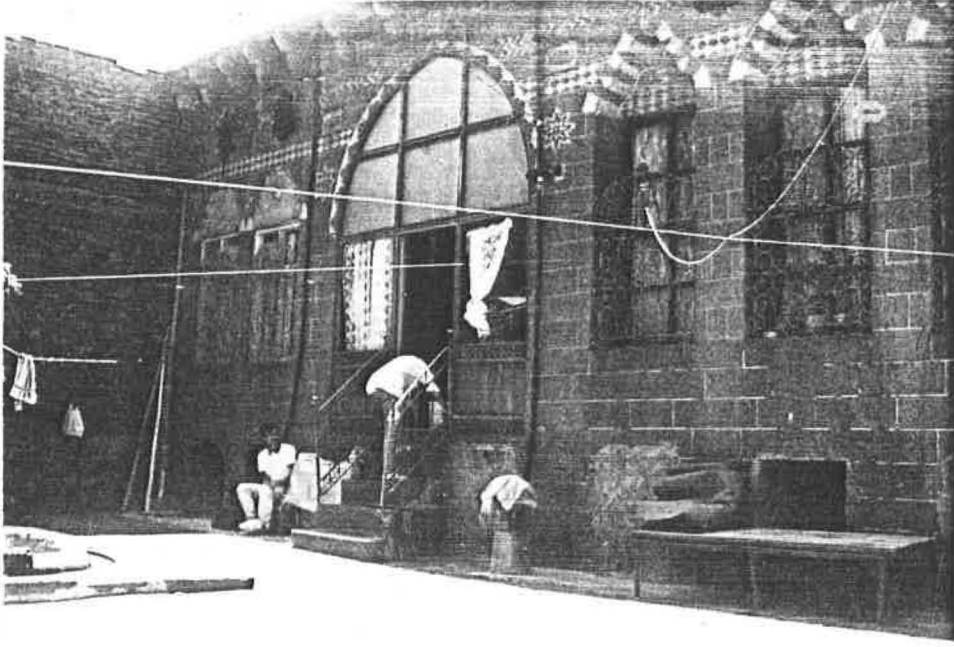
RESİM : 35.3

DÖNER DOLAP

DABANOĞLU MAHALLESİ
YİĞİT AHMET SOKAK NO:32
37 PAFTA 175 ADA
2 PARSEL

ÖRNEK NO:36

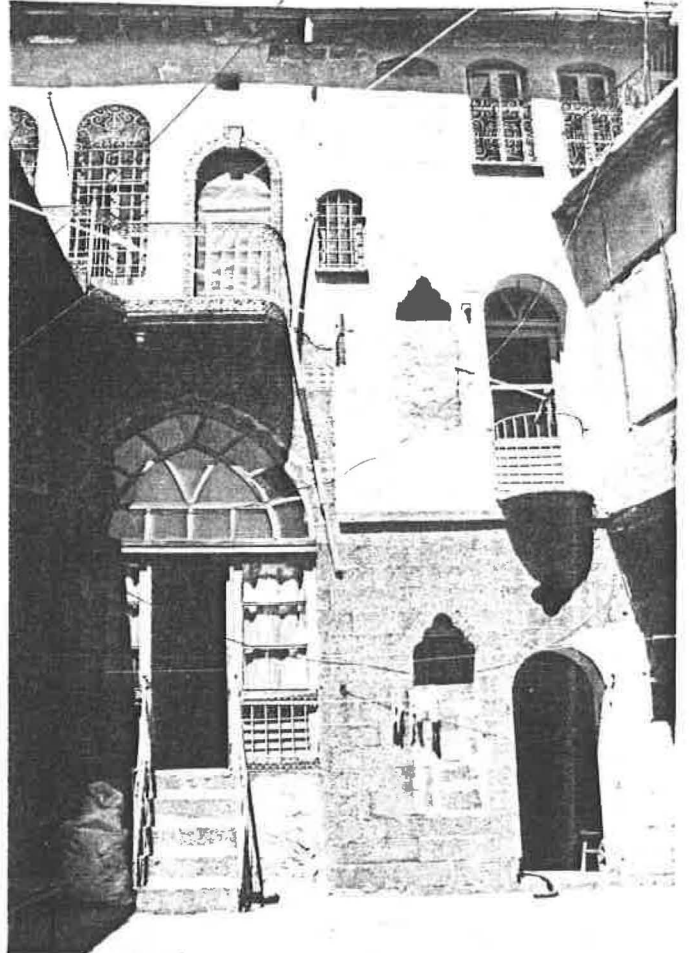

ÖRNEK NO:36

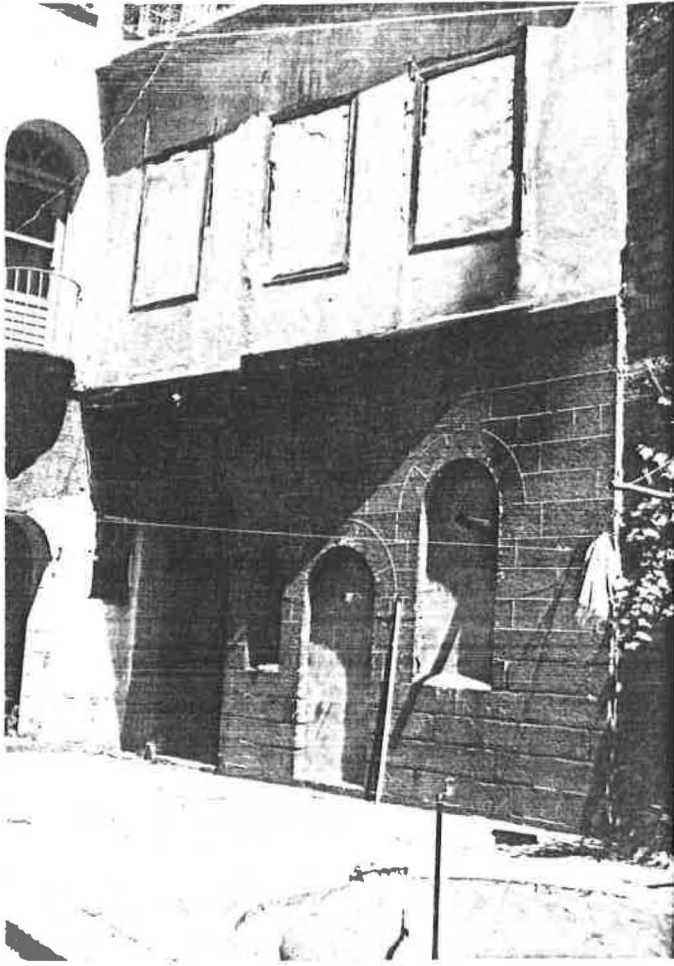
RESİM : 36.1

GÜNEY KANADI

RESİM : 36.2

BATI KANADI

RESİM : 36.3

KUZEY KANADI

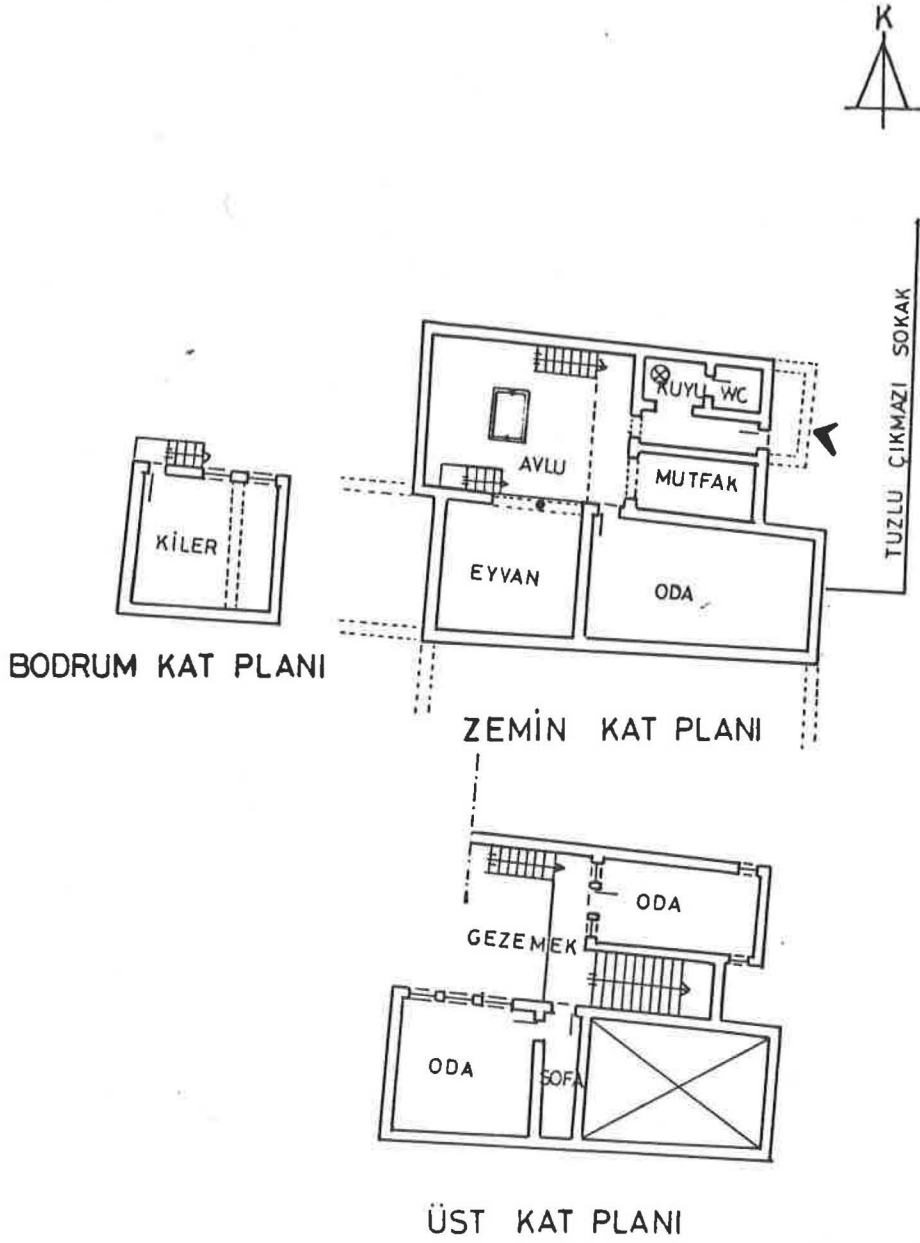

RESİM : 36.4

SOKAK CEPHESİ

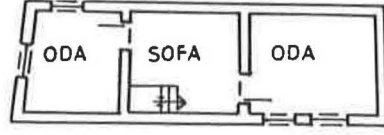
DABANOĞLU MAHALLESİ
TUZLU ÇIKMAZI SOKAK NO:14
36 PAFTA 163 ADA
12 PARSEL

ÖRNEK NO:37

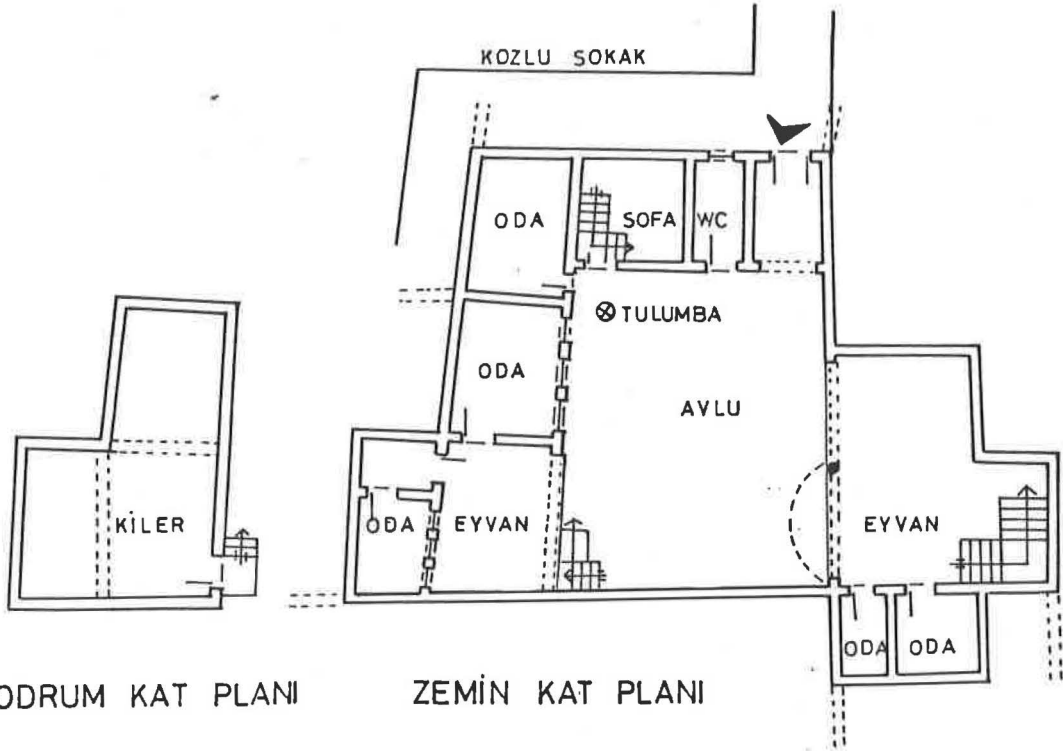

CEVAT PAŞA MAHALLESİ
KOZLU SOKAK NO:13
39 PAFTA 56 ADA
9 PARSEL

ÖRNEK NO:38

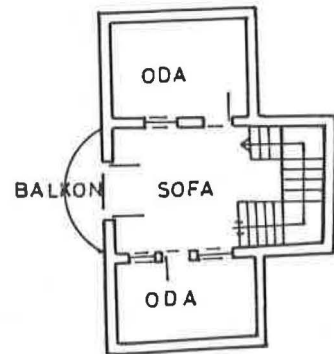

ÜST KAT PLANI

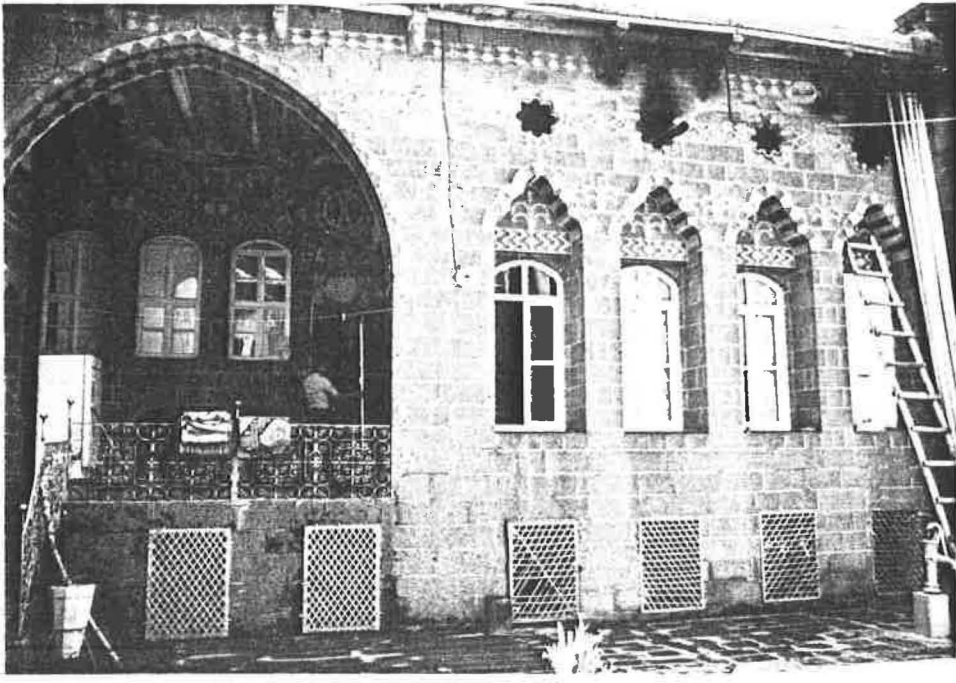

BODRUM KAT PLANI

ZEMİN KAT PLANI

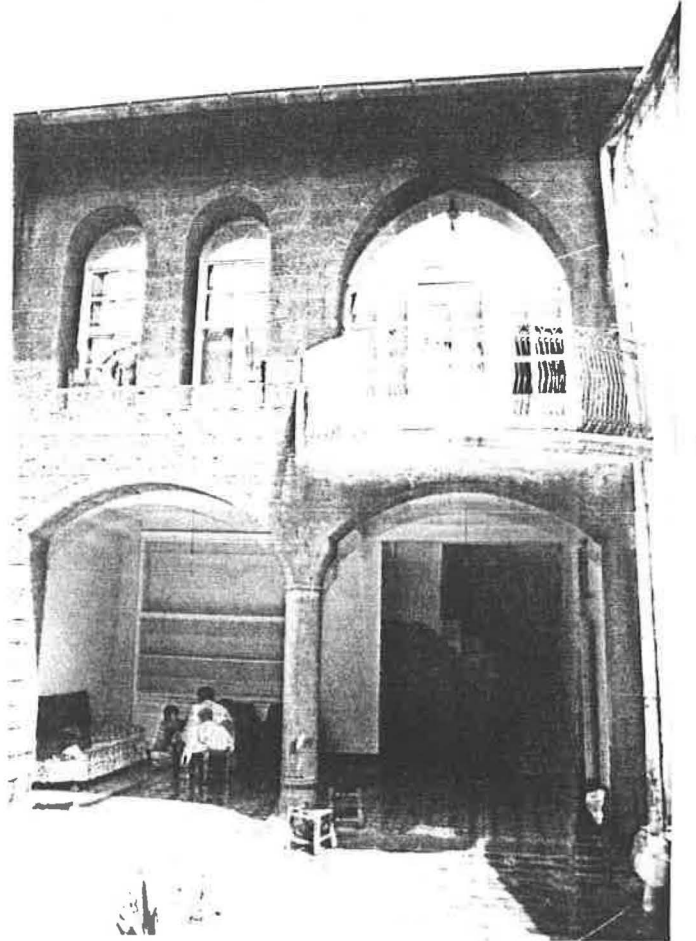
ÜST KAT PLANI

ÖRNEK NO:38

RESİM : 38.1

BATI KANADI

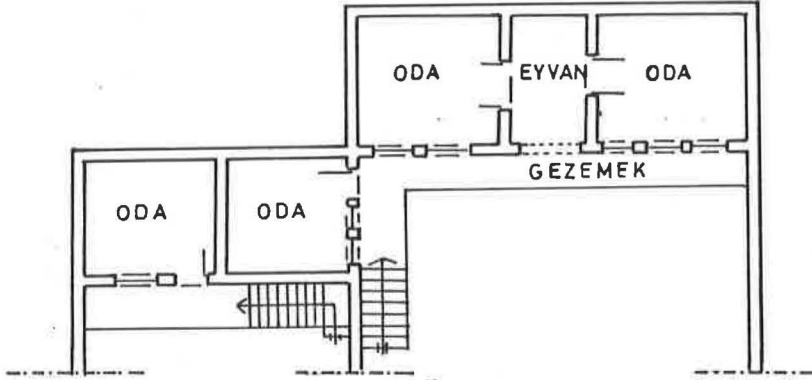

RESİM : 38.2

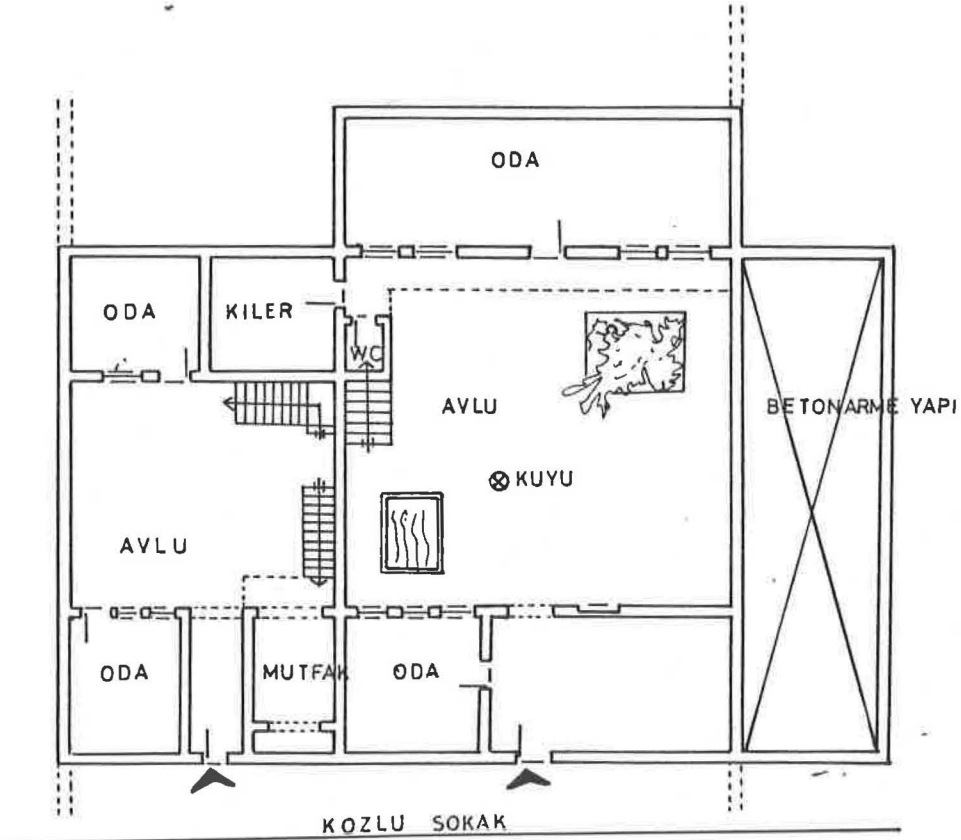
DOĞU KANADI

CEVAT PASA MAHALLESİ
KOZLU SOKAK NO:17
39 PAFTA 56 ADA
8 PARSEL

ÖRNEK NO: 39

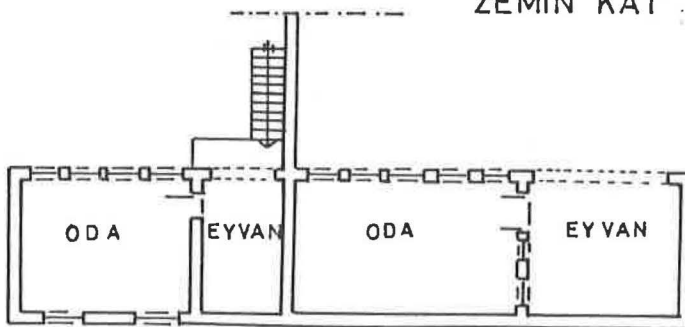

ÜST KAT PLANI

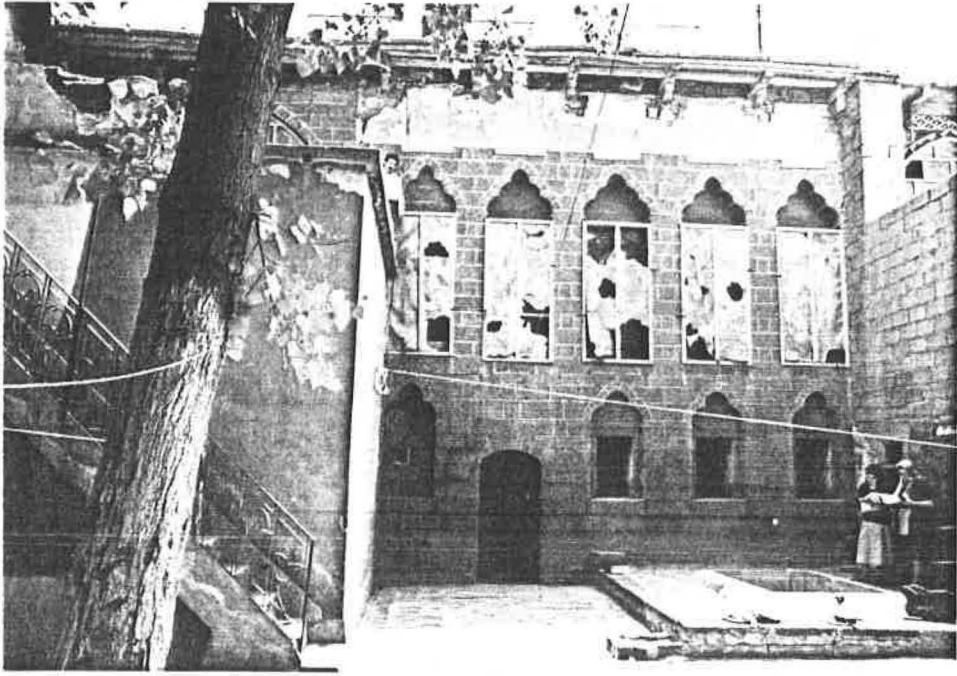

KOZLU SOKAK

ZEMİN KAT PLANI

ÜST KAT PLANI

RESİM : 39.1

GÜNEY KANADI

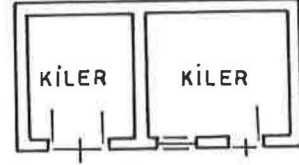

RESİM : 39.2

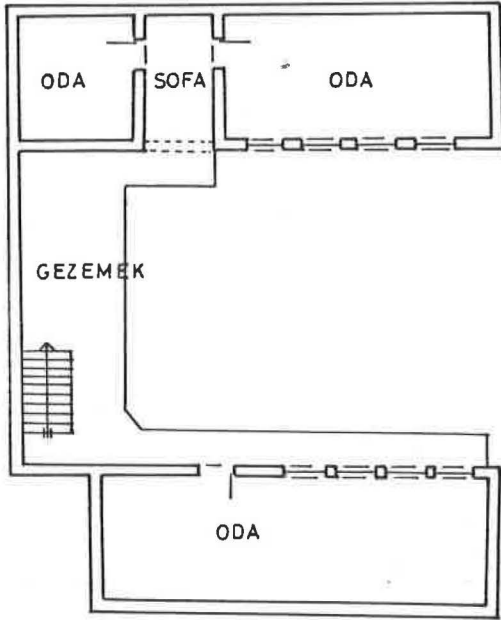
KUZEY KANADI

CEVAT PAŞA MAHALLESİ
ÇELİKMEN SOKAK NO:10
42 PAFTA 39 ADA
27 PARSEL

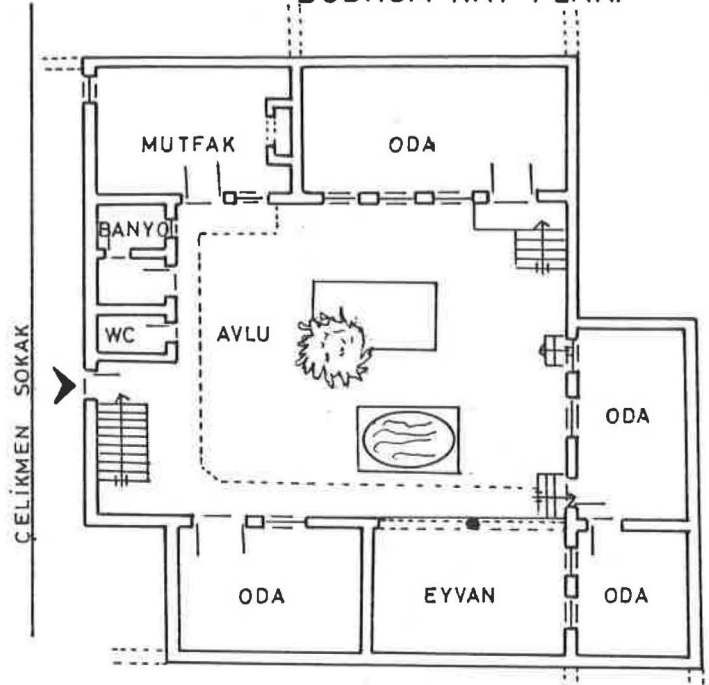
ÖRNEK NO: 40

BODRUM KAT PLANI

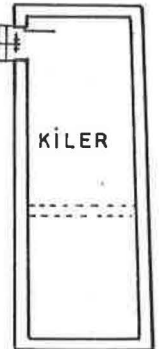

ÜST KAT PLANI

ZEMİN KAT PLANI

ÇELİKMEN SOKAK

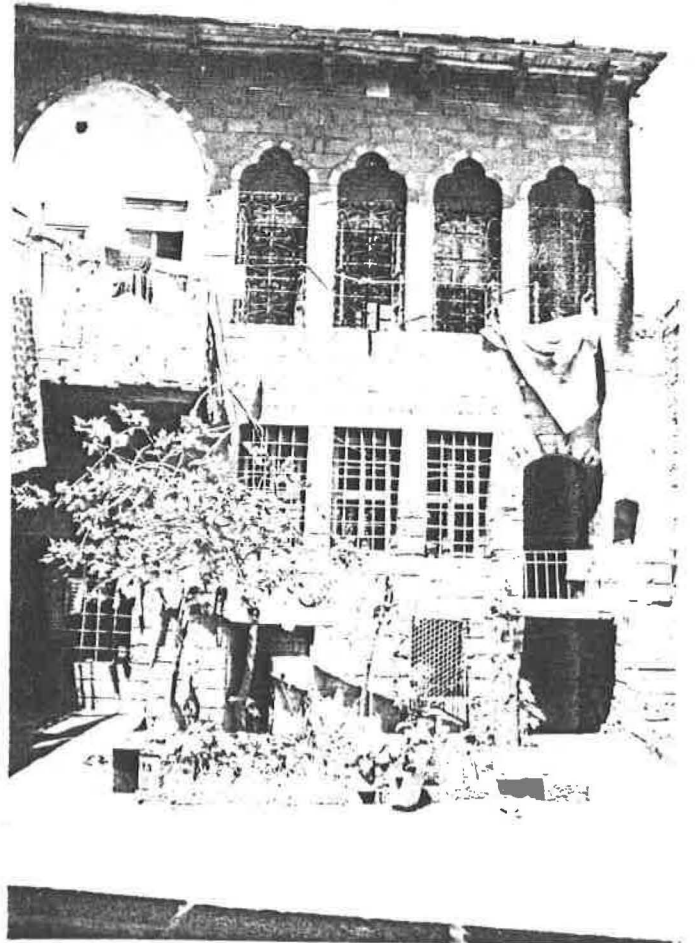
BODRUM KAT PLANI

ÖRNEK NO: 40

RESİM : 40.1

GÜNEY KANADI

RESİM : 40.2

KUZAY KANADI

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- 1-Akın,Güncüt."Güneydoğu Konutları Plan Tipleri".Yayınlanmamış Doktora Tezi,İ.T.Ü,İstanbul,1980.
- 2-Anonim.Diyarbakır 11 Yıllığı 1967.Ankara,1967.
- 3-Anonim.11 11 Büyük Türkiye Ansiklopedisi,1.C.,İstanbul: Milliyet Yayınları,1991.
- 4-Anonim.Yurt Ansiklopedisi.4.C.,İstanbul: Anadolu Yayıncılık,1982.
- 5-Balin,Remzi.Diyarbakır.İstanbul,1966.
- 6-Beysanoğlu,Şevket.Anıtları ve Kitabevleri ile Diyarbakır Tarihi.1.C.,Ankara:Diyarbakır Belediyesi Diyarbakır Tanıtma Yayınları 1,1987.
- 7-Eldem,Sedad Hakkı.Türk Evi Osmanlı Dönemi.İstanbul: Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı Yayını,1984.
- 8-Erginbaş,Doğan."Diyarbakır Evleri".Yayınlanmamış Doktora Tezi,İ.T.Ü,İstanbul,1953.
- 9-Erpi,Feyyaz."Sosyo-Kültürel Yapının Yerel Konut Mimarisindeki Yansıması Üzerine Kıyaslamalı Üç Örnek:Anadolu'daki Türk,Rum ve Levanten Konut Mimarileri".Türk Halk Sempozyumu,Bildirileri.Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Başkanlığı Selçuk Üniversitesi Yayını,1991.
- 10-Eser,Lami."Kütahya Evleri".Yayınlanmamış Doçentlik Tezi,İ.T.Ü,İstanbul,1954.
- 11-Evren,Mesut.Türk Evinde Çıkma.İstanbul:İ.T.Ü Yayını,1959.

- 12-Kalfaoglu,Mualla."Geleneksel Konutlarda Ahşap Yapı Konstrüksiyonları,Ankara Erzurum Mahallesi Örneği".
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,G.Ü,Ankara,1987.
- 13-Kızıl,Fehmi."Toplumsal Geleneklerin Konut İçi Tasarım-
lamasına Etkisi ve Toplumsal Geleneklerimizi Daha İyi
Karşılacak Konut İçi Fiziksel Çevre Koşullarının Be-
lirlenmesi".Yayınlanmamış Doktora Tezi,I.D.G.S.A.,İs-
tanbul,1978.
- 14-Kuban,Doğan. 100 Soruda Türkiye Sanatı Tarihi.İstan-
bul:Gerçek Yayınevi,1988.
- 15- ————— ."Türk Şehir Yapısı Üzerine".Mimar-
lık ve Sanat,sayı:1,İstanbul,1961.
- 16-Küçükdoğan,M.Şener."İklimsel Konfor ve Aydınlik Seviye-
sine Bağlı Görsel Konfor Gereksinimleri Açısından Pen-
cerelerin Tasarlanmasında Kullanılabilecek Bir Yön-
tem".Yayınlanmamış Doktora Tezi,I.T.Ü,İstanbul,1976.
- 17-Küçükerman,Önder.The Rooms.İstanbul:Türkiye Turing ve
Otomobil Kurumu Yayını,1973.
- 18-Özmen,Aynur."Geleneksel Beypazarı Konutlarında Baş Oda-
nın Günümüz İhtiyaçlarını Karşılarken Düzenle Donatıl-
ması".Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,G.Ü,Ankara,1987.
- 19-Özsuca,Fusun."Geleneksel Sivrihisar Evleri".Yayınlan-
mamış Yüksek Lisans Tezi,G.Ü.,Ankara,1986.
- 20-Öztan,Güler.Diyarbakır İklimi.Ankara:T.C. Gıda Tarım
ve Hayvancılık Bakanlığı Devlet Meteoroloji İşleri Genel
Müdürlüğü Yayını,1976.

- 21-Sözen, Metin. **Diyarbakır'da Yürk Mimarisi**. İstanbul: Diyarbakır'ı Tanıtma ve Turizm Derneği yayını 21, 1971.
- 22-Subaşı, Yaşar. "**Diyarbakır Sur İçi Çevre Düzenleme ve Planlama Sorunları ve Çözüm Önerileri**". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, F.Ü., Elâzığ, 1991.
- 23-Tekin, Adil. **Diyarbakır**. İstanbul: Diyarbakır'ı Tanıtma ve Turizm Derneği yayını, 1978.
- 24-Tosun, Yılmaz. "**17-19. Yüzyıllarda Batı Anadolu'da Osmanlı Türk Şehir Dokularını Oluşturan Evler ve Korunmaları**". Yayınlanmamış Doktora Tezi, M.S.Ü., İstanbul, 1983.
- 25-Tuncer, O. Cezmi. "**Diyarbakır Evleri**". Höyük, sayı 39, Ankara, 1972.
- 26-Toruthan, Türkân. "**Geleneksel Konuttan Günümüz Konutuna Orta Mekân**". **Türk Halk Sempozyumu Bildirileri**. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Başkanlığı Selçuk Üniversitesi yayını, 1991.
- 27-Uluengin, Nihâl. "**Osmanlı Türk Sivil Mimarisinde Pencere Açıklıklarının Gelişimi**". Yayınlanmamış Doktora Tezi, İ.D.G.S.A., İstanbul, 1978.
- 28-Yergün, Uzay. "**Bursa Geleneksel Konut Mimarisinin ve Yapısal Morfolojisi Hakkında Bir Araştırma**". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Üniversitesi, İstanbul, 1991.
- 29-Yücel, Atilla. "**Kentsel Konut Topluluklarının Tasarlanmasında Sosyal Sistem İçerisinin Değerlendirilmesi/Bir Kuramsal Yaklaşım Denemesi**". Yayınlanmamış Doktora Tezi, İ.T.Ü., İstanbul, 1977.

UZGEÇMİŞ

Nisan 1967'de Diyarbakır'da doğdu. İlk öğrenimimi 1974-1978 yılları arasında Diyarbakır Mehmetçik İlkokulu'nda, Orta ve Lise öğrenimimi ise 1978-1985 tarihleri arasında Diyarbakır Anadolu Lisesi'nde tamamladı. 1985 yılında girdiği Dicle Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nü 1989 Haziran döneminde bitirdi.

1989 yılı Eylül ayında açılan, Dicle Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü araştırma görevlisi sınavını kazandı. Hâlen aynı görevde çalışmaktadır.

F. Demet ÇETİN (AYKAL)